

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE A MOLDOVEI

**Cu titlu de manuscris
CZU: 336.1:378:005.915(478)(043)**

CRECIUN ALA

**PERFECTIONAREA SISTEMULUI DE GESTIUNE
FINANCIARĂ ÎN CADRUL INSTITUȚIILOR DE ÎNVĂȚĂMÂNT
SUPERIOR**

522.01. FINANȚE

Teza de doctor în științe economice

Conducător științific:

**COBZARI Ludmila,
profesor universitar,
doctor habilitat în economie**

Autor:

CRECIUN Ala

CHIȘINĂU, 2017

© Creciun Ala, 2017

CUPRINS

ADNOTARE	5
ANNOTATION	6
АННОТАЦИЯ	7
LISTA ABREVIERILOR	8
INTRODUCERE	10
1. ABORDĂRI TEORETICE PRIVIND PROCESUL DE GESTIUNE FINANCIARĂ ÎN INSTITUȚIILE DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR	18
1.1. Reflecții conceptuale privind conținutul și structura gestiunii financiare în instituțiile de învățământ superior	18
1.2. Mecanismul financiar al sistemului de gestiune financiară în instituțiile de învățământ superior	29
1.3. Practici internaționale privind finanțarea instituțiilor de învățământ superior în vederea abordării conceptului de universitate antreprenorială	38
1.4. Concluzii la capitolul 1	52
2. ANALIZA SPECIFICULUI SISTEMULUI DE GESTIUNE FINANCIARĂ A INSTITUȚIILOR DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR	54
2.1. Politica de finanțare a instituțiilor de învățământ superior în Republica Moldova	54
2.2. Autonomia financiară – pilon de bază în cadrul autonomiei universitare în Republica Moldova	62
2.3. Estimarea sistemului de gestiune financiară a instituțiilor de învățământ superior în domeniul educației din Republica Moldova	70
2.4. Metode de determinare a eficienței cheltuielilor în instituțiile de învățământ superior prin prisma modelării econometrice	83
2.5. Concluzii la capitolul 2	98
3. DIRECȚII DE DEZVOLTARE A SISTEMULUI DE GESTIUNE FINANCIARĂ A INSTITUȚIILOR DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR	101
3.1. Mecanismul de finanțare a instituțiilor de învățământ superior	101
3.2. Franciza academică internațională – modalitate de finanțare prin internaționalizarea instituțiilor de învățământ superior	111
3.3. Perfecționarea sistemului de gestiune financiară a instituțiilor de învățământ superior prin atragerea surselor alternative de finanțare	125
3.4. Concluzii la capitolul 3	133
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	135
BIBLIOGRAFIE	138
ANEXE	149
Anexa 1. Formula finanțării învățământului superior în baza performanței și rezultatelor	150
Anexa 2. Formule de calcul	151
Anexa 3. Poziția Republicii Moldova în domeniul educației la nivel global conform structurii Indicelui Global de Competitivitate pe perioada anilor 2010-2016	153
Anexa 4. Dinamica poziției Republicii Moldova în domeniul educației la nivel global conform structurii Indicelui Global de Competitivitate pe anii 2010-2016	154
Anexa 5. Poziția Republicii Moldova în domeniul învățământului superior în comparație cu poziția altor țări din Europa în anul 2016	155

Anexa 6. Numărul elevilor și studenților pe tipuri de instituții de învățământ în Republica Moldova pe perioada anilor 2000-2016	156
Anexa 7. Evoluția numărului de elevi și studenți pe tipuri de instituții de învățământ în anii 2000-2016	157
Anexa 8. Analiza cheltuielilor de bază și cheltuielilor din mijloace speciale	158
Anexa 9. Distribuția cheltuielilor în sistemul învățământului superior pe instituții de învățământ pentru perioada anilor 2013-2014	161
Anexa 10. Evoluția instituțiilor de învățământ superior și a numărului de studenți pe forme de proprietate în Republica Moldova în perioada anilor 2001-2016	163
Anexa 11. Matricea de corelație	164
Anexa 12. Rezultate comparative: date reale - date estimate cu ajutorul funcțiilor matematice identificate	165
Anexa 13. Acte de implementare a rezultatelor cercetării	167
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	172
CURRICULUM VITAE	173

ADNOTARE

Creciu Ală: „Perfecționarea sistemului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior”, teză de doctor în economie, specialitatea 522.01. Finanțe, Chișinău, 2017

Structura tezei de doctor include: introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 156 titluri, 13 anexe, 137 pagini de text de bază, 25 figuri, 22 formule și 19 tabele. Cercetările sunt reflectate în 15 publicații științifice.

Cuvinte-cheie: sistem de educație, instituții de învățământ superior, sistem de gestiune financiară, finanțarea instituțiilor de învățământ superior, autonomia financiară universitară, surse financiare, fondul educației superioare, franciză academică, endowment fond, crowdfunding.

Domeniul de studiu: finanțe, gestiune financiară.

Scopul lucrării constă în dezvoltarea fundamentelor teoretice și metodologice ale gestiunii financiare în cadrul ÎÎS din Republica Moldova în vederea asigurării trecerii la un nou nivel calitativ al funcționării eficiente a acestora.

Obiectivele lucrării: cercetarea și dezvoltarea conținutului noțiunilor „gestiunea financiară în cadrul ÎÎS”, precum și a „mecanismului financiar în cadrul ÎÎS”; cercetarea conceptului de universitate antreprenorială, reieșind din experiența internațională; analiza experienței europene cu privire la gestionarea activității financiare a ÎÎS; estimarea sistemului de gestionare financiară a universităților în Republica Moldova; analiza stării surselor de asigurare financiară a ÎÎS; evaluarea metodelor de determinare a eficienței cheltuielilor în învățământul superior; elaborarea recomandărilor privind aplicarea instrumentelor eficiente ale gestiunii financiare.

Noutatea și originalitatea științifică: dezvoltarea conceptului de *gestiune financiară* în vederea asigurării stabilității financiare a ÎÎS; elaborarea elementelor noi în metodologia de calculare a eficienței gestiunii financiare în cadrul ÎÎS; elaborarea modelului econometric de dependență între point break-chair și factorii de influență; elaborarea modalității de conlucrare dintre societate și ÎÎS în scopul atragerii surselor alternative de finanțare prin crowdfunding și endowment fond; elaborarea mecanismului de atragere, acumulare și repartizare a surselor financiare în vederea determinării posibilității de creare a instituției antreprenoriale de învățământ superior.

Problema științifică importantă soluționată constă în elaborarea propunerilor cu privire la perfecționarea mecanismelor și metodelor moderne în domeniul gestiunii financiare în cadrul ÎÎS, prin elaborarea modelului econometric de dependență între factorii de influență și point break-chair în vederea optimizării gestiunii resurselor financiare ale ÎÎS din Republica Moldova, precum și determinarea noilor posibilități de acumulare a resurselor financiare suplimentare prin crearea fondului educației superioare și utilizarea surselor alternative de finanțare în vederea optimizării gestiunii resurselor financiare ale ÎÎS din Republica Moldova.

Semnificația teoretică a lucrării derivă în dezvoltarea conceptelor privind conținutul și structura gestiunii financiare în cadrul ÎÎS; dezvoltarea elementelor mecanismului financiar în cadrul sistemului de gestiune financiară; precum și în concluziile și recomandările care pot contribui la perfecționarea sistemului de gestiune financiară în cadrul ÎÎS.

Valoarea aplicativă a lucrării rezidă în determinarea posibilităților de aplicare a propunerilor de optimizare a mecanismului de gestiune financiară a ÎÎS; determinarea posibilităților de aplicare a modelului econometric de dependență între point break-chair și factorii de influență; formularea recomandărilor privind perfecționarea reformelor în domeniul managementului financiar universitar.

Implementarea rezultatelor științifice: cele mai importante rezultate ale cercetării științifice au fost acceptate spre implementare în cadrul Ministerului Finanțelor, Ministerului Educației, Academiei de Studii Economice a Moldovei, Institutului Național de Cercetări Economice al Republicii Moldova, fiind confirmate prin acte de implementare.

ANNOTATION

Creciu Alina: „Improving financial management system in higher education institutions”, PhD thesis in economics, specialty 522.01. Finance, Chisinau, 2017

The thesis was developed at the Department „Finance and Insurance”, ASE and includes introduction, 3 chapters, conclusions and recommendations, bibliography consisting of 156 sources, 137 pages of main text, 19 tables, 13 annexes, 25 figures and 22 formulas. The researches are reflected in 15 scientific publications.

Key-words: education system, higher education institutions, evaluation of the financial management system, university funding, methods of financial evaluation, university financial autonomy, entrepreneurial university, endowment fund, crowdfunding, financial sources.

Field of study: finance, financial management.

The thesis aim is to develop the theoretical and methodological financial management in higher education institutions in Moldova to ensure the transition to a qualitatively new level of efficiency of operation.

Objectives of the thesis: research and development of the notions of „financial management within HEIs”, of the „financial mechanism within HEIs”; researching the concept of entrepreneurial university based on international experience; analysis of the European experience in managing the financial activity of HEIs; estimating the financial management system of universities in the Republic of Moldova; analysis of the state of sources of financial security of HEIs; evaluating methods to determine the efficiency of spending in higher education; developing recommendations on the application of effective financial management tools.

Scientific novelty and originality: develop the concept of financial management to ensure the financial stability of HEIs; elaboration of new elements in the methodology for calculating the efficiency of financial management within HEIs; elaboration of the econometric model of dependence between point break-chair and factors of influence; elaboration of cooperation between society and HEIs in order to attract alternative sources of funding through crowdfunding and fund endowment; developing the mechanism for attracting, accumulating and distributing the financial sources in order to determine the possibility of creating the entrepreneurial higher education institution.

Important scientific issue solved consists in the elaboration of proposals regarding the improvement of the modern mechanisms and methods in the field of financial management within HEI, by elaborating the econometric model of dependence between influence factors and point break-chair in order to optimize the management of financial resources of HEIs in the Republic of Moldova As well as the determination of the new possibilities for the accumulation of additional financial resources through the creation of the endowmentfund and the crowdfunding platform in order to optimize the management of the financial resources of the HEIs in the Republic of Moldova.

The theoretical significance consists of: developing concepts on the content and structure of financial management within HEIs; developing the elements of the financial mechanism within the financial management system; such as conclusions and recommendations that can contribute to improving the financial management system within HEIs.

Applicative value of determining the possibilities for implementing proposals for optimization of the financial management mechanism of HEIs; determining the possibilities of applying the econometric model of dependence between point break chair and influence factors; formulating recommendations on improving the reforms in the university field.

Implementation of scientific results: the most important results of the research have been accepted for implementation of the scientific by the Ministry of Finance of Republic of Moldova as confirmed by implementing documents, The Ministry of Education, the Academy of Economic Studies, the National Institute of Economic Research of the Republic of Moldova being confirmed by implementing act.

АННОТАЦИЯ

к докторской диссертации «Совершенствование системы финансового управления в рамках высших учебных заведений», Кречун Ала, специальность 522.01. Финансы, Кишинэу, 2017

Докторская диссертация, состоит из: введения, 3-х глав, заключения и рекомендаций, библиографии из 156 источников, 13 приложений, 137 страниц основного текста, 25 графиков, 22 формул и 19 таблиц. Исследования отображены в 15 научных публикациях.

Ключевые слова: система образования, высшие учебные заведения, система финансового управления, финансирование университетов, финансовая автономия университета, финансовые источники, фонд финансирования высшего образования, франшиза, endowment fond, crowdfunding.

Область исследования: финансы, финансовый менеджмент.

Основной целью исследования является развитие теоретико-методологической основы финансового управления в высших учебных заведениях Молдовы для обеспечения деятельности на качественно новом уровне.

Задачи исследования: исследование и развитие концепций „финансового управления в высшем учебных заведениях”, и „финансового механизма в вузе”; исследование концепции предпринимательских научно-исследовательских университетов на основе международного опыта; анализ европейского опыта в отношении финансового управления вузом; оценка системы финансового менеджмента университетов в Молдове; анализ состояния финансовых источников вузов в Республике Молдова; оценка методов определения эффективности расходов в области высшего образования; разработка рекомендаций по внедрению эффективных инструментов финансового управления.

Научная новизна и оригинальность исследования: разработка концепции финансового управления с целью обеспечения финансовой устойчивости вуза; разработки новых элементов в методологии расчета эффективности финансового управления в вузе; разработка эконометрической модели зависимости между точками разрыва и влияющими факторами; развитие сотрудничества между обществом и вузами с целью привлечь альтернативные источники финансирования; разработка механизма привлечения, накопления и распределения финансовых ресурсов для определения возможности создания предпринимательского вуза.

Решенная научная проблема состоит в разработке предложений по совершенствованию механизмов и современных методов в области финансового управления в вузе, путем разработки эконометрической модели зависимости между влияющими факторами и point break-chair, в целях оптимизации управления финансовыми ресурсами высших учебных заведений и определение новых возможностей для накопления финансовых ресурсов.

Теоретическая значимость исследования развитие концепций финансового управления менеджмента в высших учебных заведениях; элементы развития финансового механизма в системе управления финансами; выводы и рекомендации, которые могут способствовать улучшению финансового управления в ВУЗе.

Практическая значимость исследования состоит в определении возможностей для реализации предложений по оптимизации механизма финансового управления в вузе; определение возможности для использования зависимости между эконометрической моделью, point break-chair и влияющими факторами.

Внедрение научных результатов: наиболее важные результаты исследования были приняты для внедрения Министерством Финансов Республики Молдова, Министерством образования Республики Молдова, Национальным Институтом Научных Исследований в области Экономики и Молдавской Экономической Академией.

LISTA ABREVIERILOR

AAPPRM	Academia de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova
AMTAP	Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice
ANACIP	Agencia Națională de Asigurare a Calității în Învățământul Profesional
ANCI	Asociația Națională a Municipalităților Italiene
ASEM	Academia de Studii Economice din Moldova
BNS	Biroul Național de Statistică
CNAA	Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare
CNFES	Casa Națională de Finanțare a Educației Superioare
ECTS	Sistemul European de Transfer și Acumulare de Credite
ENQA	Asociația Europeană pentru Asigurarea Calității în Învățământul Superior
GATE	Alianța Globală pentru Educație Transnațională
HG	Hotărâre de Guvern
IRIM	Institutul de Relații Internaționale din Moldova
IÎS	Instituții de învățământ superior
IT	Tehnologie Informațională
M.Of.	Monitorul Oficial al Republicii Moldova
MCER	McNamara Economic Research
OCDE	Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică
ONU	Organizația Națiunilor Unite
PIB	Produsul Intern Brut
RM	Republica Moldova
SUA	Statele Unite ale Americii
TIC	Tehnologie a Informării și Comunicării
UASM	Universitatea Agrară de Stat din Moldova
UAȘM	Universitatea Academiei de Științe a Moldovei
UE	Uniunea Europeană
UNESCO	Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură
UPSIC	Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din mun. Chișinău
USARB	Universitatea de Stat „A. Russo” din Bălți
USBPHC	Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul
USC	Universitatea de Stat din Comrat
USEFS	Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport

USM	Universitatea de Stat din Moldova
USMF	Universitatea de Stat de Medicina și Farmacie „N. Testemițeanu”
USTR	Universitatea de Stat din Taraclia
USTS	Universitatea de Stat din Tiraspol
UTM	Universitatea Tehnică a Moldovei
ZLSAC	Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei de cercetare. Educația a fost, este și va fi un factor definitoriu în progresul oricărei societăți, în special, în condițiile moderne, s-a majorat rolul social al educației. Perspectivile de dezvoltare a omenirii, depind, în mare măsură, de concentrarea și eficacitatea acesteia. Educația, în special în învățământul superior, se prezintă ca principalul factor al progresului social, politic și economic. Cea mai importantă valoare și principalul capital al societății moderne reprezintă omul, capabil de a acumula și dezvolta noi cunoștințe, de a lua și adopta decizii [31, p.316-317].

Din punct de vedere economic, educația este o ramură eficientă, influența ei asupra economiei naționale fiind multidimensională, iar eficacitatea și rezultatul ei eficient penetrează toate sectoarele economiei naționale. Un rol important în domeniul educației se desemnează instituțiilor de învățământ superior, îndemnate să îndeplinească două funcții esențiale:

- dezvoltarea personalității, în sensul larg al cuvântului, care presupune socializarea personalității, dezvoltarea spirituală și morală a acesteia;
- dezvoltarea economică, care vizează reproducerea forței calificate de muncă.

Corelația dintre aceste funcții servește ca o condiție necesară pentru progresul social în toate manifestările sale.

În prezent, în Republica Moldova, odată cu aderarea la procesul de la Bologna și realizarea reformei în domeniul educației, concepția tradițională a instituțiilor de învățământ superior este înlocuită cu una nouă, care permite examinarea educației prin prisma unei utilități profesionale, predeterminând nevoia de specialiști de formațiune nouă cu volumul necesar de cunoștințe profesionale, aptitudini și competențe. Totodată, reforma instituțiilor de învățământ superior, una din direcțiile căreia constă în realizarea satisfacerii intereselor studenților și corespunderea nevoilor pieței în specialiști calificați, se realizează și în cadrul modificărilor bugetare, care vizează schimbări fundamentale în gestiunea financiară a instituțiilor bugetare, care prestează servicii sociale, inclusiv de educație.

Actualmente, relatăm despre existența celei mai dificile etape a reformei sistemului de învățământ superior, care presupune determinarea direcțiilor de dezvoltare a surselor de finanțare a instituțiilor bugetare, orientate spre:

- consolidarea autonomiei financiare în condițiile restructurării instituțiilor bugetare;
- sporirea calității serviciilor educaționale ale instituțiilor de învățământ superior;
- dezvoltarea principiilor bugetării, orientate spre rezultat;

- introducerea managementului financiar și a auditului în cadrul instituțiilor de învățământ superior.

Însă, insuficiența dezvoltării acestor direcții necesită regândirea și elaborarea noilor abordări aferente modernizării gestiunii financiare și, în special, al finanțelor instituțiilor de învățământ superior.

Așadar, actualitatea temei de cercetare este condiționată de necesitatea unei analize științifice detaliate a surselor financiare și a problemelor perfecționării sistemului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior.

Actualitatea problemei examinate, valoarea aplicativă a ei, insuficiența dezvoltării aspectelor teoretice și practice aferente perfecționării și îmbunătățirii calității procesului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior au determinat alegerea temei de studiu, stabilirea scopurilor și obiectivelor tezei de doctor.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare. Aspectele privind sistemul de gestiune financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior au fost cercetate în baza lucrărilor autorilor autohtoni și străini, care au contribuit la formarea conceptului în domeniul investigat.

În rezultatul cercetărilor sistemului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior, s-a constatat existența problemei finanțării învățământului superior, care sunt subfinanțate. În aceste condiții, soluția salvatoare a instituțiilor de învățământ superior au fost studiile în bază de taxă. În același context, incapacitatea statului de a răspunde solicitărilor de finanțare a instituțiilor era un argument rezonabil pentru a nu interveni în reglementarea unor aspecte esențiale privind funcționarea instituțiilor de învățământ superior, în particular, în privința colectării și gestionării unei părți din resursele financiare.

Studiul lucrărilor consacrate sistemului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior a demonstrat că conținutul acestuia nu este abordat în întreaga complexitate. Astfel, în teză este realizată abordarea privind gestiunea financiară din perspectiva mediului universitar, diversificarea surselor de finanțare, precum și propunerea introducerii unor modificări în cadrul mecanismului de finanțare. La etapa actuală, funcționarea eficientă a instituțiilor de învățământ superior necesită dezvoltarea mecanismului financiar și diversificarea surselor de finanțare care vor îmbunătăți desfășurarea sistemului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior.

Scopul lucrării constă în fundamentarea teoretică și metodologică a gestiunii financiare în cadrul instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova, precum și elaborarea

recomandărilor de perfecționare în vederea asigurării trecerii la un nou nivel calitativ al funcționării instituțiilor de învățământ superior.

Pentru realizarea scopului propus, în calitate de **obiective** vom urmări:

- cercetarea și dezvoltarea conținutului noțiunilor: „gestiune financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior” și „mecanism financiar în cadrul instituțiilor de învățământ superior”;
- examinarea din punct de vedere metodologic și evidențierea particularităților specifice ale elementelor procesului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior;
- investigarea conceptului de universitate antreprenorială, reieșind din experiența internațională în gestiunea financiară a instituțiilor de învățământ superior;
- analiza experienței europene cu privire la gestionarea activității financiare a instituțiilor de învățământ superior;
- estimarea sistemului de gestionare financiară a universităților în Republica Moldova;
- examinarea metodelor de determinare a eficienței cheltuielilor în învățământul superior;
- elaborarea recomandărilor privind aplicarea instrumentelor eficiente ale gestiunii financiare în baza utilizării principiilor autonomiei financiare.

Obiectul cercetării îl constituie instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova prin prisma relațiilor de gestionare a resurselor financiare. În calitate de **subiect al cercetării** sunt examinate aspectele teoretice și practice de perfecționare a gestiunii financiare în cadrul instituțiilor de învățământ superior.

Metodologia cercetării științifice. Pentru atingerea obiectivelor propuse în cadrul cercetării, autorul a utilizat următoarele metode și instrumente: metoda documentară, bazată pe accesarea și studierea surselor bibliografice de specialitate; metoda analitică, prin intermediul căreia s-a ajuns la esența proceselor cercetate; metoda sintezei, comparației, analogiei, grupării cantitative și calitative, care a fost aplicată la analiza și interpretarea indicatorilor financiari; pachetul software Eviews 8.0. Metodologia utilizată corespunde tendințelor moderne de dezvoltare a științei economice.

Noutatea și originalitatea științifică:

- dezvoltarea conceptului de *gestiune financiară* în vederea asigurării stabilității financiare a instituțiilor de învățământ superior;
- elaborarea schemei de gestiune financiară a instituțiilor de învățământ superior din punct de vedere operațional și funcțional;

- dezvoltarea conținutului mecanismului financiar al instituțiilor de învățământ superior prin completarea elementelor structurale și adaptarea sistemică a acestuia;
- elaborarea elementelor noi în metodologia de calculare a eficienței gestiunii financiare în cadrul instituțiilor de învățământ superior;
- elaborarea modelului econometric de dependență între point break-chair și factorii de influență în vederea creșterii eficienței utilizării surselor financiare și optimizării bugetului instituțiilor de învățământ superior;
- elaborarea sistemului și formulei de calcul al volumului finanțării instituțiilor de învățământ superior în baza indicatorilor de performanță;
- elaborarea propunerilor cu privire la formula de calcul al volumului finanțării bazate pe indicatori de performanță și mecanismul de formare a Fondurilor pentru Educație Superioară în vederea facilitării acumulării surselor financiare pentru instruire în cadrul instituțiilor de învățământ superior;
- fundamentarea și dezvoltarea mecanismului de finanțare a instituțiilor de învățământ superior prin intermediul francizei academice și surselor alternative de finanțare;
- elaborarea structurii complexe a mecanismelor de atragere, acumulare și repartizare a surselor financiare pentru activitatea instituției de învățământ superior.

Problema științifică importantă soluționată constă în elaborarea propunerilor cu privire la perfecționarea mecanismelor și metodelor moderne în domeniul gestiunii financiare în cadrul instituțiilor de învățământ superior, prin elaborarea modelului econometric de dependență între factorii de influență și point break-chair în vederea optimizării gestiunii resurselor financiare ale instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova, precum și determinarea noilor posibilități de acumulare a resurselor financiare suplimentare în vederea utilizării eficiente a resurselor financiare ale instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova.

Semnificația teoretică a cercetării derivă în dezvoltarea conceptelor privind conținutul și structura gestiunii financiare în cadrul instituțiilor de învățământ superior; dezvoltarea elementelor mecanismului financiar în cadrul sistemului de gestiune financiară; elaborarea propunerilor cu privire la formula de calcul al volumului finanțării bazate pe indicatori de performanță și mecanismul de formare a Fondurilor pentru Educație Superioară în vederea facilitării acumulării surselor financiare pentru instruire în cadrul instituțiilor de învățământ superior; fundamentarea din punct de vedere științific a sistemului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior.

Valoarea aplicativă a tezei rezidă în recomandările pe care le conține și a căror implementare va spori eficiența domeniului vizat, dintre care le menționăm pe cele mai importante:

- aplicarea elementelor propuse în vederea dezvoltării mecanismului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior;
- determinarea posibilităților de aplicare a propunerilor de optimizare a mecanismului de gestiune financiară a instituțiilor de învățământ superior;
- stabilirea punctelor forte și posibilităților de implementare a bunelor practici pentru optimizarea cheltuielilor în învățământul superior;
- monitorizarea fluxurilor financiare și aplicarea mecanismului financiar pentru perfecționarea sistemului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior;
- identificarea posibilităților de aplicare a modelului econometric de dependență între point break-chair și factorii de influență;
- determinarea posibilității de atragere a surselor alternative de finanțare;
- stabilirea direcțiilor prioritare de dezvoltare a gestiunii financiare a sistemului de învățământ superior și formularea recomandărilor privind perfecționarea reformelor la acest capitol în domeniul universitar.

Implementarea rezultatelor științifice. Cele mai importante rezultate ale cercetării, elaborate în teză, au fost acceptate spre implementare în cadrul Ministerului Finanțelor, Ministerului Educației, Academiei de Studii Economice a Moldovei, Institutului Național de Cercetări Economice al Academiei de Științe a Moldovei, fiind confirmate prin acte de implimentare.

Direcțiile de soluționare a problemei cercetate. În vederea atingerii obiectivelor enunțate, au fost analizate resursele financiare în cadrul instituțiilor de învățământ superior, urmărindu-se, pe parcursul întregului proces, identificarea soluțiilor și oportunităților pentru dezvoltarea durabilă a sectorului. Recomandările și propunerile au fost formulate luând în calcul și experiența altor state în domeniul gestiunii financiare în cadrul instituțiilor de învățământ superior prin racordarea modalității de gestiune financiară a universităților din străinătate la realitatea economică din Republica Moldova.

Aprobarea rezultatelor științifice. Abordările principale ale tezei de doctorat, concluziile și principalele recomandări, formulate în teză, au fost expuse de către autor în cadrul a 9 conferințe și simpozioane științifice naționale și internațional: Simpozionul Internațional al tinerilor cercetători, Academia de Studii Economice din Moldova (2005, 2006, 2009, 2010);

Conferința Științifică Internațională „Dezvoltarea economică în contextul aspirației de integrare europeană. Perspective și Realizări”, Universitatea de Stat a Moldovei (2009); Conferința Științifică Internațională „Rolul investițiilor în dezvoltarea durabilă a economiei naționale în contextul integrării europene”, „Potențialul de finanțare a pieței financiare nebankare și perspectivele dezvoltării acesteia”, „25 de ani de reformă economică în Republica Moldova: prin inovare și competitivitate spre progres economic”, Academia de Studii Economice din Moldova (2010, 2015, 2016); în lucrările științifice naționale ale Universității Agrare de Stat din Moldova (2010); articole în reviste din Registrul Național al revistelor de profil cu indicarea categoriei: în Studia Universitatis. Seria Științe Exacte și Economie, Universitatea de Stat a Moldovei (2010); în „Economica”, Academia de Studii Economice din Moldova și în „Economie și Sociologie” (2011); în „Studii Economice”, Universitatea Liberă Internațională din Moldova (2012); în revistă științifică din străinătate recunoscută „Ecoforum” (2013).

Suportul metodologic și teoretic al tezei. Cercetările efectuate sunt bazate pe analiza investigațiilor în acest domeniu, rezultatele fundamentale ale cercetării naționale și internaționale cu privire la gestiunea financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior. La baza investigațiilor au stat lucrările fundamentale atât ale specialiștilor autohtoni, cât și străini. Menționăm lucrările economiștilor, precum: C.R.Burton, J.Ropke, P.Gumport, J.D.Jennings, H.Drăgomirescu, M.Bălan, A.Crețu, G.Cristea, L.Cobzari, N.Botnari, R.Hîncu, A.Casian, G.Ulian, V.Cojocar, E.Bușmachiu, A.Caraganciu, A.Cotelnic, N. Băncilă, A. Stratan, M. Doga-Mîrzac, C. Cușnir, R. Mihalachi, I. Pîrțachi, L. Erhan, M.Bascacova, G.Bestreameanaia, T.Voronina, P.Sarcasov și alții.

Cercetările în domeniul finanțării instituțiilor de învățământ superior au fost efectuate în cadrul Centrului Analitic Independent „Expert-Grup”, Asociației pentru dezvoltare și promovare socio-economică „Catalactica” la comanda Ministerului Educației al Republicii Moldova și cu suportul financiar al Fundației Soros Moldova, Oficiului Național Erasmus+ în Moldova, precum și al organizațiilor internaționale, care au contribuit la constatarea și precizarea insuficienței resurselor financiare în domeniul învățământului superior.

Suportul informațional al cercetării îl constituie actele legislative și normative ale Republicii Moldova, Biroului Național de Statistică, Ministerului Finanțelor, Ministerului Educației, World Data on Education, International Bureau of Education, The Global Competitiveness Report, dar și estimările și analizele proprii ale autorului.

Publicațiile la tema tezei. Rezultatele fundamentale ale investigațiilor, efectuate în teza de doctorat, au fost publicate în 15 articole științifice cu un volum de 5,16 coli de autor.

Volumul și structura tezei. Teza cuprinde adnotare (în limbile română, engleză și rusă), lista abrevierilor, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 156 titluri, perfectată pe 137 pagini de text de bază, inclusiv 25 de figuri, 19 tabele și 22 de formule.

În **Introducere** justificată tema propusă pentru cercetare și descrisă actualitatea și importanța problemei abordate, sunt determinate scopul și obiectivele tezei, este relevată noutatea științifică a rezultatelor obținute și valoarea aplicativă a lucrării, prezentată aprobarea și implementarea rezultatelor și sumarul compartimentelor.

În **Capitolul 1 „Abordări teoretice privind procesul de gestiune financiară în instituțiile de învățământ superior”** sunt cercetate abordările teoretice privind sistemul de gestiune financiară. În acest context, a fost determinat locul și rolul gestiunii financiare în cadrul instituțiilor de învățământ superior, au fost analizate abordările conceptuale ale managementului financiar universitar și unele aspecte aferente mecanismelor financiare, care constituie un element activ al sistemului de gestiune în cadrul instituțiilor de învățământ superior. La fel, este cercetat conceptul de universitate antreprenorială și experiența internațională în domeniul gestiunii instituțiilor de învățământ superior.

În **Capitolul 2 „Analiza specificului sistemului de gestiune financiară a instituțiilor de învățământ superior”** este realizată estimarea procesului de gestionare financiară a universităților în Republica Moldova în vederea elucidării efectelor implementării autonomiei financiare în scopul reflectării situației actuale privind politica de finanțare a instituțiilor de învățământ superior și evidențierea problemelor de finanțare cu care se confruntă universitățile din Republica Moldova. De asemenea, sunt cercetate metodele de determinare a eficienței cheltuielilor în învățământul universitar și este elaborat indicatorul de eficiență „punct-break chiar” în vederea optimizării surselor financiare și utilizării eficiente a acestora.

În **Capitolul 3 „Direcții de dezvoltare a sistemului de gestiune financiară a instituțiilor de învățământ superior”** sunt elucidate principalele tendințe de perfecționare a sistemului de finanțare a instituțiilor de învățământ superior din țările europene pentru racordarea universităților autohtone la noile condiții de activitate după reformarea sistemului național de educație prin implementarea autonomiei financiare. La fel, este reflectată posibilitatea atragerii surselor suplimentare de finanțare pentru instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova.

Compartimentul **„Concluzii generale și recomandări”** cuprinde concluziile tematice efectuate pe parcursul cercetării, precum și formularea concluziei generale, totodată sunt descrise rezultatele de bază ale cercetărilor efectuate și sunt înaintate recomandările cu privire la

perfecționarea sistemului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior în Republica Moldova.

Cuvinte-cheie: sistem de educație, instituții de învățământ superior, sistem de gestiune financiară, finanțarea instituțiilor de învățământ superior, autonomia financiară universitară, surse financiare, fondul educației superioare, franciză academică, endowment fond, crowdfunding.

1. ABORDĂRI TEORETICE PRIVIND PROCESUL DE GESTIUNE FINANCIARĂ ÎN INSTITUȚIILE DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR

1.1. Reflecții conceptuale privind conținutul și structura gestiunii financiare în instituțiile de învățământ superior

Educația a fost, este și va fi un factor definitoriu în dezvoltarea oricărei societăți. În societatea modernă, educația a devenit una dintre cele mai extinse arii ale activității umane. În prezent, s-a majorat semnificativ rolul social al educației. Educația, în special în învățământul superior, este văzută ca principalul factor al progresului social, politic și economic. Motivul se regăsește în conștientizarea, că cea mai importantă valoare și principalul capital al societății moderne este omul, capabil de a acumula noi cunoștințe, de a lua și adopta decizii non-standard.

În secolul al XXI-lea, societatea este forțată să facă față noilor provocări globale, cum ar fi: conștientizarea epuizării resurselor naturale mondiale, criza energetică, problemele mediului ecologic, probleme aferente asigurării cu resurse alimentare, materiale, energetice, financiare, etc., problemele sănătății, problema sărăciei, reevaluarea direcțiilor de dezvoltare a sectorului industrial, îmbunătățirea radicală a condițiilor sociale, asigurarea păcii pentru toate popoarele etc. O ipoteză plauzibilă este că anume educația secolului XXI este cheia pentru soluționarea acestor probleme globale ale lumii moderne [31, p. 316-317].

Din punct de vedere economic, educația reprezintă o ramură destul de eficientă, influența ei asupra economiei naționale fiind multilaterală. Un rol important în domeniul educației se desemnează instituțiilor de învățământ superior, care trebuie să îndeplinească două funcții esențiale:

1. **dezvoltarea personalității**, în sensul larg al cuvântului, care presupune socializarea personalității, dezvoltarea spirituală și morală a acesteia;

2. **dezvoltarea economică**, care vizează pregătirea forței calificate de muncă.

Corelația dintre aceste funcții servește drept o condiție necesară pentru progresul social în toate manifestările sale.

În prezent, în Republica Moldova, odată cu aderarea la procesul de la Bologna și realizarea reformei în domeniul educației, concepția tradițională a instituțiilor de învățământ superior este înlocuită cu una nouă, care permite examinarea educației prin prisma unei utilități profesionale, predeterminând nevoia de specialiști de formațiune nouă, cu volumul necesar de cunoștințe profesionale, aptitudini și competențe. Totodată, reforma instituțiilor de învățământ superior, una din direcțiile căreia constă în realizarea satisfacerii intereselor studenților și corespunderea nevoilor pieței în specialiști calificați, se realizează și în cadrul modificărilor bugetare, care

vizează schimbări fundamentale în gestiunea financiară a instituțiilor bugetare, care prestează servicii sociale, inclusiv de educație.

Actualmente, relatăm despre existența celei mai dificile etape a reformei sistemului de învățământ superior, care presupune determinarea direcțiilor de dezvoltare a surselor de finanțare a instituțiilor bugetare, orientate spre:

- consolidarea autonomiei economice în condițiile restructurării instituțiilor bugetare;
- sporirea calității serviciilor educaționale ale instituțiilor de învățământ superior;
- dezvoltarea principiilor bugetării, orientate spre rezultat;
- introducerea managementului financiar și a auditului în cadrul instituțiilor de învățământ superior.

Însă, insuficiența dezvoltării acestor direcții necesită regândirea și elaborarea noilor abordări aferente modernizării gestiunii finanțelor instituțiilor de învățământ superior și îmbunătățirii calității acestora.

Analizând sursele bibliografice în domeniu, autorul a ajuns la concluzia că până în prezent nu există o opinie unică a savanților în vederea definirii noțiunilor de gestiune financiară și a managementului financiar în principal în cadrul instituțiilor de învățământ superior.

Este cunoscut, că originea cuvântului „gestiune” provine de la franțuzescul *gestion* sau latinesc *gestio*. Conform dicționarului enciclopedic Le Petit Larousse (1995) prin gestiune se înțelege:

- acțiunea sau metoda de a gira (a administra în contul, în numele altora), administra sau conduce, de a organiza ceva;
- perioada pe timpul căreia se generează o afacere [124].

Din punct de vedere financiar, termenul gestiune reprezintă un sistem de reguli care reglementează bugetul unei instituții pe o perioadă determinată de timp. Economistul român Brezeanu P. interpretează noțiunea de gestiune în două sensuri [9, p. 230].

Gestiunea în sens restrâns presupune studiul deciziilor, care pot fi:

- pe termen lung: deciziile de investiții, financiare și de dividend (politica financiară);
- pe termen scurt: deciziile ce se referă la gestiunea ciclului de exploatare (gestiunea stocurilor, creanțelor, a datoriilor de exploatare), gestiunea trezoreriei și gestiunea riscurilor.

Deciziile financiare sunt completate cu expunerea metodelor de diagnostic și de analiză financiară care, prin prisma evaluării entității (stabilirea valorii acesteia), permit un raționament al eficienței deciziilor din ambele categorii.

Gestiunea în sens larg cuprinde mai multe etape:

- informarea și cunoașterea mijloacelor și soluțiilor pentru atingerea obiectivelor;

- alegerea unei soluții în funcție de obiectivele de atins;
- punerea în aplicare a deciziilor, operațiunile întreprinse pentru aplicarea deciziilor în cadrul organizatoric necesar pentru acțiune;
- controlul aplicării deciziilor, analiza rezultatelor obținute care poate antrena revizuirea acestora și adoptarea de noi decizii.

În opinia lui Brezeanu P., *gestiunea financiară* este funcția care are ca obiectiv principal de a furniza întreprinderii, la momentul oportun, fondurile necesare exploatării și dezvoltării sale, asigurând, în același timp, rentabilitatea operațiunilor [10, p. 9].

Cercetătorul român Toma M. consideră că *gestiunea financiară* reprezintă un ansamblu de decizii și activități care, în funcție de obiectivele întreprinderii, participă la gestiunea fluxurilor financiare și a nevoilor de resurse. Activitatea de gestionare financiară depinde de obiectivele urmărite în politica generală a întreprinderii [88].

În viziunea cercetătorului român Dumitru M., *gestiunea financiară* constituie un ansamblu de metode de analiză și tehnici operative care permit agenților economici și altor organisme să-și asigure pătrunderea eficace în mediul lor financiar [41].

Economistul român Ilie V. consideră că structura *gestiunii financiare* cuprinde un domeniu operațional pentru gestiunea fluxurilor financiare și un domeniu funcțional responsabil de prelucrarea datelor financiare, de difuzarea lor în mediul intern și extern și de relațiile cu mediul financiar extern.

Conținutul gestiunii financiare este în strânsă dependență de sistemul financiar global, dar este determinat și de însăși dezvoltarea întreprinderii. Astfel, aspectele specifice gestiunii financiare la diferite etape ale dezvoltării afacerii depind de lansarea, evoluția, maturitatea sau declinul acesteia. În toate aceste stadii, entitatea se confruntă cu nevoia de finanțări specifice care, concomitent, pot genera resurse, dar și o multitudine de situații cu evoluții pozitive sau negative.

În consecință, abordarea gestiunii financiare condiționează luarea în considerație a influențelor pe care ea le suportă, datorită caracteristicilor proprii ale întreprinderii și particularităților inerente sistemului financiar. Aceste influențe afectează atât obiectivul general și scopurile gestiunii financiare, cât și responsabilitățile operaționale care-i sunt atribuite.

Conținutul gestiunii financiare poate fi abordat într-un mod mai riguros, făcând referire la obiectul și sarcinile sale fundamentale, și la responsabilitățile operaționale încredințate diferitelor tipuri de specialiști din domeniul finanțelor [53, p. 230].

Cercetătorul Dincă Gh. consideră că *gestiunea financiară* a instituțiilor publice urmărește administrarea corectă a patrimoniului public, respectarea disciplinei bugetare, repartizarea

cheltuielilor pe destinațiile aprobate prin buget, încadrarea veniturilor și cheltuielilor publice corespunzător clasificărilor principalilor indicatori bugetari, execuția de casă a bugetului și asigurarea executării controlului financiar [40, p. 23-25].

Colectivul de autori ruși, în frunte cu profesorul Greaznova A., definesc *gestiunea financiară* ca „un proces de acțiuni, prin intermediul tehnicilor și metodelor speciale, direcționate asupra relațiilor financiare și tipurilor de resurse financiare corespunzătoare cu scopul de a pune în aplicare funcțiile, obiectivele și sarcinile activității entităților” [134]. Cercetătorii respectivi au evidențiat și elementele funcționale ale procesului de gestiune financiară, în componența cărora se includ: planificarea și prognozarea financiară, gestiunea operativă și controlul financiar.

Gestiunea financiară a fost definită de către Solomon D. ca utilizarea eficientă a resurselor economice importante, în principal a fondurilor de capital.

Cercetătorul Kuchul S. consideră că *gestiunea financiară* se ocupă de achiziționarea fondurilor și utilizarea eficientă a lor în afaceri.

Cercetătorii Howard și Upton definesc *gestiunea financiară* ca aplicarea principiilor manageriale generale în domeniul financiar de luare a deciziilor.

În opinia lui Weston și Brigham, *gestiunea financiară* reprezintă un domeniu financiar de luare a deciziilor, armonizarea motivelor individuale și a obiectivelor entității.

Economiștii Joshep și Massie consideră că *gestiunea financiară* reprezintă activitatea operațională a unei afaceri care este responsabilă pentru obținerea și utilizarea eficientă a fondurilor necesare pentru eficiența operațiunilor [109].

Fuior E., Ganea V. și Cușnir C., economiștii autohtoni au caracterizat *gestiunea financiară* ca parte a gestiunii de ansamblu a entității, definind *gestiunea financiară* ca ansamblu de decizii, activități, operațiuni și modalități de organizare a activității financiare ce vizează constituirea, dezvoltarea, sporirea sau reducerea capitalului și fondurilor întreprinderii, utilizarea eficientă a acestora, obținerea, repartizarea și utilizarea cât mai eficientă a profiturilor și rezultatelor financiare. *Gestiunea financiară* reprezintă un mod de conducere și organizare a activității întreprinderii, care urmărește gospodărirea judicioasă a resurselor de care dispune sau sunt atrase în circuit pentru a obține eficiență maximă din activitatea desfășurată [35].

Economistul Doga-Mîrzac M. a analizat aprofundat toate componentele noțiunii „*gestiunea sistemului de finanțare* a întreprinderilor mici și mijlocii” și menționează mai multe aspecte:

- totalitatea de operațiuni și metode a căror utilizare permite evaluarea și monitorizarea resurselor financiare;
- un element de soluționare a problemelor ce nu se limitează doar la resursele financiare;

- o componentă ce permite monitorizarea activității în totalitate a instituțiilor orientate spre susținerea financiară directă și indirectă a întreprinderilor mici și mijlocii;
- o componentă a sistemului economic, care influențează asupra dezvoltării proceselor economice [38].

Generalizând cele menționate mai sus, susținem opiniile autorilor care consideră că *gestiunea financiară reprezintă un sistem de tehnici, metode și principii în baza cărora se elaborează și se realizează decizii manageriale privind de planificarea, formarea, utilizarea și distribuirea resurselor financiare ale entității.*

În rezultatul examinării diferitor opinii ale savanților în domeniul gestiunii financiare, autorul a constatat, că aceste aspecte (probleme) devin deosebit de importante și pentru sectorul educației. Aceasta rezultă din faptul, că reformele în domeniul economiei și noile instrumente financiare ale reformei bugetare au modificat și criteriile de funcționare și activitate economică și financiară ale instituțiilor de învățământ superior, în condițiile în care tehnicile tradiționale de gestiune financiară ale acestora nu oferă efectul dorit, deoarece nu sunt suficient orientate spre rezultat.

La ora actuală, în baza cercetărilor efectuate a literaturii de specialitate, menționăm faptul că nu există o abordare unică și complexă a noțiunii „gestiunea financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior”. Autorul a formulat opinia proprie privind esența noțiunii „gestiunea financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior”, considerând că *gestiunea financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior reprezintă acțiuni realizate prin intermediul instrumentelor financiare și a tehnologiilor contemporane, direcționate spre relațiile financiare specifice, apărute în cadrul instituțiilor de învățământ superior și a tipurilor corespunzătoare de resurse financiare, cu scopul de a asigura stabilitatea și autonomia financiară a instituțiilor de învățământ superior.*

Complexitatea organizării procesului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior, în mare măsură, depinde de varietatea relațiilor cu diverși subiecți. De regulă, interesul instituțiilor de stat depinde de interesul angajatorilor, interesul consumatorilor de servicii și interesul instituțiilor de învățământ superior. În figura 1.1 este prezentată informația privind beneficiile obținute în urma relațiilor dintre instituțiile de învățământ superior și persoanele cointeresate. Aceste relații determină eficiența gestiunii financiare în cadrul instituțiilor de învățământ superior.

Subiecții gestiunii financiare în cadrul instituțiilor de învățământ superior sunt persoanele care acordă mijloace financiare precum și în relații cu instituția de învățământ superior privind desfășurarea diverselor tipuri de activități. Totalitatea subiecților este destul de variată și este

determinată de sursele de finanțare, printre care se evidențiază: sursele bugetare, alocarea de fonduri/fonduri speciale și sursele extrabugetare.

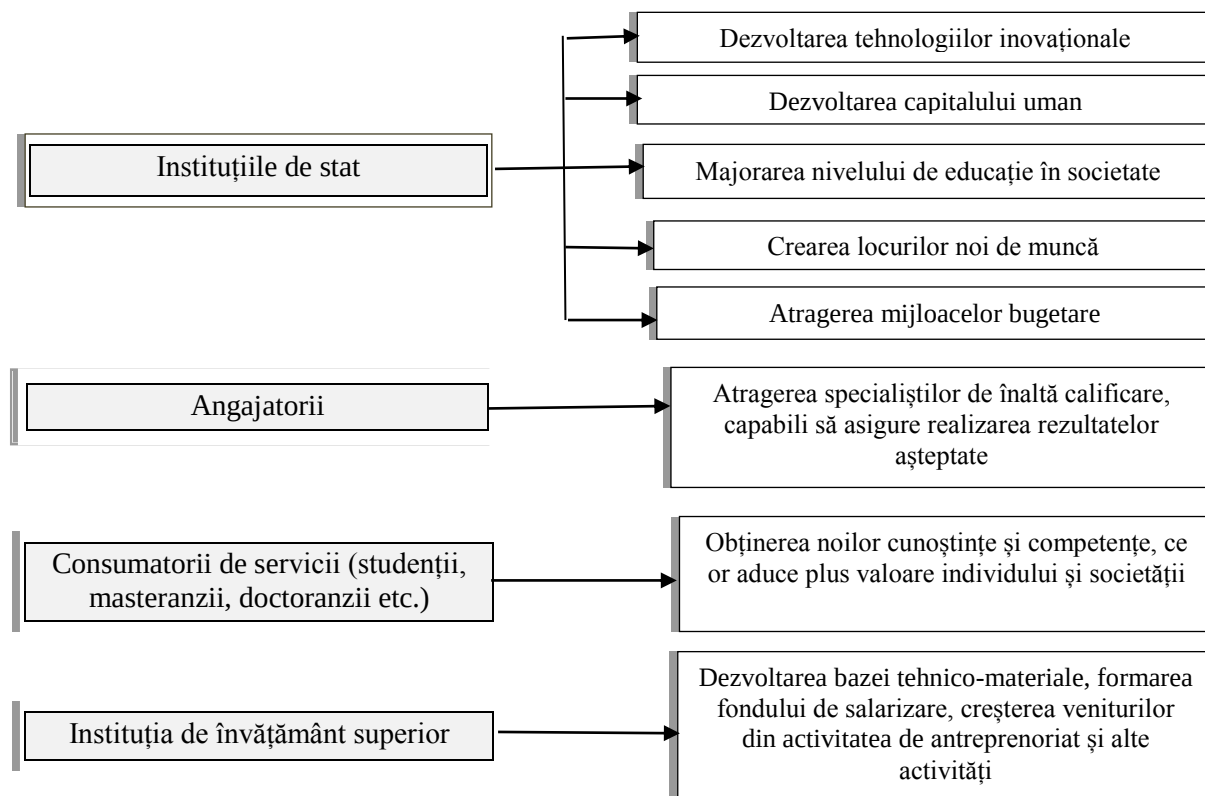

Fig. 1.1. Schema beneficiilor obținute de instituțiile de învățământ superior în baza relațiilor de colaborare cu persoanele juridice și fizice

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [151].

Printre subiecții, care oferă finanțare, evidențiem statul, ce repartizează mijloacele bugetare, sponsorii, organizațiile comerciale și necomerciale, persoanele fizice etc. Obiectul de investire reprezintă tipurile de activități pe care le pot desfășura, în mod legal, instituțiile de învățământ superior, cel mai important fiind prestarea serviciilor educaționale. În prezent, structura subiectiv-obiectivă a procesului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior este destul de complexă, dinamică și multiplă.

Există mai multe abordări privind procesul de gestiune financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior, una dintre ele fiind abordarea sistemică, prin care procesul de gestiune este examinat ca un sistem de elemente interdependente, precum: structura organizației și tehnologia proceselor de gestiune și personalul orientat spre realizarea scopurilor stabilite în condițiile unui mediu schimbător. Avantajul principal al abordării sistemice în procesul de gestiune financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior (ÎÎS) constă în aceea, că această abordare permite managerilor și executorilor tuturor subdiviziunilor structurale să privească sistemul ca un tot întreg și într-o legătură strânsă cu mediul înconjurător. În figura 1.2 este prezentată structura

subiectiv-obiectivă a procesului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior.

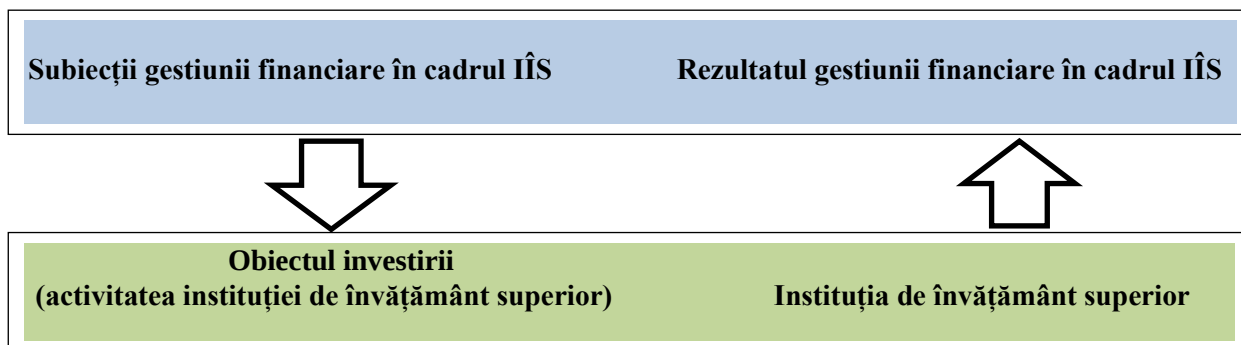

Fig. 1.2. Abordarea sistemică în cercetarea procesului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [151, p. 383].

Așadar, menționăm că esența *gestiunii financiare în cadrul instituțiilor de învățământ superior* rezultă din concepția clasică a noțiunii „*managementul financiar universitar*”, noțiune care, până în prezent, este discutată în literatura de specialitate și care nu are o explicație unică. Astfel, economiștii români Filip F. și Dragomirescu H. relatează că „din punctul de vedere al practicii organizaționale, *managementul financiar în sistemul universitar* poate fi definit ca un complex de decizii și măsuri, ce intervine ca regulator al fluxurilor financiare în interiorul instituției [11, p. 237-254]. Din punct de vedere metodologic, *managementul financiar* este o disciplină de intermediere și cuprinde ansamblul de metode apărute din practică sau pe măsura cercetărilor, ce-și găsesc întrebuințare în întreprinderi, instituții sau în organizații” [45, p. 237-254].

În opinia cercetătorilor autohtoni Caisîn S., Cobzari L., Botnari N. și Bușmachi E. „*managementul financiar universitar* este un tip de management care are scopul de a asigura permanent activitatea universitară cu sursele necesare, precum și de a exercita controlul administrației cu privire la eficiența operațiunilor, în care aceste surse sunt implicate” [12, p. 45-47].

Din În acest context, autorul conchide că *managementul financiar universitar* este orientat, în primul rând, spre gestiunea fluxurilor financiare și a activelor circulante. Acesta poate fi privit drept un fenomen integru cu diverse forme de manifestare. Managementul financiar universitar este chemat să dirijeze resursele și relațiile financiare care apar în procesul de rotație a acestora. El reprezintă un proces de elaborare a scopului de gestionare a finanțelor și de influență asupra lor prin intermediul metodelor și pârghiilor mecanismului financiar.

Economiștii români Brătianu C. și Lefter V. consideră că *managementul financiar universitar* include *strategia* și *tactica* de gestiune. Drept strategie sunt numite direcțiile și modalitățile de utilizare a mijloacelor pentru atingerea obiectivului propus. Strategia permite concentrarea eforturilor asupra variantelor de decizii, care nu contravin strategiei elaborate inițial. La atingerea obiectivului scontat, strategia în calitate de direcție și forță motrică a acestuia, își încetează existența. Obiectivele noi condiționează elaborarea unei noi strategii.

Tactica, în opinia acestor autori, reprezintă ansamblul metodelor și procedeele concrete pentru atingerea scopului în anumite condiții. Obiectivul tacticii de gestiune este alegerea deciziei optime și a metodelor de dirijare [7, p. 26].

Un alt specialist în domeniu, Martea G., consideră că *managementul financiar* are ca obiectiv principal maximizarea valorii organizației economice prin prisma raportului profit-investiție sau a raportului profit-risc, susținând că „în lipsa unui management financiar modern și a unui sistem managerial performant, o instituție de învățământ nu poate activa eficient și nu poate avea rezultatele dorite nici în plan instructiv, financiar și nici în întregul proces de administrare” [65, p. 59-64].

Modernizarea învățământului superior din Republica Moldova reprezintă obiectivul strategic al reformei. Atât în concepție, cât și în practica realizării ei, modernizarea școlii superioare reprezintă un proces continuu și deosebit de complex, care implică resurse financiare în concordanță cu nevoile sale reale. În asigurarea acestui proces, un rol deosebit revine managementului financiar.

Potrivit celor expuse mai sus, autorul relatează o opinie proprie vis-a-vis de dezvoltarea conținutului noțiunii de management financiar universitar. *Astfel, în opinia autorului, managementul financiar universitar constituie un ansamblu de metode și instrumente de analiză, care permite instituțiilor să-și asigure o încadrare eficientă în mediul financiar.*

Cu alte cuvinte, din punct de vedere analitic, managementul financiar universitar poate fi definit ca o funcție a instituției, care are ca scop primordial asigurarea acesteia cu fonduri necesare, cu utilaje, fără a-și diminua independența sau posibilitățile de instruire, de asemenea îi permite de a controla eficiența utilizării fondurilor și rentabilitatea operațiunilor efectuate.

Generalizând cele relatate, autorul conchide că *managementul financiar universitar* este definit în corelație directă cu funcția financiară și contabilă, care reunește acele activități ce asigură obținerea și utilizarea rațională a mijloacelor financiare necesare desfășurării activității de ansamblu a instituției de învățământ superior, înregistrarea și evidența valorică a fenomenelor economice și financiare, măsurarea cheltuielilor și veniturilor, depistarea fenomenelor ce influențează negativ asupra rezultatelor obținute.

Esența și conținutul managementului financiar universitar se manifestă și în funcțiile acestuia, care se constituie în urma colectării, transmiterii și păstrării informației, elaborării și adoptării deciziilor, precum și transformării lor în indicații. În literatura de specialitate, sunt specificate următoarele funcții ale managementului financiar universitar: planificare, prognozare (previziune), organizare, reglementare, coordonare, stimulare și control [32, p. 251-253].

Managementul financiar universitar are scopuri multiple, subordonate creșterii economice a instituției. Aceste scopuri pot fi sintetizate astfel:

- maximizarea valorii universității;
- menținerea nivelului performanțelor financiare;
- evitarea riscurilor financiare;
- menținerea solvabilității;
- asigurarea echilibrului financiar;
- creșterea activelor (patrimoniului);
- asigurarea flexibilității, care permite instituțiilor de învățământ să se adapteze la condițiile de concurență, să sesizeze noi oportunități de creștere [12, p. 49].

Obiectivele permanente ale unui management performant în domeniul educației trebuie să urmărească alocarea și utilizarea cât mai rațională a resurselor financiare limitate pentru educația în centre de învățământ superior, punerea în aplicare – an de an – a unui mecanism de finanțare a activității universității, care să fie transparent, echitabil și stimulat.

Perfecționarea managementului financiar în domeniul educației, la etapa actuală, are următoarele obiective importante:

- introducerea unui sistem de bugete perfecționate, adaptat la particularitățile activităților de finanțare din învățământul superior;
- perfecționarea activității de planificare, de execuție operațională și de control în domeniul managementului financiar, prin pregătirea specifică și permanentă a personalului, precum și printr-o dotare materială și tehnică adecvată;
- inițierea, dezvoltarea și stimularea unor studii de fezabilitate, asociate unor alternative de proiect, privind diversificarea resurselor de finanțare pentru învățământ și educație;
- elaborarea unei politici generale majore privind atragerea și alocarea resurselor de finanțare ca parte componentă a unui program național unic, cu misiunea de a transpune adecvat, în plan financiar, pentru fiecare perioadă – obiectivele calitative ale acestuia.

Managementul financiar performant în domeniul învățământului superior și al educației trebuie să focalizeze măsuri de încurajare a acțiunilor, menite să ducă la utilizarea eficientă a resurselor alocate, să acorde autonomie în utilizarea resurselor financiare și să identifice căi de

diversificare a surselor de finanțare pentru învățământ. În această ordine de idei, flexibilitatea sporită în redistribuirea resurselor între diferite categorii de bugete este o practică deja larg utilizată în țările dezvoltate, care permite să stabilim câteva direcții prioritare drept repere focalizate în permanență:

- sporirea cheltuielilor aferente educației și învățământului, ca pondere în PIB;
- majorarea proporției în totalul cheltuielilor cu educația – a componentei non-salariale;
- mărirea ponderii cheltuielilor cu educația, finanțate din alte surse decât cele bugetare;
- creșterea autorității de decizie a unităților de învățământ referitor la structura cheltuielilor bugetare;
- intensificarea responsabilității acestor instituții în identificarea și atragerea, într-o măsură mai mare, a resurselor de finanțare complementare [12, p.56].

Drept urmare a cercetărilor efectuate cu privire la aspectele teoretice și metodologice ale gestiunii financiare a instituțiilor de învățământ superior și a managementului financiar universitar am elaborat schema de gestiune financiară a instituțiilor de învățământ superior din punct de vedere operațional și funcțional, prezentată în figura 1.3.

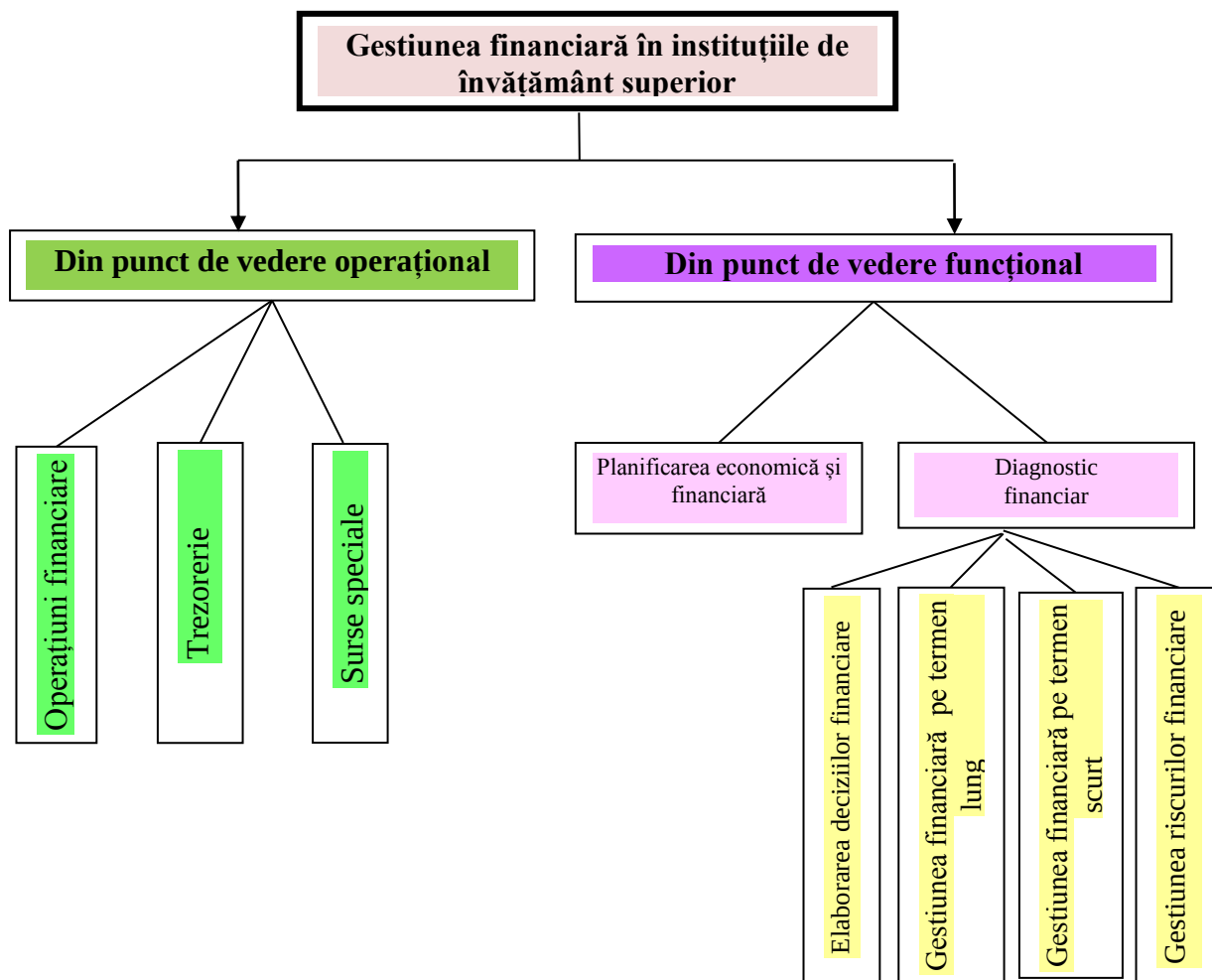

Fig. 1.3. Structura gestiunii financiare în instituțiile de învățământ superior
 Sursa: elaborat de autor.

Ca un subsistem de gestiune a instituțiilor de învățământ superior managementul financiar include următoarele funcții:

- gestiunea activelor instituțiilor de învățământ superior;
- gestiunea capitalului instituțiilor de învățământ superior;
- gestiunea investițiilor instituțiilor de învățământ superior;
- gestiunea fluxurilor monetare și financiare a instituțiilor de învățământ superior;
- gestiunea riscurilor financiare a instituțiilor de învățământ superior.

Gestiunea resurselor financiare ale instituțiilor de învățământ universitar ar putea fi una avantajoasă prin introducerea în practică a capacităților de control, gestiunea veniturilor proprii și a investițiilor din veniturile personale, cu implicarea factorilor de decizie din cadrul instituției, și nu din afara ei, în gestionarea acestora, concomitent, prin susținerea majoră din partea statului cu mijloace financiare bugetare [8, p.43-44].

Pe lângă cele prezentate, în sarcina managementului financiar al unei instituții mai intră asigurarea infrastructurii financiare a acesteia, prin:

- identificarea surselor potențiale de finanțare;
- atragerea surselor pentru formarea capitalului, necesar realizării activităților preconizate;
- elaborarea procedurilor de lucru specifice, adecvate cadrului legislativ existent și normelor interne ale organizației;
- stabilirea strategiilor și a tacticilor de acțiune, în concordanță cu politica entității și cu obiectivele corporative din domeniile: financiar, personal, marketing etc.;
- adoptarea deciziilor reclamate, de prevenire și de depășire a obstacolelor de natură strict financiară [131].

În concluzie, menționăm, că managementul financiar universitar reprezintă un proces complex de decizii de ordin gestionar asupra finanțelor instituției, cu impact major asupra întregii activități a acesteia, iar persoana gestionară este una de responsabilitate care, în procesul executării atribuțiilor sale, folosește numeroase pârgii și instrumente de conducere.

1.2. Mecanismul financiar al sistemului de gestiune financiară în instituțiile de învățământ superior

În țările, în care instituțiile de învățământ superior, istoric, au fost create și dezvoltate ca instituții publice, acestea întotdeauna au fost cointeresate în majorarea finanțării de la bugetul de stat și încercau să influențeze instituțiile de stat prin participarea în concurență cu alte sectoare sociale în vederea majorării cotei cheltuielilor bugetare. În prezent, acest scop se transformă în obiectivul creării unui mecanism financiar corect, eficient și clar al activității educaționale și de știință în cadrul instituțiilor de învățământ superior, care ar asigura atât acoperirea cheltuielilor necesare ale instituției, cât și dezvoltarea potențialului lor.

Este cunoscut, că în orice stat, mecanismul financiar este utilizat ca un element al gestiunii și un regulator al relațiilor economice în vederea realizării politicii financiare. Mecanismul financiar joacă un rol important în repartizarea resurselor financiare.

Cercetarea problemelor și a factorilor, ce determină procesul de modernizare a mecanismului financiar în cadrul sistemului de educație, necesită interpretare teoretică revizuită a noțiunii de mecanism financiar referitor la sistemul de învățământ superior. De asemenea, este necesar de a determina structura și funcțiile mecanismului financiar în instituțiile de învățământ superior în corespundere cu balanța dintre interesele instituției de învățământ și stat.

Cu scopul de a completa cercetările în domeniul gestiunii financiare în cadrul instituțiilor de învățământ superior, autorul a concretizat poziția proprie față de noțiunea de mecanism

financiar al instituțiilor de învățământ superior, structura și lista elementelor principale ale lui, locul în mecanismul financiar al elementelor funcționale ale gestiunii finanțelor.

Analiza literaturii de specialitate denotă faptul că există o mulțime de definiții ale noțiunii de mecanism financiar, dar, totodată, lipsește o privire unică aferentă acestei noțiuni.

Pentru prima dată, noțiunea de mecanism financiar, ca obiect al cercetării, a apărut în circuitul științific la finele anilor '60 – începutul anilor '70 ai secolului douăzeci. În această perioadă savanții-economiști cercetau activ rolul, esența și conținutul mecanismului economic al economiei naționale. Din acest motiv, majoritatea economiștilor caracterizează *mechanismul financiar* ca o parte componentă a mecanismului economic, înțelegând prin acesta totalitatea principiilor, formelor și metodelor cu ajutorul cărora se efectuează repartizarea relațiilor, obținerea veniturilor și formarea acumulărilor, crearea și utilizarea centralizată și descentralizată a fondurilor de mijloace bănești [126, p. 156].

Analizând conținutul noțiunii de mecanism financiar, autorul a evidențiat că, în unele surse, accentul se pune pe componența sa structurală, în altele – pe sistemul de măsuri, direcționate spre utilizarea reală a relațiilor economice existente, pe totalitatea de metode, prin intermediul cărora are loc acțiunea legilor economice sau pe totalitatea formelor și modalităților de gestiune a relațiilor financiare.

Economiștii Iahiev M., Crutic A. și Haichin M. [141, 156] sunt de părerea că structura mecanismului financiar este complexă, datorită faptului că relațiile financiare sunt diverse și depind de o mulțime de factori economici, juridici, manageriali etc., însă în cadrul determinării esenței *mechanismului financiar*, în calitate de elemente de bază, aceștia evidențiază următoarele:

- trei blocuri corelate organic: finanțarea, creditarea și investiția, însă în cadrul examinării finanțării instituțiilor bugetare este actual doar blocul trei, deoarece efectuarea operațiilor de creditare pentru instituțiile bugetare este interzisă, ceea ce condiționează specificul și particularitățile mecanismului financiar al învățământului superior;
- metodele financiare, pârghiile financiare, asigurarea juridică, normativă și informațională;
- instrumentele financiare, tehnicile financiare, metodele, modelele, precum și subsistemele ce le asigură (juridică, normativă, informațională, umană, tehnică, softuri) [140].

Sistemul de educație, în general, și învățământul superior, în particular, reprezintă o parte componentă a domeniului socio-cultural, ceea ce determină un șir de particularități ale mecanismului financiar. O atare abordare a finanțării a fost caracteristică pentru perioada sovietică. Aceasta a condus la diferențierea esențială a volumului de finanțare de la bugetul de stat în calcul per student, care își fac studiile din surse bugetare și plasează universitățile în condiții economice neegale.

Drept urmare, au fost condiționate un șir de particularități ale mecanismului financiar al instituțiilor de învățământ superior, printre care menționăm:

- reglementarea strictă a cheltuielilor, imposibilitatea realocării resurselor între articole, costurile administrative înalte privind atragerea finanțării extrabugetare;
- necesitatea de a efectua activitatea extrabugetară ca și cea bugetară în concordanță cu devizul de venituri și cheltuieli, conform unui plan de conturi și cu specificul ținerii contabilității și întocmirii situațiilor financiare;
- majoritatea instituțiilor de învățământ superior reprezintă organizații necomerciale, unde majorarea capitalului propriu are loc nu atât din contul profitului, cât pe seama creării fondurilor (fondul mijloacelor fixe, fondul OMVSD - obiecte de mică valoare și scurtă durată, fondul de active ale imobilizărilor necorporale etc.), create în mod automat odată cu procurarea activelor respective [70].

În vederea reglementării de către stat a cheltuielilor instituțiilor de învățământ superior, menționăm, că în domeniul educației sunt stabilite de asemenea:

- exigențe înalte față de nivelul de calificare a cadrelor didactice;
- cerințe față de suprafață, în calcul per student;
- standarde pentru numărul de ore de contact direct, activitate individuală la întocmirea șarjei de studii, diferențiat pe forme de studii;
- norme aferente fondului de bibliotecă – numărul de surse bibliografice în calcul la un student pentru fiecare disciplină etc.

Aceste reguli influențează semnificativ asupra cheltuielilor instituției de învățământ superior și provoacă o mare povară financiară, care, doar parțial, este acoperită din mijloace bugetare, cealaltă parte este acoperită din contul surselor de finanțare extrabugetare, posibilitățile de atragere a cărora sunt limitate de legile în vigoare.

Mecanismul financiar joacă un rol important în activitatea desfășurată de instituțiile de învățământ superior. În cadrul acestuia se creează diverse relații financiare ale instituției de învățământ superior privind formarea, repartizarea și utilizarea resurselor financiare, decontările cu bugetul de stat și cu alți agenți economici. Cu ajutorul acestui mecanism sunt mobilizate și repartizate resursele financiare necesare pentru desfășurarea activității de instruire, activității științifice, precum și ale altor activități. În calitate de elemente ale acestui mecanism financiar servesc tipurile resurselor financiare, metodele de formare a acestora, sistemul de reglare, normele și normativele utilizate la determinarea veniturilor și cheltuielilor instituției de învățământ superior, organizarea sistemului de finanțare a acesteia.

Din cele menționate, autorul susține opinia economiștilor care consideră că *mecanismul financiar al instituțiilor de învățământ superior reprezintă un sistem de reglare (control) ținând a procesului de formare, alocare și utilizare a resurselor financiare ale acestora în cadrul*

principiilor instituționale definite, metodelor financiare, pârghiilor financiare, asigurarea normativ-juridică și metodico-informațională.

Elementele mecanismului financiar al instituțiilor de învățământ superior sunt corelate și interdependente reciproc, iar combinarea elementelor mecanismului financiar – tipurile, formele, metodele de organizare a relațiilor financiare – formează „conținutul mecanismului financiar al instituțiilor de învățământ superior”, prezentate în figura 1.4.

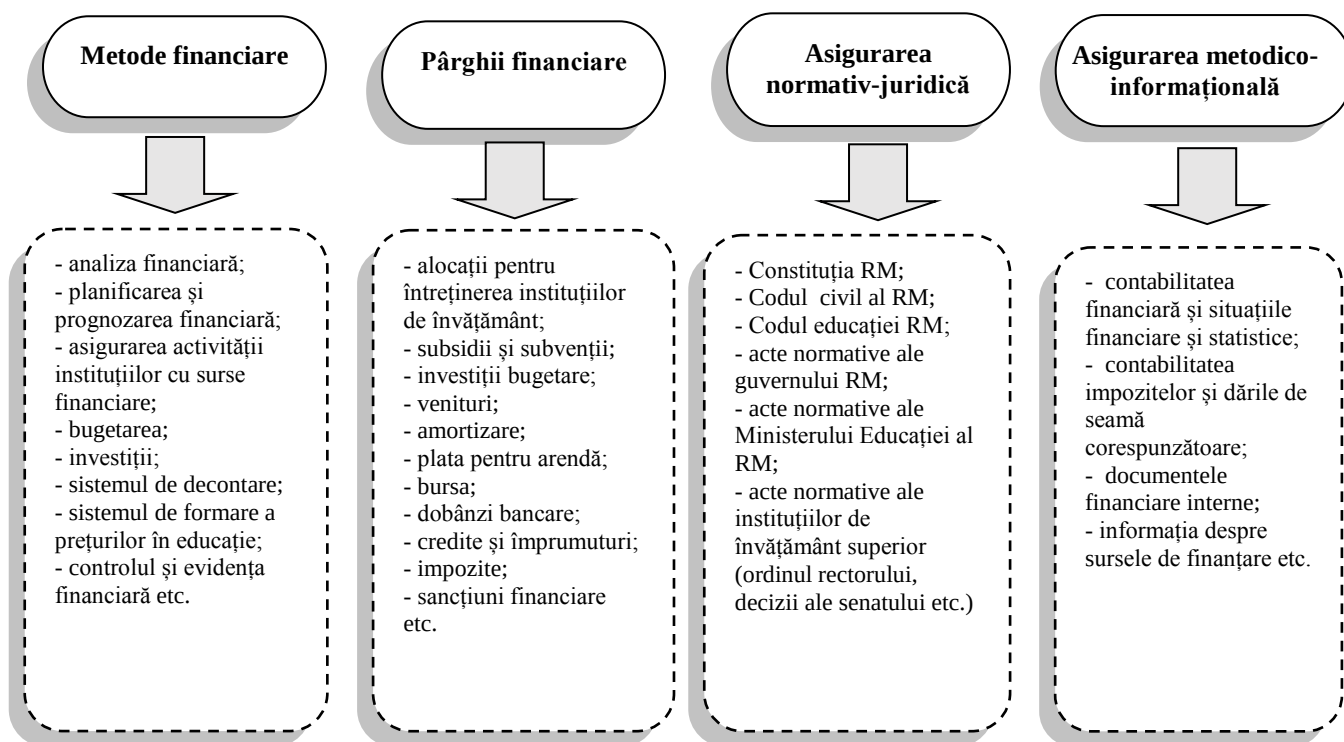

Fig. 1.4. Conținutul mecanismului financiar al instituțiilor de învățământ superior
Sursa: elaborat de autor în baza sursei [112].

Principalele elemente ale mecanismului financiar al instituțiilor de învățământ superior este rațional de evidențiat:

- direcționare – toate mijloacele financiare obținute sunt întotdeauna însoțite de o reglementare clară a direcțiilor de utilizare/consumare a acestora;
- urgență – practic toate mijloacele financiare sunt alocate instituțiilor de învățământ superior pentru un termen determinat și, deci, trebuie să fie utilizate/consumate într-o perioadă anumită de timp, cu o mică excepție care se referă doar la fondurile nebugetare;
- irevocabilitate – mijloacele financiare obținute sunt nerambursabile și trebuie să fie cheltuite în scopuri concrete;
- responsabilitate – utilizarea mijloacelor financiare obținute de către instituția de învățământ superior reprezintă obiectul unui audit extern.

Acțiunea mecanismului financiar universitar se asigură în baza unui șir de principii stabilite de stat și de instituțiile de învățământ superior, principalele fiind:

Principii stabilite de stat:

- prioritatea se manifestă în finanțarea bugetară prioritară a direcțiilor de pregătire a studenților, care sunt importante în scopurile strategice ale dezvoltării sociale și economice a societății. Majorarea sau reducerea finanțării bugetare pentru pregătirea specialiștilor corespunzători influențează nemijlocit asupra structurii pieței muncii;
- dinamismul presupune adaptarea permanentă a metodelor financiare, a direcțiilor și instrumentelor de finanțare a domeniului de educație la condițiile contemporane;
- complexitatea arată necesitatea efectuării unei analize complexe a relațiilor de cauză și de efect în condițiile modificării elementelor mecanismului financiar universitar ca o parte componentă principală a domeniului social și cultural;
- eficacitate presupune necesitatea implementării măsurilor organizaționale aferente trecerii de la finanțarea instituției de învățământ conform devizului de cheltuieli la finanțarea după rezultate.

Principii stabilite de instituția de învățământ superior:

- imperativul determină reglementarea strictă de direcționare a consumului de mijloace, alocate instituției de învățământ în limita finanțării bugetare și extrabugetare;
- condiționarea reflectă corelația directă și indirectă dintre sursele de finanțare bugetare și extrabugetare a instituțiilor de învățământ superior;
- orientarea spre scopuri strategice de dezvoltare a instituțiilor de învățământ superior – acest principiu lărgeste conținutul managementului financiar universitar de la sistemul de repartizare a mijloacelor financiare până la sistemul de gestiune financiară a instituțiilor de învățământ superior, direcționat spre realizarea scopurilor strategice și a celor tactice.

În opinia autorului, principiile, expuse mai sus, determină scopul funcționării mecanismului financiar universitar, care constă în asigurarea dezvoltării stabile a instituțiilor de învățământ superior în condițiile schimbării permanente a mediului extern. În procesul realizării scopului principal, mecanismul financiar universitar este direcționat spre soluționarea următoarelor obiective:

- atragerea volumului suficient de resurse financiare ce ar asigura realizarea scopului strategic al instituției de învățământ;
- asigurarea interdependenței dintre subsistemele și elementele mecanismului financiar și defalcării prin stabilirea corelației dintre acestea, precum și combinarea diferitor părți componente ale mecanismului;
- crearea condițiilor pentru realizarea scopului și obiectivelor sistemului de relații economice ale instituției de învățământ superior ca un sistem social și economic deschis;
- asigurarea autonomiei financiare a instituțiilor de învățământ superior.

Esența și conținutul mecanismului financiar universitar se manifestă și în funcțiile acestuia, care asigură realizarea scopului și îndeplinirea complexului de obiective ale acestui mecanism. Printre funcțiile mecanismului financiar universitar se enumeră: funcția de reglare, redistribuire, acumulare, reproducere, stimulare, suplinire și control. Până nu de mult, subiecții sectorului de stat cu finanțare de la buget, la care se referă și instituțiile de învățământ superior, nu erau orientate spre rezultat și eficiența cheltuielilor sale. Însă, în prezent, numărul de funcții nu va fi complet, dacă nu vom adăuga și funcția de eficacitate/rezultat al managementului financiar, ideea căreia constă în asigurarea unui așa sistem de gestiune al finanțelor instituțiilor de învățământ superior, care ar permite atingerea unor indicatori de eficacitate. Numărul de funcții ale mecanismului financiar universitar este destul de variat. Astfel, economistul Malițeva G. consideră necesar de a adăuga *funcția de responsabilitate* a managementului financiar universitar [142, p. 99-102]. Dat fiind faptul, că finanțarea instituțiilor de învățământ superior poate fi din bugetul de stat, cu destinație specială și extrabugetară, este evident, că pentru fiecare din aceste direcții de finanțare instituția de învățământ superior poartă o răspundere, și, de aceea gestiunea finanțelor în cadrul fiecărui tip al mecanismului financiar (bugetar, cu destinație specială și extrabugetar) se caracterizează prin responsabilitatea managementului financiar. Iar responsabilitatea nu întotdeauna înseamnă eficacitate/rezultat, ca urmare, prioritar în dezvoltarea managementului financiar universitar trebuie să fie orientarea spre eficacitate sau spre un rezultat sau, mai bine zis, spre eficacitatea managementului financiar. Această concepție, totalmente, corespunde cu concepția bugetării, orientată spre rezultat.

Cu toate că majoritatea savanților și a practicienilor nu recunosc posibilitatea utilizării metodelor managementului financiar în sectorul bugetar, actualitatea adaptării metodelor contemporane ale managementului financiar la instituțiile bugetare treptat crește.

Mecanismul financiar universitar reprezintă partea dinamică a realizării politicii financiare a instituțiilor de învățământ superior.

Principiile și criteriile de formare a mecanismului financiar al instituțiilor din sfera bugetară au fost descrise în monografia „Mecanismul financiar al instituțiilor bugetare: teorie și metodologie” de către economistul Romanova T. [147]. În această lucrare au fost argumentate conceptual abordările teoretice și metodologice aferente elaborării unui nou model al *mecanismului financiar* al instituțiilor bugetare, integrate în economia de piață, care poate asigura stabilitatea financiară și evoluția pozitivă de dezvoltare a domeniului social de prestare a serviciilor, prin includerea în mecanismul financiar a componentei de piață în corelare cu metodele de reglementare din partea statului.

Este de menționat, că multitudinea de relații financiare, apărute în cadrul activității instituțiilor de învățământ superior (interne, inter sistemice, externe), generează o mulțime de

modalități de organizare a acestora. În Republica Moldova, acest mecanism financiar poate fi construit ținând cont de particularitățile organizării întregului sistem educațional (figura 1.5).

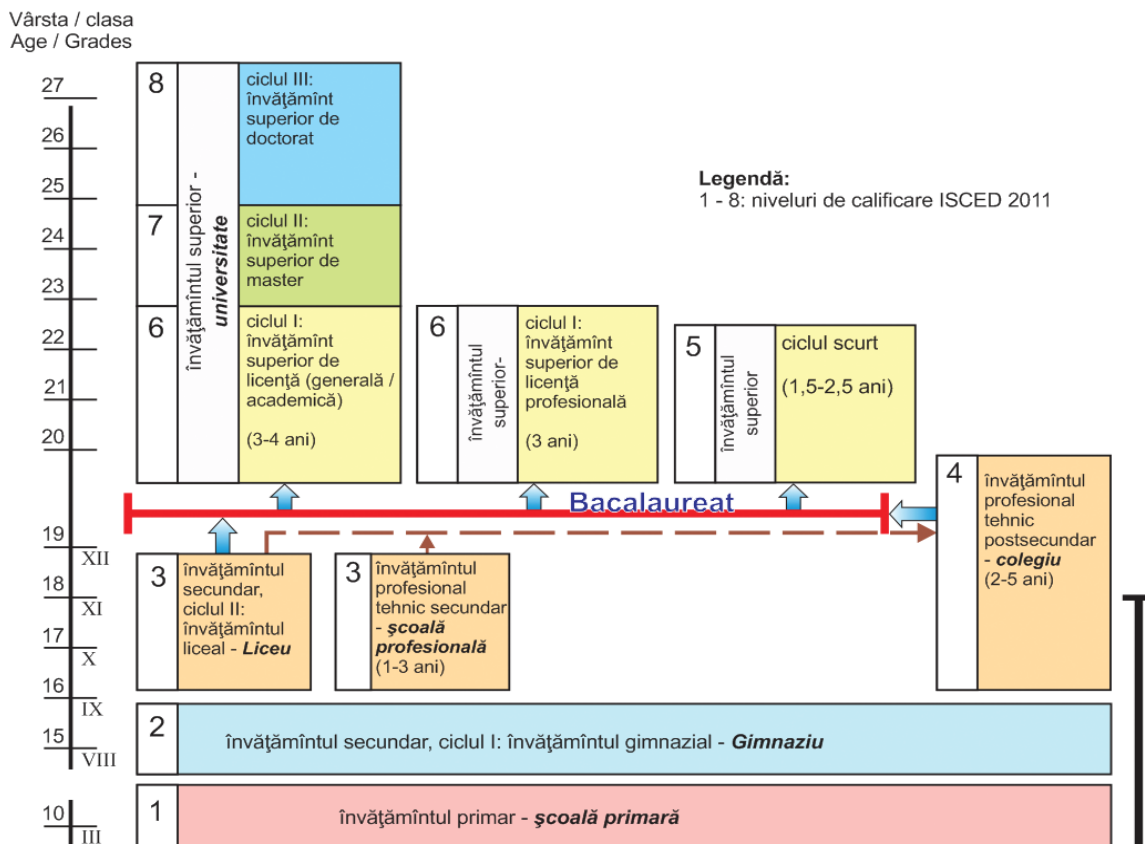

Fig. 1.5. Structura organizațională a sistemului de educație în Republica Moldova
Sursa: COD nr. 152 din 17.07.2014 Codul Educației al Republicii Moldova, accesibil on-line: <http://lex.justice.md/md/355156/> și în baza www.euniam.aau.dk

Eficacitatea mecanismului financiar al instituțiilor de învățământ superior, în mare parte, depinde de alegerea formei și metodelor de organizare a relațiilor financiare, ținând cont de particularitățile activității funcționale.

La elaborarea modelului mecanismului financiar este necesar de al ține cont de faptul că unul dintre criteriile eficiente ale mecanismului financiar a instituțiilor ce prestează servicii sociale reprezintă flexibilitatea, care se caracterizează printr-un nivel de adaptare și acomodare la schimbările mediului intern și extern. Nivelul actual de adaptare a instituțiilor de stat, ce prestează servicii de educație la condițiile de piață (elaborarea noilor metode, modalități, forme, formarea resurselor financiare bugetare și extrabugetare), adică la schimbările mediului extern – reprezintă o manifestare a flexibilității principalelor elemente ale mecanismului financiar. Pe de o parte, flexibilitatea presupune stabilitate, iar pe de altă parte – capacitatea spre reînnoire.

Trebuie de ținut cont, că componența și structura mecanismului financiar al instituțiilor de învățământ superior, în mare măsură, depinde de forma de organizare și forma juridică a acestora.

Mecanismul financiar existent al instituțiilor de învățământ superior reprezintă un set interdependent și, în același timp, contradictoriu de metode și instrumente financiare aplicate de instituțiile de învățământ superior. O atenție deosebită se acordă structurii instituției și asigurării coordonării corelate a tuturor componentelor și elementelor funcționale ale ei. În opinia autorului, corelarea sistemică în interiorul mecanismului financiar permite luarea deciziilor maximal efective, ce ar asigura dezvoltarea instituțiilor de învățământ superior.

Modelul funcționării structurale a mecanismului financiar în cadrul instituțiilor de învățământ superior este propus de autor în figura 1.6.

Mecanismul financiar, prezentat în figura 1.6, poate fi privit ca un sistem, care presupune existența următoarelor subsisteme:

- planificare și prognozare financiară;
- forme, metode, pârgii și instrumente financiare;
- gestiunea finanțelor și riscurilor.

Potrivit informației din figura 1.6, în componența fiecărui subsistem se includ blocuri, care presupun o totalitate de elemente omogene interdependente comasate după principiul direcționării țintă, exprimate într-o formă concretă prin care se evidențiază interesele societății, statului și de piață. Evidențierea blocurilor în structura funcțională a mecanismului financiar permite de a determina posibilitățile tehnice și parametrii calitativi ai funcționării elementelor procesului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior.

În opinia autorului, *elementul mecanismului financiar* reprezintă o formă simplă de activitate prin care se manifestă, într-un mod specific, interesele participanților la relațiile financiare și la procesul educațional.

După cum se observă, noi nu evidențiem într-un subsistem separat baza legislativă și juridică, necesară pentru dezvoltarea și gestiunea mecanismului financiar în cadrul instituțiilor de învățământ superior, precum și actele legislative și juridice în fiecare bloc al mecanismului financiar ținând cont de specificul lor.

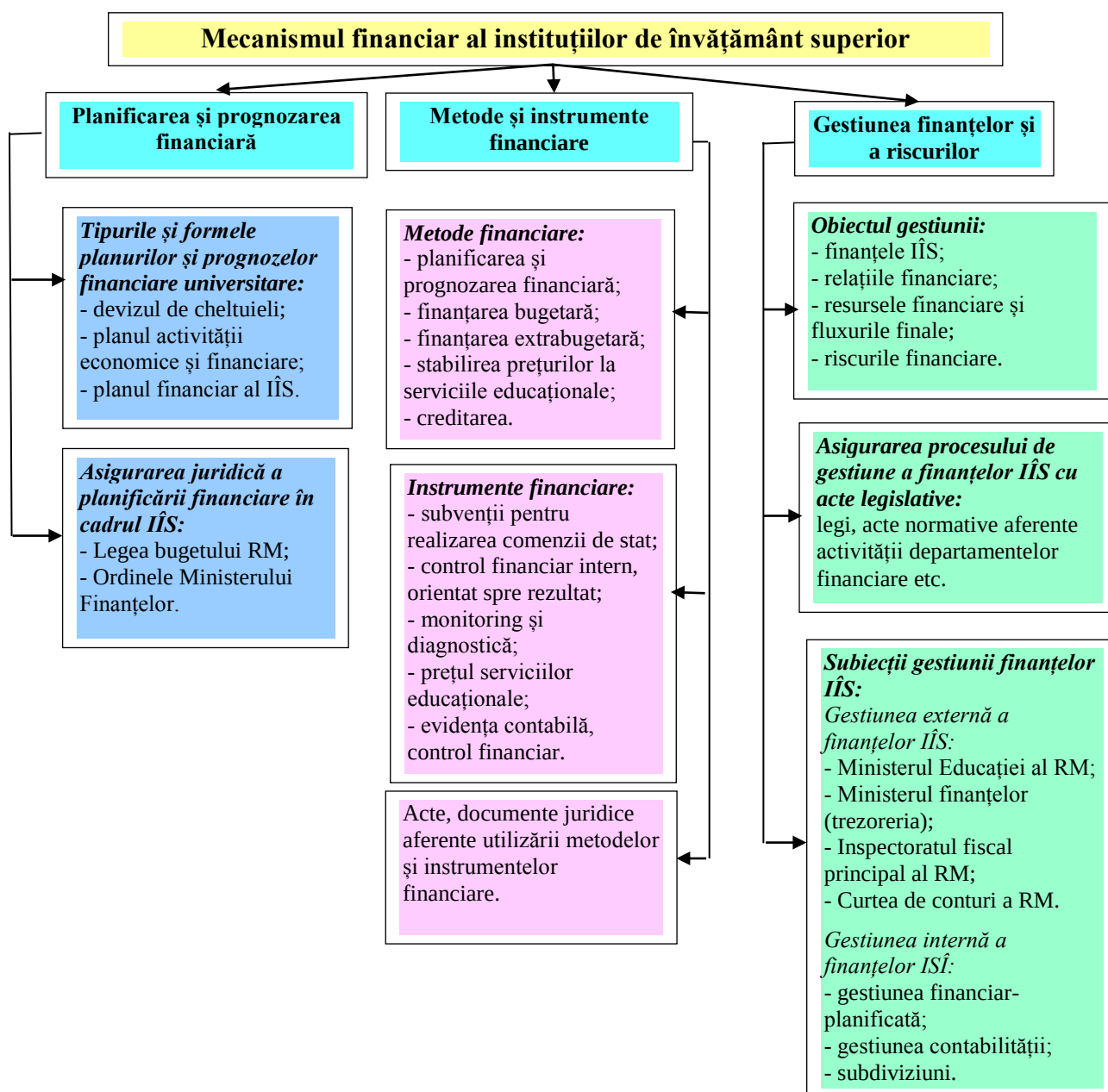

Fig. 1.6. Structura mecanismului financiar al instituțiilor de învățământ superior

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [112].

Modelul dezvoltat al structurii mecanismului financiar propus și consecutivitatea elementelor funcționale ale procesului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior permit evidențierea a două direcții de acțiune asupra funcționării și activității economice și financiare a acestora:

- *acțiunea cantitativă*, care presupune atingerea asigurării financiare suficiente prin formarea mijloacelor bugetare și a resurselor financiare extrabugetare pentru întreținerea și dezvoltarea ulterioară, determinată de proporțiile procesului de repartizare;
- *acțiunea calitativă*, care constă în acele tipuri și forme ale relațiilor financiare dintre instituțiile de învățământ superior și alți participanți ai reproducerii sociale, care permit

de a le examina în calitate de stimulatori activi ai dezvoltării eficiente a instituțiilor de învățământ superior.

Eficiența utilizării mecanismului financiar în cadrul instituțiilor de învățământ superior este determinată de interdependența, corelarea și funcționarea regulatorilor de stat și de piață. Principalele condiții ale eficienței mecanismului financiar contemporan al instituțiilor de învățământ superior sunt:

- argumentarea obiectivă a mecanismului financiar, care trebuie să fie formulată ținând cont de dezvoltarea sferei sociale a statului, de legitățile contemporane și direcțiile de dezvoltare a finanțelor bugetare;
- corespunderea condițiilor și metodelor de piață de desfășurare a activității, care presupune utilizarea diferitor instrumente și metode de mobilizare a resurselor financiare;
- legătura strânsă dintre mecanismul financiar cu procesul de gestiune financiară, care, în cele din urmă, determină consecutivitatea efectuării tranzacțiilor financiare, componența relațiilor financiare, modul de organizare a acestora în practica economică și financiară a instituțiilor de învățământ superior.

Caracterul esenței economice a instituțiilor de învățământ superior ca instituții, finanțate din buget, pe de o parte, și organizații care efectuează activități ce aduc venituri, pe de altă parte determină interesele lor politice și economice, direcțiile și antagonismul în dezvoltarea mecanismului financiar universitar. Printre contradicțiile în dezvoltarea contemporană a mecanismului financiar universitar menționăm antagonismul dintre mecanismul de finanțare bugetară și extrabugetară. Acesta se manifestă prin necesitatea dezvoltării activității de antreprenariat în cadrul instituției de învățământ și concomitent reglementarea strictă din partea statului în ceea ce ține de utilizarea mijloacelor extrabugetare obținute, care limitează posibilitățile managementului financiar universitar.

1.3. Practici internaționale privind finanțarea instituțiilor de învățământ superior în vederea abordării conceptului de universitate antreprenorială

În condițiile actuale de dezvoltare socială și economică, instituția de învățământ superior devine resursă instituțională absolut indispensabilă economiei pentru construirea societății bazate pe cunoaștere și realizarea obiectivelor de redefinire a fundamentelor competitivității. Dezvoltarea învățământului apare ca o cerință a progresului de ansamblu a societății. Investițiile în educație, cu precădere în cea superioară, au solicitat și s-au realizat din totdeauna cu consum important de resurse financiare. Asigurarea resurselor de finanțare reprezintă, pentru sistemul de

învățământ, un aspect de o importanță vitală pentru realizarea obiectivelor și a misiunilor economico-sociale cu care instituțiile de învățământ sunt investite.

Învățământul superior, în decursul existenței sale, a primit resurse financiare de la stat, de la comunitățile locale, de la firmele private, de la persoanele fizice etc. În acest context, considerăm că gradul de profitabilitate și eficiență a învățământului superior este reflectat de capacitatea unei instituții de învățământ superior de a-și asigura fondurile necesare acoperirii cheltuielilor, în mod continuu fără a se afecta procesul de învățământ și respectarea standardelor de calitate impuse de imperativele perioadei de dezvoltare a societății.

În prezent, sistemul de învățământ superior se confruntă cu o presiune semnificativă din partea pieței, deoarece, la nivel mondial, se modifică raportul dintre finanțarea din surse bugetare și din alte surse. Instituțiile de învățământ superior obțin tot mai puține surse bugetare și sunt forțate să diversifice sursele de finanțare prin atragerea mai activă a sponsorilor, prin majorarea taxelor de studii, precum și prin activitatea antreprenorială proprie și alte tipuri de activități gospodărești. O astfel de diversificare a surselor de finanțare în instituțiile de învățământ superior poate fi urmărită în mai multe state, inclusiv în Republica Moldova. Această politică de stat impune universitățile să caute diferite căi de atragere a fondurilor extrabugetare atât cu caracter de profit pentru educație, cât și cu caracter comercial [145, p. 36-42].

Majoritatea țărilor europene urmăresc o politică de sprijinire a diversificării surselor de finanțare. Autoritățile centrale încurajează instituțiile de învățământ superior să caute noi resurse financiare, precum investițiile companiilor private, contracte de cercetare și alte activități comerciale, donații, împrumuturi etc. În majoritatea țărilor, instituțiile publice de învățământ superior au voie să perceapă taxe de școlarizare și, în unele cazuri, au un anumit nivel de autonomie în fixarea sumelor propriu-zise. Această politică face parte din măsurile destinate promovării acumulării de fonduri suplimentare și deplasării unei mari părți din quantumul financiar către utilizatorii universitari.

Pentru alocarea fondurilor publice, mai multe țări folosesc formule de finanțare bazate pe volumul activităților, care se măsoară, adesea, prin numărul de studenți înscriși în instituție. Conform viziunii lui Salmi J. și Hauptman A., o formulă de finanțare, care are la bază numărul de studenți înmatriculați într-o instituție, poate acționa ca un stimulent pentru raționalizarea folosirii resurselor. Aceasta se întâmplă atunci când costurile per student se bazează pe costurile medii la nivel național sau pe costurile normative stabilite după evaluarea unor parametri, care sunt folosiți la calcularea costului studiilor într-un caz ideal, și nu a celui real [112, p. 60-86]. În schimb, dacă costurile de bază per student reflectă costurile reale suportate de instituție, necesitatea de raționalizare a resurselor nu este atât de mare. Dacă formula de finanțare este

bazată pe numărul de studenți înmatriculați, aceasta face ca instituțiile să devină vulnerabile în fața fluctuațiilor numărului de studenți înscriși, fapt ce are un impact direct asupra venitului [108].

Un accent nou asupra contribuțiilor studenților este accesul egal la învățământul superior, prin micșorarea cuantumului taxelor. Astfel, în Ungaria, a fost planificat că, începând cu anul academic 2008-2009 până în prezent, taxele de școlarizare plătite de studenții finanțați de la bugetul de stat să fie folosite parțial pentru granturile studentești, burse și parțial ca fonduri instituționale de dezvoltare. Studenții cu rezultate deosebite și studenții cu o situație socială precară vor fi scutiți de plata taxelor de școlarizare. În Slovacia, cel puțin 40% din veniturile instituționale provin din taxe de școlarizare și trebuie folosite pentru burse.

În Regatul Unit (Anglia și Irlanda de Nord), instituțiile au modificat taxele de școlarizare percepute. Această modificare ia în calcul doar studenții la învățământ cu frecvență la zi din Regatul Unit, deoarece instituțiile au perceput întotdeauna taxe pentru cursurile postuniversitare, pentru studenții la frecvență redusă sau pentru studenții străini.

Există abordări diferite pentru folosirea indicatorilor de performanță în stabilirea formulelor de finanțare: în anumite țări, un procent foarte mic din fondurile publice este alocat în baza indicatorilor de performanță, în timp ce în Regatul Unit, de exemplu, subvențiile globale pentru predare, operațiuni și cercetare depind, în mod direct, de performanța instituțiilor.

Consiliul Finanțării Învățământului Superior din Anglia a stabilit un preț standard pentru fiecare din cele patru grupe de profil academic. Prețul standard este echivalentul pe care universitățile îl vor primi în schimbul furnizării de servicii de învățământ pentru un student full-time pe grupa de profil. Acest preț este alcătuit din suma taxelor de studiu plătit pentru fiecare student plus contribuția Consiliului Finanțării Învățământului Superior din Anglia [18].

Conform principiilor economiei sociale de piață a Germaniei, autoritățile publice sunt responsabile pentru finanțarea învățământului superior. Urmând structura federală a țării, finanțarea învățământului este în grad înalt descentralizată, așa încât cea mai mare parte a surselor de finanțare provin de la cele 16 landuri (peste 70%) [18].

Deși majoritatea politicilor naționale europene încurajează, în momentul de față, instituțiile de învățământ superior să se bazeze din ce în ce mai mult pe sursele private de finanțare, finanțarea publică directă continuă să reprezinte o parte substanțială din bugetul învățământului superior.

Consiliul Uniunii Europene precizează că cheltuielile publice destinate instituțiilor din învățământul superior din UE, inclusiv educație și cercetare, au reprezentat 1,1% din PIB [18].

Totalul cheltuielilor rămâne, totuși, mult sub nivelul înregistrat în Statele Unite. Acest lucru se datorează, în mare parte, faptului că nivelul de finanțare privată în Statele Unite este de șapte ori mai mare. Investițiile publice pentru educație și formare profesională au crescut de la momentul adoptării Strategiei de la Lisabona și sunt comparabile cu cele din SUA (mai mari decât în Japonia) [25, p. 91-97].

În țările Europei de Vest și Est și, îndeosebi, în SUA, la finanțarea universităților accentul este trecut de la granturile guvernamentale, fiind luați în considerare indicatorii cantitativi cu privire la numărul de absolvenți sau la calitatea generală a managementului instituției.

Pe lângă luarea în considerare a volumului activităților și a rezultatelor studenților sunt folosite și alte mecanisme pentru alocarea fondurilor publice, ceea ce le conferă un anumit grad de stabilitate în privința resurselor de la an la an. Formulele de finanțare reprezintă o modalitate de sporire a transparenței finanțării publice prin distribuirea obiectivă a fondurilor disponibile între instituții și prin evitarea presiunilor politice în exces.

În multe țări, instituțiile de învățământ superior primesc fonduri publice sub forma unor subvenții globale. Subvențiile globale acoperă mai multe feluri de cheltuieli stabilite de către instituție. Totuși, în anumite țări, unde se acordă subvenții globale, în special, în Europa Centrală și de Est, un proiect de buget trebuie să fie aprobat de autoritățile publice. În mai multe țări este posibilitatea de a transfera fondurile publice de la un an la următorul. Există numeroase măsuri de responsabilizare a folosirii fondurilor publice, cum ar fi: auditurile financiare, indicatorii de performanță, rapoartele anuale, publicarea rezultatelor evaluării interne, precum și alte metode de răspândire a informației. Majoritatea țărilor urmăresc o politică de sprijinire a diversificării surselor de finanțare.

Suportul financiar de la bugetul de stat nu mai este suficient nici măcar în țările dezvoltate pentru a susține educația unui număr mare de studenți. Provocarea, adresată în acest context, universităților este de a găsi surse alternative de finanțare, în primul rând, din sectorul privat, care să ofere fonduri de care instituțiile de învățământ superior să dispună, în mod autonom, în funcție de necesitate. Este vorba despre acea direcție de transformare în care universitățile se adaptează la cerințele pieței, și anume existența unei baze diversificate de finanțare.

În aceste condiții complexe și nesigure, universitățile sunt obligate să își modifice interfața cu mediul, dar, în același timp, sunt obligate și au datoria să își mențină caracterul de universități, dominate de valori perene înrădăcinate în activitățile de cercetare, instruire și dezvoltare. Universitățile tradiționale ajung la un punct culminant în privința problemelor financiare. Fie se mențin pasiv și suportă creșteri și descreșteri paralele ale fondurilor alocate,

urmând fidel guvernul, stimulentele financiare ale acestuia determinând reacția universităților, fie intervin activ prin dezvoltarea unor linii de finanțare suplimentare provenite din surse terțiare.

În Europa, actualmente, persistă câteva modele de finanțare a instituțiilor de învățământ superior. Conform unui model de acest tip, finanțarea instituțiilor provine, în principal, din surse publice. Modelul se bazează pe presupunerea că reglementarea activităților operaționale ale instituțiilor se face detaliat de către autoritățile publice, iar respectarea lor este asigurată prin mecanisme stabilite, precum inspecțiile sau formalitățile birocratice.

Modelul statului care reglementează este prezentat în opoziție cu cel al statului care supervizează (sau al îndrumării externe). Conform acestui model, instituțiilor li se acordă o largă autonomie în diferite domenii. Controlul se manifestă prin stabilirea obiectivelor naționale, care trebuie respectate de către instituții, transparența politicilor instituționale, precum și diferite măsuri de responsabilizare pentru instituții și personalul acestora. Se observă fenomenul de îndrumare externă și în influența crescândă a părților implicate externe, mai ales în cadrul organelor de guvernare a instituțiilor.

Modelul statului care supervizează presupune deseori stimularea concurenței dintre instituții. De asemenea, se utilizează trei tipuri principale de guvernare, îndeosebi la nivel instituțional. Acestea sunt: modelul de autoguvernare academică; modelul de autoguvernare a conducerii, în care cadrele de conducere ale instituției au competențe sporite în materie decizională și de stabilire a obiectivelor; modelul universitar antreprenorial, care presupune surse de finanțare diversificate și dezvoltarea de parteneriate cu sectorul privat.

Apariția economiei, bazate pe cunoaștere, împreună cu o semnificație tot mai sporită a dezvoltării inovaționale, reprezintă factorii principali în transformarea universităților în universități de tip nou – antreprenoriale. Aceste modificări se observă atât în țările dezvoltate, cât și în țările în curs de dezvoltare, unde universitățile sunt privite ca actorii principali în dezvoltarea sistemelor naționale inovaționale. Necesitățile dezvoltării inovaționale ale economiei determină actualitatea cercetării proceselor transformării instituțiilor de învățământ superior. În toată lumea există un număr mare de universități ce se numesc universități antreprenoriale, fiecare având specificul național [137, p.420-433].

Acest concept este un produs al secolului XX, condiționat de un șir de modificări fundamentale, care a stabilit noile forme de relații dintre știință și societate. În special, putem specifica:

- fortificarea sectorului privat în producerea cunoștințelor științifice, creșterea rapidă a cantității și calității proiectelor de cercetare în sfera extrabugetară, în cazul când

potențialul departamentelor corporative de cercetare s-a egalat cu potențialul instituțiilor de cercetare de stat;

- creșterea importanței reglementării politicii naționale și internaționale în domeniul științei și tehnologiilor, provocată de problemele globale, precum formarea unor noi forme de „răspundere civilă” și stabilire a interesului public în acest domeniu [132, p. 57-63].

Factorii menționați au schimbat fundamentul pe care s-a bazat până acum contractul social dintre știință și societate. În acest context, conceptul de universitate antreprenorială a apărut la un moment oportun.

Transformarea structurii societății, însoțită de o schimbare a cunoștințelor formale și neformale în capitalul de bază, a determinat creșterea independenței economice a instituțiilor de învățământ de stat pe baza autonomiei. Cel mai efektiv model teoretic și practic al funcționării autonomiei instituției de învățământ superior, în condițiile economiei de piață, este „universitatea antreprenorială”. La momentul actual, acest termen se discută larg în cercurile științifice.

Autonomia instituțiilor de învățământ superior a determinat formarea unor relații noi, bazate pe separarea consumatorului și furnizorului serviciilor de educație. Instituțiile de stat din mai multe țări dezvoltate încetează să gestioneze activitatea instituțiilor de învățământ superior de stat, plasându-se, simultan, tot mai activ în rolul de beneficiar și de consumator al serviciilor de educație. Totodată, instituțiile de învățământ nu trec în proprietate privată, dar dobândesc autonomia economică și administrativă.

Autonomia economică și instituțională a instituțiilor de învățământ superior acordă acestora o libertate semnificativă în selectarea surselor de asigurare a dezvoltării proprii și, în același moment, nu permite în virtutea tipologiei diferite să construiască modele generale de gestiune și să ofere practici comune de activitate în noul mediu. Elementul central, în orice sistem național de învățământ superior în societatea informațională, este universitatea inovativ-antreprenorială.

Analiza tendințelor dezvoltării gândirii științifice permite evidențierea condițiilor prealabile de apariție a universității inovativ-antreprenoriale. Aceștia sunt cei unsprezece factori determinanți, divizați în trei grupe decătore savantul Grecico M.:

- *Primul grup – factori de civilizație* (globalizarea rețelelor informaționale; internaționalizarea pieței serviciilor de educație).
- *Al doilea grup – factori de structură* (dominarea finanțării mixte asupra finanțării de stat a instituțiilor de învățământ, fortificarea pozițiilor universităților cu clusterile universitare; apariția noului tip de universitate antreprenorială; identificarea

componentelor structurale universitare după criterii de profitabilitate și competitivitate; internaționalizarea indicatorilor de calitate ai serviciilor de educație; crearea și perfecționarea programelor de studii competitive pe piața de învățământ; spațiul informațional unic al universității ca mediu de comunicare dintre subiecții procesului de studii și managementul acestuia).

- *Al treilea grup – factori de personal* (modificarea statutului de student - el devine centrul procesului educațional, principalul consumator al serviciilor educaționale; aplicarea de către profesori a tehnologiilor de relații fără conflicte cu studenții, atitudinea lor de a organiza procesul de studii individualizat în mediul informațional, care sunt prezentate în figura 1.7) [133, p. 13-23].

Reieșind din cele menționate, considerăm că *universitatea inovativ-antreprenorială reprezintă un tip nou al structurii organizaționale a instituției de învățământ superior, ce se bazează pe autonomia financiară, combinând în sine modelul tradițional de cercetare și educație împreună cu oferirea pentru studenți și profesori a posibilităților de realizare a activităților inovativ-antreprenoriale, de comercializare a cercetărilor, efectuate în colaborare activă cu instituțiile de stat și organizațiile publice și cu reprezentanții pieței.*

Principiile fundamentale ale funcționării acestei universități sunt:

- capacitatea managementului instituțiilor de învățământ superior, a organelor de stat și a reprezentanților businessului de a stabili unele obiective strategice comune, precum și căi de realizare a acestora;
- controlul economico-juridic comun al resurselor academice, inclusiv al proprietății materiale și intelectuale;
- perfecționarea condițiilor juridice pentru transferul tehnologiilor prin eliberarea patentelor, licențelor și crearea business-incubatoarelor și parcurilor tehnologice;
- formarea unor norme de etică corporativă antreprenorială între comunitatea academică, organele de administrație publică și reprezentanții businessului;
- organizarea și implementarea condițiilor instituționale și juridice pentru generarea, în mediul economic regional și național, a cererii la produsele inovaționale ale întreprinderilor mici, create pe lângă universitățile antreprenoriale.

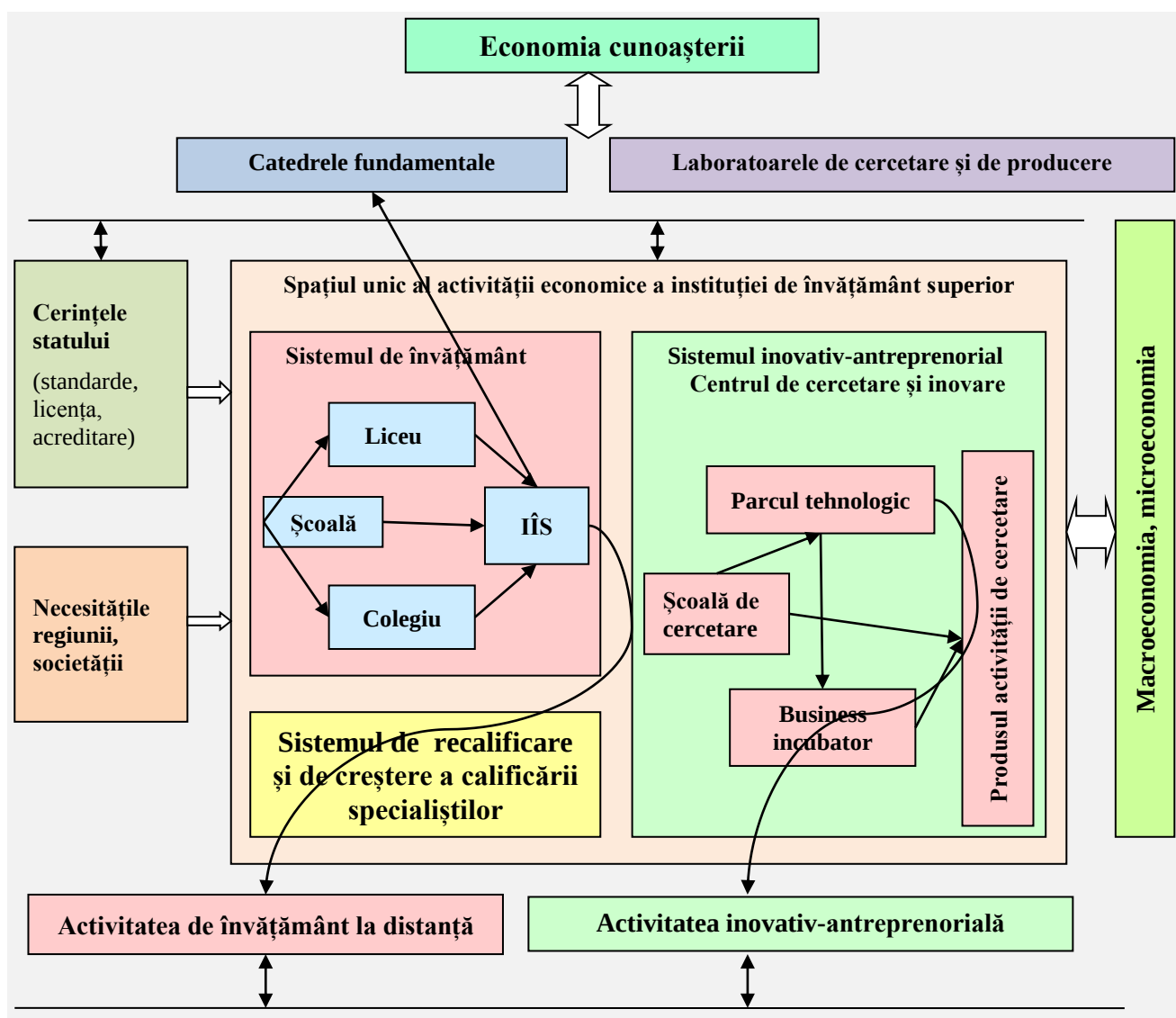

Fig. 1.7. Influența economiei cunoașterii asupra structurii instituției moderne de învățământ superior de tip antreprenorial

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [133].

Evidențierea și descrierea principiilor generale ale funcționării universităților antreprenoriale permite stabilirea caracteristicilor principale ale acestora:

- existența unui nivel de capitalizare pentru generarea, difuzarea și aplicarea cunoașterii în procesul științifico-didactic și în domeniul industrial;
- nivelul sporit de integrare și interconexiune dintre universitate, business și instituțiile de stat;
- existența autonomiei financiare și academice a instituției de învățământ superior;
- apariția reflecției științifico-educative și inovative prin renovarea sistematică a structurilor instituției de învățământ superior ca rezultat al interacțiunii acestora cu businessul și instituțiile de stat [133].

Politica de stat posedă influență semnificativă asupra formării universității antreprenoriale. Statul este inițiatorul constituirii universităților antreprenoriale, asumând acestora responsabilitatea socială pentru dezvoltarea regiunii prin interacțiune activă cu organele de administrație publică locală, reprezentanții businessului și organizațiile publice.

Posibilitățile influenței unei universități antreprenoriale moderne asupra dezvoltării regiunii economice pot fi urmărite după:

- contribuția universității în dezvoltarea regiunii drept un angajator semnificativ;
- transferul tehnologiilor prin business-incubatoare, prin parcul tehnologic și prin activitatea de consultare sporește dezvoltarea tehnologică a industriei și economiei regionale;
- pregătirea cadrelor profesionale, recalificarea și perfecționarea specialiștilor etc. [95].

Interacțiunea instituțiilor de învățământ superior cu structurile pieței și cu instituțiile de stat a condus la aceea că universitatea încetează a fi o instituție socială de reproducere a specialiștilor, tot mai mult este pusă în condițiile economice de piață specifice întreprinderilor din producție sau din comerț. În acest sens, unii cercetători caracterizează situația actuală a instituțiilor de învățământ superior ca „capitalism academic”, ce reprezintă activitatea antreprenorială a instituției de cercetare și educație, precum și a colaboratorilor acesteia cu scopul atragerii resurselor financiare din mediu extern [115].

Funcționarea universității moderne în calitate de instituție antreprenorială înseamnă schimbarea modelului de organizare a instituției de învățământ superior.

În condițiile societății informaționale și a economiei cunoașterii, universitatea este o structură multiprofil, concentrând în sine activitățile didactice, științifice și inovative și aducând o contribuție reală în creșterea competitivității naționale.

Din acest punct de vedere, în opinia savantului Grecico M., *universitatea antreprenorială nu este o organizație comercială ce prestează servicii educaționale contra plată și comercializează rezultatele cercetărilor științifice, dar este furnizorul principal al capitalului uman, al soluțiilor științifice și tehnologice, elementul-cheie al sistemului inovațional în economia cunoașterii* [133]. Instituțiile de învățământ superior, ca surse principale de difuzare a cunoștințelor, dobândesc funcțiile structurilor fundamentale ale economiei cunoașterii. Percepția instituțiilor de învățământ superior în calitate de instituții din sferă socială și neproductivă se schimbă odată cu conștientizarea unui model nou de educație, ce reprezintă fundamentul dezvoltării sectorului de producere și creează elementul principal al capitalului.

Actualmente, există două modalități de constituire a universității antreprenoriale:

Universitatea antreprenorială după rezultat – profesorii și absolvenții creează companii inovatoare. Această cale presupune crearea sistemului managerial, a mecanismelor și instrumentelor, ce ar permite profesorilor și absolvenților universității constituirea întreprinderilor mici. Ca exemplu al acestei modalități de formare a universității antreprenoriale poate servi *Massachusetts Institute of Technology (MIT)*. Acest tip de universitate antreprenorială produce start-up-uri de tehnologii avansate ca jucători pe piața mondială.

Structura organizatorică a MIT ca universitate antreprenorială se bazează pe antreprenoriat academic [111]. Aceasta reprezintă un mecanism foarte complicat și include:

- comportamentul spin-off al persoanelor, ce reflectă activitățile individuale, dorința persoanei de a practica antreprenoriat de succes;
- politica și structura organizațională, orientarea strategică a universității acceptată de toate subdiviziunile;
- cultura organizatorică sau corporativă a corpului academic, ce susține activitatea de antreprenoriat;
- poziționarea universității în mediul economic, ce se realizează prin cercetările efectuate de universitate și existența cererii efective pentru inovații.

Universitatea antreprenorială după activitățile manageriale este o universitate, lider cu un centru academic puternic, cu structuri ce realizează proiecte, generând atragerea veniturilor sporite în bugetul instituției. Această universitate are autonomie financiară și o bază vastă de finanțare. Drept exemplu poate servi University of Twente din Olanda. Împreună cu activitatea de cercetare, University of Twente implementează activ metode de stimulare a dezvoltării gândirii antreprenoriale în mediul studentesc. Rezultatul acestei politici a fost crearea a peste 600 de întreprinderi mici industriale, ce funcționează cu succes pe bază de cooperare avantajoasă reciprocă între studenți și personalul științifico-didactic al universității.

În opinia profesorului Universității din California Clark B., acest tip de universitate antreprenorială se caracterizează prin activitatea personalului managerial, care:

- fortifică centrul de gestiune universitară – universitatea combină noile valori manageriale cu cele tradiționale universitare;
- creează o periferie vastă de dezvoltare – constituirea departamentelor în cadrul universității, care, mai ușor decât catedrele și facultățile tradiționale, trec peste limitele universitare anterioare pentru stabilirea relațiilor noi cu grupuri și organizații din mediul exterior;
- diversifică sursele de finanțare – acumularea resurselor financiare proprii, precum și utilizarea acestora de către universitate;

- modifică „celula” academică – catedrele și departamentele universității trebuie să se transforme în departamente inovativ-antreprenoriale, ieșind pe piață cu programe noi de studii și relații, diversificând sursele de finanțare;
- ajută la dezvoltarea culturii antreprenoriale integrate – idile din interiorul universității interacționează cu activitatea practică, astfel, cultura universității devine îndeosebi de importantă pentru perfecționarea personalității universității [15].

Actualmente, nu există o definiție unică a conceptului de universitate antreprenorială. Clark B. evidențiază patru categorii caracteristice procesului de transformare a universității în universitate antreprenorială:

- viziune și strategie – prin ce modalitate universitatea transformă viziunea proprie și strategia de dezvoltare după cerințele antreprenorialului, ce loc ocupă conceptul de antreprenariat în aceste proiecte;
- cultura și mentalitatea – cum universitatea dezvoltă și stimulează mediul de susținere a inițiativelor și comportamentul antreprenorial al studenților și colaboratorilor;
- nivelul de influență – cum universitatea influențează asupra activității antreprenoriale între personal și corpul academic;
- politicile și practica – ce influență exercită universitatea asupra politicii locale, regionale și naționale [93].

În lucrările lui Kirby D.A., universitățile antreprenoriale se caracterizează prin tendința de reducere a ponderii finanțării de stat în favoarea sporirii investițiilor private din partea întreprinderilor industriale, prin înțelegerea și realizarea conceptului de inovații deschise și transferul tehnologiilor și cunoștințelor; prin susținerea inițiativelor antreprenoriale a cercetătorilor; prin depunerea eforturilor pentru interacțiune mai profundă cu obiectele sistemului inovațional (parcuri științifice și tehnologice, business-incubatoare, centre de transfer tehnologic) [103, p. 599-603].

Williams D. evidențiază următoarele principii de organizare a activității antreprenoriale a universității: strategia și poziția de lider a universității, dezvoltarea infrastructurii, fortificarea bazei interdisciplinare de cercetare, diversificarea surselor de finanțare a universității și extinderea culturii antreprenoriale [96].

În linii generale, savanții, care se ocupă de problematica universității antreprenoriale, nu oferă o definiție clară a conceptului de universitate antreprenorială, dar, în baza literaturii analizate, putem evidenția unele caracteristici specifice ale viziunii generale a conceptului de universitate antreprenorială. *Universitatea poate fi caracterizată ca antreprenorială dacă realizează activitatea în următoarele direcții:*

- *transferul tehnologic și al cunoștințelor;*
- *participarea în interacțiune de tip cluster la nivelul regional și național;*
- *oferă programe de studii, direcționate spre dezvoltarea abilităților antreprenoriale.*

Realizarea conceptului de universitate antreprenorială în interacțiune de tip cluster ar permite sporirea calitativă a activității instituțiilor de învățământ superior în generarea cunoștințelor noi, accelerarea promovării produselor inovatoare pe piață, precum și adaptarea structurilor responsabile de acumularea resurselor financiare [137, p. 420-433].

Fiecare direcție este importantă și există o necesitate de realizare echilibrată a acestora. Astfel, activitatea universității se caracterizează prin trei poziții: *universitatea demonstrează structura organizațională și managerială antreprenorială; participanții în activitatea universității (corpul academic, cadrele manageriale, studenții) manifestă inițiative antreprenoriale și organizează afaceri; interacțiunea universității cu alte instituții ar trebui să conducă la apariția efectelor de sinergie în cadrul dezvoltării regionale.* Prin aceste particularități generale putem caracteriza universitatea antreprenorială.

Pentru înțelegerea mai clară a conceptului de universitate antreprenorială este necesar de analizat factorii, ce influențează asupra activității acesteia. După examinarea mai multor lucrări în domeniu, putem evidenția factorii externi formali și informali, precum și factorii interni (resurse și posibilități) care contribuie la dezvoltarea universității antreprenoriale [140].

Din punctul de vedere al cercetărilor empirice, lista factorilor instituționali ai activității universității antreprenoriale poate fi prezentată în felul următor, conform figurii 1.8.

Factori instituționali	
Externi	
Formali	Informali
Interconexiuni cu întreprinderi; Interacțiune cu organele de stat; Forme organizatorice hibride; Capitalizarea cunoașterii.	Integrarea culturilor antreprenoriale; Stimularea cercetărilor științifice; Renovarea și modernizarea; Dezvoltarea.
Interni	
Resurse	Posibilități
Capitalul uman; Capitalul financiar; Capitalul antreprenorial; Capitalul tehnic.	Istoria; Statutul; Plasamentul; Existența relațiilor.

Fig. 1.8. Factorii instituționali ai universității antreprenoriale

Sursa: adaptat de autor în baza sursei [138, p. 39-40].

În lucrarea sa, Kirby D. menționează factori instituționali formali, cum ar fi: unirea, implementarea, interdependența, comunicarea și susținerea între instituții, formarea și dezvoltarea structurii organizatorice și antreprenoriale, iar cei informali sunt: poziția de lider a

universității în orice interacțiune, dezvoltare și posibilități de remunerare [104, p. 510-519]. La rândul său, Clark B. menționează următorii factori externi formali – consolidarea aparatului administrativ, extinderea interconexiunilor și diversificarea resurselor, și factori informali: stimularea cercetărilor științifice fundamentale și dezvoltarea culturii antreprenoriale [15, p. 213]. Savantul Etzkowitz H. descrie următorii factori instituționali externi: susținerea inițiativelor în domeniul antreprenoriatului și dezvoltarea programelor de studiu ce oferă cunoștințe privind antreprenorialul inovațional [98, p. 109-121]. De asemenea, toți autorii menționează necesitatea susținerii și dezvoltării antreprenoriatului și inițiativelor antreprenoriale în cadrul universităților.

Universitatea antreprenorială are nevoie de o structură managerială bine dezvoltată pentru crearea interconexiunilor între procesele de educație, cercetare și gestiune într-un sistem întreg. Prin această structură poate fi sporită eficiența activității, poate fi formată o viziune clară a conceptului de universitate antreprenorială și pot fi obținute unele efecte sinergice de la funcționarea întregului sistem. O structură managerială se caracterizează printr-un nivel înalt de autonomie administrativă ce va spori inițiativa și va consolida poziția de lider. Această abordare și-a dovedit eficiența proprie pe bază de business-incubatoare și centre de transfer tehnologic, create în universitățile antreprenoriale [91, p. 1113-1122].

Dezvoltarea activității de antreprenoriat în cadrul instituțiilor de învățământ superior determină apariția unor noi interese financiare, cum ar fi:

- consolidarea legislativă a regimului fiscal preferențial al veniturilor și a patrimoniului instituțiilor de învățământ superior;
- crearea condițiilor legale pentru a asigura utilizarea liberă a mijloacelor, obținute din activitatea de antreprenoriat în scopul creșterii acestora și direcționării lor spre dezvoltarea instituției de învățământ superior;
- dezvoltarea sistemului de creditare a studenților, ce ar deschide accesul persoanelor din familii vulnerabile la studii în instituțiile de învățământ superior, precum și lărgeste cererea la servicii educaționale;
- crearea condițiilor pentru dezvoltarea organizațiilor de binefacere orientate spre acordarea de subvenții atât cercetătorilor, precum și studenților, care își fac studiile în instituțiile de învățământ superior;
- adoptarea actelor normative, ce asigură lipsa concurenței neloiale din partea instituțiilor care nu dispun de un potențial suficient tehnico-material, științific, uman și care își vând serviciile sale la un preț redus, dar se numesc instituții de învățământ superior etc.

Realizarea intereselor menționate necesită sporirea activității sociale și politice instituțiilor de învățământ superior, pregătirea proiectelor de legi, stabilirea legăturii cu ministerele, administrația municipală, organizațiile sociale etc.

În final, putem concluziona că managementul financiar universitar are ca obiectiv major utilizarea acelor mecanisme prin care se realizează creșterea eficienței în identificarea, mobilizarea și alocarea resurselor de finanțare. Managementul financiar performant în domeniul învățământului superior trebuie să instituie măsuri de încurajare a acțiunilor care trebuie să ducă la o utilizare eficientă a resurselor alocate, să acorde autonomie în utilizarea resurselor financiare și să identifice căile de diversificare a resurselor de finanțare pentru învățământ.

Obiectul cercetării îl constituie instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova prin prisma relațiilor de gestionare a resurselor financiare. În calitate de subiect al cercetării sunt examinate aspectele teoretice și practice de perfecționare a gestiunii financiare în cadrul instituțiilor de învățământ superior.

Problema științifică constă în elaborarea propunerilor cu privire la perfecționarea mecanismelor și metodelor moderne în domeniul gestiunii financiare în cadrul instituțiilor de învățământ superior, prin elaborarea modelului econometric de dependență între factorii de influență și point break-chair în vederea optimizării gestiunii resurselor financiare ale instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova, precum și determinarea noilor posibilități de acumulare a resurselor financiare suplimentare în vederea utilizării eficiente a resurselor financiare ale instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova.

Scopul cercetării constă în fundamentarea teoretică și metodologică a gestiunii financiare în cadrul instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova, precum și elaborarea recomandărilor de perfecționare în vederea asigurării trecerii la un nou nivel calitativ al funcționării instituțiilor de învățământ superior.

Obiectivele principale ale cercetării:

- cercetarea și dezvoltarea conținutului noțiunilor: „gestiune financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior” și „mecanism financiar în cadrul instituțiilor de învățământ superior”;
- examinarea din punct de vedere metodologic și evidențierea particularităților specifice ale elementelor procesului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor de învățământ superior;
- investigarea conceptului de universitate antreprenorială, reieșind din experiența internațională în gestiunea financiară a instituțiilor de învățământ superior;

- analiza experienței europene cu privire la gestionarea activității financiare a instituțiilor de învățământ superior;
- estimarea sistemului de gestionare financiară a universităților în Republica Moldova;
- examinarea metodelor de determinare a eficienței cheltuielilor în învățământul superior;
- elaborarea recomandărilor privind aplicarea instrumentelor eficiente ale gestiunii financiare în baza utilizării principiilor autonomiei financiare.

1.4. Concluzii la capitolul 1

În baza cercetărilor efectuate în capitolul 1, au fost evidențiate următoarele concluzii esențiale:

1. Cercetând conceptele privind gestiunea financiară și ale sistemului de gestiune financiară, autorul și-a propus dezvoltarea definiției gestiunii financiare în cadrul instituțiilor de învățământ superior în vederea valorificării acestui aspect în sectorul educației, fapt care argumentează abordarea lor în complexitate.

2. Cercetarea gestiunii financiare în cadrul instituțiilor de învățământ superior se datorează importanței acestei componente în dezvoltarea societății. La etapa actuală, nu putem confirma că există un model ideal de finanțare, ci, dimpotrivă, diversitatea și complexitatea caracterizează fenomenul finanțării învățământului superior.

3. Autorul a determinat existența unui mecanism mixt de finanțare cu o repartitie inechitabilă a contribuțiilor dintre „public” și „privat” în sensul ponderii prea reduse a alocațiilor sectorului privat la finanțarea învățământului superior, existența unei mari varietăți de metode de determinare, respectiv de alocare a sumelor cuvenite instituțiilor de învățământ superior din fondurile bugetare, bazate atât pe criterii cantitative, cât și pe criterii calitative, creșterea veniturilor proprii în ponderea totală a veniturilor unei instituții, provenită, în special, din perceperea de taxe pentru serviciile prestate de universitate.

4. În baza efectuării studiului esenței economice a instituțiilor superioare de învățământ ca instituții finanțate din bugetul de stat, pe de o parte, și organizații care efectuează activități ce aduc venituri, pe de altă parte, se determină interesele, direcțiile și antagonismul în dezvoltarea mecanismului financiar universitar. Printre contradicțiile în dezvoltarea mecanismului financiar universitar menționăm antagonismul dintre mecanismul de finanțare bugetară și extrabugetară. Acesta se manifestă prin necesitatea dezvoltării activității de antreprenariat în cadrul instituției de învățământ și, concomitent, reglementarea strictă din partea statului ce se referă la utilizarea

mijloacelor extrabugetare obținute, fapt ce limitează posibilitățile gestiunii financiare a instituțiilor de învățământ superior.

5. Autorul a determinat importanța apariției economiei bazate pe cunoaștere împreună cu o semnificație tot mai sporită a dezvoltării inovaționale a regiunilor, prezintă factorii principali în transformarea universităților în instituții de tip nou – antreprenoriale. Aceste modificări se observă atât în țările dezvoltate, cât și în țările în curs de dezvoltare, unde universitățile sunt privite ca actorii principali în dezvoltarea sistemelor naționale inovaționale. Interacțiunea instituțiilor de învățământ superior cu structurile pieței și cu organele de stat a condus la aceea că universitatea încetează a fi o instituție socială de producere a specialiștilor, fiind tot mai mult pusă în condițiile economice de piață.

6. Conform cercetărilor efectuate, autorul a relevat că funcționarea universității moderne în calitate de instituție antreprenorială înseamnă schimbarea modelului de organizare a instituției de învățământ superior. Acest proces preconizează trecerea la finanțarea din mai multe surse în baza căutării surselor financiare alternative și transformarea conceptului procesului de studii.

2. ANALIZA SPECIFICULUI SISTEMULUI DE GESTIUNE FINANCIARĂ A INSTITUȚIILOR DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR

2.1. Politica de finanțare a instituțiilor de învățământ superior în Republica Moldova

Problema finanțării învățământului superior este un subiect mai vechi, prezent pe agenda publică a Republicii Moldova. Atât statul, pe de o parte, cât și universitățile, pe de altă parte, realizau faptul că învățământul universitar este subfinanțat, iar situația respectivă nu va putea fi tolerată la nesfârșit. Totuși, în perioada consolidării sistemului de învățământ superior o soluție acceptabilă pentru universități au fost studiile în bază de taxă.

Această opțiune a fost binevenită pentru universități în condițiile solicitării masive a studiilor universitare, datorită unei cereri sporite din partea absolvenților școlilor medii și liceelor. În același context, incapacitatea statului de a răspunde solicitărilor de finanțare a universităților era un argument rezonabil pentru a nu interveni în reglementarea unor aspecte esențiale privind funcționarea universităților, în particular în vederea colectării și gestionării unei părți din resursele financiare (veniturile acumulate din taxele de studii). Adicional, autonomia universitară reprezenta un argument suplimentar în defavoarea intervenției guvernului în domeniul învățământului universitar. Totodată, trebuie de remarcat că guvernul întotdeauna a avut la dispoziție un instrument decisiv de intervenție, reglementând modul de alocare a resurselor financiare, iar începând cu anul 2005, inclusiv a celor acumulate de către universități din taxele de studii, ceea ce a limitat capacitatea instituțiilor de a aloca resursele respective în funcție de necesitățile sale specifice.

Solicitările venite din partea sistemului universitar confirmau existența unui sistem de finanțare destul de centralizat și rigid, care nu permitea universităților o alocare mai flexibilă a resurselor în dependență de necesitățile specifice în anii 2005-2010. Diminuarea alocațiilor bugetare pentru sectorul învățământului superior și a cheltuielilor destinate dezvoltării infrastructurii sale erau agravate de majorarea numărului de studenți în lipsa unei creșteri corespunzătoare a resurselor financiare [5, p. 2-12].

Cercetările au remarcat absența unor mecanisme și practici specifice de acumulare și de gestionare a resurselor în cadrul ÎÎS, care, în virtutea acestui fapt, au rămas dependente de resursele financiare publice și cele acumulate din taxele de școlarizare. Mai mult decât atât, desfășurarea unor activități antreprenoriale, chemate să diversifice și să suplimenteze veniturile ÎÎS, a fost imposibilă din cauza unui cadru normativ incomplet la acest capitol [87, p. 40].

Este evident că majoritatea problemelor asociate cu subfinanțarea învățământului superior sunt relevante, deoarece afectează calitatea studiilor și performanța universităților per ansamblu.

În condițiile în care costurile de instruire per student în sistemul învățământului superior au fost cele mai mici comparativ cu același indicator raportat la școlile profesionale și colegii în perioada 2005-2009, este evident că problema subfinanțării rămâne a fi una reală și impune adoptarea unor măsuri pentru remedierea situației [59, p. 33].

Ameliorarea situației a fost, însă, foarte specific înțeleasă și interpretată de către autorități, care au intervenit pe piața educațională prin reglementarea procesului de înmatriculare și limitarea admiterii în universități, începând cu anul 2006 [50].

Această decizie a afectat considerabil poziția financiară a universităților, acestea înregistrând pierderi enorme. Unele evaluări au constatat că pierderile financiare suportate de către universități în rezultatul acestei decizii au ajuns la circa 400 mil. lei în anii 2006-2009 [14].

Intervenția guvernului în procesul de admitere (practică păstrată până în prezent) a avut efecte vizibile și asupra sistemului de finanțare a universităților. În ultimii 6 ani, constatăm o prezență tot mai sporită a statului în finanțarea învățământului superior. Astfel, ponderea resurselor bugetare din totalul cheltuielilor pentru învățământul superior a crescut substanțial pe fondul unei descreșteri a resurselor financiare acumulate din taxele de studii.

Coexistența pașnică dintre sistemul universitar și autorități a fost treptat subminată de o serie de factori care au afectat echilibrul existent și au readus în prim plan problema finanțării adecvate a învățământului superior.

Unele opinii, exprimate de către reprezentanții mediului universitar, atrăgeau atenția asupra unei abordări globale privind finanțarea învățământului, incluzând și cercetarea. De asemenea, în scopul diversificării surselor de finanțare se propunea ajustarea cadrului normativ, acordând dreptul universităților de a fonda întreprinderi mixte și companii, de a lua împrumuturi bancare și a depozita resursele financiare în bănci comerciale, acordarea unor facilități fiscale agenților economici care sponsorizează educația și cercetarea, precum și posibilitatea utilizării mai flexibile a resurselor financiare [5, p. 2-12].

Alte opinii argumentau în favoarea acordării statutului de instituție autonomă universităților, indiferent de forma juridică de organizare, fapt care ar angaja o responsabilitate instituțională integrală în materie de finanțare, infrastructură etc., permițând concomitent o repartizare adecvată a finanțării conform necesităților fără intervenția autorităților publice [46, p. 7].

Aderarea Republicii Moldova la procesul Bologna în anul 2005 a presupus, implicit, redefinirea relațiilor dintre universități și guvern. De fapt însă, problema finanțării era abordată chiar mai devreme, în procesul de pregătire pentru aderare, iar, la acel moment, autoritățile asigurau suportul în promovarea reformei la cel mai înalt nivel. Mai mult decât atât,

perfecționarea mecanismului de finanțare a învățământului superior era recunoscută drept una dintre direcțiile fundamentale de activitate a tuturor părților interesate [5, p. 2-12].

Din perspectiva ÎȘ, presiunea asupra guvernului pentru majorarea alocațiilor bugetare este oarecum justificată. Astfel, guvernul ar trebui să compenseze privarea universităților de o sursă importantă de venituri și să crească alocațiile bugetare, din moment ce a intervenit în procesul de admitere prin limitarea numărului de studenți înmatriculați.

Un factor adițional, care a „obligat” ÎȘ să solicite un suport financiar mai consistent din partea statului și să consolideze această relație pe o perioadă îndelungată de timp, se referă la presiunea factorului demografic. Micșorarea numărului de absolvenți ai liceelor, datorită tendințelor demografice negative, precum și imposibilitatea înmatriculării absolvenților școlilor medii de cultură generală la facultăți au redus substanțial capacitatea universităților de a suplini resursele financiare din taxele de studii. De asemenea, competiția cu alte nivele educaționale nu trebuie ignorată pe termen lung.

Un alt element care dispune de un potențial de subminare a pozițiilor financiare ale universităților este competiția externă. Pornind de la presupunerea că, în prezent, această competiție nu reprezintă un pericol evident, alinierea și integrarea sistemului de învățământ superior din Republica Moldova în spațiul învățământului superior european va testa foarte serios competitivitatea universităților autohtone.

Din perspectiva mediului universitar, diversificarea surselor de finanțare, precum și introducerea unor modificări în mecanismul de finanțare reprezentau factori pozitivi în evoluția învățământului superior. Pe de altă parte, se atrăgea atenția unor tendințe negative, precum: scăderea finanțării reale și lipsa fondurilor pentru acoperirea cheltuielilor curente, reparații, întreținere etc. Concomitent, se menționa lipsa unor mecanisme adecvate de colectare a fondurilor noi și gestionarea eficientă a acestora [79, p.7]. Realizarea funcțiilor sociale a învățământului superior este posibilă doar în cazul creșterii substanțiale a alocațiilor bugetare, acoperirii integrale a tuturor capitolelor de cheltuieli și stimulării ÎȘ în căutarea unor noi surse de venituri. Pentru aceasta sunt necesare o serie de acțiuni, precum:

- elaborarea unui cadru juridic și instituțional de finanțare a ÎȘ;
- diversificarea surselor de finanțare;
- substituirea finanțării în baza articolelor de cheltuieli cu finanțarea globală;
- finanțarea diferențiată a ÎȘ în funcție de performanțe și calitate;
- acordarea autonomiei financiare universităților în baza unor criterii de eficiență și responsabilitate publică.

Prezentul instituțiilor superioare de învățământ este conturat de implementarea autonomiei financiare universitare, începând cu anul 2013, și de eforturile enorme întreprinse de aceste instituții pentru a menține activitatea educațională la nivelul cel mai înalt cu costuri cât mai reduse.

Conform Regulamentului cu privire la modul de funcționare a instituțiilor de învățământ superior de stat în condiții de autonomie financiară [52] a fost stabilită perioada de tranziție de 4 ani financiari (2013-2016). În perioada de tranziție, Ministerele de resort au distribuit alocațiile instituțiilor de învățământ superior din subordine în baza procedurii privind realizarea achizițiilor publice dintr-o singură sursă.

Reieșind din prevederile acestui regulament, alocațiile transferate de la bugetul de stat pentru programele de studii oferite conform Planului de pregătire a cadrelor de specialitate și activități de cercetare științifică reprezintă una din sursele de venituri ale instituției. Instituția este în drept să obțină venituri din alte surse neinterzise de lege. Veniturile înregistrate din alte surse neinterzise de lege (mijloace financiare care provin din alte surse decât de la Planul de pregătire a cadrelor și activități de cercetare științifică) pot fi utilizate de Instituție în conformitate cu Planul de Dezvoltare Instituțională.

Pe parcursul perioadei de tranziție de 4 ani financiari (2013-2016), guvernul impune simularea formulei de alocare a mijloacelor per student. Această formulă a fost elaborată de specialiști în cadrul proiectului EuniAM Tempus, finanțat de Comisia Europeană, care a propus o schemă de finanțare a sistemului de învățământ superior, reieșind din însemnătatea și rolul acestuia în dezvoltarea durabilă a economiei naționale. Direcția pentru Învățământul Superior va implementa următoarea formulă bazată pe performanță și rezultate pentru finanțarea învățării și predării (Anexa 1).

Subiectul taxelor de studii rămâne în continuare unul sensibil pentru universități. Taxele de studii, pe de o parte, au fost colacul de salvare pentru universități, permițându-le să-și dezvolte baza tehnico-materială, pe de altă parte, cuantumul taxelor actuale nu reflectă costurile reale suportate de către ÎIS în procesul de instruire [54].

În condițiile în care există discuții cu privire la reglementarea taxelor de studii de către stat, o soluție viabilă ar fi reglementarea nivelului inferior al taxelor fără plafonarea nivelului superior, ceea ce ar permite universităților să asigure studii de calitate. În dependență de specialitate, poate fi aplicat un sistem diferențiat de taxe cu stabilirea plafoanelor inferioare, iar plafoanele superioare să fie stabilite de către senatele universităților [86].

Având în vedere propunerile privind finanțarea învățământului superior, elaborate în cadrul proiectului EuniAM Tempus, Ministerul Educației a aprobat Metodologia de calculare a taxei de

studii pentru elevii colegiilor din subordinea instituțiilor de învățământ superior, studenții din învățământul superior (ciclul I, ciclul II, studii integrate, învățământul medical și farmaceutic), rezidenții, secundariații clinici, doctoranzii și auditorii cursurilor de formare profesională continuă, cetățenii străini și apatrizii reieșind din prevederile Hotărârii Guvernului nr. 983 „Cu privire la modul de funcționare a instituțiilor de învățământ superior de stat în condiții de autonomie financiară” din 22 decembrie 2012 [52].

Conform acestei Metodologii, cuantumul taxei de studii se stabilește ținând cont de cheltuielile suportate din veniturile încasate din taxa de studii și mijloacele financiare alocate din componenta de bază pe perioada anului financiar anterior (Anexa 2).

În aceste circumstanțe, sistemul universitar din Republica Moldova este supus unor provocări majore, iar disponibilitatea resurselor financiare este un element decisiv în capacitatea lor de a asigura studii de calitate pentru a putea face față competiției de pe piața educațională.

Poziția financiară precară a învățământului superior este bine cunoscută și de către autorități, iar percepția factorilor de decizie în raport cu problemele cu care se confruntă învățământul superior se suprapune, practic, în totalitate cu cea exprimată de către reprezentanții sistemului universitar.

Autoritățile recunosc că gradul redus de autonomie a instituțiilor de învățământ superior, inclusiv în domeniul gestionării mijloacelor financiare, precum și hipercentralizarea mecanismelor de gestionare financiară a instituțiilor de învățământ superior reprezintă provocări fundamentale cu care se confruntă învățământul superior din Republica Moldova [82].

Mai mult decât atât, aprecierea conform căreia în procesul de alocare a resurselor financiare către universități s-a diminuat rolul criteriilor de performanță și relevanță este un indiciu care face trimitere la posibilitatea unei repartizări discreționare a banilor publici în interiorul sistemului de învățământ superior. În lipsa unor criterii clare și transparente privind modul de alocare a banilor publici, discuțiile referitoare la condiții și șanse egale bazate pe o distribuție echitabilă a resurselor financiare nu au nici o relevanță. În pofida creșterii alocațiilor financiare pentru ÎÎS în ultimii ani, finanțarea insuficientă, asociată cu managementul financiar ineficient, reprezintă constrângeri importante în îmbunătățirea performanței învățământului superior. În acest context, trebuie de menționat că Codului Educației conține o serie de prevederi importante vis-a-vis de ameliorarea situației financiare a învățământului superior, eliminând o serie de lacune în cadrul normativ și răspunzând pozitiv la mai multe solicitări venite din partea sistemului universitar.

Conștientizarea acestor probleme se pare că a avut un anumit impact asupra relațiilor dintre autorități și sistemul universitar prin creșterea volumului finanțării în ultimii ani. Deocamdată,

însă nu este clar care au fost factorii decisivi care au impulsionat această creștere și în ce măsură alocațiile financiare mai consistente sunt relevante pentru a putea vorbi de o tendință constantă în sprijinul învățământului universitar. Această întrebare se bazează pe prezumția că subsistemul învățământului superior este doar unul dintre subsistemele educaționale și se află într-o competiție strânsă pentru resurse cu alte subsisteme, fiind impus să-și argumenteze și justifice cererile de ordin financiar.

Deficitul de resurse financiare, recunoscut de toate părțile implicate, afectează evident calitatea studiilor și performanța instituțională per ansamblu, ceea ce impune implementarea mecanismului optimal de finanțare. Este rezonabil să presupunem că instruirea specialiștilor la unele specialități necesită investiții mai mari decât la altele. În cazul în care există aceleași specialități la diferite ÎS o întrebare justificată ar fi. Sunt oare banii alocați conform aceleiași formule pentru ambele instituții sau nu? Această întrebare este relevantă în contextul competiției pentru resurse în interiorul sistemului de învățământ superior și aduc în discuție subiectele, precum: echitatea distribuirii banilor publici, accesul egal la resurse/egalitatea șanselor și eficiența utilizării acestora.

În ultimele trei decenii, s-au produs schimbări esențiale în învățământul superior, care au condus la creșterea necesităților financiare. Acestea sunt:

- majorarea semnificativă a numărului persoanelor înrolate în diverse forme de învățământ superior;
- lipsa unei diferențieri mai clare între scopurile și structura instituțiilor de învățământ superior;
- preocuparea crescândă privind cantitatea și calitatea serviciilor oferite de universități;
- creșterea costurilor în învățământul superior;
- criza financiară a învățământului superior este o reflectare a crizei generale a Statului;
- ultimele decenii au adus modificări importante privind misiunea și finalitățile învățământului superior.

În ultimele decenii, rolul universităților s-a modificat, ele devenind tot mai mult instituții orientate spre satisfacerea nevoilor sectoarelor productive și ale societății în general. Statul încetează, așadar, să mai fie principalul beneficiar al serviciului public al învățământului superior. În consecință, este mai puțin dispus să finanțeze singur acest învățământ.

Deci, aflăm într-o contradicție: pe de o parte, din motivele mai sus menționate, guvernele argumentează că nu pot alocă o cotă mai mare din buget pentru susținerea învățământului superior; pe de altă parte, se acceptă faptul că creșterea economică și competitivitatea nu pot fi

asigurate decât pe baza noilor cunoștințe și a progresului cercetării, adică a finalităților învățământului superior.

Pentru a rezolva această criza, majoritatea experților recomandă:

- sporirea contribuției sectorului privat în finanțarea învățământului superior;
- preocuparea universităților pentru realizarea veniturilor proprii.

În consecință, principalele surse de finanțare pentru universitatea viitorului sunt:

- finanțarea din fonduri publice;
- finanțarea din fondurile provenite din sectorul privat;
- veniturile proprii.

Autonomia este considerată condiția *sinequa non* a existenței unei universități. Dacă autonomia nu ar fi respectată, instituțiile de învățământ superior nu ar fi decât instrumentul de execuție, chiar înzestrat cu personalitate, a deciziilor ministeriale în domeniul financiar; ea nu ar fi decât girantul unui sau mai multor fonduri publice, instrumentul de gestiune contabilă a liniilor bugetului de stat sau al oricărui alt organism ce acordă fonduri publice.

Opinia internațională (UNESCO, OCDE, Uniunea Europeană, Banca Mondială, Băncile de Dezvoltare) ar refuza să considere o astfel de instituție drept universitate. Intervenția organismelor de finanțare internațională depinde mai întâi de renunțarea la acest sistem, acolo unde și când el există.

Autonomia se va realiza pe deplin în cazul unor universități care ar dispune, în mod liber, de suficiente resurse proprii pentru a-și îndeplini funcțiile și de posibilitatea de a le gira în funcție de propriile ei norme.

Chiar și în țările dezvoltate, finanțarea învățământului superior din surse publice a atins o limită superioară care va fi cu greu depășită în viitorul apropiat.

Finanțarea învățământului superior din fonduri publice este justificată prin două argumentele esențiale: cel al eficacității și cel al echității.

În ceea ce privește eficacitatea, învățământul superior produce beneficii indirecte.

Printre acestea, vom sublinia capacitatea persoanelor cu calificare superioară de a contribui la creșterea productivității în sectoarele în care lucrează, prin adaptarea la schimbările tehnologice și prin promovarea inovațiilor. În acest fel, societatea, în ansamblu, realizează beneficii datorită învățământului superior. Deci este natural ca, la rândul său, societatea să contribuie la susținerea costurilor acestui învățământ.

Pe de altă parte, învățământul superior costă scump. Beneficiile financiare sau câștigurile viitoare sunt incerte din cauza abandonurilor studenților și dificultăților pe care le întâmpină tinerii absolvenți în căutarea unui loc de muncă. Fără susținere publică, studenții ar fi obligați să

facă împrumuturi considerabile pentru a-și finanța studiile. În consecință, putem optine scăderea solicitărilor de acces în învățământul superior până la diminuarea, cel puțin în unele sectoare, sub limita care asigură o bună funcționare a economiei. Pe scurt, finanțarea din sursele publice a învățământului superior trebuie menținută deoarece piața nu este capabilă să asigure cantitatea și calitatea optimă din punct de vedere social, dat fiind că nu valorizează beneficiile indirecte.

Universitățile au găsit o soluție pentru a avea studenți (de care au nevoie pentru a obține fonduri suplimentare) au redus mărimea taxelor, deoarece taxele mai mari ar fi împiedicat mulți tineri să devină studenți.

Totuși, taxele sunt mici fiindcă piața educației superioare este foarte competitivă: universitățile, atât cele publice, cât și cele private, oferă un număr mare de locuri pentru admiterea la ciclul universitar de licență. În ultimii ani, numărul locurilor, scoase la concurs de universități a fost chiar mai mare decât numărul absolvenților de liceu. Și, evident, cu cât oferta este mai mare, cu atât taxele aplicate sunt mai mici. Explicația pare corectă și este adesea întâlnită atât în mass-media, cât și în lumea academică.

Educația superioară din Republica Moldova este ieftină datorită modului în care statul intervine masiv prin subvenționarea anuală a unui număr de locuri „fără taxă” (în timp ce ceilalți studenți trebuie să plătească integral taxele de studii). Ca urmare, dacă nu vrem ca această situație să continue, singura soluție rezonabilă este de a renunța la actuala politică de finanțare a învățământului superior din Republica Moldova.

Reieșind din cele relatate anterior, generalizăm următoarele concluzii:

- problema finanțării învățământului superior este un subiect mai vechi, prezent pe agenda publică anterior aderării Republicii Moldova la Procesul Bologna;
- autonomia universitară reprezintă un argument suplimentar în defavoarea implicării guvernului în domeniul învățământului universitar;
- din perspectiva mediului universitar, diversificarea surselor de finanțare, precum și introducerea unor modificări în mecanismul de finanțare reprezentau factori pozitivi în evoluția învățământului superior;
- existența unor tendințe negative, precum: reducerea finanțării reale și lipsa fondurilor pentru acoperirea cheltuielilor curente, reparații, întreținere etc. Concomitent, este evidentă lipsa unor mecanisme adecvate de colectare a fondurilor noi și de gestionare eficientă a acestora;
- majoritatea problemelor asociate cu subfinanțarea învățământului superior afectează calitatea studiilor și performanța universităților per ansamblu;

- problema subfinanțării rămâne una reală și impune adoptarea unor măsuri pentru remedierea situației;
- implicarea guvernului în procesul de admitere (practică păstrată până în prezent) a avut efecte negative vizibile și asupra sistemului de finanțare a universităților. Această decizie a afectat considerabil starea financiară a universităților, generalizând pierderi;
- presiunea factorului demografic. Micșorarea numărului de absolvenți ai liceelor, din cauza tendințelor demografice negative, precum și imposibilitatea înmatriculării absolvenților școlilor medii de cultură generală la facultăți a redus substanțial capacitatea universităților de a suplini resursele financiare din taxele de studii;
- competiția externă este un element care dispune de un potențial de subminare a pozițiilor financiare ale universităților.

În aceste circumstanțe, sistemul universitar din Republica Moldova este supus unor provocări majore, iar disponibilitatea resurselor financiare este un element decisiv în capacitatea lor de a asigura studii de calitate pentru a putea face față competiției de pe piața educațională. Astfel, contextul autonomiei financiare vine să soluționeze mai multe întrebări de ordin financiar prin implicarea universităților în activități de instruire, cercetare-dezvoltare, prestare a serviciilor educaționale și antreprenoriale.

2.2. Autonomia financiară – pilon de bază în cadrul autonomiei universitare în Republica Moldova

Conform actelor internaționale, autonomia universitară este caracterizată prin prisma a patru piloni:

- *autonomia organizațională*: libertatea universității de a stabili structura, forma de conducere și relațiile de subordonare și responsabilitate;
- *autonomia resurselor umane*: libertatea universității de a recruta și selecta resurse umane calificate, responsabilitatea încheierii contractelor de muncă, stabilirea nivelului salariilor, sporului la salariu în funcție de valoarea potențialului uman;
- *autonomia academică*: libertatea și responsabilitatea universității de a dezvolta programe proprii de studii, definirea structurii și conținutului curriculumului universitar, responsabilitatea asigurării calității acestor programe, a cercetărilor universitare, determinarea procedurilor de selecție a viitorilor studenți;
- *autonomia financiară*: libertatea universității de a asigura venituri și de a aloca resurse financiare, stabilirea taxelor de studii, a taxelor de cazare în cămine, a taxelor la prestări de servicii, de finanțare și cofinanțare a cercetărilor universitare, de utilizare și

depozitare a resurselor financiare, utilizând proceduri proprii pentru gestiunea eficientă a lor.

Deși Procesul Bologna este favorabil autonomiei universitare, totuși această autonomie este restricționată în mai multe state europene. Cercetarea efectuată de savanții Suarez I. și Suarez L. demonstrează că după trecerea statelor europene la Procesul Bologna, o parte din statele membre ale UE au avut de suferit un regres al autonomiei universitare. Din cele 8 state (Marea Britanie, Suedia, Germania, Ungaria, Franța, Finlanda, Spania, Norvegia) doar în Franța s-a produs o ameliorare în ceea ce privește autonomia universitară, în Germania și Ungaria a fost semnalat un regres, iar în celelalte cinci situația a rămas neschimbată [118].

De fapt, situația este în evoluție, dar concluzia rămâne aceeași: în funcție de specificul țării, Procesul Bologna are impact diferit asupra sistemelor universitare.

Sistemul universitar din Republica Moldova se află, în prezent, într-un proces de constituire și cuprinde elemente din diverse modele (poate, mai puțin, cel instituțional, bazat pe tradiția non-intervenției). În opinia noastră subiecte precum rolul cercetării în sistemul universitar sau modelele de finanțare a universităților, determină, în mare măsură, gradul de autonomie a instituțiilor de învățământ superior.

Cu toate acestea, menționăm că activitatea universităților indică asupra unei dependențe excesive a lor în raport cu statul (modelul suveran-rațional). În același timp, universitățile au posibilitatea să negocieze diverse aspecte ale relațiilor cu statul și contestă adesea supremația statului în diverse aspecte educaționale (modelul corporatist-pluralist). Totuși, trebuie să recunoaștem, însă, că luptând pentru o autonomie cât mai mare, universitățile nu sunt, încă, capabile să se axeze doar pe furnizarea de servicii educaționale în baza principiilor de eficiență, flexibilitate economică și supraviețuire (modelul orientat spre piață). De aceea, statul este deseori văzut de universități drept un salvator față de forțele „haotice” ale pieței. În concluzie, nu putem, deocamdată, indica asupra existenței unui model educațional în Republica Moldova, deoarece el este în constituire.

În ceea ce privește autonomia organizațională, autonomia resurselor umane și cea academică din Republica Moldova putem constata realizarea anumitor progrese. Din punctul de vedere al autonomiei organizaționale, universitățile din Republica Moldova au dreptul de a determina propria structură organizațională și de a-și alege propriile organe administrative. Din punctul de vedere al autonomiei resurselor umane, universitățile se bucură de dreptul de a selecta personalul științifico-didactic și de cercetare, precum și personalul administrativ și auxiliar. În ceea ce privește autonomia academică, universitățile au dreptul să aprobe planurile de învățământ și planurile de cercetare științifică. Din punctul de vedere al autonomiei financiare,

un anumit grad de libertate a fost oferit până în anul 2005, când cheltuielile din resursele din mijloace speciale au fost lăsate la discreția universităților. Cu toate acestea, remarcăm că potrivit unor parametri, Republica Moldova stagnează față de statele occidentale în ceea ce privește starea autonomiei universitare. Din punct de vedere comparativ, în tabelul 2.1 este reflectată situația autonomiei universitare a Republicii Moldova în funcție de o serie de parametri care sunt luați în calcul atunci când se fac asemenea evaluări.

Tabelul 2.1. Indicii autonomiei universitare în 11 țări membre ale Organizației de Dezvoltare și Cooperare Economică (inclusiv, Republica Moldova)

Țări	Dețin în proprietate patrimoniu, clădiri, terenuri, etc.	Efectuează împrumuturi de fonduri	Cheltuie bugetele pentru realizarea obiectivelor	Stabilesc structura academică și cursurile	Angajează și disponibilizează personalul	Stabilesc salariile angajaților	Decid numărul de studenți la admitere
Mexic	+	-	+	+	+	-	+
Olanda	+	+	+	-	+	+	+
Polonia	+	+	+	+	+	-	+
Austria	+	-	+	+	+	+	-
Irlanda	+	-	+	+	+	-	+
Marea Britanie	+	+	+	+	+	+	-
Danemarca	-	+	+	-	+	-	+
Suedia	-	-	+	+	+	+	-
Norvegia	-	-	+	+	+	-	+
Finlanda	-	-	+	-	+	+	-
Austria	-	-	+	+	+	+	-
Republica Moldova	-	-	+	+	+	-	-

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [4].

Introducerea autonomiei universitare prevede liberalizarea maximală a elementelor celor patru piloni ai autonomiei universitare. Cu cât este mai mare gradul de liberalizare a sistemului universitar, cu atât mai necesare sunt mecanismele de verificare și control din partea statului și aplicarea sancțiunilor în cazul încălcării standardelor prevăzute de lege. Prin aceste mecanisme, statul trebuie să se asigure că:

- calitatea studiilor corespunde standardelor și că realizarea comenzii de stat se face la nivel calitativ;
- resursele financiare sunt utilizate pentru dezvoltare și nu în scopuri de profit;
- sunt atrase cadre calificate și competente pentru instruire în sistemul universitar;
- toate procesele din cadrul universităților comportă un caracter transparent, echitabil și aliniat la obiectivele politicii educaționale promovate de stat.

Autonomia universitară este comparată cu răspunderea publică. Pentru realizarea eficientă a răspunderii sociale se creează un organ special (Consiliul de etică și management universitar)

la nivelul Ministerului Educației, care are împuterniciri de a constata încălcările, de a investiga și de a propune Guvernului modalitatea de sancționare.

Așadar, opțiunea de răspundere publică prevede ca precondiție crearea Agenției de control și asigurare a calității, care va realiza acreditarea și evaluarea externă a instituțiilor de învățământ superior. Aceasta va aprecia universitățile în baza performanțelor și va stabili ratingul lor. Acest fapt este extrem de important deoarece finanțarea din bugetul de stat se va face pentru instituțiile cu performanțe înalte.

Condițiile necesare pentru realizarea autonomiei universitare lărgite sunt următoarele:

- asigurarea calității educației prin aplicarea mecanismelor de evaluare externă de către o agenție independentă;
- monitorizarea traseului profesional al absolvenților;
- repartizarea comenzii de stat pe bază de performanțe ale universității;
- calcularea alocației per student în baza unei formule generale la care se aplică coeficienți dependenți de domeniul de studii;
- bugetul alocat de stat universităților depinde de comanda de stat în bază de performanțe și de alocația studentului, calculat în baza formulei generale;
- limitarea numărului de studenți care învață pe bază de taxă doar conform capacității universității ca infrastructură și corp profesoral;
- independența universității în stabilirea burselor și ajutoarelor sociale din fonduri de stat și mijloace speciale;
- posibilitatea transferului de la un loc finanțat în bază de taxă la un loc bugetat în funcție de performanța academică;
- liberalizarea sumei taxei pentru studii în concordanță cu cheltuielile specifice;
- liberalizarea nivelului de salarizare a cadrelor didactice universitare;
- independența privind modul de gestionare a resurselor financiare provenite din transferurile de la bugetul de stat și din mijloace speciale;
- dreptul universității de a solicita acreditarea pentru programele/ciclurile de studii pe care universitatea poate să le ofere;
- supravegherea realizării răspunderii sociale, inclusiv prin crearea unui organ responsabil de etică și management universitar.

Resursele financiare alocate de la bugetul de stat pentru instruire nu sunt suficiente pentru a menține funcționalitatea întregii instituții. În schimb, universitățile beneficiază de libertatea de a gestiona resursele financiare bugetare și mijloacele speciale la propria decizie, astfel, încât acestea să fie administrate cât mai eficient.

Universitățile trebuie să fie destul de atractive pentru a-și suplini bugetul din resursele provenite din taxele de studii. Pentru a menține nivelul actual de solicitare, universitățile vor fi nevoite să atragă circa 70% din totalul de studenți. Totuși, trebuie de menționat că există probabilitatea, dar și riscul majorării considerabile a taxei pentru studii, fapt care va reduce gradul de solicitare a studiilor de licență și masterat.

Drept urmare, relatăm că autonomia aprobată prin lege este rezultatul determinării echilibrului între considerații și aspirații care nu se pot soluționa în termeni de comparație a *intereselor* sau a *legitimității*. Este legitim să se protejeze banii publici, banii contribuabilului, ceea ce induce constrângeri, și este tot atât de legitim ca să se aspire la o mai mare libertate acordată universității, astfel, încât aceasta să-și poată îndeplini misiunile. De asemenea, este tot atât de legitim să se conteste obstacolele puse în calea dispunerii libere de resurse, cât și de a respecta interesul general.

Astfel, se pot evoca probleme relative la două categorii mari de resurse, care constituie, pe de o parte *alocările, subvențiile sau dotările*, adică ceea ce este oferit de către cel ce acorda fonduri publice și, pe de altă parte, *resursele proprii*.

Conform Hotărârii Guvernului „Cu privire la modul de funcționare a instituțiilor de învățământ superior de stat în condiții de autonomie financiară” nr.983 din 22.12.2012, autonomia financiară este o parte componentă a autonomiei universitare, ce constă în dreptul instituției de a-și organiza activitatea independent și a se autogestiona financiar, de a-și exercita activitatea fără nici un fel de implicări ideologice, politice sau religioase, de a-și asuma un ansamblu de competențe și obligații în concordanță cu opțiunile și orientările strategice naționale ale dezvoltării învățământului superior, postuniversitar și a sectorului de cercetare, dezvoltare și inovare, stabilite prin lege și documente de politici [52].

Autonomia financiară se corelează cu principiile responsabilității publice pentru calitatea întregii activități de formare profesională, de cercetare științifică și de prestare a serviciilor pe care le desfășoară instituția cu gestionare eficientă a mijloacelor bănești și a patrimoniului statului.

Autonomia financiară se realizează prin:

- gestionarea mijloacelor financiare, prin conturi bancare, inclusiv a celor alocate din bugetul de stat;
- gestionarea mijloacelor financiare din diverse surse și a patrimoniului în conformitate cu Planul de Dezvoltare Instituțională;
- plasarea la depozit bancar a soldului de mijloace disponibile în contul bancar, realizat supra deviz, cu excepția granturilor externe;

- stabilirea cuantumului taxelor de studii, de cazare în cămine, conform metodologiei aprobate de Guvern, precum și pentru serviciile acordate și lucrările executate contra plată, coordonate cu fondatorul;
- stabilirea programelor și capacității ofertei instituționale;
- susținerea socială a studenților și angajaților;
- acordarea burselor de studii și de cercetare;
- stabilirea structurii interne a instituției și aprobarea bugetului;
- gestionarea patrimoniului, dezvoltarea, fortificarea și dotarea instituției;
- atragerea resurselor financiare prin participarea la proiecte de cercetare, investiționale în baza cooperării cu diverși parteneri naționali și internaționali, inclusiv parteneriatul public privat;
- crearea unităților și subdiviziunilor de cercetare-inovare, dezvoltare, proiectare, prestări de servicii și activități de producție;
- înființarea uniunii de persoane juridice și asociații profesionale, conform legii [52].

Politicile naționale cu privire la ÎÎS provoacă universitățile la acțiuni de căutare de resurse suplimentare. Într-o politică dictată mai puțin din considerații economice sau financiare și mai mult de politici universitare naționale, apelul la resursele proprii este făcut pentru a iniția competiție între universități și a provoca la aspirația spre excelență.

Consecințele opțiunii în favoarea autonomiei sunt perfect definite prin decizia și votarea bugetului de către Consiliul Strategic de Dezvoltare al Universității și Senat. Acesta este actul de previziune pentru exercițiul bugetar al ansamblului încasărilor și cheltuielilor.

Pilonul ce ține de autonomia financiară este considerat unul din cei mai importanți, deoarece orice decizie luată în cadrul universității poate fi susținută financiar fără acordul instanțelor și, astfel, implementată în mod eficient. Autonomia financiară prevede: atât resursele provenite din alocațiile bugetare, cât și cele provenite din mijloacele speciale să fie gestionate de universități în baza principiilor autonomiei universitare care au similitudini cu principiile economiei de piață, în cadrul căreia se produce concurența în bază de calitate și eficiență, iar piața, în cazul nostru potențialii studenți, familiile lor și, respectiv, angajatorii sunt cei care decid cine este mai bun.

Totodată, autonomia financiară a luat în considerare nevoile studenților, prin dreptul de a acorda din fonduri proprii burse de studii și de cercetare, prime și ajutoare sociale studenților, a îmbunătăți condițiile de trai în căminele studențești, și, în nici într-un caz, autonomia financiară, nu detașează universitatea de nevoile studenților. Chiar dacă autonomia financiară este însoțită de numeroase avantaje, trebuie să recunoaștem că ea poate fi însoțită de riscul agravării

diferențelor între universitățile bogate și cele sărace din punct de vedere financiar, care nu ar putea să-și asigure nici minimul de servicii vitale și care ar putea să-și sfârșească activitatea (să dispară) [44].

În condițiile autonomiei financiare, finanțarea universităților are la bază următoarele surse de venituri:

- mijloacele alocate din bugetul de stat pentru serviciile educaționale în baza contractului semnat cu aceasta, în scopul pregătirii cadrelor de specialitate și întreținerea studenților cu statut de orfan și a celor aflați sub tutelă/curatelă;
- mijloacele alocate din contul bugetului de stat pentru activități de cercetare-inovare, obținute prin concurs, organizat de structura abilitată;
- mijloacele obținute de la prestarea serviciilor cercetare-inovare, efectuate la comandă în bază de contract;
- mijloacele obținute din cercetări științifice efectuate în baza proiectelor de cercetare-dezvoltare internaționale;
- mijloacele provenite din taxe de studii sau instruire aplicate studenților ciclurilor I și II, doctoranzilor, precum și din cursurile de formare continuă/ de învățare pe tot parcursul vieții;
- dobânzile de la depozitele bancare ale mijloacelor financiare disponibile;
- donații și sponsorizări;
- contracte de arendă și de locațiune.

Pe de altă parte, autonomia financiară impune universitatea să-și asume un ansamblu de competențe și obligații:

- să respecte legislația în vigoare, carta universitară și politicile naționale în domeniul învățământului superior și cercetării-inovării;
- să aplice și să respecte reglementările în vigoare referitoare la asigurarea și evaluarea calității în învățământul superior, postuniversitar și cercetării-inovării;
- să asigure eficiența managerială, eficiența și eficacitatea utilizării resurselor;
- să asigure transparența tuturor deciziilor și activităților sale;
- să respecte libertatea academică a personalului didactic, auxiliar și de cercetare, precum și drepturile și libertățile studenților, masteranzilor, doctoranzilor și rezidenților.

În condițiile autonomiei financiare, alocările din bugetul de stat nu trebuie să fie bazate pe cheltuieli istorice, ci pe o finanțare per student pe fiecare program de studii, care va include cheltuieli salariale, cheltuieli de achiziționare a mărfurilor, serviciilor și lucrărilor necesare

pentru asigurarea desfășurării procesului educațional, cheltuieli pentru dezvoltare și un coeficient de specialitate sau criterii calitative.

Îmbunătățirea autonomiei universității ar putea fi atinsă și prin participarea la proiecte de cercetare, investiționale în baza cooperării cu diverși parteneri naționali și internaționali, inclusiv parteneriatul public privat, crearea unităților și subdiviziunilor de cercetare-inovare, dezvoltare, proiectare, prestări de servicii și activități de producție.

Metodele de finanțare a universităților în condițiile autonomiei universitare ar putea fi: *Finanțarea per student bazată pe criterii de performanță și Clasificarea universităților.*

Reieșind din cele relatate anterior și din analiza literaturii de specialitate, conturăm unele concluzii referitoare la procesul autonomiei financiare a instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova:

- în prezent, universitățile din Republica Moldova, din punct de vedere financiar, sunt parțial autonome, deoarece reglementările externe limitează autonomia ÎÎS în ceea ce privește formarea și realizarea bugetului;
- finanțarea publică a ÎÎS se efectuează oficial conform formulei de finanțare per student, dar există, totuși, păreri ale managerilor universităților că nivelul finanțărilor depinde, în foarte mare măsură, de cheltuielile efective din anul precedent și nu ia în considerare performanța acestora;
- până în anul 2013, când a fost introdusă autonomia financiară pentru ÎÎS, acestea nu puteau să folosească și să valorifice soldurile financiare. Începând cu 1 ianuarie 2013 situația s-a schimbat și universitățile pot folosi soldurile din anul precedent;
- mărimea taxelor pentru studii rămâne mai mică decât costul real al pregătirii specialiștilor. ÎÎS nu poate stabili taxa pentru studii mai mare decât taxele stabilite de alte universități – concurenți pe piața educațională;
- reglementările excesive de către stat afectează și sistemul de salarizare. Impunerea unor limite în salarizarea personalului face ca cadrele didactice să lucreze în paralel în mai multe instituții pentru a avea un venit corespunzător;
- ÎÎS au o anumită libertate în a oferi suplimente la salarii din contul surselor speciale. Fiecare ÎÎS își are propria metodologie de acordare a acestor suplimente, dar nu toate iau în considerare performanțele angajaților și depind, în mare măsură, de resursele financiare libere;
- studenții devin din ce în ce mai implicați în viața universitară, inclusiv prin participarea la luarea anumitor decizii. Taxele de studii, pe care le achită studenții, reprezintă o sursă suplimentară consistentă de venituri pentru ÎÎS. Totodată, ÎÎS acordă studenților

anumite facilități în acest sens. De exemplu, scutirea de taxe, amânarea termenului de achitare a taxei. Toate acestea, precum și criteriile de acordare a facilităților sunt cunoscute de către studenți;

- spre regret, rămâne insuficientă colaborarea între mediul de afaceri, sectorul privat și ÎÎS, în deosebi în ceea ce privește atragerea surselor de finanțare.

2.3. Estimarea sistemului de gestiune financiară a instituțiilor de învățământ superior în domeniul educației din Republica Moldova

Potrivit prevederilor legislative în vigoare, instituțiile de învățământ superior (universități) sunt persoane juridice de interes public, au caracter non-profit, sunt nepolitice și promovează învățământul și cercetarea ca bunuri publice [72].

În Republica Moldova, începând cu anul 2013, instituțiile de învățământ superior funcționează în condiții de autonomie financiară. În acest sens, menționăm că autonomia financiară presupune libertatea universităților în gestionarea resurselor financiare, adică în acumularea și repartizarea acestora, respectând anumite principii, cum ar fi: responsabilitatea, asigurarea calității educației, respectarea legislației, respectarea politicilor de etică universitară, asigurarea eficienței manageriale și eficienței utilizării de resurse.

Învățământul superior este tratat ca un serviciu public, de aici sunt evidente două aspecte noi, și anume:

- responsabilitatea universității față de societate (ca beneficiar al serviciilor);
- responsabilitatea societății față de calitatea serviciului public oferit.

Primul aspect implică transparență și deschidere spre societate, precum și asigurarea calității actului educațional, certificat de organismele abilitate.

Al doilea aspect a impus crearea de organisme pentru reglementarea și acreditarea calității în învățământul superior pe baza Ghidului cu recomandările ENQA, adoptat de Conferința de la Bergen (2005) a miniștrilor educației din țările Uniunii Europene [19, p.6-11].

Sistemul educațional are un rol fundamental în dezvoltarea durabilă și edificarea unei societăți bazate pe cunoaștere. Unul din obiectivele prioritare ale sistemului educațional este crearea competențelor și aptitudinilor necesare pentru „formarea abilităților de integrare pe piața forței de muncă și realizarea carierei profesionale”. Drept urmare a celor expuse și conform Rapoartelor Globale de Competitivitate realizate anual de World Economic Forum pentru perioada anilor 2010-2016, care evaluează competitivitatea țărilor și elaborează clasamentul în domeniul educației, ne-am focusat atenția asupra calității învățământului superior. Conform

datelor Indicelui Global de Competitivitate, care vizează această perioadă, Moldova a ocupat locul 78 din 139 de state (Anexa 3) [119, 120, 121]. Dinamica indicatorilor de competitivitate în domeniul învățământului superior este una pozitivă, dar ritmul de creștere a acestor indicatori este destul de lent. Situația detaliată a poziționării Republicii Moldova în baza principalilor indicatori din domeniul învățământului superior este prezentată în Anexa 4.

Analizând dinamica nivelului atins de indicatorii reflectați în Anexa 4, constatăm că, în mare parte Republica Moldova se află sub poziția 70 din 140 de țări, adică poziție medie pe plan internațional, excepție fiind indicatorul „*Acces la Internet*”, care a avansat pe perioada de cercetare de la poziția 86, în anul 2010, până la poziția 59, în anul 2016.

Pentru a prezenta un tablou complex, am analizat indicatorii din domeniul învățământului superior în comparație cu alte state din Europa și CSI, argumentul fiind adaptarea sistemului educațional la aceleași condiții economice, tradiții similare și areal geografic, utilizând drept criterii de comparație indicatorii „*Învățământul superior și formarea profesională*”, „*Calitatea sistemului educațional*” și „*Calitatea managementului educațional*” în anul 2016. Informația care prezintă poziția Republicii Moldova în domeniul învățământului superior între țările vecine din Uniunea Europeană și CSI este reflectată în Anexa 5. Drept urmare, observăm că la indicatorul „*Învățământul superior și formarea profesională*” din toate țările prezentate, Republica Moldova se situează la nivelul 79 la indicatorul „*Calitatea sistemului educațional*” situația este la nivelul 97, iar la „*Calitatea managementului educațional*” Republica Moldova se plasează pe poziția 118.

În opinia noastră, această tendință este condiționată de procesul de reformare a sistemului educațional prin care trec toate țările din spațiul post-sovietic, un proces de durată și foarte complex din punct de vedere economic și social.

Deși, indicatorii analizați sunt comuni, importanța lor nu este identică pentru toate țările, fapt explicat de un nivel diferit de dezvoltare. În funcție de contribuția factorilor, sunt identificate trei nivele de dezvoltare. Potrivit Forului Economic Mondial, Republica Moldova se află la un nivel scăzut de dezvoltare, iar competitivitatea este determinată de așa factori, ca: infrastructura, instituțiile, mediul macroeconomic, educația ș.a. La indicatorul „*Învățământul superior și formare profesională*” deținem o poziție nefavorabilă în următoarele domenii: *Calitatea sistemului educațional*, *Disponibilitatea de servicii de cercetare și de formare profesională* și *Gradul de pregătire profesională* [119, 120, 121].

Conform Raportului de Stare a țării, realizat de Expert-Grup în anul 2016, calitatea redusă a capitalului uman este principalul factor care, pe termen lung, agravează nivelul competitivității [76].

Principalele riscuri și provocări, ce necesită o abordare urgentă și strategică, sunt:

- calitatea cadrelor didactice la toate nivelele de învățământ;
- motivarea sectorului privat în vederea participării la formarea capitalului uman;
- finanțarea sectorului învățământ;
- numărul în creștere al persoanelor fără specializare;
- acutizarea intenției de emigrare.

Acești factori subminează calitatea capitalului uman, productivitatea muncii, competitivitatea și, în cele din urmă, duce la ratarea oportunităților oferite de Acordul de Asociere cu UE.

Un timp îndelungat, investițiile publice în sistemul educației au asigurat atingerea nivelului satisfăcător ai unor indicatori cantitativi în ceea ce privește rata de cuprindere pe diferite niveluri de învățământ. Actualmente, se conturează o tendință, aparent eronată, de diminuare a ratei de înrolare ce se calculează în baza datelor vechi privind numărul populației. Acest fapt are influență negativă asupra finanțării instituțiilor de învățământ, precum și asupra utilizării eficiente a resurselor bugetare. Unul dintre indicatorii mai relevanți este ponderea absolvenților de gimnazii și licee care își continuă studiile în același an la instituțiile de învățământ superior. Acest indicator atestă că, în anul 2016, circa 14% din absolvenții gimnaziilor și liceelor nu își continuă studiile, respectiv, rămân fără o specializare. În cea mai mare parte este vorba de absolvenții gimnaziilor, pentru care rata se ridică până la 15,3%, la fel și tinerii din familiile social-vulnerabile, care nu au posibilități să-și continue studiile la ciclul I, licență.

Sectorul educației este lider în reformele promovate și implementate pe parcursul ultimilor ani. În același timp, reformele derulează cu ritmuri diferite la toate nivelele de învățământ, ceea ce generează noi provocări. Astfel, principala provocare pe termen mediu este de a contribui la creșterea competitivității capitalului uman prin intervenții în două direcții: sporirea calității învățământului și asigurarea condițiilor necesare entităților pentru ca acestea să devină profitabile și să poată oferi salarii competitive, dar și să contribuie la instruirea pe parcursul vieții a angajaților [76].

În acest context, finanțarea sistemului de învățământ impune anumite riscuri ce necesită o abordare strategică.

Pentru o viziune complexă a dinamicii finanțării învățământului superior din Republica Moldova este necesară o dublă abordare. În primul rând, este necesară evaluarea cuantumului finanțării sistemului de învățământ superior în raport cu celelalte subsisteme educaționale, iar în al doilea rând, se impune evaluarea finanțării instituțiilor din sistemul de învățământ superior. Prima abordare va permite să urmărim modul în care a intervenit guvernul în reconfigurarea

regimului de finanțare la nivel sistemic, iar a doua abordare – modul în care au fost repartizate resursele financiare între instituții, oferind un răspuns, deși parțial, privind echitatea și accesul la resursele financiare publice [63, p. 124-131].

O abordare generală a situației actuale din sistemul național de învățământ poate fi urmărită în Anexa 6. Analizând datele statistice, prezentate în Anexa 6, confirmăm o pondere stabilă aproximativ de 18-19% a numărului de studenți în instituțiile de învățământ superior din totalul copiilor cuprinși de sistemul educațional, începând cu învățământ general. În Anexa 7 este prezentată clar tendința generală de reducere a numărului de persoane în calitate de student sau elev în toate tipurile de instituții de învățământ. În total, numărul de copii, cuprinși în sistemul educațional, s-a redus cu 36,55% pe parcursul perioadei analizate, aceeași tendință se respectă și pe tipuri de instituții de învățământ, reprezentând o problemă importantă pentru întregul sistem educațional din Republica Moldova.

Pentru analiza finanțării întregului sistem de educație în Republica Moldova, propunem estimarea evoluției cheltuielilor publice din bugetul public național.

Tabelul 2.2. Cheltuieli pentru învățământ din bugetul public național în Republica Moldova pe perioada anilor 2000-2015

Indicatori	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Abaterea absolută 2015 față de 2000	Ritmul de creștere 2015 față de 2000
Cheltuieli pentru învățământ, milioane lei (în prețuri curente)	718,7	2696,9	6574,5	6869,0	7397,0	7064,1	7823,6	8462,1	+7743,4	Mai mult de 10 ori
În % față de total cheltuieli bugetare	16,8	19,4	22,4	21,4	20,9	18,3	17,6	18,2	+1,4	108,33
În % față de PIB	4,5	7,3	9,2	8,3	8,4	7,0	7,0	6,9	+2,4	153,33

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [42].

Din datele prezentate în tabelul 2.2 constatăm că cheltuielile pentru învățământ au crescut în Republica Moldova, mai mult de 10 ori sau cu 7743,4 mil. lei pe parcursul ultimilor 16 ani. Totodată, putem afirma că, de fapt, ponderea acestor cheltuieli în total cheltuieli bugetare a rămas la același nivel. Cu alte cuvinte, statul, pe parcursul acestei perioade, nu a considerat posibilă majorarea cheltuielilor pentru sistemul educațional. Indicatorul care reflectă nivelul de finanțare a sistemului de învățământ autohton, și anume ponderea cheltuielilor respective în Produsul Intern Brut, a crescut numai cu 2,4 puncte procentuale: de la 4,5%, în anul 2000, până la 6,9%, în 2015, ritmul de creștere fiind de 153,33%.

Analiza cheltuielilor de bază, efectuate în învățământ și ale celor din mijloace speciale (Anexa 8) pentru perioada anilor 2013-2015, permite să concluzionăm că tendințele generale caracteristice întregului sistem educațional din Republica Moldova confirmă repetat necesitatea optimizării gestiunii raționale a surselor financiare acordate instituțiilor naționale de învățământ de către stat.

Finanțarea se efectuează pe contul a două categorii: mijloace de bază (cheltuieli bugetare) și mijloace speciale (cheltuieli extrabugetare).

Tabelul 2.3. Distribuția cheltuielilor în cadrul învățământului superior în baza surselor de finanțare (în lei)

Anul	Componenta de bază	Mijloace speciale
2005	159.236.569	335.360.462
2006	192.630.615	402.061.070
2007	241.141.837	405.204.649
2008	325.047.579	396.984.694
2009	416.214.477	365.116.374
2010	480.279.860	411.064.811
2011	538.412.534	411.912.113
2012	605.837.499	419.325.476
2013	673.262.464	426.738.839
2014	740.687.430	434.152.202
2015	808.112.395	441.565.565

Sursa: elaborat de autor după informația din baza de date a cheltuielilor publice (Bugetul public național consolidat).

Datele din tabelul 2.3 indică o tendință foarte semnificativă în raport cu dinamica finanțării învățământului superior și anume contribuția crescândă a statului în alocarea resurselor financiare către universități. Astfel, în anii 2005 și 2006 ponderea resurselor bugetare constituia circa 32% din totalul cheltuielilor pentru învățământul superior, în 2009 și 2010 constituia peste 53% și, respectiv, 54%, adică o creștere de circa 20%, iar în anul 2012 ponderea resurselor bugetare constituia 59% din totalul cheltuielilor pentru învățământul superior. Creșterea finanțării din partea statului a fost evident conectată la dorința guvernului de a interveni în procesul de redirecționare a fluxului de studenți către alte subsisteme educaționale prin controlul procesului de admitere, utilizând planurile unice de înmatriculare [50].

Totuși, situația este mai complexă și nu explică în totalitate majorarea finanțării publice a învățământului superior doar prin prisma reorientării fluxului de studenți către alte nivele educaționale. Politica guvernamentală, în raport cu finanțarea, poate fi calificată drept confuză și

orientată mai degrabă către menținerea din inerție a sistemului universitar extins. Aceasta se explică prin faptul că, după anul 2005, guvernul a limitat sfera de manevră a universităților nu doar în raport cu procesul de admitere, ci și prin reglementarea utilizării banilor acumulați de către universități din contractele de studii. Adicional, guvernul nu a permis universităților să majoreze taxele de studii. Toate aceste măsuri au eliminat, practic, autonomia financiară a universităților și au creat un sistem de dependență a învățământului superior. Unul dintre motivele principale invocate pentru a justifica reglementarea mai strictă a resurselor financiare și lichidarea, în consecință, a autonomiei financiare universitare, s-a bazat pe încălcările depistate de către Curtea de Conturi în administrarea resurselor financiare de către ÎIS [34].

Expansiunea rapidă a învățământului universitar în anii 2006-2010 a fost caracterizată de creșterea cererii pentru studii superioare. În cea mai mare parte, expansiunea s-a produs din contul studiilor cu taxă. Astfel, reducerea locurilor finanțate de la bugetul public a fost, însă, „compensată” de creșterea numărului solicitanților de studii în bază de taxă, fapt care a contribuit la facilitarea accesului în obținerea studiilor universitare.

Costul mediu pentru instruirea unui student cu finanțare din bugetul de stat este prezentat în tabelul 2.4.

Tabelul 2.4. Costul mediu pentru instruirea unui student cu finanțare din bugetul de stat în anul 2015

Denumirea autorității	Costul mediu pentru instruirea unui elev/student cu finanțare din bugetul de stat, lei	În % față de costul mediu, %
Ministerul Educației	22 851,9	87,9
Academia de Științe a Moldovei	23 840,8	91,7
Cancelaria de Stat	26 877,9	103,4
Ministerul Sănătății	39 999,4	153,8
Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare	40 366,9	155,2
Ministerul Culturii	50 628,7	194,7

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [75].

Conform datelor din tabelul 2.4, statul investește cel mai mult în pregătirea specialiștilor în instituțiile de învățământ subordonate Ministerului Culturii, dat fiind caracterul individualizat al studiilor în domeniul de artă – cu circa + 94% peste costul mediu stabilit în toate instituțiile de învățământ (26 004,4 lei). În același timp, costul instruirii unui student în instituțiile Ministerului Educației este cel mai jos – cu 12,1 la sută sub nivelul mediu și circa de două ori mai mic decât în instituțiile Ministerului Culturii [75].

Rețeaua învățământului superior este formată din 30 de universități, inclusiv 18 instituții publice și 12 – private. În anul 2016 numărul total de studenți a constituit 81669 de persoane,

prezentând o micșorare cu 8,78% față de anul de studii precedent. Din totalul studenților înscriși în învățământul superior, 65,6 la sută urmează studiile cu frecvență (tabelul 2.5).

Tabelul 2.5. Studenți în instituții de învățământ superior, pe forme de învățământ în perioada 2000-2016

Anii de studii	Studenți			%	
	Total	din care:		din care:	
		învățământ cu frecvență	învățământ cu frecvență redusă	învățământ cu frecvență	învățământ cu frecvență redusă
2000-2001	79082	54599	24483	69,0	31,0
2005-2006	126132	79871	46261	63,3	36,7
2010-2011	107813	77742	30071	72,1	27,9
2011-2012	103956	73840	30116	71,0	29,0
2012-2013	102458	70253	32205	68,6	31,4
2013-2014	97285	64352	32933	66,1	33,9
2014-2015	89529	87940	31589	64,7	35,3
2015-2016	81669	53536	28133	65,6	34,4

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [43].

Totuși, începând cu anul academic 2010/2011, constatăm o prezență tot mai redusă a statului în domeniul învățământului superior prin intermediul micșorării treptate a numărului locurilor cu finanțare de la bugetul de stat, micșorând, în același timp, și cota parte a studiilor cu taxă din numărul total de studenți înscriși la învățământul superior, prezentat în figura 2.1.

În pofida faptului că alocările pentru învățământ au crescut continuu ca și pondere în PIB, finanțarea învățământului superior nu a constituit o prioritate pentru factorii de decizie.

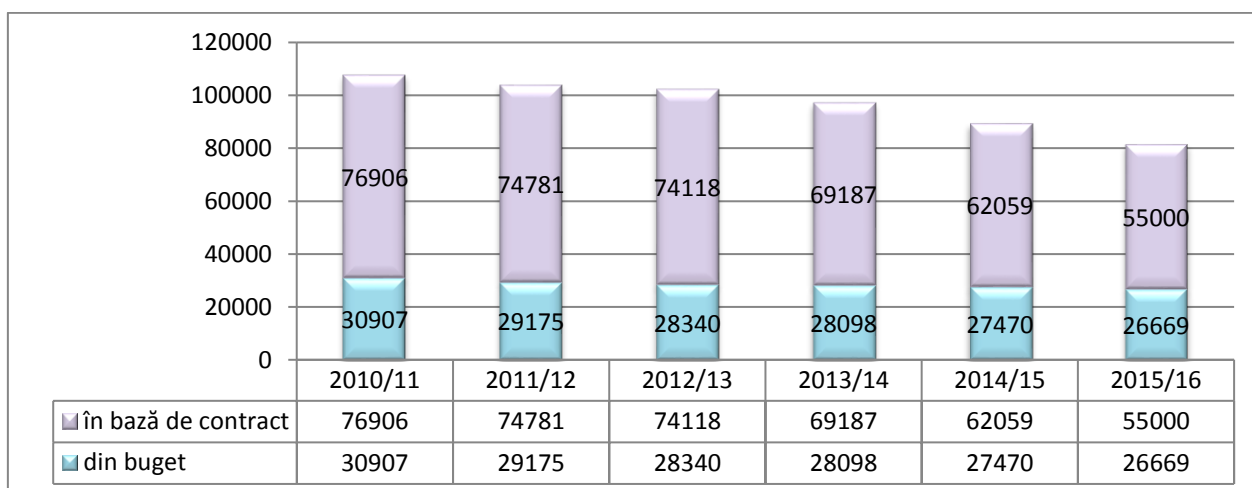

Fig. 2.1. Dinamica numărului studenților în instituțiile superioare de învățământ pe forme de finanțare (persoane)

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [43].

Totodată, nici aceste date nu descriu în totalitate situația reală, deoarece nu arată separat resursele financiare alocate din banii publici și cele colectate de către universități din taxele de studii (Tabelul 2.6).

Tabelul 2.6. Numărul studenților în învățământul superior pe cicluri, în anii de studii 2005-2016 (persoane)

	2005/2006	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016
Total	126132	107813	103956	102458	97285	89529	81669
Studii superioare de licență (Ciclul I)	36885	90702	85345	82819	78049	71150	63329
Studii superioare de masterat (Ciclul II)	-	12855	14438	15455	15098	14439	14486
Studii superioare medicale și farmaceutice	3423	4186	4173	4184	4138	3940	3854
Studii superioare preBologna	85824	70	-	-	-	-	-

Sursa: elaborate de autor în baza sursei [43].

Distribuția studenților din învățământul superior pe cicluri este următoarea: 77,6% din total studenți sunt înscriși la studii superioare de licență, 17,7% – la studii superioare de masterat. Comparativ cu anul de studii 2010-2011, această structură s-a modificat, ponderea studenților la Ciclul II s-a majorat cu 9%.

Din repartizarea pe cicluri a studenților care urmează studiile în anul 2016, comparativ cu anul de studii 2010-2011, se observă reducerea numărului de studenți la Ciclul I (cu 27373 de persoane sau 30,2%) și majorarea numărului de studenți la Ciclul II (cu 1631 de persoane sau cu 12,7%).

Un alt factor determinant, ce influențează foarte mult asupra procesului de finanțare a instituțiilor superioare de învățământ, este ponderea persoanelor care au absolvit instituțiile de învățământ secundar general. Având în vedere reducerea drastică a populației tinere în Republica Moldova în ultimii ani, o atenție tot mai mare din partea universităților este acordată absolvenților de licee, ca posibili beneficiari ai studiilor universitare, care presupune și un volum anumit de surse financiare pe viitor.

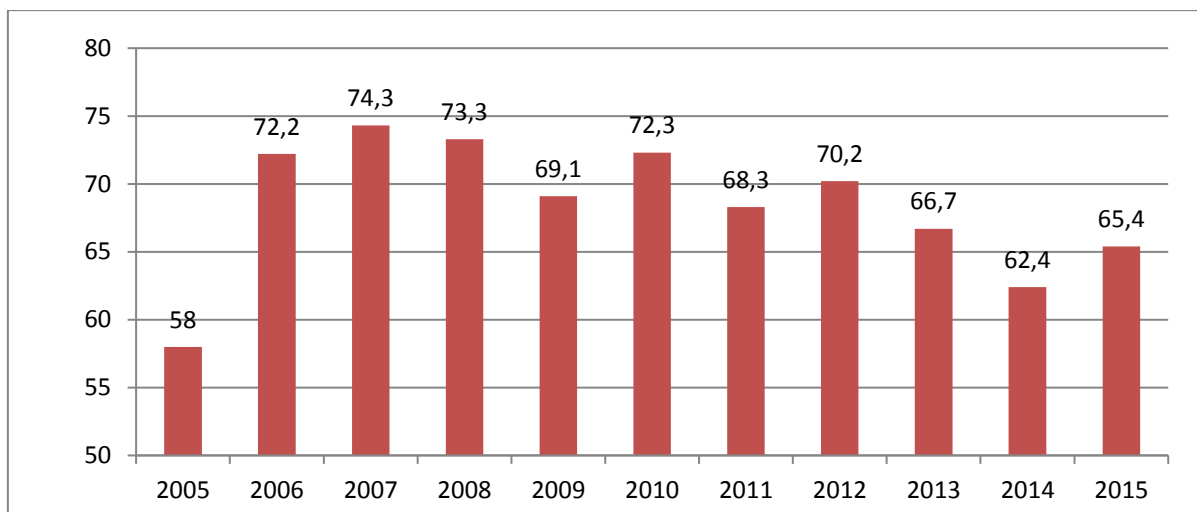

Fig. 2.2. Ponderea persoanelor care au absolvit instituțiile de învățământ secundar general în anul de referință, în total persoane înmatriculate în instituțiile de învățământ superior

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [43].

În instituțiile de învățământ superior au fost înmatriculați, în anul de studii 2015-2016, circa 65,4% din absolvenții învățământului secundar general, cu 3,0 p.p mai mult decât în anul 2014-2015, ce reprezintă o abatere neesențială de la tendința generală de reducere a numărului absolvenților liceelor doritori de a face studii superioare în Republica Moldova (Figura 2.2). În același timp, trebuie să avem în vedere și consecințele negative ale crizei demografice din anii '90.

Un alt indicator de influență majoră asupra nivelului de finanțare a instituțiilor de învățământ superior constituie numărul cadrelor didactice cu calificări înalte, care asigură calitatea serviciilor educaționale prestate de universități (Figura 2.3).

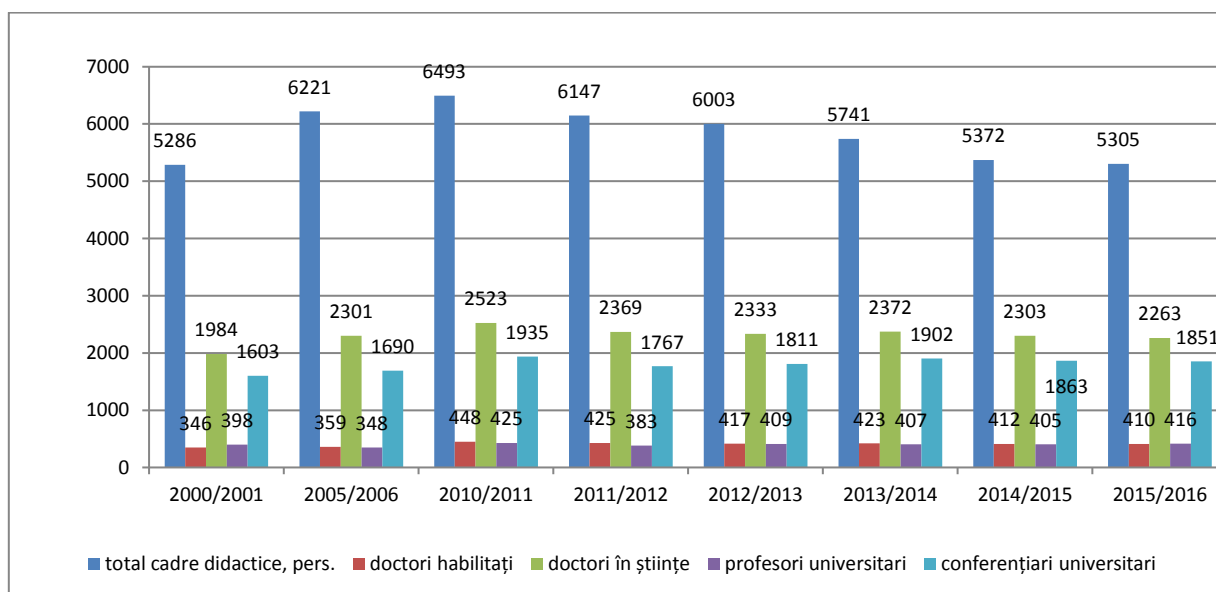

Fig. 2.3. Dinamica cadrelor didactice pe grade și titluri științifice în perioada 2000-2016

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [43].

În anul de studii 2015-2016, în cadrul instituțiilor de învățământ superior și-au desfășurat activitatea didactică 5,3 mii de persoane (personal titular) – cifra ce se apropie de nivelul anului 2000, care confirmă un declin înregistrat după cel mai mare nivel atins în anii 2010-2011 – de 6,4 mii cadre didactice. Numărul cadrelor didactice în total și anume a celor cu titluri și grade științifice influențează volumul cheltuielilor de personal, care constituie aproximativ 50% din totalul cheltuielilor instituțiilor de învățământ superior.

În rezultatul politicii adoptate de către guvern, universitățile au fost impuse, de fapt, să instruiască studenții cu taxă, inclusiv, și din bani publici, deoarece cuantumul taxelor nu acoperă costurile de instruire. Cu alte cuvinte, statul a preferat să subvenționeze parțial studenții înmatriculați în bază de contract în schimbul unui control aproape total asupra planificării și utilizării resurselor financiare de către ÎÎS. Datele din figura 2.4 confirmă pe deplin această politică.

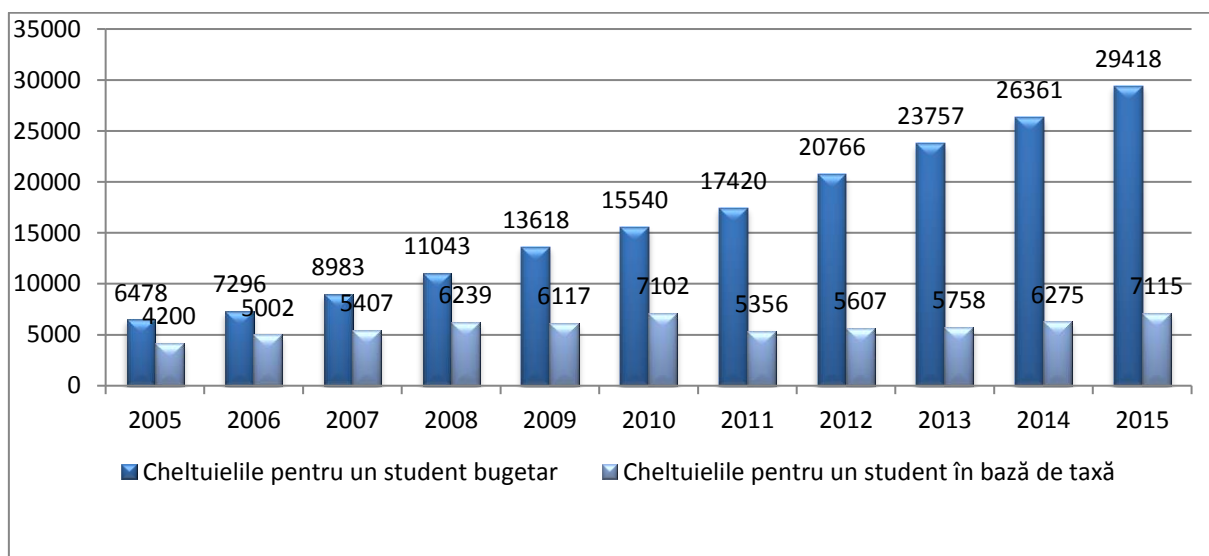

Fig. 2.4. Costurile comparative de instruire pe unitate de student din surse bugetare și mijloace speciale în cadrul învățământului superior

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [43].

[Notă: Costurile de instruire pentru un student bugetar au fost calculate în rezultatul divizării resurselor bugetare (componenta de bază) la numărul studenților bugetari, în timp ce costurile de instruire pentru un student înmatriculat în bază de taxă au fost calculate prin divizarea resurselor acumulate de către universități din taxele de studii (mijloacele speciale) la numărul studenților cu taxă.]

Rezultatele din figura 2.4 demonstrează foarte clar impactul pe care l-a avut reglementarea cuantumului taxelor de studii de către guvern. Începând cu anul 2005 observăm că decalajul dintre costurile de instruire pentru un student bugetar și unul cu taxă crește permanent. Dacă la nivelul anului 2005 costurile de instruire pentru un student cu taxă reprezentau circa 65% din suma alocată de către stat pentru un student bugetar, atunci în 2015 acest raport era de circa 25%.

Astfel, în anul 2015, statul a alocat de patru ori mai mulți bani pentru un student bugetar decât au colectat ÎIS din taxe.

Situația precară a învățământului universitar a fost și mai mult agravată de competiția internă pentru resursele financiare. Chiar dacă la nivel global constatăm un model de finanțare a învățământului superior, există diferențe vizibile în raport cu creșterea alocațiilor financiare, și modul de acumulare a resurselor financiare pe interiorul sistemului universitar.

În Anexa 9 este prezentată situația generală cu privire la cheltuielile ÎIS pentru învățământul superior.

În acest context, dacă ne referim la experiența Republicii Moldova în acest domeniu, trebuie să menționăm că managementul financiar la nivelul instituțiilor de învățământ superior a apărut și s-a dezvoltat în perioada tranziției, fiind o consecință directă a acțiunii unui complex de factori, din care decisivi au fost: procesul de restructurare a învățământului superior și reducerea treptată a finanțării bugetare; amplificarea concurenței, chiar în interiorul sistemului de învățământ superior, orientarea proceselor instructiv-educative și de cercetare către satisfacerea cerințelor unui mediu economico-social tot mai globalizat.

În condițiile autonomiei financiare, alocările din bugetul de stat nu sunt bazate pe cheltuieli istorice, ci per student pe fiecare program de studii, care va include cheltuieli salariale, cheltuieli de achiziționare a mărfurilor, serviciilor și lucrărilor necesare pentru asigurarea desfășurării procesului educațional, cheltuieli pentru dezvoltare și un coeficient de specialitate sau criterii calitative.

Dacă, până în prezent, mijloacele financiare de la bugetul de stat, neutilizate de universitate către finele anului, erau retrase în contul bugetului, atunci, în condițiile autonomiei financiare, acestea nu sunt retrase, ci se utilizează în anul viitor și nu pot fi incluse în cota de finanțare pe anul viitor.

Guvernul are dreptul de a controla utilizarea resurselor financiare de către instituția de învățământ superior. Alocarea banilor universităților de către stat nu ia în considerare anumiți indicatori de performanță în activitatea de instruire sau de cercetare. Fiind finanțată atât de stat, cât și din surse proprii, universitatea gestionează bugetul său în conformitate cu obiectivele, politicile și programele aprobate de Senat, respectând toate prevederile legale în acest sens.

Conform datelor statistice, în perioada anilor 2005-2015, numărul de studenți din învățământul superior s-a redus, la nivel general, cu 35,3% (sau cu 44,5 mii persoane). Totodată, reducerea în instituțiile de stat, în special, în cazul studenților care achită taxa de studii, a fost de 39,6 mii de persoane sau circa 90% din reducerea la nivel general. Cea mai mare diminuare a fost înregistrată în ultimii doi ani de studii, aproximativ cu 16,0 mii de studenți.

La începutul anului universitar 2015-2016, numărul de studenți a constituit 81,7 mii persoane, din care 66,9 mii – în instituțiile publice și 14,7 mii – în instituțiile private. Astfel, peste 80% din numărul total de studenți sunt din instituțiile de învățământ superior de stat. Menționăm, că necătând la faptul că în perioada anilor 2005-2010 numărul studenților cu finanțare din buget a crescut de la 24,6 mii la 30,9 mii, în anul de studii 2015-2016 se înregistrează o reducere continuă a acestora în ultimii 5 ani (26,7 mii sau cu 4,2 mii mai puțin față de anul de studii 2010-2011). Numărul de studenți în instituțiile nestatale sau private a scăzut cu 7,0 mii persoane în comparație cu anul universitar 2005-2006 [43].

Dinamica numărului de studenți pe forme de finanțare a studiilor în ultimii 15 ani este prezentată în figura 2.5.

Observăm că dacă în anul 2001-2002 numărul studenților bugetari alcătuia 73,5%, atunci în anul 2010-2011 numărul acestora a scăzut cu 44,83 p.p. și a constituit 28,67%. Pe când numărul studenților pe baza taxei de studii în aceeași perioadă a crescut proporțional.

Din datele statistice se observă tendința creșterii numărului de studenți înmatriculați în baza taxei de studii pe republică, care în anul 2010-2011 a alcătuit 71,33%. Pe când în anul 2015-2016 situația se schimbă, fapt care se observă în figura 2.5, numărul studenților înscriși în bază de finanțare din bugetul de stat, respectiv și studenții înscriși cu taxă de studii se micșorează semnificativ.

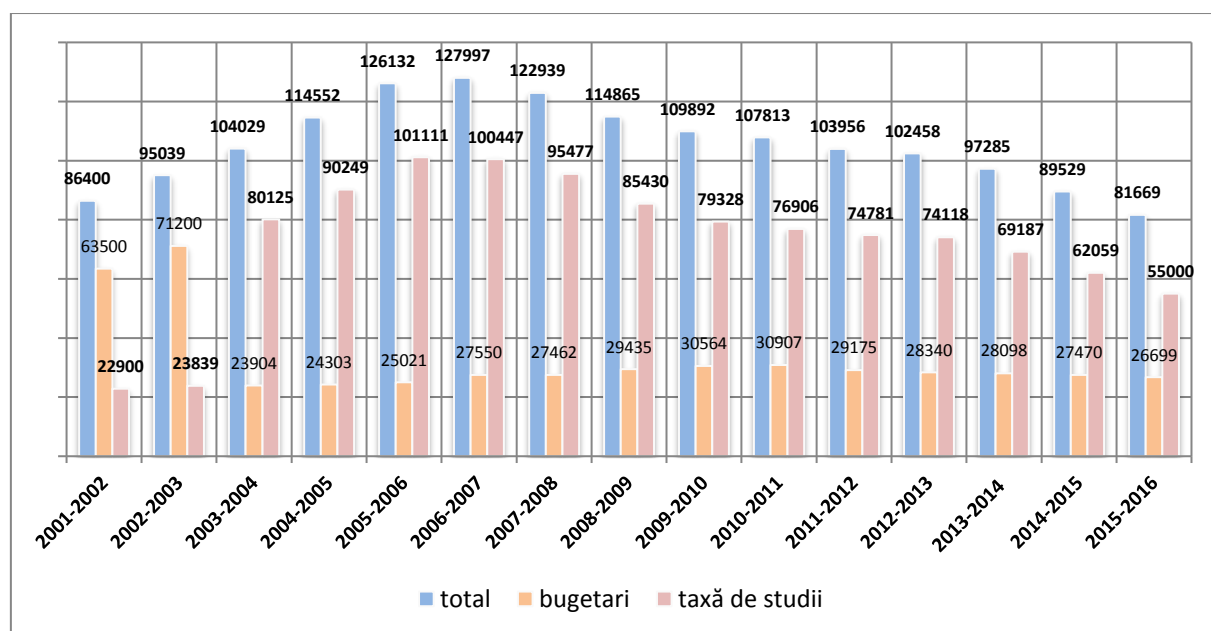

Fig. 2.5. Dinamica și structura numărului de studenți după forma de finanțare a studiilor în instituțiile superioare de învățământ în Republica Moldova în perioada anilor 2001-2016

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [43].

Astfel, dacă în anii 2001-2002 în Republica Moldova funcționau 43 de instituții de învățământ superior, apoi la începutul anului 2006/2007 numărul lor s-a micșorat, ajungând la 30. Numărul total de studenți în anul 2015/2016 a constituit 81699 de persoane, ponderea majoritară fiind deținută de studenții care își fac studiile în baza taxei pentru studii (67,32% din nr. total de studenți), alcătuind 55000 de persoane.

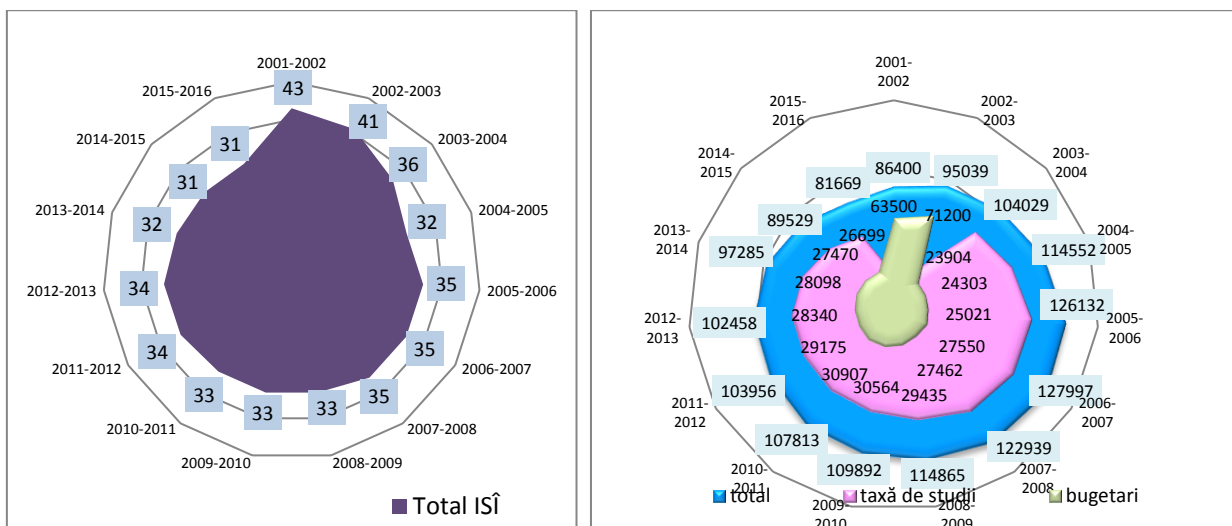

Fig. 2.6. Corelația dintre numărul instituțiilor de învățământ superior și contingentul studenților în Republica Moldova în anii 2001-2016

Sursa: elaborat de autor în baza datelor din Anexa 9.

Din figura 2.6 și Anexa 10 rezultă că învățământul superior înregistrează un nivel tot mai scăzut al cererii, deși în anul de învățământ 2007-2008, comparativ cu anii 2001-2002, numărul instituțiilor de învățământ s-a micșorat, numărul studenților a crescut de 1,5 ori. Pe când în anii 2015-2016 situația este inversă, numărul instituțiilor publice a rămas la nivelul anului 2006-2007, iar numărul studenților s-a micșorat considerabil de la 127997 până la 81699 de persoane, sub nivelul anului 2001. În anii 2007-2015, numărul studenților este în descreștere considerabilă în comparație cu anii precedenți, datorită influenței crizei demografice din anii '90 și a refluxului masiv al tineretului în țările occidentale .

Referindu-ne la Republica Moldova, menționăm că, în ultimii ani, se conștientizează tot mai mult necesitatea unor schimbări în învățământul superior, dar, în același timp, se manifestă și o anumită rezistență și rezerve față de schimbarea atât din partea structurilor administrative, cât și a instituțiilor de învățământ superior.

Analizând situația conturată în domeniul învățământului superior referitor la finanțarea instituțiilor de învățământ superior putem afirma că, în pofida eforturilor întreprinse de Guvernul Republicii Moldova pentru reformarea sistemului educațional, totuși, rămân foarte multe lacune

și neajunsuri ce împiedică dezvoltarea sistemului național de învățământ, inclusiv și cel de învățământ superior. Printre aceștia menționăm:

- reducerea numărului de absolvenți ai liceelor și colegiilor, în rezultatul crizei demografice din anii '90;
- micșorarea ponderii absolvenților liceelor și a colegiilor în numărul persoanelor înmatriculate în învățământul superior și, ca urmare, reducerea numărului de grupe academice, sarcinii didactice și cel mai important a surselor de finanțare fie din bugetul de stat, fie din taxe pentru studii;
- o discrepanță tot mai mare dintre volumul cheltuielilor per student din banii publici și taxele de studii, acceptate de populație;
- o necesitate tot mai acută de acumulare a surselor financiare pentru ÎÎS nu doar din alocațiile de la bugetul de stat și taxele de studii în vederea dezvoltării performanțelor și majorării indicatorilor calității universităților.

2.4. Metode de determinare a eficienței cheltuielilor în instituțiile de învățământ superior prin prisma modelării econometrice

Dezvoltarea învățământului superior pe durata ultimelor trei decenii a modificat rolul principal al universităților, transformându-le în instituții orientate mai mult spre satisfacerea nevoilor sistemului productiv și ale societății în general, astfel, încât statul nu mai este beneficiarul principal și direct al sistemului de învățământ superior și, ca urmare, acesta este dispus tot mai puțin să suporte singur costurile pentru învățământ.

În aceste condiții, problema folosirii eficiente a resurselor de finanțare a învățământului superior, a determinării unor metode de calcul al acestora a devenit una din preocupările cele mai importante ale finanțatorului (statul). Strategia principală a statului țintește spre o creștere a eficienței utilizării resurselor financiare în sistemul universitar.

Între folosirea eficientă a resurselor bugetare și eficiența cheltuielilor este, în opinia noastră, o relație de condiționare directă și reciprocă.

În funcție de nivelul la care se realizează analiza eficienței activității de învățământ, aceasta poate fi privită ca:

- eficiența socială, când aceasta este evaluată la nivel național ca efort făcut de societate;
- eficiența economico-socială, când ea se determină la nivelul instituțiilor de învățământ.

Eficiența cheltuielilor publice, în general, și a cheltuielilor publice în domeniul învățământului superior, în special, exprimă o dimensiune optimă fie a unei mărimi absolute stabilite prin diferența unui raport determinat între eforturile financiare (costuri de resurse publice)

și efectele comensurabile sau estimative pe seama obiectivelor finanțate de către stat. Dacă eforturile sunt relativ mai ușor de determinat (în special prin cheltuielile alocate pentru învățământ), efectele sunt mai greu de cuantificat, deoarece efectele educației apar după ce procesul de învățare s-a încheiat și se manifestă pe o perioadă foarte mare de timp.

Un prim indicator (p) care exprimă eficiența finală a activității de învățământ poate fi considerat *ponderea cheltuielilor pentru învățământ în bugetul național*. Deși nu este un indicator care compară efectele cu eforturile, acesta este asimilat indicatorilor de eficiență, formula de calcul fiind următoarea:

$$p = \frac{Ch_{inv}}{Ch_{tot}} \quad (2.13)$$

unde:

p reprezintă ponderea cheltuielilor pentru învățământ în bugetul național;

Ch_{inv} – cheltuielile pentru învățământ;

Ch_{tot} – cheltuielile totale din bugetul național.

Tabelul 2.7. Dinamica ponderii cheltuielilor pentru învățământ în bugetul public național în Republica Moldova pe perioada anilor 2005-2015

Indicatori	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015 față de 2005	2015 față de 2010
Cheltuieli totale din bugetul național,	13901,5	29350,4	32098,1	35392,3	38601,6	44452,3	46495,1	32593,6	17144,7
Cheltuieli pentru învățământ	2696,9	6574,5	6869,0	7397,0	7064,1	7823,6	8462,1	5765,2	1887,6
Ponderea cheltuielilor pentru învățământ în bugetul național, %	19,4	22,4	21,4	20,9	18,3	17,6	18,2	-1,2	-4,2

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [43].

Analizând acest indicator în perioada ultimilor 10 ani constatăm că, în comparație cu anul 2005, ponderea cheltuielilor pentru învățământ în bugetul național s-a redus cu 1,2 puncte procentuale, de la 19,4% în anul 2005 la 18,2% în anul 2015. Totodată, vrem să menționăm o reducere și mai mare a nivelului acestui indicator în anul 2015 față de 2010, cu 4,2 puncte procentuale, ce reflectă o tendință negativă în finanțarea învățământului în Republica Moldova (Figura 2.7).

La momentul actual, în Republica Moldova, acest coeficient constituie 18,2% din totalul cheltuielilor bugetului național, ce este insuficient în comparație cu țările dezvoltate cu un învățământ eficient, care au și o pondere mare a cheltuielilor pentru acest domeniu.

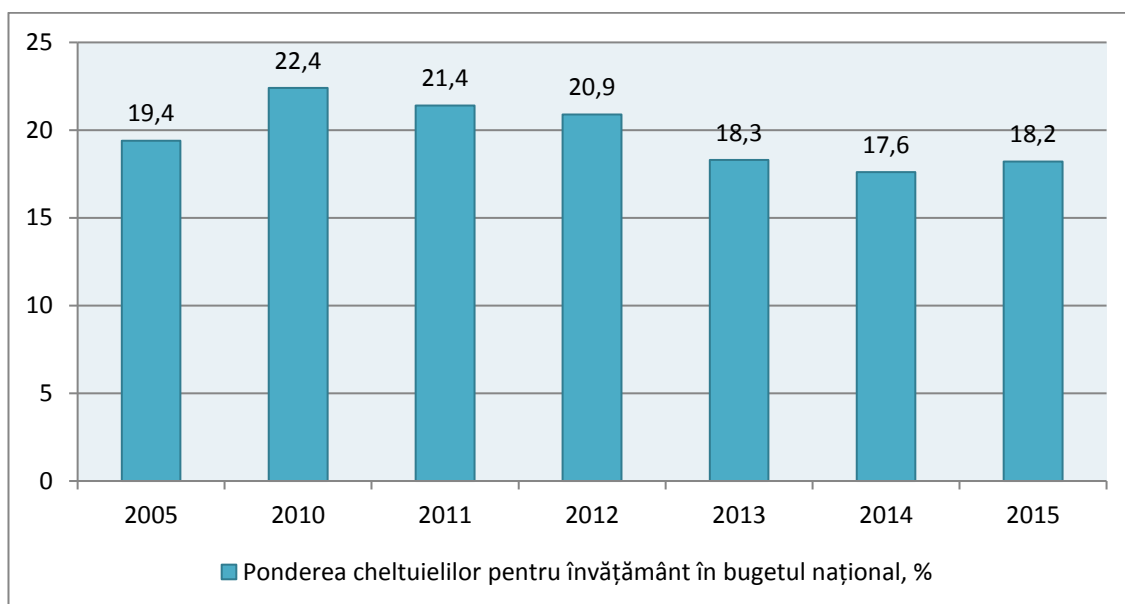

Fig. 2.7. Dinamica ponderii cheltuielilor pentru învățământ în bugetul public național în Republica Moldova în perioada anilor 2005-2015, %

Sursa: elaborat de autor în baza datelor din tabelul 2.7.

Un indicator de structură (n), care exprimă nivelul de dezvoltare a învățământului, este numărul studenților ce revin la 10.000 de locuitori.

$$n = 10^4 \times \frac{ST}{N} \quad (2.14)$$

unde:

ST – numărul studenților;

N – numărul total al populației.

Conform datelor statistice, prezentate de Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, numărul de studenți la 10000 de locuitori este în scădere continuă (Figura 2.8).

Analizând acest indicator pe mai mulți ani, s-a ajuns la concluzia că în Republica Moldova, în ultimii 10 ani, numărul de studenți la 10000 de locuitori s-a redus de la 351 la 230 de studenți sau cu 34,47%, reflectând o tendință negativă în dezvoltarea învățământului superior.

Un alt indicator – *eficiența finală a activității de învățământ*, cu care se poate cuantifica eficiența în învățământ este acela care raportează produsul intern brut (ca expresie a nivelului de dezvoltare a învățământului) către numărul de persoane cu studii superioare în totalul populației, adică:

$$e = \frac{PIB}{NA} \quad (2.15)$$

unde:

e – eficiența finală a activității de învățământ;

PIB – produsul intern brut;

NA – numărul de absolvenți ai ÎȘ.

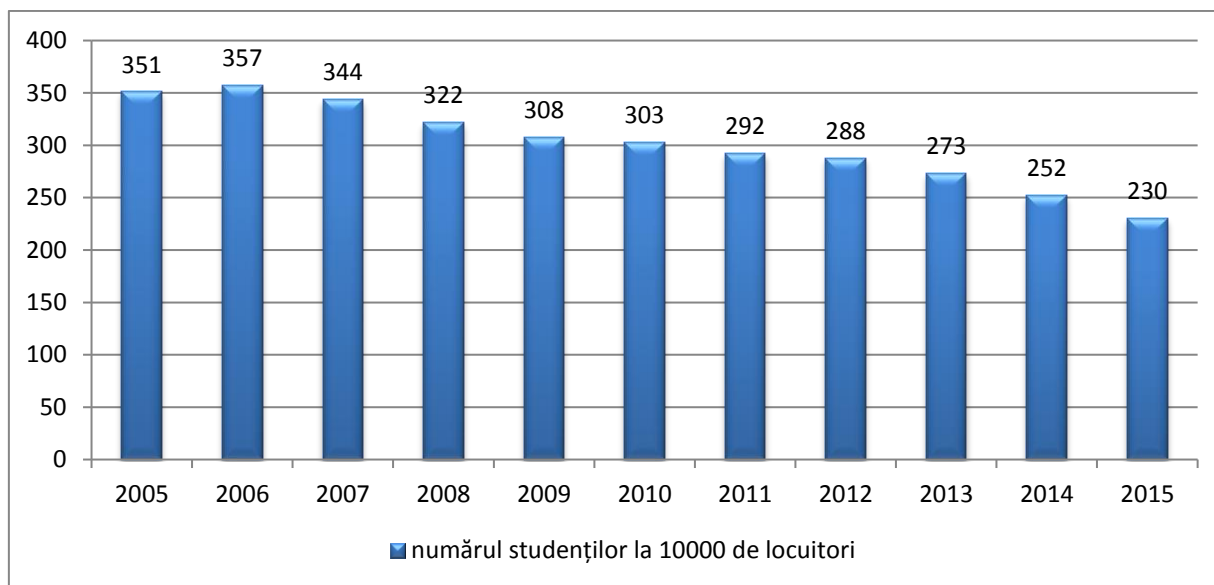

Fig. 2.8. Dinamica numărului de studenți la 10000 de locuitori în Republica Moldova pe perioada 2005-2015

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [42].

Dezavantajele acestui indicator sunt generate de faptul că nu toate persoanele cu studii superioare își desfășoară activitatea în ramurile economiei și, în al doilea rând, produsul intern brut este rezultatul acțiunii atât al persoanelor cu studii superioare, cât și al persoanelor fără studii superioare.

Tabelul 2.8. Dinamica eficienței finale a activității de învățământ în Republica Moldova în anii 2005-2016

Indicatori	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
PIB, mil. lei (în prețuri curente)	37651,9	44754,4	53429,6	62921,5	60429,8	71885,5	82348,7	88227,7	100510,5	112049,6	122562,7	134476,6
Numărul de absolvenți ai ÎȘ, pers.	16975	16500	19479	29075	26049	23264	22049	20132	17744	17062	17073	15141
Eficiența finală a activității de învățământ, %	2,22	2,71	2,74	2,16	2,32	3,09	3,73	4,38	5,66	6,57	7,18	8,88

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [43].

Reieșind din calculele efectuate, observăm sporirea eficienței activității de învățământ pe parcursul ultimilor 10 ani, de la 2,22 până la 8,88. Totodată, menționăm că această creștere este provocată în măsură mai mare de reducerea esențială a numărului absolvenților învățământului superior (Tabelul 2.8).

Conform estimărilor, efectuate în baza indicatorilor de structură și calitate, universitățile naționale sunt puse în condiția de a-și schimba abordarea tradițională privind managementul și gestiunea financiară a instituțiilor în vederea creșterii eficienței utilizării surselor financiare, și de a dezvolta propriul concept de dezvoltare, bazat pe inovare organizațională, cum ar fi: descentralizarea managementului și crearea unor centre de responsabilitate, ce reprezintă un factor important în creșterea eficienței în cadrul instituției. Gestiunea financiară în cadrul universităților devine unul dintre cele mai importante elemente ale procesului de management educațional, iar problema alocării fluxurilor financiare este esențială pentru funcționarea eficientă a subdiviziunilor structurale ale universității.

Una din funcțiile principale ale managementului financiar al universităților este să găsească noi surse de finanțare și să le gestioneze eficient. Astfel, un rol important capătă optimizarea bugetului universității, găsirea punctului de echilibru între veniturile disponibile și cheltuielile totale. În acest sens în analiza economică și financiară a stabilității universității ar putea fi utilizat *indicatorul „punct-break chiar”*, în baza căruia poate fi identificat *numărul minim al studenților înscriși pe bază de taxă de studii, care ar acoperi cheltuielile totale de instruire a instituției*. Relația de calcul al acestui indicator este:

$$PBC = \frac{CF}{1 - \frac{CV}{VV}}, \quad (2.16)$$

unde:

PBC – „punct-break chiar”;

CF – costurile fixe;

CV – costurile variabile;

VV – veniturile din contracte de studii.

În așa fel, constatăm că „punct-break chiar” se definește în funcție de costurile fixe și cota parte a costurilor variabile în totalul veniturilor din taxelor de studii ale instituțiilor de învățământ. Numărul minim al studenților înscriși pe bază de taxă care ar acoperi total prin valoarea contractelor achitate, cheltuielile de instruire a instituției se va determina conform relației:

$$N = \frac{CF}{\overline{V} - \overline{C}} \quad (2.17)$$

unde:

N – numărul minim al studenților înscriși pe bază de taxă care ar acoperi total, prin valoarea contractelor achitate cheltuielile de instruire a instituției;

$\overline{V}$ – valoarea medie a unui contract de studii;

$\overline{C}$ – valoarea medie per student a cheltuielilor variabile (poate fi: fie planificată în funcție de trendul dinamic din perioadele precedente (ținând cont de rata inflației), fie în cazul așteptărilor de menținere de condiții similare ca și în anul de studii precedent se preia valoarea din ultimul an).

În opinia autorului, la analiza stării financiare a instituțiilor superioare de învățământ ar putea fi luați în calcul și așa indicatori, precum:

- *Venitul marginal*, care prezintă ce parte din veniturile acumulate rămâne la dispoziția universităților aflate la autogestiune financiară după achitarea cheltuielilor variabile;
- *Profitul brut (Pierdere brută)* care prezintă partea din venituri acumulate din vânzarea contractelor de studii după excluderea costurilor totale de prestare a serviciilor;
- *Rentabilitatea costurilor*, care reflectă cota parte a costurilor totale în profitul brut acumulat;
- *Rentabilitatea serviciilor*, care reflectă cota parte a profitului brut în totalul veniturilor din vânzări.

Reieșind din faptul, că pe teritoriul Republicii Moldova activează mai multe instituții de învățământ superior, iar contingentul potențialilor studenți este unic, a fost decis de a realiza un model econometric capabil să țină cont de această trăsătură, precum și de rezultatele economico-financiare specifice pentru fiecare instituție superioară în parte la stabilirea potențialului „*punct-break chiar*” al instituției. Dar cunoașterea punctului de echilibru între veniturile disponibile și cheltuielile totale ar fi insuficient, ținând cont de faptul că veniturile disponibile sunt dependente de mărimea contractelor de studii, astfel, s-a decis de a identifica o funcție de dependență capabilă să simuleze valoarea medie a unui contract de studii în dependență de principalii factori de influență.

Ca bază informațională pentru elaborarea modelelor au servit statisticile anuale pentru perioada anilor 2013-2015 a 16 instituții superioare de învățământ publice care au completat și prezentat către BNS: Bilanțul Contabil, Raportul Financiar, raportul statistic 5-C. De menționat că instituțiile superioare de învățământ autohtone prezintă Bilanțul Contabil și Raportul Financiar completat către autoritatea statistică începând cu anul 2012, iar raportul statistic 5-C

începând cu anul 2013, astfel pentru a avea posibilitatea de a realiza estimările necesare în procesul de modelare, a fost luată în studiu informația reflectată în ambele surse în perioada 2013-2015.

Setul de date pentru prezenta cercetare empirică a fost proiectat ținând cont de tehnica de modelare care va fi aplicată la modelarea „punctului-break chiar” și a valorii medii a unui contract de studii. Variabilele economice selectate pentru procesul de modelare sunt prezentate în tabelul 2.9.

Tabelul 2.9. Variabilele selectate pentru procesul de modelare

Nr.	Indicatorii	Notația	Modul de calcul	Sursa
1.	„Punct-break chiar”	PUNCTUL_BREAK_CHIAR (PBC)	$PBC = \frac{CF}{1 - \frac{CV}{VV}}$	Nr. 5-C (r. 0300-1000) Anexa nr. 2 la S.N.C. 5 F2 (r.010)
2.	Venituri din vânzări	VENITURI_VINZARI (VV)	-	Anexa nr. 2 la S.N.C. 5 F2 (r.010)
3.	Venit marginal	VENIT_MARGINAL (VM)	VM= VV-CV	Anexa nr. 2 la S.N.C. 5 F2 (r.010) Nr. 5-C (r. 0300, r.0500)
4.	Venit marginal per student	VENIT_MARGINAL_PER_STUD (VMS)	VMS=VM/NSt	Anexa nr. 2 la S.N.C. 5 F2 (r.010) Nr. 5-C (r. 0300, r.0500)
5.	Profit brut	PROFIT_BRUT (PB)	PB=VV- CsV	Anexa nr. 2 la S.N.C. 5 F2 (r.030)
6.	Rentabilitatea serviciilor	RENTABILITATEA_SERVICIIL (RS)	RS=PB/VV	Anexa nr. 2 la S.N.C. 5 F2 ((r.010),F2 (r.030)
7.	Rentabilitatea costurilor	RENTABILITATEA_CHELTUIIL (RC)	RC=PB/ CsV	Anexa nr. 2 la S.N.C. 5 F2 (r.020), F2 (r.030)
8.	Costul vânzărilor	COSTUL_VINZARILOR (CsV)	-	Anexa nr. 2 la S.N.C. 5 F2 (r.020)
9.	Cheltuieli variabile	CHELTUIELI_VARIABILE (CV)	-	Nr. 5-C (r. 0300, r.0500)
10.	Cheltuieli fixe	CHELTUIELI_FIXE (CF)	-	Nr. 5-C (r.0700-1000)
11.	Număr studenți	NUMAR_STUDENTI (NS)	-	
12.	Număr cadre didactice	NUMAR_CADRE_DIDACT (NCD)	-	

Sursa: elaborat de autor în dependență de tehnica utilizată pentru modelare.

Drept tehnică de modelare a fost utilizată regresia de tip panel. Regresiile de tip panel sunt mai complexe decât regresiiile cros-secționale prin faptul că țin cont de modificările în timp ale variabilelor analizate, dar și de diferențele între unitățile luate în studiu [101]. Formula sa este:

$$Y_{it} = \alpha_i + X_{it}'\beta + \delta_i + \varepsilon_{it}, \quad i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T \quad (2.18)$$

unde: Y_{it} – variabila dependentă;

X_{it}' – vectorul k-dimensional de regresori;

δ_i și ε_{it} – componentă a erorii pentru unități ale secțiunii transversale cât și între secțiuni și timp;

i – reprezintă dimensiunea cross-secțională (instituțiile de învățământ) și indicele t pe cea temporală.

În modelele de tip panel, o importanță mare au efectele care pot fi generate în dependență de modul manifestării comportamentului aliator al erorii. În cazul în care, la estimarea modelului se ține cont în calcul de variația dintre secțiuni, presupunându-se calcularea a câte un termen liber α_i pentru fiecare secțiune analizată, fără a permite, însă, și variația între secțiuni sau în timp a coeficienților până ai modelului, ar însemna că estimăm un model de tip panel cu efecte fixe.

Estimațiile cu efecte fixe se obțin prin excluderea mediei variabilei dependente la nivel transversal sau temporal și apoi aplicarea unei ecuații de regresie utilizând datele rezultate.

Modelele cu efecte aleatoare presupun că α_i este o variabilă aleatoare de medie α . În acest caz, valoarea termenului liber pentru o secțiune i se exprimă ca: $\alpha_i = \alpha + \varepsilon_i$, unde ε_i este termenul erorii aleatoare de medie 0 și varianță σ_ε^2 . Altfel spus, în cazul analizei de tip panel a datelor, secțiunile transversale (timp sau spațiu) sunt, de fapt, eșantioane ale unei colectivități, unde termenul liber este caracterizat printr-o medie egală cu nivelul α și printr-o variație specifică fiecărei secțiuni considerate în model descrisă prin termenul erorii ε_i .

Reieșind din faptul că sunt două alternative de estimare a modelelor de tip panel, cu efecte fixe și cu efecte aleatoare, decizia privind tehnica de estimare se ia nu la dorință, dar în funcție de rezultatele testului Hausman [100]. Acest test verifică ipoteza precum că între estimările coeficienților din modelul cu efecte fixe și între estimările coeficienților din modelul cu efecte variabile nu există diferențe semnificative din punct de vedere statistic, deci ambele metode sunt adecvate. În cazul respingerii ipotezei verificate, reiese că doar modelul estimat cu efecte fixe este adecvat.

Modelarea s-a realizat cu suportul pachetului software Eviews 8.0. Pentru primul model estimat ca variabilă dependentă a fost preluat indicatorul „*punct-break chiar*”. În prima fază a cercetării s-a alcătuit și analizat matricea de corelație (Anexa 11, Tabelul 2.9). Astfel, s-a constatat că între valoarea „*punct-break chiar*” există corelație minim medie, semnificativă cu următoarele variabile: veniturile din vânzări, profitul brut, venitul marginal, costul vânzărilor,

cheltuielile variabile, cheltuielile fixe, numărul studenților, numărul cadrelor didactice. Prin simulări repetitive, verificând un șir de ipoteze privind: semnificația estimatorilor parametrilor de regresie, liniaritatea modelului, normalitatea distribuirii erorilor precum și verificarea testelor de bonitate, s-a stabilit că funcția de dependență între variabilele analizate este o funcție log-liniară între „*punctul -break chiar*” și venitul marginal per student, cheltuielile variabile, cheltuielile fixe și numărul studenților.

Tabelul 2.10. Rezultatele modelării „punctului - break chiar”

Dependent Variable: LOG (PUNCTUL_BREAK_CHIAR)

Method: Panel Least Squares

Sample: 2013 2015

Periods included: 3

Cross-sections included: 16

Total panel (unbalanced) observations: 47

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LOG(VENIT_MARGINAL_PER_STUD)	-0.515818	0.038841	-13.28012	0.0000
LOG(CHELTUIELI_FIXE)	1.145379	0.088049	13.00847	0.0000
LOG(CHELTUIELI_VARIABILE)	0.152281	0.030237	5.036297	0.0000
LOG(NUMAR_STUDENTI)	-0.547905	0.230694	-2.375030	0.0249
C	4.517879	2.156369	2.095132	0.0457
Effects Specification				
Cross-section fixed (dummy variables)				
R-squared	0.994419	Mean dependent var	17.28183	
Adjusted R-squared	0.990492	S.D. dependent var	1.151997	
S.E. of regression	0.112328	Akaike info criterion	-1.238025	
Sum squared resid	0.340678	Schwarz criterion	-0.450728	
Log likelihood	49.09359	Hannan-Quinn criter.	-0.941760	
F-statistic	253.2190	Durbin-Watson stat	2.537645	
Prob(F-statistic)	0.000000			

Sursa: estimat de autor cu suportul pachetului software EvIEWS 8.0.

După cum a fost menționat anterior, alegerea formei optime a modelului de tip panel se realizează aplicând testul Hausman, care verifică dacă există, din punct de vedere statistic, diferențe semnificative între estimările coeficienților din modelul cu efecte fixe și estimările coeficienților din modelul cu efecte aleatoare. În cazul analizat, conform rezultatelor prezentate în Tabelul 2.11, constatăm că doar modelul cu efecte fixe estimat este adecvat.

Tabelul 2.11. Rezultatele testului Hausman modelul 1

Correlated Random Effects - Hausman Test

Equation: EQ01

Test cross-section random effects

Test Summary	Chi-Sq. Statistic	Chi-Sq. d.f.	Prob.
Cross-section random	11.860936	4	0.0184

Cross-section random effects test comparisons:

Variable	Fixed	Random	Var(Diff.)	Prob.
LOG(VENIT_MARGINAL_PER_STUD)	-0.515818	-0.432053	0.000781	0.0027
LOG(CHELTUIELI_FIXE)	1.145379	1.205645	0.005603	0.4208
LOG(CHELTUIELI_VARIABILE)	0.152281	0.148420	0.000366	0.8400
LOG(NUMAR_STUDENTI)	-0.547905	-0.382712	0.051389	0.4662

Cross-section random effects test equation:

Dependent Variable: LOG(PUNCTUL_BREAK_CHIAR)

Method: Panel Least Squares

Sample: 2013 2015

Periods included: 3

Cross-sections included: 16

Total panel (unbalanced) observations: 47

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	4.517879	2.156369	2.095132	0.0457
LOG(VENIT_MARGINAL_PER_STUD)	-0.515818	0.038841	-13.28012	0.0000
LOG(CHELTUIELI_FIXE)	1.145379	0.088049	13.00847	0.0000
LOG(CHELTUIELI_VARIABILE)	0.152281	0.030237	5.036297	0.0000
LOG(NUMAR_STUDENTI)	-0.547905	0.230694	-2.375030	0.0249

Effects Specification

Cross-section fixed (dummy variables)

R-squared	0.994419	Mean dependent var	17.28183
Adjusted R-squared	0.990492	S.D. dependent var	1.151997
S.E. of regression	0.112328	Akaike info criterion	-1.238025
Sum squared resid	0.340678	Schwarz criterion	-0.450728
Log likelihood	49.09359	Hannan-Quinn criter.	-0.941760
F-statistic	253.2190	Durbin-Watson stat	2.537645
Prob(F-statistic)	0.000000		

Sursa: estimat de autor cu suportul pachetului software EvIEWS 8.0.

Respectiv, vom pleda pentru modelul cu efecte fixe la estimarea dependenței între „*punct-break chiar*” a universităților și variabilele de influență identificate (rezultatele estimării sunt prezentate în tabelul 2.10), deoarece anume această metodă în cazul de față oferă atât estimări eficiente, cât și un coeficient de determinație mai mare (99,44%). Acest indicator reflectă faptul că circa 99,44% din variația variabilei dependente este condiționată de variația variabilelor de influență.

Ecuția modelul de dependență între factorii de influență identificați și „*punct-break chiar*” este:

$$PBC = 32951,76 \times VMS^{-0,52} \times CF^{1,15} \times CV^{0,15} \times NS^{-0,55} + [CX = F] \quad (2.19)$$

unde: PBC – punct-break chiar;

VMS – venitul marginal per student;

CF – cheltuielile fixe;

CV – cheltuielile variabile;

NS – numărul de studenți.

Pentru verificarea puterii de previziune a modelului de regresie a fost utilizat procedeul grafic în care se prezintă comparativ trendul real (Actual) cu cel estimat (Fitted), prezentat în figura 2.9. În baza acestuia, constatăm că trendul estimat cu ajutorul modelului de regresie prezentat este, practic, identic cu trendul datelor reale, ceea ce denotă o calitate sporită de simulare a funcției de regresie.

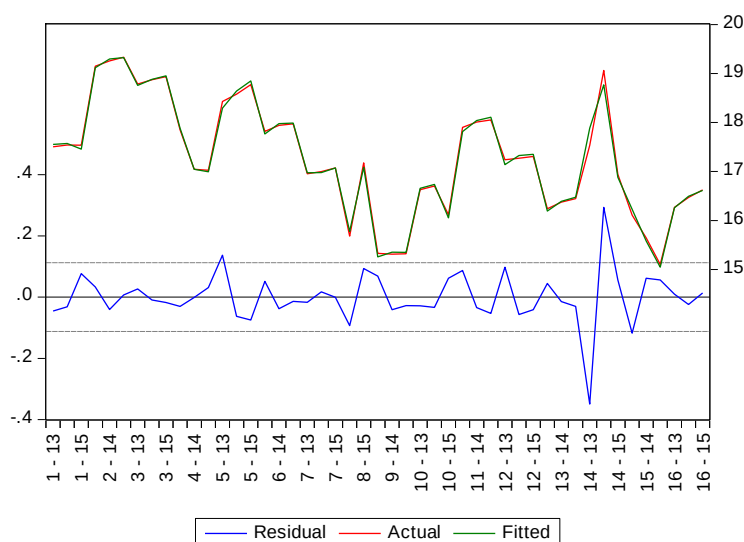

Fig. 2.9. Graficul trendurilor reale, estimate, reziduale

Sursa: estimat de autor cu suportul pachetului software EvIEWS 8.0.

În baza rezultatelor prezentate, constatăm că la un nivel teoretic al semnificației de 5%, toți estimatorii parametrilor de regresie sunt acceptați (testul T-Student), de asemenea, modelul se

prezintă a fi semnificativ la 1% eroare (testul F-statistic). Rezultatele modelării econometrice privind corelația între indicatorul rezultativ „*punctul-break chiar*” și indicatorii de influență este prezentat în figura 2.10.

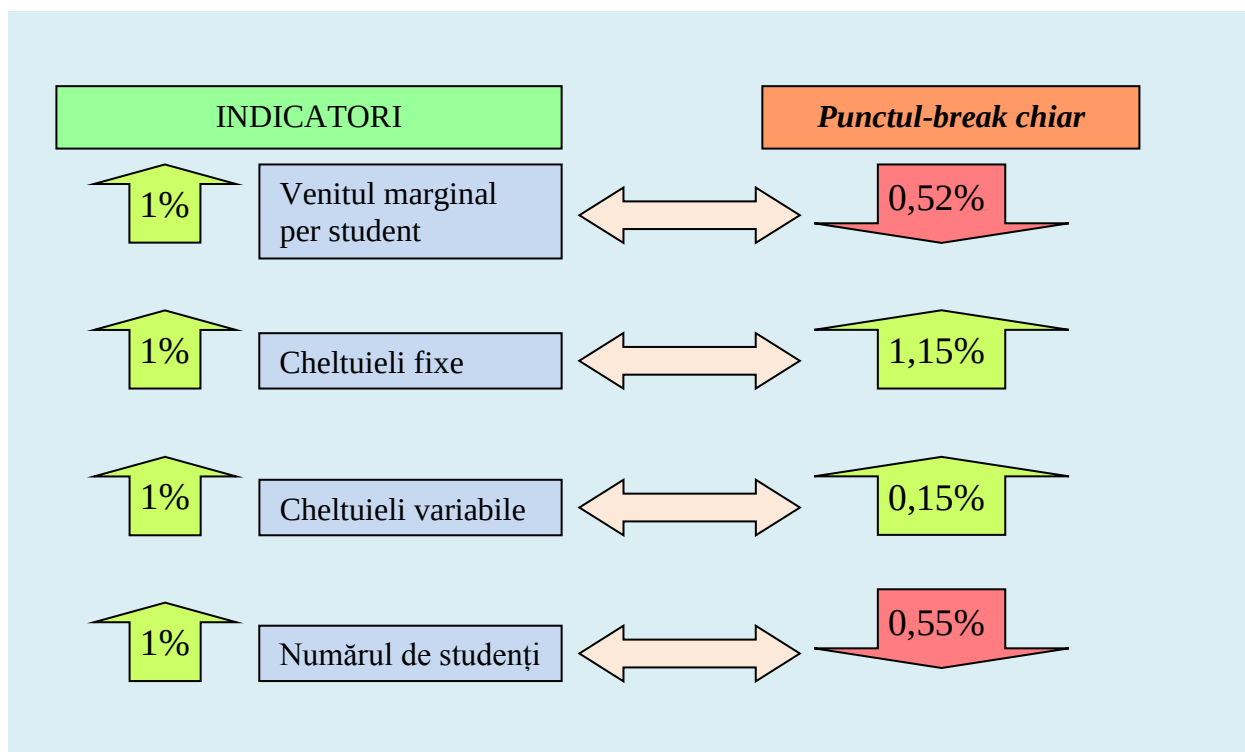

Fig. 2.10. Rezultatele aplicării modelelor econometrice prin corelarea punctului-break chiar cu indicatorii de influență

Sursa: elaborat de autor în baza modelării econometrice.

Reieșind din calculele efectuate prin modelarea econometrică, au fost evidențiate unele legături între indicatorii studiați, care reflectă că:

- la creșterea venitului marginal per student cu 1% „*punctul-break chiar*” va scădea cu 0,52%;
- la creșterea cheltuielilor fixe cu 1% „*punctul-break chiar*” va crește cu 1,15%;
- la creșterea cheltuielilor variabile cu 1% „*punctul-break chiar*” va crește cu 0,15%;
- iar la creșterea numărului de studenți cu 1% „*punctul-break chiar*” va scădea cu 0,55%.

Pentru al doilea model estimat ca variabilă dependentă a fost selectat indicatorul *valoarea medie a unui contract de studii*. Deoarece instituțiile de învățământ superior oferă o grilă largă de specialități la mai multe nivele de studii, existând o serie de studenți care învață cu finanțare de la buget, este dificil de identificat, în baza statisticilor disponibile, mărimea indicatorului selectat. Astfel, sa decis de a recurge la estimarea unui indicator apropiat ca conținut și ca valoare (variabilă instrumentală) „*preț student*” (mărime estimativă a contractului de studii) care s-a determinat ca raport între totalul veniturilor din contractele de studii (venituri din vânzări) și

numărul mediu anual de studenți. Ca factori de influență au fost preluați indicatorii prezentați în tabelul 2.9: „*punctul-break chiar*”, veniturile din vânzări, profitul brut, venitul marginal, costul vânzărilor, cheltuielile variabile, cheltuielile fixe, numărul studenților, numărul cadrelor didactice etc. În urma mai multor iterații de simulare, verificând semnificația estimatorilor parametrilor de regresie, semnificația modelului de regresie, verificând calitatea de estimare a modelului, s-a stabilit că indicatorul „*preț student*” poate fi estimat ca o funcție liniară de variabilele: cheltuielile variabile, cheltuielile fixe, numărul cadrelor didactice, rentabilitatea serviciilor. Rezultatele estimării sunt prezentate în tabelul 2.12.

Tabelul 2.12. Rezultatele modelării „preț student”

Dependent Variable: PRET_ST

Method: Panel Least Squares

Sample: 2013 2015

Periods included: 3

Cross-sections included: 16

Total panel (balanced) observations: 48

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
CHELTUIELI_FIXE	0.000506	8.98E-05	5.626609	0.0000
CHELTUIELI_VARIABILE	0.000404	0.000100	4.021382	0.0004
NUMAR_CADRE_DIDACT	41.98648	23.75461	1.767509	0.0880
RENTABILITATEA_SERVICIIL	3025.634	1332.680	2.270337	0.0311
C	-20395.14	9973.529	-2.044927	0.0504
Effects Specification				
Cross-section fixed (dummy variables)				
R-squared	0.966797	Mean dependent var	18955.02	
Adjusted R-squared	0.944266	S.D. dependent var	17129.31	
S.E. of regression	4043.904	Akaike info criterion	19.74215	
Sum squared resid	4.58E+08	Schwarz criterion	20.52181	
Log likelihood	-453.8115	Hannan-Quinn criter.	20.03678	
F-statistic	42.90992	Durbin-Watson stat	2.340896	
Prob(F-statistic)	0.000000			

Sursa: estimat de autor cu suportul pachetului software Eviews 8.0.

Ca și în cazul primului model, pentru alegerea formei optime a modelului între variantele: cu efecte fixe și efecte variabile, a fost aplicat testul Hausman. Conform rezultatelor prezentate în tabelul 2.13, constatăm, ca și în cazul precedent, că modelul cu efecte fixe este unicul model adecvat.

Tabelul 2.13. Rezultatele testului Hausman modelul 2

Correlated Random Effects - Hausman Test

Equation: EQ02

Test cross-section random effects

Test Summary	Chi-Sq. Statistic	Chi-Sq. d.f.	Prob.
Cross-section random	25.253642	4	0.0000

Cross-section random effects test comparisons:

Variable	Fixed	Random	Var(Diff.)	Prob.
CHELTUIELI_FIXE	0.000506	0.000338	0.000000	0.0245
CHELTUIELI_VARIABILE	0.000404	0.000211	0.000000	0.0104
NUMAR_CADRE_DIDACT	41.986480	-39.849314	438.067436	0.0001
RENTABILITATEA_SERVICII			290910.74476	
L	3025.633503	2942.576039	1	0.8776

Cross-section random effects test equation:

Dependent Variable: PRET_ST

Method: Panel Least Squares

Sample: 2013 2015

Periods included: 3

Cross-sections included: 16

Total panel (balanced) observations: 48

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-20395.14	9973.529	-2.044927	0.0504
CHELTUIELI_FIXE	0.000506	8.98E-05	5.626609	0.0000
CHELTUIELI_VARIABILE	0.000404	0.000100	4.021382	0.0004
NUMAR_CADRE_DIDACT	41.98648	23.75461	1.767509	0.0880
RENTABILITATEA_SERVICII				
L	3025.634	1332.680	2.270337	0.0311

Effects Specification

Cross-section fixed (dummy variables)

R-squared	0.966797	Mean dependent var	18955.02
Adjusted R-squared	0.944266	S.D. dependent var	17129.31
S.E. of regression	4043.904	Akaike info criterion	19.74215
Sum squared resid	4.58E+08	Schwarz criterion	20.52181
Log likelihood	-453.8115	Hannan-Quinn criter.	20.03678
F-statistic	42.90992	Durbin-Watson stat	2.340896
Prob(F-statistic)	0.000000		

Sursa: estimat de autor cu suportul pachetului software EvIEWS 8.0.

Estimatorii parametrilor de regresie a modelului panel cu efecte fixe ce redau impactul variabilelor de influență: cheltuielile fixe, cheltuielile variabile, rentabilitatea serviciilor asupra

variabilei dependente „preț student” se prezintă a fi semnificativi la un nivel de semnificație de 5%, iar în cazul variabilei „număr cadre didactice” – la un nivel de semnificație de 10%. Ca și în cazul primului model, au fost verificate și depășite o serie de ipoteze fundamentale specifice modelului de regresie liniar de tip panel, care garantează calitatea estimațiilor obținute. Coeficientul de determinație care redă ce parte din variația variabilei de influență este explicată de variația factorilor de influență identificați, în cazul acestui model este de 96%. Pentru vizualizarea rezultatului, generat de modelul estimat, a fost utilizat procedeul grafic în care este redat atât trendul real ce reflectă valoarea medie calculată a costului unui contract de studii, cât și trendul estimat al acestui indicator în funcție de valorile factorilor de influență ce s-au prezentat semnificativi. Constatăm, în baza procedeului grafic, redat în figura 2.11 că funcția matematică estimată simulează bine costul mediu al unui contract de studiu, practic, pentru toate instituțiile superioare de învățământ (sunt unele mici abateri, ne semnificative între estimări și realitate pentru universitatea cu numărul 9 - Universitatea de Stat din Taraclia).

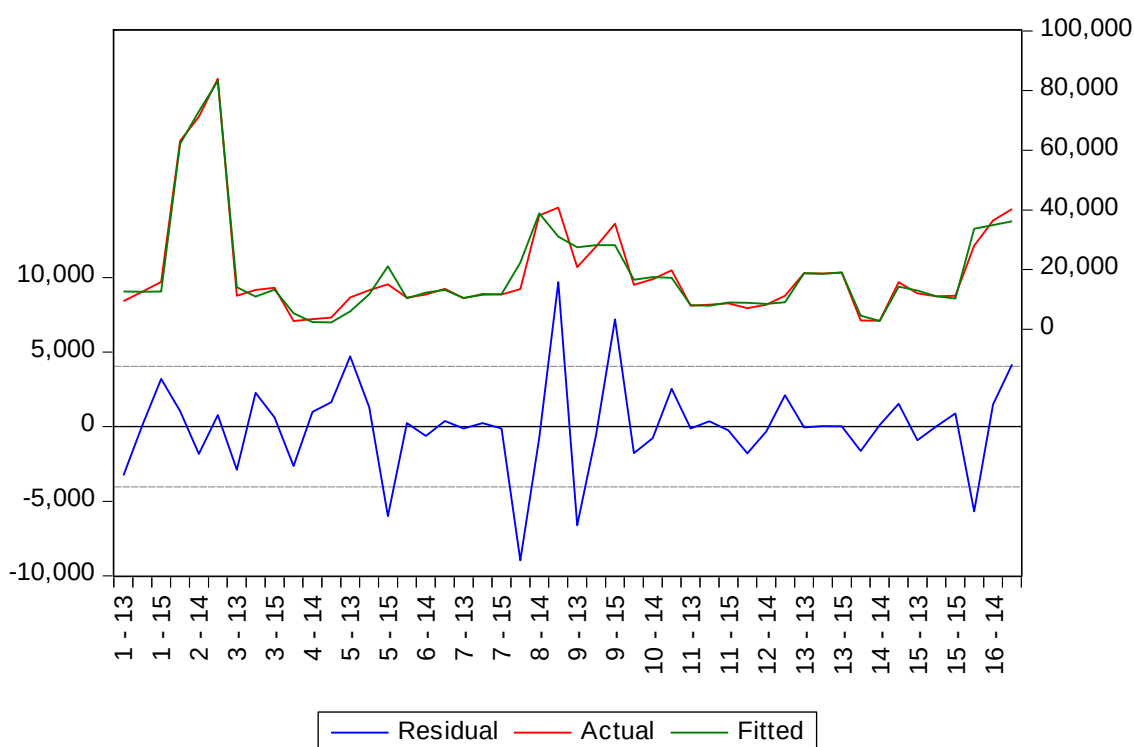

Fig. 2.11. Graficul tendințelor costului mediu al unui contract de studii

Sursa: estimat de autor cu suportul pachetului software EvIEWS 8.0.

Astfel, funcția matematică estimată poate fi utilizată ca instrument de previziune inductivă a valorii de cost a contractului mediu de studiu în cadrul instituțiilor superioare de învățământ autohtone.

$$PS = 0,0005 \times CF + 0,0004 \times CV + 41,99 \times NCD + 3025,63 \times RS - 20395 + [CX = F] \quad (2.20)$$

unde: PS – preț student,

CF – cheltuielile fixe;
CV – cheltuielile variabile;
NCD – numărul de cadre didactice;
RS – rentabilitatea serviciului.

În baza estimărilor din ecuația (2.20) constatăm că majorarea cheltuielilor fixe, cheltuielilor variabile, numărului cadrelor didactice, precum și a rentabilității serviciilor prestate de către instituțiile superioare de învățământ autohtone va duce, inevitabil, la creșterea valorii contractelor de studii.

În aceste condiții, este necesar de implementat utilizarea indicatorului „*punctul-break chiar*” pentru estimarea stabilității financiare a instituțiilor de învățământ superior în scopul optimizării mecanismului și structurii financiare în dependență de posibilitățile și necesitățile universităților.

În acest context se înscrie și problematica condiționării viitoare a finanțării bugetare a universităților în funcție de realizarea unor indicatori de performanță, a căror determinare are la bază evaluarea instituțională. Ca urmare, universitățile au început să implementeze diferite măsuri pentru creșterea eficienței utilizării resurselor financiare, dar deseori acestea sunt insuficiente, condiționând necesitatea de alocare a resurselor suplimentare pentru dezvoltarea instituțiilor de învățământ superior.

2.5. Concluzii la capitolul 2

Sistemul universitar din Republica Moldova a suferit modificări importante în efortul de adaptare a principiilor Procesului Bologna. Drept urmare, a fost acceptată autonomia universitară cu cei patru piloni de bază – autonomia organizațională, autonomia resurselor umane, autonomia academică și autonomia financiară. Cea din urmă fiind unul din subiectele principale ale cercetării în vederea gestionării eficiente a resurselor financiare.

Finanțarea învățământului se produce de o manieră deseori arbitrară, fără a fi luate în calcul necesitățile reale ale universităților. Autonomia universitară este deficitară la capitolul gestionării finanțelor. În aceste condiții, putem spune că tendințele centralizatoare ale statului diminuează din ponderea reformelor și fortifică controlul excesiv.

Studiul lucrărilor științifice de specialitate permite formularea următoarelor concluzii:

1) Expansiunea învățământului superior în termeni cantitativi nu a fost însoțită concomitent și de un suport financiar proporțional din partea statului;

2) În rezultatul evaluării nivelului de finanțare, autorul a relevat că în Republica Moldova lipsa unui suport financiar suficient din partea statului a fost compensată cu introducerea studiilor cu plată care a permis ÎIS să supraviețuiască în condițiile subfinanțării din partea statului și să-și gestioneze independent resursele financiare acumulate din taxele de studii până în anul 2005;

3) Ne aflăm într-o contradicție pe de o parte, guvernul informează că nu poate aloca o cotă mai mare din bugetul de stat pentru susținerea învățământului superior, pe de altă parte, se menționează că creșterea economică și competitivitatea nu pot fi asigurate decât pe baza noilor cunoștințe bazate pe cercetare, adică a finalităților învățământului superior;

4) Creșterea suportului financiar al statului în raport cu învățământul superior a fost însoțită de limitarea autonomiei financiare, inclusiv prin controlul direct asupra gestionării resurselor financiare colectate din taxele de studii;

5) Reglementarea procesului de admitere în universități prin intermediul planurilor unice de înmatriculare și controlul cuantumului taxelor de studii au constituit factori adiționali în poziția precară și independența financiară a universităților, care au devenit foarte dependente de alocațiile bugetare și, implicit, vulnerabile;

6) În opinia autorului, guvernul trebuie să compenseze privarea universităților de o sursă importantă de venituri și să crească alocațiile bugetare, din moment ce a intervenit în procesul de admitere prin limitarea numărului de studenți înmatriculați;

7) Limitarea autonomiei financiare din partea statului a fost, totuși, însoțită de creșterea volumului alocațiilor bugetare pentru universități drept efect compensatoriu conjugat cu presiunea exercitată de către ÎIS pentru a-și securiza pozițiile în condițiile unui declin al fluxului de studenți și reducerii, în consecință, a resurselor financiare acumulate din taxele de studii;

8) În Republica Moldova, alocarea resurselor financiare către instituții se efectuează în lipsa unei metodologii sau a criteriilor de evaluare bazate pe analiza necesităților financiare, reieșind din specificul procesului de instruire la diferite specialități. În lipsa unor criterii clare și transparente privind modul de alocare a banilor publici, discuțiile referitoare la condiții și șanse egale bazate pe o distribuție echitabilă a resurselor financiare nu au nici o relevanță. În pofida creșterii alocațiilor financiare pentru ISÎ, în ultimii ani, finanțarea insuficientă, asociată cu managementul financiar ineficient, reprezintă constrângeri importante în îmbunătățirea performanței învățământului superior;

9) Mecanismul de gestiune financiară este foarte centralizat și rigid, plasând ÎIS la periferia procesului decizional privind planificarea și alocarea resurselor;

10) Drept urmare a rezultatelor cercetării efectuate, autorul a identificat că, actualmente, sunt necesare și oportune un șir de măsuri de perfecționare care sunt chemate, pe de o parte, să

elimine starea de subfinanțare a învățământului superior, iar pe de altă parte să diversifice sursele de finanțare, să aplice criterii stricte de promovare a justiției sociale pentru studenți, concomitent cu stimularea inovațiilor competitive. Se impune cu vehemență gestionarea fondurilor alocate de la buget sau obținute din alte surse, care, în ultimă instanță, se va reflecta în creșterea eficienței folosirii resurselor pentru a asigura îndeplinirea următoarelor prerogative: diversificarea transparentă a surselor de finanțare; efectuarea unui control financiar riguros și eficient prin implementarea unui sistem de audit intern; descentralizarea fondurilor și controlului asupra acestui proces etc.

11) Autorul a utilizat indicatorii „*punctul-break chiar*” și „*preț student*” pentru estimarea stabilității financiare a instituțiilor de învățământ superior în scopul optimizării mecanismului și structurii financiare în dependență de posibilitățile și necesitățile universităților.

3. DIRECȚII DE DEZVOLTARE A SISTEMULUI DE GESTIUNE FINANCIARĂ A INSTITUȚIILOR DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR

3.1. Mecanismul de finanțare a instituțiilor de învățământ superior

Mecanismele de finanțare publică a instituțiilor de învățământ superior din țările europene reprezintă pârgii prin care guvernul își urmărește obiectivele strategice în acest domeniu. Principalele tendințe în formarea mecanismului de finanțare a ÎÎS, reflectate în figura 3.1 inițiază mai multe discuții la acest subiect. Conform cercetărilor de specialitate și a surselor bibliografice internaționale privind problemele finanțării publice a învățământului superior observăm că mecanismele actuale de finanțare provoacă mai multe dezbateri cu privire la avantajele și dezavantajele acestora.

Fig. 3.1. Tendințele formării mecanismelor de finanțare a instituțiilor de învățământ superior structurate pe componente de bază în țările europene

Sursa: elaborat de autor în baza [47].

Menționăm, că toate țările utilizează mecanismul de finanțare în baza formulei de finanțare, unele prin combinarea cu contractele de performanță, altele cu bugetele bazate pe costuri anterioare sau bugete estimative.

Reieșind din faptul că nu a fost stabilită o combinație perfectă a componentelor mecanismului de finanțare a instituțiilor de învățământ superior deducem că fiecare din țările europene a soluționat această problemă în mod individual. Totodată, finanțarea sistemului

național de studii superioare impune sarcina primordială de a găsi o soluție potrivită pentru Republica Moldova și, în această ordine de idei valorificarea experienței țărilor europene facilitează crearea mecanismului propriu de finanțare a instituțiilor superioare de învățământ pe bază de performanțe și formulă de finanțare.

Drept fundament de elaborare a sistemului de finanțare a instituțiilor de învățământ superior bazat pe indicatori de performanță a servit comparația indicatorilor de calitate (performanță) elaborați în România, Marea Britanie și Republica Moldova (Tabelul 3.1).

Tabelul 3.1. Compararea indicatorilor de performanță acceptați de agențiile de evaluare externă din România, Marea Britanie și Republica Moldova

<i>ANACIP (Republica Moldova)</i>	<i>ARACIS (România)</i>	<i>QAA (Regatul Unit)</i>
Standard de acreditare 1. Politici pentru asigurarea calității	Domeniul A. Capacitatea instituțională Criteriul A.1 Structurile instituționale, administrative și manageriale	Partea A. Stabilirea și menținerea standardelor academice A.1. Puncte de referință europene și din Regatul Unit pentru standardele academice
Standard de acreditare 2. Proiectarea și aprobarea programelor	Criteriul A.2 Baza materială	A.2. Gradul de atribuire a punctelor de referință pentru standardele academice
Standard de acreditare 3. Învățarea, predarea și evaluarea centrate pe student	Domeniul B. Eficacitate educațională Criteriul B.1 Conținutul programelor de studiu	A.3. Asigurarea standardelor academice și rezultatele bazate pe performanțe academice
Standard de acreditare 4. Admiterea, evoluția, recunoașterea și dobândirea de certificări de către student	Criteriul B.2 Rezultatele învățării	Partea B. Asigurarea și îmbunătățirea calității academice B.1. Proiectarea, dezvoltarea și aprobarea programului
Standard de acreditare 5. Personalul academic	Criteriul B.3 Activitatea de cercetare științifică	B.2. Recrutarea, selecția și admiterea la studii superioare
Standard de acreditare 6. Resurse de învățare și sprijin pentru student	Criteriul B.4 Activitatea financiară a organizației	B.3. Învățare și predare
Standard de acreditare 7. Managementul informației	Domeniul C. Managementul calității Criteriul C.1 Strategii și proceduri pentru asigurarea calității	B.4. Accelerarea dezvoltării și realizării studenților
Standard de acreditare 8. Informații de interes public	Criteriul C.2 Proceduri privind inițierea, monitorizarea și revizuirea periodică a programelor și activităților desfășurate	B.5. Implicarea studenților
Standard de acreditare 9.	Criteriul C.3 Proceduri	B.6. Evaluarea studenților și

Monitorizare continuă și evaluare periodică a programelor	obiective și transparente de evaluare a rezultatelor învățării	recunoașterea educației anterioare
Standard de acreditare 10. Asigurarea externă a calității în mod ciclic	Criteriul C.4 Proceduri de evaluare periodică a calității corpului profesoral	B.7. Examinarea externă
	Criteriul C.5 Accesibilitatea resurselor adecvate învățării	B.8. Monitorizarea și revizuirea programului
	Criteriul C.6 Baza de date actualizată sistematic, referitoare la asigurarea internă a calității	B.9. Contestațiile academice și reclamațiile studenților
	Criteriul C.7 Transparența informațiilor de interes public cu privire la programele de studii și, după caz, certificatele, diplomele și calificările oferite	B.10. Gestionarea asigurării învățământului superior cu alte resurse
	Criteriul C.8 Funcționalitatea structurilor de asigurare a calității educației, conform legii.	B.11. Grade științifice

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [122].

În urma studiului comparativ, prezentat în tabelul 3.1 observăm, că majoritatea standardelor de acreditare, elaborate de Agenția Națională de Asigurare a Calității în Învățământul Profesional pentru instituțiile de învățământ superior corespund criteriilor și indicatorilor de performanță, elaborați atât în România, cât și în Marea Britanie. Trebuie să menționăm că standardele naționale de acreditare conțin descrierea mai detaliată pe criterii, precum și indicatorii de performanță din alte țări și reflectă în întregime calitatea activității instituțiilor de învățământ superior.

În această ordine de idei, propunem un sistem de finanțare a instituțiilor superioare de învățământ bazat pe indicatori de performanță elaborați de ANACIP. Având în vedere necesitatea acreditării ciclice a tuturor programelor de studii, orice universitate poate obține finanțarea acestui program pe perioada acreditată în dependență de numărul studenților și performanțele obținute la fiecare program de studii acreditat de ANACIP. Astfel, propunem o metodă de finanțare a universităților, exprimată prin combinarea metodei de finanțare per student și metodei bazate pe indicatori de performanțe, exprimată prin următoarea formulă de calcul:

$$VFP = \sum_{i=10}^n k_i \times NS_i \times VFS \quad (3.1)$$

unde: *VFP* – volumul finanțării pe programul de studii;

k_i – coeficientul, ce exprimă nivelul de realizare a standardului de acreditare în mărimi absolute;

i – numărul standardului de acreditare;

NS_i – numărul studenților ce fac studii la programul acreditat;

VFS – volumul finanțării per student.

Totodată, vom calcula volumul total de finanțare a instituției de învățământ superior, pe care îl putem calcula prin suma finanțărilor obținute pe programe de studii, acreditate la această universitate. Formula de calcul va fi:

$$VFT = \sum_{i=1}^n VFP_i \quad (3.2)$$

unde: VFT – volumul de finanțare totală a instituției de învățământ superior;

VFP – volumul finanțării pe programul de studii;

i – numărul de programe de studii acreditate în cadrul universității.

La momentul actual există 10 standarde de acreditare, care sunt apreciate după nivelul de realizare a acestora. Conform metodologiei ANACIP, nivelul de realizare a unui standard se exprimă în procente. Venim cu propunerea să utilizăm în formula de calcul acest coeficient exprimat în mărimi absolute, astfel, vom obține prin calcul volumul finanțării pe programul de studii în dependență de evaluarea indicatorilor de performanță, realizată de ANACIP la termenul prevăzut de legislație, și numărul de studenți înmatriculați la studii la acest program. Volumul finanțării totale a universității va fi calculat ca suma finanțărilor obținute pe fiecare program de studii. Prin urmare, instituțiile de învățământ superior vor fi stimulate financiar pentru realizarea performanțelor stabilite de ANACIP în standardele de acreditare.

În opinia noastră, este necesar de realizat calculul finanțării pe programul de studii, precum și volumul de finanțare totală o dată în an, începând cu 1 ianuarie, pornind de la idea că coeficienții realizării standardelor de acreditare rămân constanți pe toată perioada acreditării programului, iar numărul de studenți înmatriculați la programul de studii va varia anual în dependență de rezultatele admiterii.

Implementarea metodei de finanțare a instituțiilor superioare de învățământ, bazată pe indicatori de performanță și reieșind din numărul de studenți admiși la studii, va permite obținerea unui stimulent puternic pentru dezvoltarea universităților, sporirea calității serviciilor educaționale, precum și a atractivității programelor de studii.

Totodată, având la bază criterii de performanță, această metodă de finanțare va crea un climat concurențial echitabil și transparent în activitatea internă și externă a universităților, contribuind la optimizarea numărului acestora și perfecționarea sistemului de învățământ superior în condițiile autonomiei financiare.

În cea mai mare parte a țărilor europene, mecanismul de finanțare a instituțiilor de învățământ superior se bazează pe formula de finanțare și pe finanțarea cercetărilor în baza proiectelor finanțate prin licitație.

Funcționarea mecanismului de finanțare a ÎÎS propus de noi este prezentată în figura 3.2.

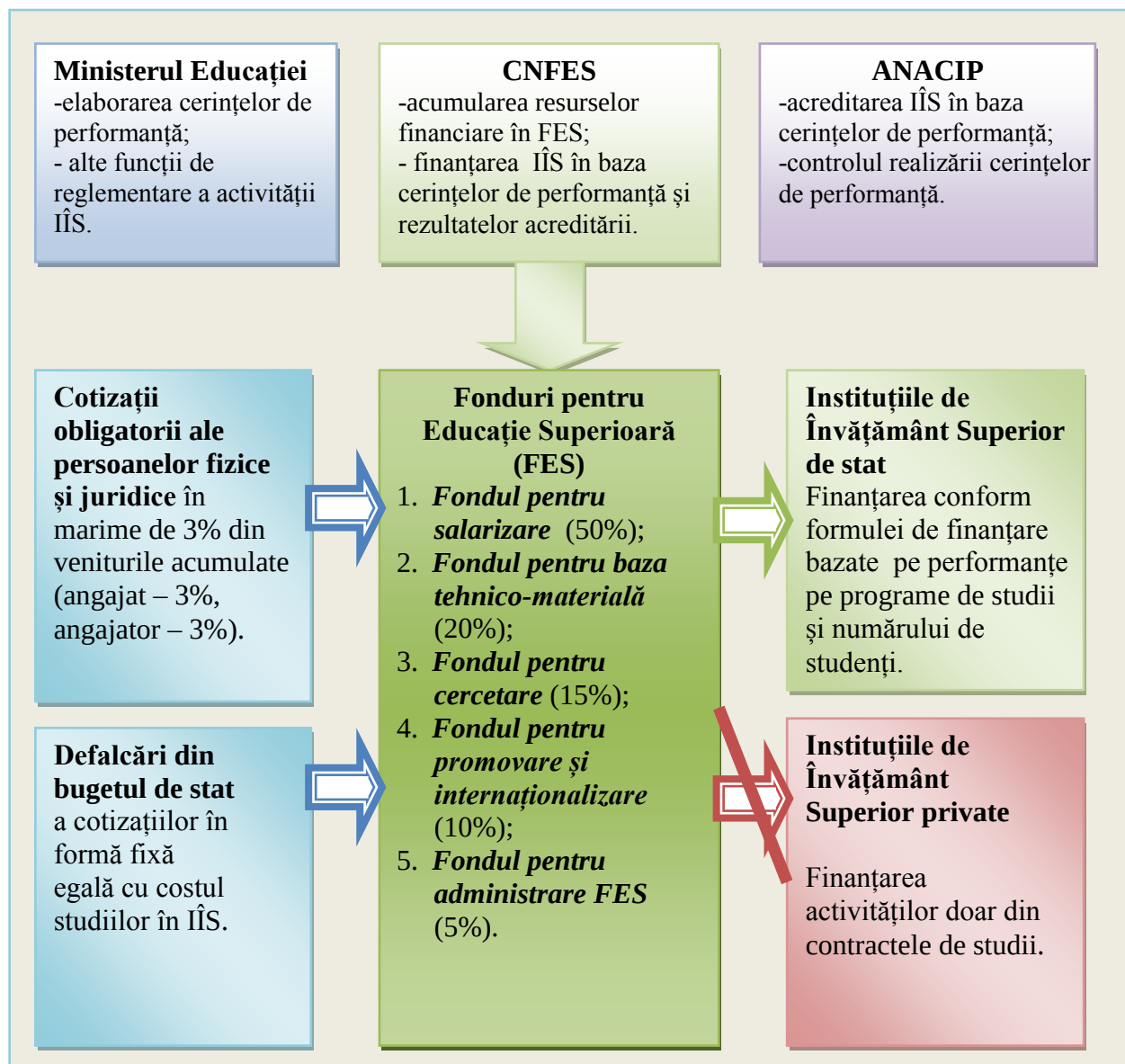

Fig. 3.2. Mecanismul de finanțare a instituțiilor de învățământ superior în Republica Moldova

Sursa: elaborat de autor.

În primul rând, propunem detașarea funcțiilor de repartizare a surselor de finanțare a ÎÎS din atribuțiile Ministerului Educației prin crearea unui organ autonom subordonat Parlamentului – Casa Națională de Finanțare a Educației Superioare (CNFES).

Această organizație trebuie să activeze pe principiul non-profit, având drept scop principal distribuirea surselor financiare, acumulate în Fonduri pentru Educație Superioară (FES),

instituțiilor de învățământ superior în baza formulei de finanțare elaborată și aprobată de Ministerul Educației, luând în considerare rezultatele evaluării externe de ANACIP.

Principalii donatori de fonduri pentru educația superioară vor fi contribuabilii, angajații și angajatorii, precum și bugetul public național. Fiecare părinte va fi cointerestat în acumularea surselor financiare pentru studiile viitoare ale copiilor săi. Actualmente, în Republica Moldova părinții sunt nevoiți să găsească surse financiare considerabile, deseori sub formă de împrumut, pentru studiile superioare ale copiilor. Conform mecanismului propus, părinții vor acumula sursele necesare pentru studiile copiilor pe tot parcursul activității profesionale, aspirând la susținerea CNFES din momentul înmatriculării la studii. Din aceasta rezultă că pe parcursul creșterii duratei active de muncă cetățenii vor susține finanțarea studiilor pentru copii, astfel va fi respectat principiul solidarității, specific creării și utilizării fondurilor cu destinație socială totodată fiind beneficiari ai acestor surse pentru copiii săi sau pentru autoinstruire.

Persoanele solitare și cei care nu au copii la fel vor fi atrași în constituirea FES prin plata obligatorie a acestor cotizații din motivul că au aceleași posibilități de instruire continuă pe parcursul vieții.

Angajatorii vor contribui prin plata cotizațiilor în FES la pregătirea specialiștilor de înaltă calificare pentru economia națională, în general, și pentru instruirea continuă a personalului, în particular. Achitând sumele necesare, angajatorii vor susține dezvoltarea durabilă a economiei naționale, vor contribui la sporirea implementării cercetărilor inovative realizate de instituțiile de învățământ superior și de tinerii specialiști din republică. Totodată, angajatorii vor beneficia de cursuri de perfecționare sau de recalificare necesare specialiștilor din entitățile lor economice, precum și tinerilor specialiști, costul instruirii cărora în ÎÎS a fost achitat de FES.

Defalcările din bugetul național vor fi efectuate în formă fixă pentru toți copiii, care vor fi înmatriculați la studii în instituțiile de învățământ superior de stat din Republica Moldova în volumul costului de studii al unui student conform formulei de finanțare pentru cei ce vor învăța la locuri bugetare și în volumul de supracost a unui contract de studii la specialitățile ce oferă locuri cu taxa de studii. Astfel, va fi asigurată libertatea alegerii programului de studii de către pretendent în dependență de abilitățile și dorințele proprii, părinții fiind scutiți de plățile taxei de studii, care va fi achitat parțial din bugetul de stat în mărimea fixă medie pe acest program de studii și de Fondurile pentru Educație Superioară în mărimea sumei necesare pentru completarea taxei de studii.

Suma fixă va fi stabilită de CNFES ca suma medie de finanțare la nivel național pentru programul de studii, ales de student.

În opinia noastră, sumele acumulate prin cotizații obligatorii și defalcările din bugetul de stat în FES vor fi repartizate în cinci fonduri:

1. *Fondul pentru salarizare* (50%);
2. *Fondul pentru baza tehnico-materială* (20%);
3. *Fondul pentru cercetare* (15%);
4. *Fondul pentru promovare și internaționalizare* (10%);
5. *Fondul pentru gestionarea FES* (5%).

Pentru fondul de salarizare i-a fost atribuită ponderea principală (50%) din necesitatea stringentă de a motiva cadrele științifico-didactice de a-și prelungi activitatea în cadrul instituțiilor de învățământ superior și a dezvolta capacitățile profesionale pentru atingerea celui mai înalt nivelului al indicatorilor de performanță. Această măsură imediat va contribui la sporirea bunăstării personalului universitar și concentrarea acestuia asupra activităților didactice și științifice, care va avea un efect pozitiv asupra calității serviciilor educaționale și de cercetare prestate de universități, precum și a nivelului de pregătire a absolvenților ÎÎS, care, la rândul său, va contribui la dezvoltarea economică regională și națională.

Pentru Fondul de reînnoire a bazei tehnico-materiale (20%) și pentru Fondul de cercetare va reveni 15% pentru menținerea potențialului tehnic și al clădirilor în condițiile necesare, precum și procurarea unor utilaje necesare universităților pentru prestarea serviciilor educaționale sau pentru realizarea cercetărilor științifice, experimentelor etc.

Fondul de promovare și internaționalizare va primi 10% cu scopul necesității promovării programelor de studii oferite de universități la nivel național și internațional pentru atragerea unui număr mai mare de studenți, proces ce se desfășoară în condiții de concurență tot mai dură, din cauza reducerii populației și crizei demografice. La fel măsurile de internaționalizare a studiilor vor îmbunătăți sporirea rating-ului ÎÎS și atragerea investițiilor străine în finanțarea activității acestora.

Evident, este necesar de prevăzut și cheltuieli pentru gestionarea FES, pentru crearea și funcționarea CNFES, resurse ce vor fi acumulate în Fondul de gestionare în mărime de 5%. Totodată, reieșind din necesitățile actuale de finanțare, ponderile ce revin fiecărui fond pot fi modificate pe baza legislativă cu consultarea reprezentanților tuturor subiecților implicați în finanțarea sistemului de învățământ superior.

Finanțarea propriu-zisă a ÎÎS se va realiza pe baza formulei de calcul propusă anterior, în dependență de nivelul de realizare a indicatorilor de performanță în cadrul ÎÎS pe programe de studii și de numărul de studenți înmatriculați la studii la această universitate. Studenții, care au fost admiși la studii, nu vor plăti taxa de studii, fiind finanțați în întregime de FES. În această

manieră, asigurăm accesul la studii superioare tuturor persoanelor tinere și talentate, indiferent de starea financiară a părinților.

Menționăm, că mecanismul de finanțare va fi disponibil doar instituțiilor de învățământ superior de stat, cele private vor finanța activitatea din taxele de studii și alte surse disponibile. Totodată, nu sunt restricționate finanțările din alte fonduri obținute de instituțiile de învățământ superior de stat.

Pentru a valorifica sumele posibile de acumulat în Fondurile pentru Educație Superioară vom efectua câteva calcule estimative.

Având în vedere că veniturile bugetului de stat, provenite din impozitul pe venit a persoanelor fizice și juridice, constituie, în anul 2017, un volum de 4982200,0 mii lei, putem folosi această sumă pentru a calcula 1% din veniturile ce provin din achitarea impozitului pe venit: 49822,0 mii lei înmulțite cu 6% (3% de la angajat și 3% de la angajator) pentru a afla suma estimativă a cotizațiilor persoanelor fizice și juridice în FES:

$$49822,0 \times 6\% = 298932,0 \text{ mii lei}$$

Conform analogiei constituirii fondurilor asigurărilor obligatorii de asistență medicală, unde mai mult de 60% din venituri constituie defalcările din buget, putem calcula o suma aproximativă a veniturilor totale ale FES.

$$298932,0 \times 100 \div 40 = 747330,0 \text{ mii lei pe an}$$

Având în vedere numărul de studenți în ÎS de stat – 66938 de persoane în anul 2016 [43], putem calcula suma finanțării per student din FES:

$$747330,0 \div 66938 \times 1000 = 11164,5 \text{ lei}$$

Reieșind din faptul că această sumă, obținută de noi, în urma calculelor efectuate este, totuși, una estimativă, trebuie să specificăm că valoarea finanțării reale a fiecărui student din FES va depinde de mai mulți factori economici și sociali, precum dezvoltarea economică a țării, veniturile angajatorilor și angajaților, numărul studenților înmatriculați la studii superioare în universitățile de stat din țară etc.

Totodată, considerăm că aportul statului în finanțarea studiilor superioare trebuie să aibă loc în continuare în dependență de necesitățile economiei naționale în specialiști de înaltă calificare.

Pentru o viziune mai clară asupra implementării mecanismului de finanțare propus am evidențiat avantajele și dezavantajele pentru subiecții principali ai procesului de formare a Fondurilor pentru Educație Superioară.

Tabelul 3.2. Avantajele și dezavantajele implementării mecanismului de finanțare a instituțiilor de învățământ superior prin crearea FES

Subiecții	Avantaje	Dezavantaje
Statul	- asigurarea realizării dreptului constituțional al fiecărui cetățean la studii la un nivel înalt (studii superioare); - sporirea nivelului de finanțare a ÎS prin atragerea veniturilor sub formă de cotizații în FES; - perfecționarea procesului de monitorizare a repartizării surselor financiare în sistemul de învățământ superior; - reducerea ponderii cheltuielilor bugetare pentru învățământ superior prin crearea FES și trecerii unei părți din această povară pe seama angajatorilor și angajaților; - aplicarea principiului solidarității în domeniul învățământului superior; - reducerea exodului populației tinere prin atragerea studenților spre obținerea studiilor superioare în Republica Moldova.	- necesitatea creării unei structuri eficiente de acumulare și de repartizare a resurselor financiare (FES); - crearea condițiilor de concurență loială între ÎS la nivel național; - monitorizarea procesului de acreditare a ÎS și stabilirii corecte a coeficienților de performanță în formula de finanțare a programelor de studii; - menținerea stabilității financiare a economiei naționale pentru asigurarea nivelului necesar al finanțării studiilor superioare din sursele FES.
Persoane fizice	- acumularea resurselor necesare studiilor superioare a copiilor; - posibilitatea de a învăța pe tot parcursul vieții; - asigurarea viitorului propriu și al copiilor printr-un nivel înalt de instruire; - posibilitatea de a finanța studiile superioare la programe de instruire mai costisitoare prin compensarea de la FES; - libertatea alegerii programului de studii dorit indiferent de motivele financiare.	- sporirea poverii fiscale și reducerea veniturilor personale cu 3%; - caracterul obligatoriu al contribuțiilor în FES; - existența riscului de instabilitate financiară și pierderii sumelor contribuțiilor acumulate în FES.
Persoane juridice	- asigurarea instruirii calitative a tinerilor specialiști - viitorii angajați; - posibilitatea finanțării prin FES a cursurilor de perfecționare sau de recalificare a personalului angajat; - contribuirea la dezvoltarea	- sporirea poverii fiscale și reducerea veniturilor entității cu 3%; - caracterul obligatoriu al contribuțiilor în FES; - reducerea profitului entității și a posibilităților de reinvestire în procesul de producție, precum și

	economică regională și națională.	prelungire a termenului de recuperare a investițiilor.
Instituțiile de învățământ superior	- sporirea considerabilă a finanțării din bugetul de stat și din FES; - posibilitatea dezvoltării inovaționale a activității didactice prin asigurarea personalului cu tehnica și mijloace inovative; - sporirea salariilor cadrelor didactice și ca consecință creșterea calității procesului de instruire; - sporirea nivelului de autonomie financiară a universităților; - posibilitatea redirecționării surselor financiare acumulate de la bugetul de stat și FES; - creșterea finanțării activităților științifice și de cercetare și prin aceasta contribuirea la dezvoltarea produselor inovaționale necesare economiei naționale; - trecerea ÎÎS din categoria celor mai dezavantajate instituții publice în categoria celor mai necesare pentru economia națională.	- sporirea concurenței între ÎÎS din Republica Moldova; - înăsprirea condițiilor de atragere a potențialilor studenți; - dependență volumului de finanțare a programelor de studii de la numărul de studenți înmatriculați la studii.

Sursa: elaborat de autor.

Reieșind din cele expuse anterior ,concluzionăm că prin implementarea mecanismului de finanțare a instituțiilor de învățământ superior cu ajutorul creării Fondurilor pentru Educație Superioară vor avea de câștigat toți subiecții acestui sistem, cel mai mult studenții și părinții acestora. Totodată, universitățile devin centre de pregătire a specialiștilor de calitate înaltă, centre științifice de creare a produselor inovaționale, devin puncte forte ale dezvoltării economiei naționale.

Ca rezultate pozitive ale implementării propunerilor noastre referitor la formula de finanțare bazată pe performanță și crearea FES, evidențiem următoarele:

- finanțarea ÎÎS se va realiza în dependență de nivelul indicatorilor de performanță realizat în cadrul ÎÎS pe programe de studii și de numărul de studenți înmatriculați la studii la acest program;
- creșterea considerabilă a finanțării instituțiilor de învățământ superior din bugetul de stat și din FES;

- sporirea nivelului de remunerare a cadrelor didactice în dependență de performanțele obținute în cadrul programului de studii;
- perfecționarea procesului de instruire și creștere a calității serviciilor educaționale prin dezvoltarea inovațională a activității didactice și asigurarea personalului didactic cu tehnică și mijloace inovative;
- sporirea nivelului de autonomie financiară a instituțiilor de învățământ superior prin posibilitatea redirecționării mijloacelor financiare acumulate de la bugetul de stat și FES;
- creșterea nivelului de finanțare a activităților de cercetare și contribuirea la crearea în cadrul ÎÎS a produselor inovaționale necesare economiei naționale;
- trecerea ÎÎS din categoria celor mai dezavantajate instituții publice în categoria instituțiilor promotorii ale economiei naționale.

Mecanismul de finanțare a instituțiilor de învățământ superior propus, va avea un efect pozitiv asupra universităților din sistemului național de studii superioare doar în complex cu atragerea resurselor alternative de finanțare.

3.2. Franciza academică internațională – modalitate de finanțare prin internaționalizarea instituțiilor de învățământ superior

Internaționalizarea instituțiilor superioare este un răspuns la globalizarea lumii contemporane. Unii cercetători afirmă că internaționalizarea universităților a precedat globalizarea prin oamenii de știință care călătoresc în jurul lumii din timpurile medievale. Acest punct de vedere presupune că globalizarea se concentrează pe transmiterea resurselor tehnologice și cunoștințelor între popoare, în timp ce internaționalizarea se concentrează pe integrarea unei perspective internaționale în toate domeniile învățământului superior.

Cercetările existente [104, p. 510-519] evocă existența a patru motive majore pentru internaționalizarea instituțiilor de învățământ superior: politic, economic, social / cultural și academic / educațional. De asemenea, există trei răspunsuri principale cu argumente pentru internaționalizarea academică.

În primul rând, părțile interesate din cadrul instituțiilor de învățământ superior vor atribui diferite nivele de importanță pentru fiecare dintre raționamente [104, p. 510-519] . De exemplu, conducerea unei instituții va acorda o importanță majoră pe raționamentul economic în internaționalizarea programelor, în timp ce studenții vor pune mai multă valoare pe motivația

socială și culturală în vederea dezvoltării lor personale, iar personalul academic ar putea aprecia cel mai mult raționamentele academice.

În al doilea rând, sunt posibile schimbări în valoarea raționamentelor personale, care se vor orienta la mediul extern [123].

A treia interacțiune relatează că instituția de învățământ superior are sau nu dorința să se implice în mod proactiv în acest proces. Internaționalizarea devine un proces care nu poate fi evitat în cazul în care o instituție superioară de învățământ dorește să-și mențină pozițiile și să răspundă la potențialele cereri ale părților cointerestate. Cu toate acestea, un partener internațional poate fi pasiv sau activ.

Din momentul în care învățământul superior nu se mai desfășoară doar în interiorul hotarelor naționale, aspectul internațional al mai multor programe devine mai deschis, oferind o creștere substanțială a numărului, naturii și tipului de oportunități de educație oferite în străinătate. Odată cu această creștere a oportunităților apare un număr mai mare de termeni pentru a descrie aceste activități.

Alianța Globală pentru Educație Transnațională (GATE) folosește termenul de educație transnațională și oferă următoarea definiție: toate tipurile de programe de studii pentru învățământul superior, programe de instruire sau de servicii educaționale (inclusiv cele de învățământ la distanță), în care studenții sunt amplasați într-o altă țară decât cea în care își are sediul instituția la care sunt atribuiți [108].

Există mai multe exemple privind colaborarea: când studenții învață pentru o diplomă a unei universități din alt stat în țara lor de origine sau atunci când studenții își încep studiile în țara lor de origine și se transferă în altă țară pentru perioada de finalizare a studiilor. Aceste exemple arată că există un număr considerabil de programe de colaborare, printre care una din cele mai actuale este franciza academică.

Franciza academică se încadrează atât în procesul de internaționalizare cât și de globalizare a instituțiilor superioare de învățământ.

Orice încercare de examinare a francizei academice internaționale trebuie să înceapă cu o definiție clară a acestui termen. Pentru claritate, conform cercetătorului Tilak J. și definiției propuse de British Council am constatat că termenul de franciză academică internațională este utilizat pentru a descrie activitatea exportatoare de programe academice ale unei universități la altă universitate sau într-o altă țară [122].

Astfel, franciza academică este definită ca o activitate internațională în care o universitate sau o instituție de învățământ superior intră în relații de parteneriat cu o altă universitate sau cu

o instituție de învățământ superior din altă țară, în scopul de a livra, integral sau parțial, programele academice studenților universității francizorului din această țară.

Prin urmare, această activitate poate fi realizată în întregime sau parțial, în țara gazdă și la orice nivelul de instruire, adică studii universitare și programe de studii postuniversitare.

O franciză academică poate fi considerată ca fiind un parteneriat de afaceri sau de alianță și un mijloc pentru a obține resurse importante. Cele mai bune resurse sunt cele care aduc o supravaloare sau profituri mai mari cu scopul de a dezvolta un avantaj competitiv. În prezent, există foarte puține cercetări empirice în ceea ce privește beneficiul unei francize academice. Literatura științifică actuală în care este cercetată franciza academică este destul de fragmentată și, de multe ori, integrată în studii generale. Totodată, franciza academică este în creștere permanentă prin exportul de educație prin intermediul unor proiecte de colaborare internațională.

Cu toate că procesele istorice de internaționalizare și de globalizare au variat potrivit vitezei de implementare în diferite părți ale lumii, țările anglo-saxone, în special Marea Britanie și SUA, au fost primii jucători majori în atragerea de studenți străini, plătitori de taxe de studii. Acest lucru se datorează poziției dominante a limbii engleze și a parteneriatelor comerciale bilaterale existente, care sunt de multe ori utilizate drept un factor determinant al potențialului mobilității studenților. Din anul 1990, când gama de parteneriate de colaborare internațională, în special în universitățile britanice, a crescut considerabil, Australia a devenit un jucător dominant. Noi jucători, cum ar fi Franța și Germania, de asemenea, doresc să concureze în această piață aparent profitabilă. Motivele pentru astfel de dezvoltare sunt numeroase și pot fi adesea atribuite schimbărilor în politica guvernului în ceea ce privește educația, și anume: necesitatea de a întreprinde colaborare internațională de cercetare; dezvoltarea proiectelor europene Socrates și Erasmus pentru studenți și cadre didactice prin mobilitate; necesitatea de a demonstra statutul instituției superioare de învățământ la nivel mondial și de a atrage studenți de înaltă calitate; și nu în ultimul rând, mediul social și cultural al țării.

De asemenea, există o necesitate tot mai stringentă de a răspunde globalizării prin pregătirea angajaților (absolvenților universității) – drept o perspectivă internațională a calificărilor obținute de ei în timpul studiilor. Un alt imperativ intern semnificativ, în special într-o perioadă de criză economică la nivel mondial, este venitul suplimentar generat de francizele academice prin intermediul taxelor de studii. Ca rezultat ale mai multor presiuni pe piața mondială, atragerea studenților internaționali la universități a devenit o practică extrem de competitivă în ultimii zece ani și are tendințe să rămână la același nivel.

În mod tradițional, universitățile din America de Nord au pus accentul asupra internaționalizării curriculumului, în timp ce universitățile europene au pus mai mult accent pe

mobilitate. Acest lucru se datorează probabil faptului că mobilitatea internațională poate avea loc pe o distanță mult mai scurtă în Europa, în comparație cu SUA.

În același timp, atractivitatea față de instituțiile anglo-saxone este determinată de următorii factori: calitatea recunoscută a instruirii, recunoașterea la nivel mondial și flexibilitate în procesul de înscriere la programele de instruire.

Acest fapt se datorează, într-o anumită măsură, și creșterii ofertelor de studii postuniversitare în limba engleză, contribuind, astfel, la creșterea atractivității programelor de instruire la ciclul I, licență.

Recesiunea globală, începută în anul 2008, a avut un impact economic și politic continuu în mai multe țări. Un rezultat al acesteia este faptul că costurile suportate de studenții străini sunt mai mari, în comparație cu costurile pentru a studia ca și student acasă și această discrepanță devine o barieră din ce în ce mai semnificativă în instruirea internațională.

În timp ce mai multe guverne, în special în țările în curs de dezvoltare, preferă să sprijine studiile postuniversitare în străinătate, sprijinul financiar pentru studiile de licență este mult mai mic.

Astfel, a crescut motivația economică pentru dezvoltarea internațională a *francizei academice bazate pe instruirea acasă*. Această modalitate de internaționalizare capătă o răspândire tot mai largă în mediul academic. Schematic mecanismul și beneficiile acestui tip de franciză academică este prezentat în figura 3.3.

Într-o franciză academică internațională, studentului îi este adesea atribuit atât gradul de francizor internațional și cel al francizatului prin validare specială comună a diplomelor de studii, în timp ce studenții locuiesc în țara lor de origine. Cu alte cuvinte, studenții, efectuând studiile într-o universitate din țara lor, au posibilitatea să învețe paralel și să obțină diploma unei universități din altă țară, fără să plece de acasă.

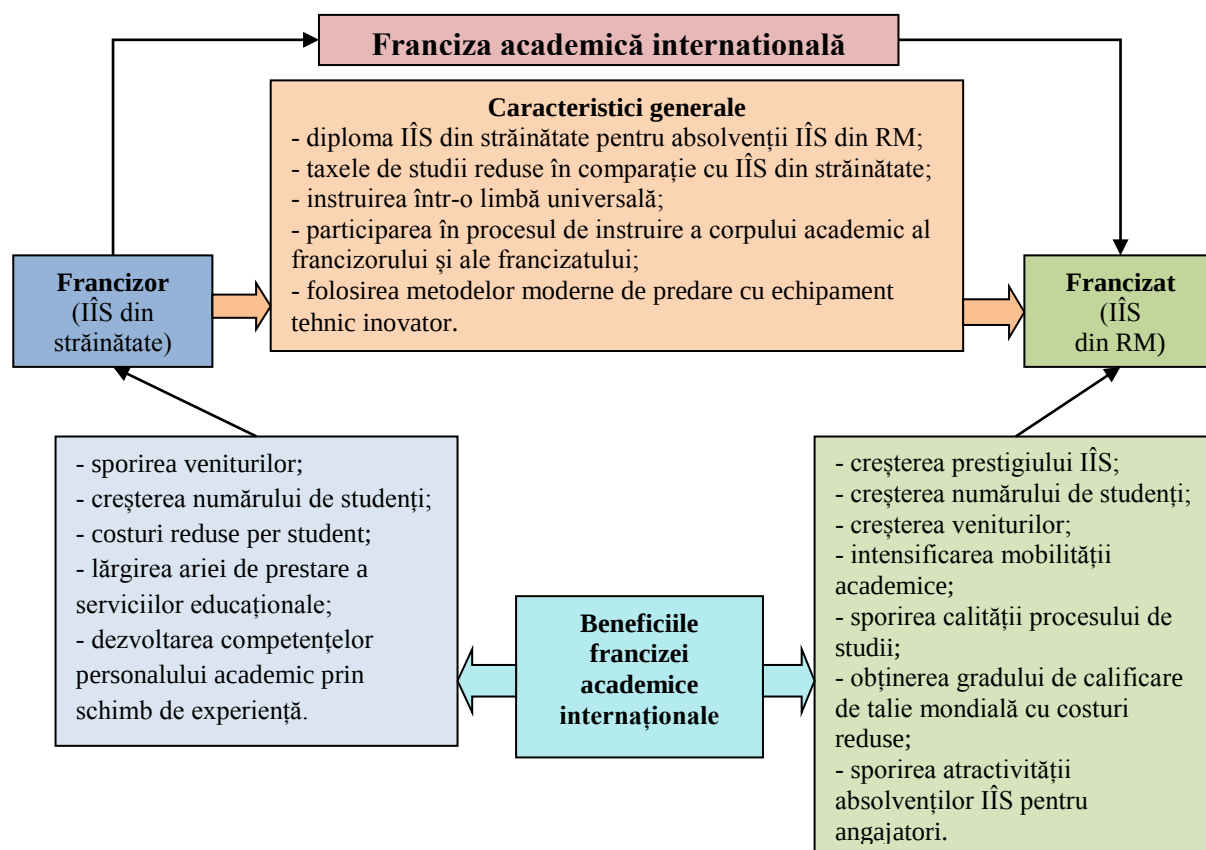

Fig. 3.3. Mecanismul și beneficiile francizei academice internaționale bazate pe instruirea de acasă.

Sursa: elaborat de autor.

În general, există mai multe modalități de studii internaționale în țările gazdă. Franciza academică reprezintă doar una din aceste modalități, una din cele mai accesibile și populare între instituțiile superioare de învățământ. Totodată, studiile superioare din Marea Britanie se consideră un etalon al studiilor superioare la nivel internațional. Reieșind din aceste tendințe și argumente generale, am studiat relațiile de parteneriat internațional ale Cardiff Metropolitan University. Această instituție de învățământ superior este în parteneriat cu mai multe universități mari atât în Marea Britanie, cât și pe plan internațional. În relațiile de parteneriat cu ÎS din alte țări, Cardiff Metropolitan University a adoptat un număr de modele de colaborare pentru a se asigura că programele de studii francizate corespund nevoilor specifice ale studenților și angajatorilor din aceste țări și este de cea mai înaltă calitate.

Clasată în topul universităților din Marea Britanie, Cardiff Metropolitan University prestează servicii educaționale în peste 140 de țări din întreaga lume și este în parteneriat cu mai multe universități la nivel internațional în vederea prestării francizei academice, precum:

- Applied Science University, Bahrain;
- Arab Academy For Science and Technology, Egypt;
- Beacon International College, Singapore;
- City Unity College, Greece / Cyprus;
- CTI Group, South Africa;
- Dimensions International College, Singapore;
- East Asia Institute of Management, Singapore;
- Gulf College, Oman;
- Hong Kong University;
- International College of Business and Technology, Sri Lanka;
- London School of Commerce, London (and overseas campuses);
- Modern University for Business and Science, Lebanon;
- Perrotis College, Greece;
- Planet EDU / QAI;
- Renmin University, China;
- Superior Institutions for Science and Technology, Morocco;
- Universal Business School, India;
- Varna University of Management, Bulgaria.

Toate programele de studii propuse spre franciza academică în colaborare cu Cardiff Metropolitan University sunt verificate cu atenție și sunt supuse în regim continuu verificărilor de către universitatea francizor, fapt care asigură respectarea calității și standardelor programelor oferite în numele Cardiff Metropolitan University.

Pentru a menține standardul înalt de calitate, studenții din țara gazdă sunt supuși reglementărilor și politicilor Cardiff Metropolitan University.

Pentru a compara taxele de studii, percepute în diferite țări pentru programe de studii francizate de Cardiff Metropolitan University, am selectat următoarele date prezentate în tabelul 3.3.

Tabelul 3.3. Taxele de studii anuale pentru programe de studii francizate de Cardiff Metropolitan University în țările gazdă

	Cardiff Metropolitan University, UK	East Asia Institute of Management, Singapore	Varna University of Management, Bulgaria	Belgrade London School of Commerce, Serbia
Studii de licență, euro	13556	12073	3900	3950
Studii de master, euro	14735	20563	9900	9500

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [108].

Comparația nivelului de taxe de studii a universității francizor Cardiff Metropolitan University și al celor din universitățile partenere din diferite țări este prezentată în figura 3.4.

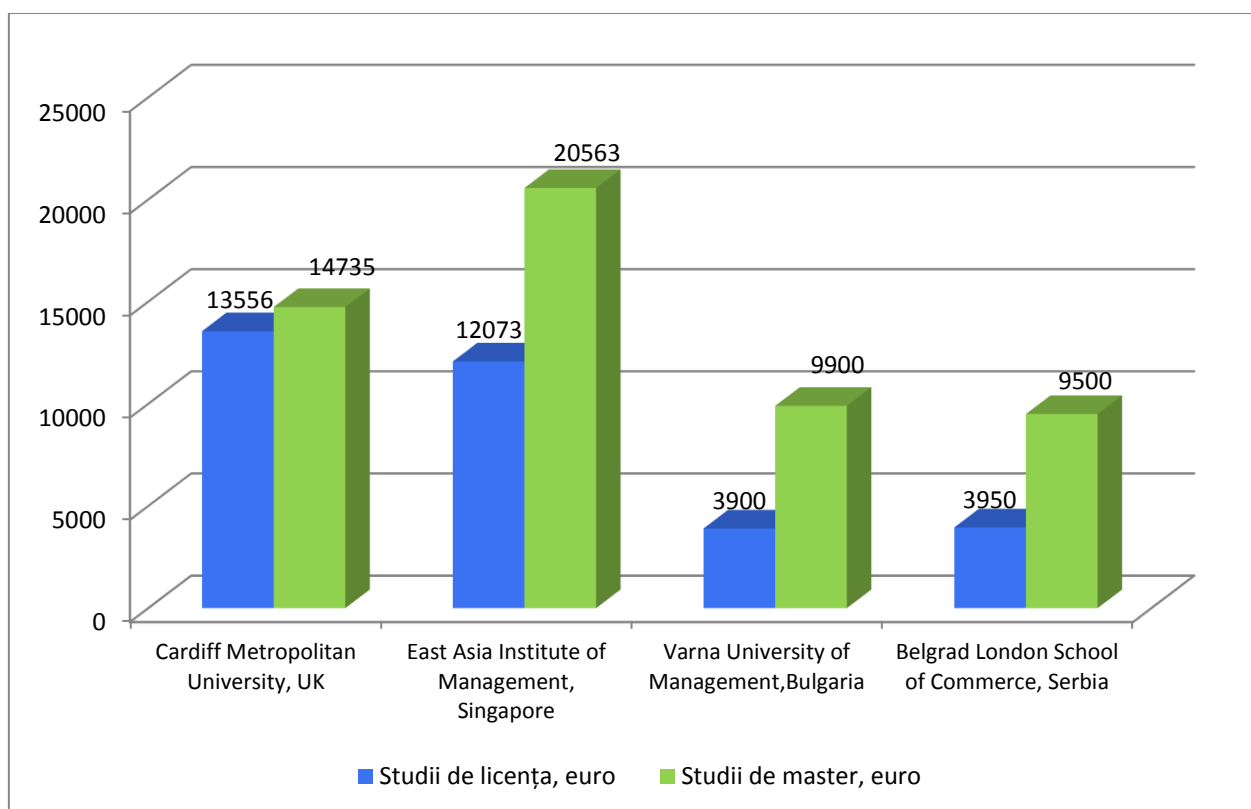

Fig. 3.4. Compararea nivelului de taxe de studii percepute de universitatea francizor și universitățile partenere pentru studii de licență și master

Sursa: elaborat de autor în baza datelor din tabelul 3.3.

Din datele prezentate în tabelul 3.3 și în figura 3.4 observăm că nivelul taxelor de studii în Cardiff Metropolitan University este destul de înalt, 13556 euro pentru studii de licență și 14735 pentru studii de master, precum și în East Asia Institute of Management din Singapore aceste taxe sunt și mai sporite, 12073 euro și respectiv 20563 euro. În același timp, taxele de studiile pentru universitățile partenere din Europa de Est sunt cu mult mai reduse în comparație cu universitatea francizor – pentru studii de licență 3900 euro și de master 9900 euro în Varna

University of Management din Bulgaria și 3950 pentru licență și 9500 pentru master în Belgrade London School of Commerce din Serbia. Reieșind din datele prezentate, menționăm că diferența dintre taxele de studii este provocată de specificul dezvoltării economice și sociale a diferitor țări. Totodată, diferența dintre taxele de studii pentru licență și master este mai pronunțată în țările gazdă în comparație cu universitatea francizor pentru a compensa taxa redusă pentru studii de licență.

În urma cercetărilor efectuate, putem constata că mărimea taxelor de studii este stabilită în mod individual cu fiecare partener aparte sub influența a mai multor factori economici, sociali și politici, precum și în dependență de politicile și strategiile de dezvoltare, stabilite de universitatea francizor.

Pentru a estima costurile posibile ale unui program de studii internațional francizate în cadrul instituției superioare de învățământ din Republica Moldova, vom compara taxele de studii în diferite instituții de învățământ superior recunoscute la nivel mondial cu taxele prognozate în cadrul francizei academice (Tabelul 3.4).

Tabelul 3.4. Taxele de studii în instituțiile de învățământ superior la nivel internațional și prognozate pentru franciza academică în Republică Moldova

Instituția de învățământ superior	Țara de origine	Costul total al studiilor pe an, \$	Taxa de studii pentru programe post-universitare, \$	Taxa de studii prognozată pentru franciză (propus de autor -50%), \$
Universitatea Harvard	Marea Britanie	55000	36000	18000
Massachusetts Institute of Technology	SUA	38000	30000	15000
Universitatea Cambridge	Marea Britanie	21400	11300	5650
Universitatea Oxford	Marea Britanie	20000	11500	5750
Universitatea Stanford	SUA	39000	29000	14500
Universitatea Yale	Marea Britanie	49000	35300	17650

Sursa: elaborat de autor în baza datelor din Times Higher Education,

www.timeshighereducation.com/features/international-and-postgraduate-fees-survey-2016

Deci, propunem o estimare a taxei de studii la programe posibile pentru francizare ale celor mai prestigioase universități din lume, în mărime de 50% din suma taxei de instruire pentru programe post-universitare, având în vedere că costurile de întreținere, de cazare și altele sunt

suportate de student în condițiile generale pentru Republica Moldova. În acest caz, studentul, care învață la programe francizate, achită o taxă de studii majorată în comparație cu un alt program de studii oferit de instituția superioară de învățământ din Republica Moldova. Totodată, taxa de studii pentru un program francizat de la Universitatea Oxford, de exemplu, va fi cu mult mai mică în comparație cu taxa din țara de origine a acestei universități.

În franciza academică internațională, instituția parteneră dobândește o dimensiune internațională, o percepție a calității educației dintr-o instituție recunoscută pe plan internațional și, în plus, recunoașterea internațională, în timp ce costurile pentru studenți sunt semnificativ reduse. Putem să subliniem că rezultatele progresului tehnologic, cum ar fi: videoconferințe/prelegeri, tablă interactivă, internet-forumuri și webinare, au avut un impact pozitiv asupra mai multor platforme didactice și de studii, inclusiv prin susținerea predării și învățării în „clase” virtuale la nivel mondial.

Implementarea francizei academice internaționale în cadrul instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova poate fi o posibilitate reală de dezvoltare amplă a universităților, având în vedere procesele negative sociale și economice ce influențează asupra stării actuale a instituțiilor de învățământ superior. Recurgerea la relațiile de franciză academică poate aduce mai multe rezultate pozitive instituțiilor superioare de învățământ autohtone.

Generalizând cele expuse, concluzionăm, în primul rând, că există puține cercetări efectuate în acest domeniu. În al doilea rând, franciza academică devine din ce în ce mai populară printre instituțiile de învățământ superior, în special la studii de licență, grație costului redus per student. În al treilea rând, indiferent de faptul că francizele academice sunt parteneriate între instituțiile de învățământ superior, totuși, există o ierarhie în cadrul acestui tip de parteneriat. Acest lucru influențează, în mod inevitabil, comportamentul partenerilor și poate duce la tensiuni din cauza existenței diferitor percepții de venit și risc.

Drept rezultat al unei francize academice de succes apar beneficii atât așteptate, dar și neașteptate. Conform cercetărilor, efectuate de Pon K. și Ritchie C., aceste beneficii sunt următoarele:

- Potrivit literaturii de specialitate, instituțiile de învățământ superior, francizor și francizat, în această colaborare de succes, au avut o filozofie proactivă de creștere a profilurilor internaționale ale instituțiilor, în mare parte, prin sistemul de franciză academică. Acest lucru a fost destinat să ofere o perspectivă internațională pentru programele de studii și, de asemenea, un motiv în plus a fost creșterea numărului de studenți și creșterea veniturilor. Cu toate acestea, un alt raționament a fost identificat de către francizați, care, în scopul atragerii studenților, trebuie să ofere un program academic, care este atractiv și asigură inserția simplă și rapidă a

studentului pe piața muncii după finalizarea cu succes a studiilor. Instituțiile de învățământ superior aleg franciza academică internațională din motiv că ea aduce o validare internațională a programului de studii, care va fi bine primit pe piața locurilor de muncă pentru absolvenții instituției. Acest aspect al creșterii șanselor de angajare a fost subliniat de mai mulți francizați care consideră că obținerea diplomei internaționale ar majora semnificativ perspectivele de angajare a studenților, fapt care i-ar distinge pe piața muncii, fiind, de asemenea, și o justificare pentru taxele mai mari pe care le percep pentru a acoperi costurile mai ridicate ale acestor instruiți. De asemenea, instituțiile de învățământ superior francizați consideră că „alumni” (comunitatea lor de absolvenți) se va dezvolta și vor beneficia în urma acestui fapt, fiind în măsură să demonstreze inserția profesională. Aceasta, la rândul său, ar consolida prestigiul programelor de studii și creșterea numărului de studenți și a calității solicitanților. Din acest punct de vedere, franciza academică internațională este o activitate rațională și durabilă.

- Odată cu raționamentele pentru a se franciza, au fost clar argumentate problemele identificării partenerului. Un factor major, în acest context, este cel de cunoaștere a limbii străine. Francizații, de regulă, doresc un program de colaborare într-o limbă universală mai degrabă decât în limba maternă pentru a consolida nucleul internațional al acestor programe.

- În procesul de desfășurare a francizei academice internaționale au fost identificate beneficiile:

- majorarea numărului de studenți și al impactului financiar;
- creșterea prestigiului instituției superioare de învățământ;
- sporirea calității și dezvoltarea personalului;
- apariția și implementarea factorului de schimbare.

După cum a fost menționat anterior, instituțiile de învățământ superior doresc să atragă cât mai mulți și mai buni studenți. Francizații susțin că au atras studenți în instituția lor, care ar fi plecat la alte instituții, din cauza că au beneficiat de franciza academică. De asemenea, și francizorul beneficiază din creșterea numărului de studenți, dat fiind că acești studenți sunt înregistrați ca fiind înscriși atât la francizor, cât și la francizat.

Francizații au acceptat că a existat o povară financiară pentru studenții care s-au înscris la programele în cadrul francizei academice din cauza că au fost nevoiți să plătească mai mult decât studenții care au acceptat programele de la universitatea din țara de origine. Cu toate acestea, instruirea în bază de franciză academică a fost compensată din mai multe motive. În primul rând, studenții vor obține două diplome, una națională și una internațională. În al doilea rând, studenții au avut posibilitate de a rămâne acasă cu costurile pentru întreținere mult mai mici. În al treilea

rând, taxele de studii deși sunt mai mari decât cele din țara lor de origine, oricum au fost întotdeauna mai mici decât taxele de studii plătite în țara francizorului.

Pentru toate instituțiile de învățământ superior participante în relațiile de franciza academică, realizarea activităților internaționale a avut un impact pozitiv ce constă în sporirea prestigiului instituției.

Majoritatea instituțiilor superioare de învățământ francizați au preluat de la francizor procedurile de evaluare a calității, iar implementarea acestora are loc nu doar în cadrul programelor francizate. În mod pragmatic, acest lucru a fost mai convenabil în cazul în care programele au fost asemănătoare, ce a permis francizatului (instituției de învățământ superior) să demonstreze calitatea și, deci, a consolida statutul întregii instituții de învățământ superior pe plan național și internațional.

Din punctul de vedere al francizorului, franciza academică a fost văzută ca o activitate de prestigiu în sensul că programele și diplomele lor au fost căutate de către alte instituții.

Cu toate acestea, trebuie de subliniat faptul că francizații ar putea distruge instituția gazdă în cazul în care franciza academică nu a fost exploatată corect. Acest lucru este posibil, în special, în instituțiile de învățământ superior în cazul în care un număr foarte mare de programe au fost trecute în regim de franciză. Prin urmare, în timp ce franciza academică este, în general, văzută ca un beneficiu reputațional, întotdeauna a existat un „risc potențial” atunci când un parteneriat a fost dezvoltat pentru prima dată, în special în cazul în care francizorul a elaborat programe insuficient de justificate din punctul de vedere al asigurării calității. Din punctul de vedere al francizorilor, un avantaj constă în sporirea exigențelor față de personalul didactic în vederea necesității elaborării materialelor didactice mai calitative pentru studenții din diferite țări.

Încă un beneficiu neașteptat privind dezvoltarea pozitivă în procesele academice constă în factorii de schimbare. Cei implicați au fost de acord că toate părțile participante în procesul de franciză academică trebuie să accepte schimbări culturale în procesul de învățare și de predare, dacă franciza academică a fost reușită.

Cu toate acestea, cercetările efectuate indică că beneficiile obținute pot fi identice și pot fi împărtășite de către ambii parteneri printr-un flux cu două direcții, chiar dacă obiectivele au fost diferite de la bun început. Francizatului obține mai multe beneficii financiare prin creșterea veniturilor din taxele studenților, iar francizorul obține mai multă experiență academică prin dezvoltarea personalului și prin cercetarea academică.

Considerăm, că unul dintre factorii-cheie în francizele academice de succes este dorința inițială proactivă de a internaționaliza împreună cu disponibilitatea de a sprijini instituția

superioară de învățământ și personalul academic în astfel de evoluții. Acest lucru, de obicei, este determinat de necesitatea de a susține și de a îmbunătăți viabilitatea financiară a instituției de învățământ superior prin creșterea numărului de studenți și sporirea statutului internațional. Francizorii sunt de acord că valoarea francizei academice pentru instituțiile lor este mult mai mare decât prestigiul și beneficiile financiare. Dorința proactivă de a internaționaliza trebuie să fie legată de beneficiile care îmbunătățesc, în mod deschis, calitatea activității și experienței academice pentru toate părțile interesate din instituțiile de învățământ superior – „francizorii” și „francizații”, în cazul în care franciza academică este de succes.

Studenții, de asemenea, sunt părțile interesate într-o franciză academică. Fără dorința lor de a studia la acest program specific franciza academică nu va avea succes. Totuși, aceste programe vor fi întotdeauna mai costisitoare (grele) pentru studenți, atât financiar, cât și din punctul de vedere al mediului internațional de învățare.

Conform studiului realizat de McNamara Economic Research (MCER) și prezentat în mai 2013, în cadrul Summitului învățământului superior, convocat de British Council, s-a stabilit că impactul local al educației transnaționale în dezvoltarea societății de cunoaștere la nivel mondial are mai multe aspecte [107].

Pentru a efectua acest studiu au fost selectate 10 țări (Botswana, China, Malaysia, Mexico, Pakistan, Russia, Singapore, South Africa, UAE, Vietnam), care posedă o anumită maturitate în desfășurarea procesului de educație transnațională, inclusiv și sub formă de franciză academică. Această cercetare a implicat un grup mare al părților interesate în franciza academică, pentru a se asigura că toți actorii, la nivel instituțional și național, au fost incluși, atât studenți participanți în educația transnațională, cât și cei ce fac studii la nivel local.

Scopul cercetării a fost identificarea impactului academic, economic, de competențe și socio-cultural al implementării francizei academice în aceste țări în viziunea studenților beneficiari de franciză academică și a experților interni în domeniul învățământului superior.

La nivel național, impactul academic sub formă de acces sporit la învățământul superior și perfecționare este analizat ca principalele două avantaje ale educației transnaționale (prin franciza academică) și, în general, sunt considerate mai importante decât beneficiile politice, economice sau de competențe [107].

Cel mai mare impact socio-cultural, apreciat de către studenții programelor francizate, este creșterea inserției lor ca specialiști pe plan internațional.

Principalul avantaj economic al francizei academice la nivel de student / instituție este că studiile prin franciză sunt o alternativă mai accesibilă pentru populație în comparație cu costul studiilor în străinătate. Un aspect negativ al francizei academice, la nivel de student / instituție,

de asemenea, a fost încadrat într-un context economic, fiind costul ridicat al contractului de studii în comparație cu programele locale.

Conform studiului experienței țărilor străine ce au acceptat dezvoltarea programelor educaționale prin franciza academică, am identificat avantajele și dezavantajele implementării acestora în Republica Moldova din punctul de vedere al studenților, instituțiilor de învățământ superior, reprezentanților administrației publice și al angajatorilor.

Tabelul 3.5. Avantajele și dezavantajele implementării francizei academice în Republica Moldova la nivel de studenți și instituții de învățământ superior

Avantaje	Dezavantaje
1. Creșterea perspectivei internaționale pentru studenți și cadre didactice	1. Costul ridicat al instruirii pentru student în comparație cu programele locale
2. Promovarea înțelegerii și competenței interculturale	2. Lipsa recunoașterii locale / acreditării oficiale
3. Alternativă accesibilă a studiilor în străinătate	3. Programul francizat este orientat occidental și nu este potrivit totalmente pentru țară gazdă
4. Îmbunătățirea capacității de cercetare în colaborare	4. Suprasolicitarea de limbă străină ca limbă de predare
5. Sporirea competențelor lingvistice	
6. O gamă mai largă de programe disponibile	
7. Generarea veniturilor pentru instituțiile superioare de învățământ locale și sprijinirea economiei locale	

Sursa: elaborat de autor.

În general, principalul avantaj la nivel instituțional și de studenți este că franciza academică oferă un preț accesibil pentru o alternativă de a studia la secția cu frecvență și cu o calificare internațională. Aceasta înseamnă că crește interesul față de educația internațională ce poate fi realizat prin franciza academică și nu doar prin mobilitatea studenților. Riscul potențial referitor la programul francizat este că curriculumul, fiind centrat occidental, nu va cuprinde și particularitățile locale. Totodată, am identificat mai multe avantaje ale implementării relațiilor de franciza academică pentru instituțiile de învățământ superior și studenți.

La nivelul Ministerului Educației și al altor reprezentanți al administrației publice, precum și al potențialelor angajatori pe piața de muncă din Republica Moldova, am identificat următoarele avantaje și dezavantaje (Tabelul 3.6).

Tabelul 3.6. Avantajele și dezavantajele implementării francizei academice în Republica Moldova la nivel de reprezentanți ai administrației publice și ai angajatorilor

Avantaje	Dezavantaje
1. Acces sporit la învățământul superior pentru studenții din țara gazdă	1. Crearea concurenței pentru studenți și personalul academic al instituției francizate cu instituțiile locale superioare de învățământ
2. Creșterea generală a calității furnizării serviciilor din învățământul superior	2. Angajatorii nu sunt conștienți sau sunt sceptici pentru programele prestate prin franciza academică
3. Construirea relațiilor internaționale și de înțelegere reciprocă între țări	3. Creșterea exodului potențialului intelectual din țară gazdă
4. Compensarea decalajelor de competențe pe piața forței de muncă	4. Programele propuse prin franciza academică nu sunt durabile / sunt concentrate pe termen scurt
5. Îmbunătățirea infrastructurii, cum ar fi: transport, clădiri/campusuri, facilități de cercetare și IT	

Sursa: elaborat de autor.

La nivel național, dezavantajele implementării francizei academice sunt mai puține decât avantajele identificate. Desigur, există riscul de exod intelectual și al creării concurenței între instituțiile de învățământ superior, dar aceste riscuri sunt prezente și în Republica Moldova. Din aceste considerente avantajele reprezintă beneficii reale pentru instituțiile de învățământ superior, pentru întregul sistem de învățământ superior și pentru agenții economici-angajatori.

Reieșind din cercetările efectuate anterior, vom evidenția principalele avantaje economice ale implementării *francizei academice bazate pe instruire acasă* pentru instituțiile de învățământ superior, care vor îmbunătăți situația financiară a universităților din Republica Moldova:

- creșterea statutului ÎÎS la nivel mondial și atragerea mai multor studenți, inclusiv atragerea studenților din alte state;
- valorificarea de către ÎÎS a venitului suplimentar generat de francizele academice prin intermediul taxelor de studii, achitate de studenții ce au acceptat studiile la programe francizate;
- dobândirea dimensiunii și recunoașterii internaționale și, ca urmare, sporirea atractivității ÎÎS și creșterea numărului de studenți;

- sporirea atractivității ÎS ce implementează franciza academică pentru un număr tot mai mare de studenți și, ca rezultat, reducerea costului per student la aceste programe;
- creșterea șanselor de angajare a absolvenților programelor prin obținerea diplomei internaționale și naționale inclusiv în companiile și instituțiile naționale și internaționale, în țară și peste hotarele țării, ce ar fi o justificare pentru taxele mai mari pe care le percepe ÎS pentru a acoperi costurile mai ridicate ale acestor instruiți;
- ÎS francizați prin angajarea absolvenților la nivel internațional și prin dezvoltarea rețelei acestora („alumni”) vor beneficia financiar prin crearea endowment fondurilor și a platformelor de crowdfunding.

În viziunea noastră, principalul avantaj economic al francizei academice la nivel de instituție este acela că studiile prin franciză sunt o alternativă mai accesibilă pentru populație în comparație cu costul studiilor în străinătate.

3.3. Perfecționarea sistemului de gestiune financiară a instituțiilor de învățământ superior prin atragerea surselor alternative de finanțare

În ultimii ani, mai multe state au realizat reforme în finanțarea învățământului superior. Cele mai multe dintre aceste reforme au vizat schimbările în mecanismele de alocare a resurselor, în principal, datorită tendințelor de corelare directă între resursele din partea statului și rezultatele activităților instituțiilor, precum și o abordare competitivă în alocarea globală a resurselor.

Mobilizarea și utilizarea eficientă a resurselor sunt direcțiile prioritare în domeniul politicii învățământului superior în toate țările lumii, reflectând unele tendințe interdependente care influențează, în mod direct, necesitatea atragerii resurselor suplimentare: schimbări în structura demografică, cererea tot mai mare pentru învățământul superior, în special în țările în curs de dezvoltare, trecerea la învățarea pe tot parcursul vieții, dar și creșterea costurilor serviciilor educaționale.

În acest context, dezvoltarea strategiilor pentru finanțarea învățământului superior în Republica Moldova trebuie efectuată în conformitate cu principalele tendințe mondiale. Prima tendință implică creșterea în continuare a repartizării costurilor în diferite forme. A doua tendință vizează dezvoltarea crescândă a mecanismelor de finanțare bazate pe performanță și calitate (performance-based funding). Cea de a treia tendință implică combinarea tot mai mare a diferitelor instrumente financiare în contextul fiecărei țări, inclusiv apariția unor mecanisme de finanțare, bazate pe cerere [113].

Având în vedere aceste tendințe mondiale, în procesul de elaborare a unei politici financiare a ÎS trebuie luate în considerare și cele cinci principii de finanțare eficientă. Astfel, sunt necesare:

- mobilizarea resurselor suficiente, atât publice cât și private, în egală măsură pentru a răspunde la creșterea cantitativă și necesitatea de a îmbunătăți cerințele de calitate;
- asigurarea că repartizarea costurilor este însoțită, în mod necesar, de acordarea asistenței adecvate studenților;
- utilizarea instrumentelor financiare, bazate pe evaluarea calității și a rezultatelor, precum și, după posibilitate, să se aloce resurse pe bază de concurs;
- existența compatibilității depline și complementării diferitelor instrumente de finanțare;
- respectarea principiilor transparenței în proiectarea și utilizarea tuturor instrumentelor financiare.

Este important să subliniem faptul că reforma finanțării învățământului superior nu este un scop în sine, dar asigură realizarea stabilității financiare pentru creșterea accesibilității învățământului superior și a îmbunătățirii calității acestuia.

În condițiile formării a relațiilor de piață, având în vedere reducerea în același timp a volumului finanțării publice a învățământului superior și creșterea concurenței pe piața serviciilor educaționale, este necesară dezvoltarea unor surse alternative de alocare a resurselor financiare de către instituțiile de învățământ superior [144, p. 81-90]. Un loc aparte ocupă atragerea ajutorului de caritate din mai multe categorii de donatori, inclusiv absolvenți și părinții lor, prietenii și asociații, organizații de caritate și întreprinderi.

Fundațiile de caritate sunt interesate, în primul rând, în activitatea de cercetare a universităților, într-un sens mai larg, acestea sprijină procesul științific și educațional în vederea realizării unor obiective care coincid cu obiectivele lor. Întreprinderile sunt cointerestate în universități ca în producători de tineri specialiști calificați, precum și acordă un sprijin pentru programele educaționale ce reprezintă în sine un mecanism de creare a unei imagini pozitive în mediul studenților și al absolvenților pentru recrutarea lor ulterioară. De asemenea, companiile sunt interesate de realizarea, pe baza universităților, și a unor cercetări cu caracter aplicabil. În cele din urmă, sprijinul unei instituții de învățământ de către o întreprindere mare este un exemplu de parteneriat public-privat și demonstrează responsabilitatea socială a businessului.

Motivele menționate mai sus ale diferitelor categorii de donatori stipulează unele trăsături specifice procesului de *fundraising* (din engleză – strângere de fonduri) în învățământul superior [136, p. 45-54].

Un mecanism-cheie al fundraising-ului educațional este *endowment fund* – un fond ce se formează prin donații sau contribuții cu destinație specială, care sunt investite și produc un venit regulat, din care o parte este utilizată pentru dezvoltarea instituțiilor de învățământ superior.

În universitățile americane de top, veniturile obținute de la endowment fond constituie aproximativ 30% din bugetele instituțiilor de învățământ superior.

Fondurile endowment diferă de fondurile de caritate prin destinația veniturilor investiționale, obținute din capitalul format de donatori. În același timp, donatorii au dreptul de a indica, în mod clar, cum poate fi cheltuit venitul obținut.

Cel mai recunoscut fond endowment este fondul Nobel, care a fost creat în secolul XIX. În conformitate cu voința lui Alfred Nobel, veniturile din vânzarea proprietății sale ar trebui să fie investite în valori mobiliare sigure, iar oamenii de știință au fost premiați din sursele acumulate din veniturile și dobânzile obținute. La momentul decesului lui Alfred Nobel, averea sa a fost estimată la o valoare de aproximativ 212 milioane de dolari, astăzi activele fondului Nobel depășesc 500 milioane de dolari. Acesta este suficient pentru a acorda, anual, pentru fiecare câștigător al premiului Nobel cel puțin de 1 milion de dolari.

Crearea fondului endowment presupune realizarea scopurilor și obiectivelor strategice importante pentru activitatea instituției de învățământ superior – modernizarea bazei tehnico-materiale, sporirea salariilor personalului și a burselor studenților, dezvoltarea activității de cercetare și altele.

Printre cele mai principale sarcini se regăsesc: crearea condițiilor transparente și efective pentru finanțarea privată de către persoanele fizice și juridice din domeniului educației, extinderea bazei de venituri ale instituțiilor de învățământ superior și sporirea stabilității lor financiare.

Inițiatorul creării unui fond endowment poate fi atât universitatea, cât și unii subiecți din sectorul privat – persoane fizice sau juridice, cointerestate în dezvoltarea acesteia. Fondatorul endowment fund poate fi orice persoană fizică sau juridică. O regulă generală este că fondatorii nu au drepturi asupra proprietății fondului, precum și veniturile obținute nu aparțin acestora. Endowment fund realizează numai formarea capitalului și transferul acestuia în gestiunea trust (de încredere) a unei companii specializate.

Gestionarea fondului se realizează de către organul suprem de conducere și consiliul de administrație, în componența căruia, de regulă, sunt incluși reprezentanții beneficiarului - instituției de învățământ superior, principalii donatori, persoane independente.

Veniturile obținute de la gestiunea capitalului din endowment fund, se transmit în ordinea stabilită beneficiarului – instituției de învățământ superior, care, la rândul său, trebuie să administreze sursele acumulate conform obiectivelor stabilite de acest fond. Astfel, necesitățile universității pot fi acoperite pe diferite poziții:

- dacă ele sunt înscrise în obiectivele activității endowment fund;
- dacă donatorul a indicat destinații concrete de utilizare a donațiilor acordate, conform necesităților instituției de învățământ superior;
- dacă consiliul de administrație al fondului adoptă această hotărâre în cazul când donatorul(rii) nu au stabilit destinații de utilizare a veniturilor din donații [143].

Constituirea fondurilor endowment necesită de la universități eforturi suplimentare. Va fi necesar de creat un sistem de atragere a resurselor donatorilor, precum că acest proces, în întregime, depinde de calitatea activității, eforturile depuse de instituția de învățământ superior sau ale consiliului de administrație a fondului. Din motivul că activitatea endowment fund are un caracter de lungă durată, obținerea succesului momentan în construirea acestuia este puțin probabilă. Dar după ce se acumulează o anumită cantitate de resurse financiare, fondul devine pentru instituția de învățământ superior o sursă de venit stabil, în continuă creștere pentru un termen lung [154]. În baza celor menționate prezentăm schema mecanismului de activitate a endowment fund al instituției de învățământ superior (Figura 3.5).

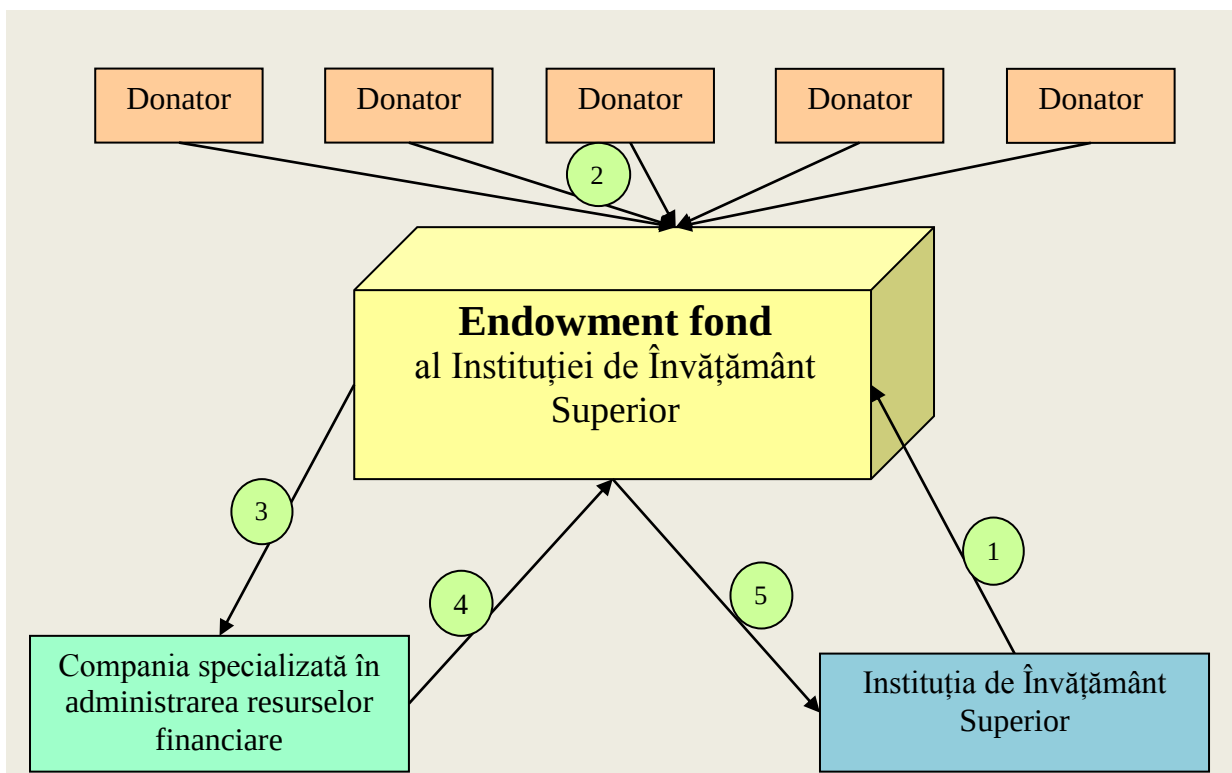

Fig. 3.5. Mecanismul de activitate a endowment fond al instituției de învățământ superior

Sursa: elaborat de autor în baza [143].

Nota:

- 1 - Constituirea de către instituția de învățământ superior a organizației necomerciale în formă de endowment fund.
- 2 - Formarea capitalului social al endowment fund din donațiile diferitor donatori cu specificarea destinației sumelor oferite.
- 3 - Endowment fund transmite capitalul acumulat în gestiunea unei companii specializate.
- 4 - Compania specializată transmite periodic veniturile obținute de la administrarea capitalului fondului endowment pentru utilizarea lor ulterioară în conformitate cu obiectivele stabilite.
- 5 - Endowment fund transferă veniturile obținute instituției de învățământ superior conform planului financiar.

Printre avantajele principale ale endowment fund pot fi evidențiate următoarele:

- atragerea investițiilor private în sectorul învățământului superior;
- integritatea capitalului fondului, utilizarea doar a veniturilor obținute de la administrarea acestui capital, formarea rezervei financiare;
- posibilitatea de finanțare a unei serii mai largi de domenii de cercetare, de proiecte specializate, a activității inovaționale, promovarea studenților, crearea granturilor pentru personalul didactic, sporirea nivelului de salarizare, atragerea cadrelor mai calificate, procurarea utilajului și a materialelor metodico-didactice mai performante;

- sporirea ratingului instituției de învățământ superior și, ca rezultat, creșterea nivelului de finanțare atât din sursele bugetare, cât și din sursele private, sporirea capitalului endowment fund prin creșterea donatorilor;
- sporirea eficienței gestiunii proprietății instituției de învățământ superior;
- existența unei structuri transparente și clare pentru donatorii formării fondului și a utilizării veniturilor acumulate;
- este un mecanism comod pentru controlul repartizării resurselor fondului endowment precum și a acumulării donațiilor;
- înlesnirile fiscale pentru donatori, pentru endowment fund și pentru instituția de învățământ superior.

De regulă în practica internațională este larg răspândită aplicarea înlesnirilor fiscale pentru promovarea activității fondurilor endowment. Având statutul de organizație necomercială, ele sunt scutite de achitarea impozitului pe venit. La fel se aplică și măsurile fiscale de stimulare a donatorilor în diferite forme.

Constituirea fondurilor endowment și aplicarea tehnologiilor de atragere a donațiilor de către instituțiile de învățământ superior se află în strânsă legătură cu crearea de către universitate a structurilor de parteneriat. Astfel, endowment fund reprezintă un mecanism de conservare pe termen lung a capitalului obținut de la donatori.

Instituțiile de învățământ superior din străinătate utilizează nu numai endowment fund ca posibilitate de atragerea resurselor financiare suplimentare, dar și *crowdfunding* – un instrument eficient pentru acumularea unor resurse financiare pe termen scurt. Pentru mulți dintre absolvenții universităților și pentru alte părți cointerestate cel mai mare interes reprezintă proiectele pe termen scurt, beneficiile și rezultatele cărora pot fi obținute în viitorul apropiat. Pentru astfel de donatori poate fi oferit *crowdfunding*, ca posibilitate de a sprijini pe termen scurt proiectele universitare [155].

Crowdfundingul (din engleză *crowd* – „mulțimea” și *funding* – „finanțare”) este un mecanism pentru atragerea fondurilor de la donatori în scopul realizării produsului, asistență pentru nevoiași, eveniment, susținerea afacerilor etc. [135]. Acest instrument financiar reprezintă plasarea unui apel despre apariția nevoilor de finanțare a unui eveniment sau a unui proiect universitar pe termen scurt și atragerea mai multor donatori de sume mici, cointeresați în acordarea ajutorului în cadrul acestui apel. Cel mai răspândit exemplu de crowdfunding este apelarea către donatori prin diferite mijloace de comunicare cu scopul de acumulare a unor sume mari necesare pentru efectuarea tratamentului costisitor și salvarea unui copil bolnav.

În această ordine de idei, instituția de învățământ superior trebuie să dezvolte platforma de crowdfunding pe rețele de socializare și pe site-ul universității pentru colectarea sumelor mici de donații de la mai mulți doritori pentru a ajuta universitatea preferată în unele situații complicate. Drept beneficiu pentru aceste persoane uneori este suficientă plasarea pe această platformă a unui mesaj de mulțumire. Prin acest mijloc financiar, universitatea poate colecta sume necesare pentru organizarea unei conferințe științifice, a unui concurs pentru studenți, a oricărui proiect pe termen scurt cu rezultate vizibile și transparente pentru populație, inclusiv și pentru donatori.

Cu ajutorul tehnologiei crowdfunding, universitățile vor obține un număr mult mai mare de potențiali donatori. Utilizarea acestor instrumente financiare necesită anumite schimbări organizatorice în cadrul învățământului superior din motivul că asigurarea unui suport corespunzător pentru activitatea platformei crowdfunding, precum și punerea în aplicare a tehnicilor de atragere și consolidare a relațiilor cu partenerii și a altor forme de interacțiune cu potențialii donatori necesită efort considerabil din parte a personalului universității.

Mecanismele financiare, analizate mai sus (endowment fond și crowdfunding), constituie mijloace de stabilizare a situației financiare a universității în ceea ce privește concurența sporită asupra resurselor financiare în învățământul superior și creșterea concurenței la nivel național și internațional pe piața educației. Fiecare dintre aceste mecanisme analizate, în mod individual, pot influența asupra resurselor financiare ale universității, deoarece oferă instituției de învățământ superior sporirea finanțării și stabilitate financiară. În același timp, aplicarea în complex a acestor mecanisme și completarea acestora cu optimizarea structurii interne organizatorice și financiare ale universității va permite atingerea poziției concurențiale cât mai înalte.

Astfel, este necesar de elaborat un complex de mecanisme financiare care vor permite acumularea și repartizarea resurselor financiare în anumite scopuri, care, în cel mai avantajos mod, va spori nivelul de finanțare a universității și va realiza stimularea financiară a personalului în concordanță cu efortul depus de către fiecare membru al comunității academice.

În opinia noastră, relațiile financiare interne și externe ale instituției de învățământ superior pot fi prezentate în calitate de un complex de relații între universitate și parteneri, ce formează un complex de mecanisme de atragere, acumulare și repartizare a surselor financiare pentru asigurarea activității acesteia (Figura 3.6). Această structură complexă trebuie să fie administrată de un sistem informațional specializat pentru evitarea abuzului în utilizarea resurselor financiare, acumulate de către ÎS și pentru asigurarea transparenței sistemului financiar la cel mai înalt nivel. Pentru sporirea eficienței mecanismelor de atragere, acumulare și repartizare a resurselor financiare universitatea trebuie să implementeze și o structură complexă de tip organizatoric. Aceasta ar trebui să includă mecanisme pentru atragerea fondurilor suplimentare pe baza mai

multor forme de perspectivă de colectare a surselor suplimentare pentru finanțarea activității ÎÎS, inclusiv constituirea endowment fund și crearea platformei de crowdfunding.

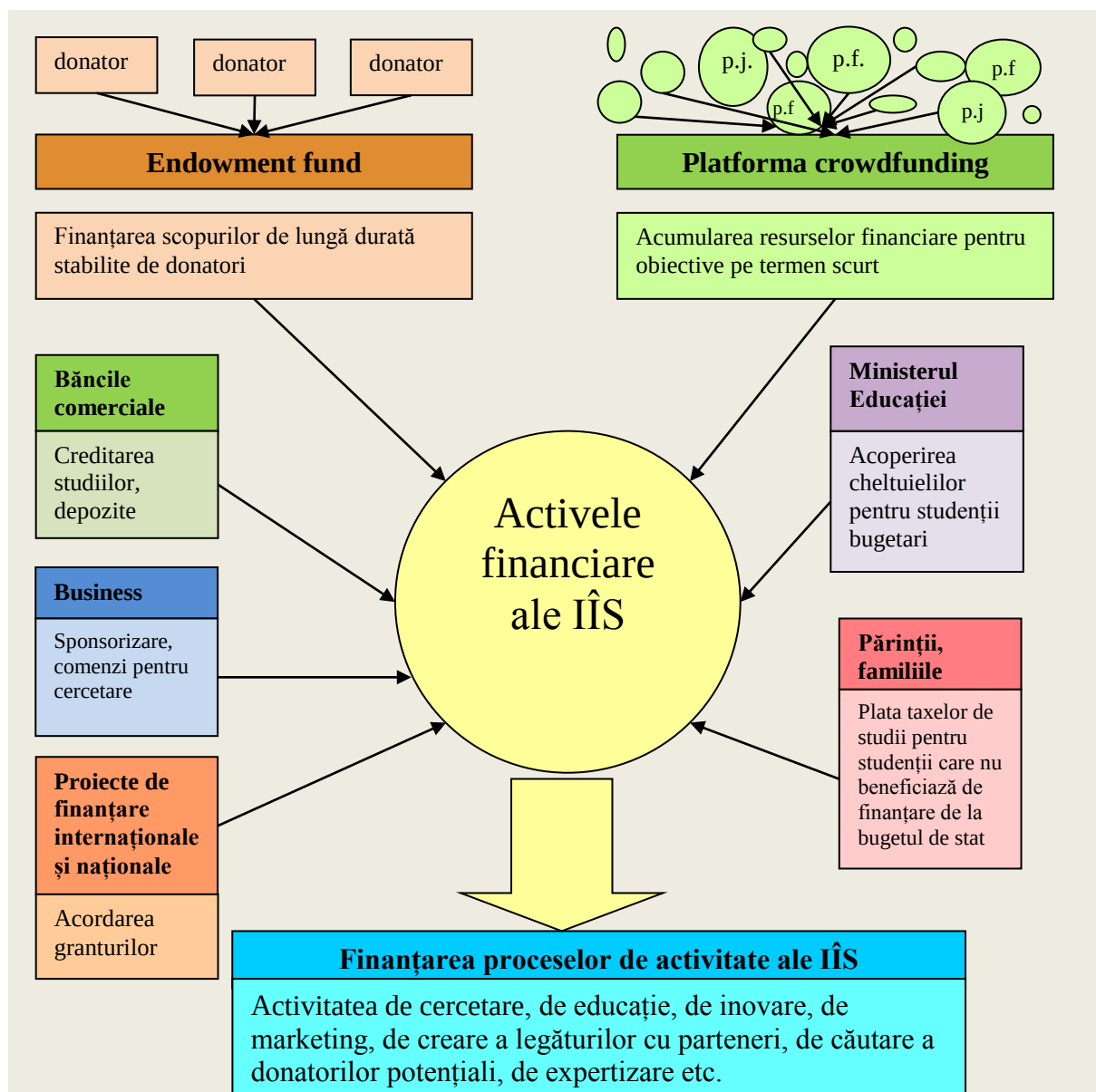

Fig. 3.6. Structura complexă a mecanismelor de atragere, acumulare și repartizare a surselor financiare pentru activitatea instituției de învățământ superior

Sursa: elaborat de autor.

Astfel, putem menționa că principalele avantaje ale constituirii endowment fund și creării platformei de crowdfunding pentru ÎÎS sunt:

- atragerea investițiilor private în sectorul învățământului superior, inclusiv și pe durată redusă;
- atragerea mai multor donatori, cointeresați în acordarea ajutorului în cadrul apelului lansat de ÎÎS;

- posibilitatea de finanțare a unui spectru mai larg de domenii de cercetare, de proiecte specializate și a activității inovatoare;
- promovarea studenților;
- inițierea granturilor pentru cercetările comune cu personalul didactic;
- sporirea nivelului de salarizare și atragerea cadrelor mai calificate;
- procurarea utilajului și a materialelor metodico-didactice mai performante;
- sporirea ratingului ÎS și, ca rezultat, creșterea nivelului de finanțare atât din surse bugetare cât și din surse private;
- sporirea eficienței gestiunii proprietății ÎS.

Structura complexă, propusă de noi, ar permite universității să realizeze acumularea resurselor financiare în scopul finanțării celor mai importante proiecte, procese și programe din punctul de vedere al comunității academice.

Implementarea acestui mecanism complex ar permite monitorizarea permanentă a proiectelor interne după toate criteriile înaintate pe diferite direcții de activitate a ÎS, efectuarea controlului extern și intern asupra repartizării și utilizării resurselor financiare colectate, sporirea responsabilității personalului ce gestionează aceste resurse și creșterea nivelului de calitate a serviciilor educaționale și științifice, prestate de universitate, și, ca rezultat, consolidarea poziției universității în ratinguri la nivelul național și internațional.

Cu ajutorul acestui mecanism complex, ÎS va fi capabilă să realizeze motivarea personală a colectivului și a studenților, ce realizează proiecte promițătoare pe diferite direcții de activitate a universității, inclusiv să implementeze susținerea financiară a studenților și a colaboratorilor talentați care activează asupra elaborării, comercializării și a transferului de inovații ale ÎS.

Astfel, implementarea acestei structuri financiare ar permite ÎS să se obțină poziții superioare pe piața serviciilor de educație, imposibil de atins prin utilizarea sistemului clasic de finanțare și de organizare a fluxurilor financiare.

3.4. Concluzii la capitolul 3

Din cele expuse în capitolul 3, efectuăm următoarele concluzii principale:

- 1) Reieșind din experiența avansată a țărilor europene în domeniul finanțării sistemului de învățământ superior și a unor practici reușite de aplicare a managementului și gestiunii financiare universitare, propunem adaptarea sistemului național de gestiune a resurselor financiare destinate instituțiilor de învățământ superior în vederea atragerii surselor suplimentare de finanțare, precum investiții directe, taxe de școlarizare, surse financiare provenite din rezultatele cercetărilor efectuate în cadrul ÎS și încheierea contractelor de parteneriat de lungă durată cu reprezentanții sectorului privat;

- 2) În condițiile autonomiei financiare, alocările din bugetul de stat nu trebuie să fie bazate pe cheltuieli istorice, ci pe o finanțare per student pe fiecare program de studii, care va include cheltuieli salariale, cheltuieli de achiziționare a mărfurilor, serviciilor și lucrărilor necesare pentru asigurarea desfășurării procesului educațional, cheltuieli pentru dezvoltare și un coeficient de specialitate sau criterii calitative;
- 3) În viziunea autorului, ar fi rezonabilă introducerea sistemului de finanțare a universităților bazat pe indicatori de calitate, sistem existent în multe țări. În acest caz, poate fi aplicat sistemul de standarde propus de ANACIP, astfel încât cu adevărat să reflecte performanțele universităților, ceea ce ar stimula activitatea eficientă a instituțiilor de învățământ superior.
- 4) Îmbunătățirea finanțării ÎÎS ar putea fi atinsă prin participarea la proiecte de cercetare, investiționale în baza cooperării cu diverși parteneri naționali și internaționali, inclusiv parteneriatul public privat, crearea unităților și subdiviziunilor de cercetare-inovare, dezvoltare, proiectare, prestări de servicii și activități de producție, precum și prin aplicarea unor mecanisme de colectare a resurselor financiare suplimentare;
- 5) În rezultatul cercetărilor efectuate, autorul propune un mecanism de finanțare a ÎÎS prin crearea unui organ autonom – Casa Națională de Finanțare a Educației Superioare și crearea Fondurilor Educației Superioare. Mecanismul propus de finanțare va fi disponibil doar instituțiilor superioare de învățământ de stat, cele private vor finanța activitatea din taxele de studii și alte surse disponibile;
- 6) Reieșind din importanța sprijinului financiar al domeniului de învățământ superior atât din bani publici, cât și din surse alternative, autorul a studiat posibilitatea de perfecționare a managementului financiar al ÎÎS prin crearea **endowment fund** și a **platformei crowdfunding**. *Endowment fund* și *crowdfunding*, analizate anterior, constituie mijloace de stabilizare a situației financiare a universității în ceea ce privește concurența sporită asupra resurselor financiare în învățământul superior din Republica Moldova și creșterea concurenței la nivel național și internațional pe piața educației. Fiecare dintre aceste mecanisme, în mod individual, pot influența asupra resurselor financiare ale universității, deoarece oferă ÎÎS sporirea finanțării și stabilitate financiară. În același timp, aplicarea în complex a acestor mecanisme și completarea acestora cu optimizarea structurii interne organizatorice și financiare ale universității va permite atingerea poziției financiare cât mai înalte.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În urma cercetărilor teoretice, metodologice și aplicative, referitoare la tema abordată, autorul formulează următoarele concluzii:

1. În atitudinea față de reforma învățământului superior se conturează două tendințe extreme: a) deși statul pledează prin actele sale de guvernare pentru autonomie universitară, totuși persistă încă un management centralizat în care deciziile importante se iau la nivel central, iar universităților le revine rolul de a le aplica; b) universitățile se pronunță pentru un management descentralizat bazat pe autonomia universitară nelimitată;

2. În ultimii ani, s-au diversificat sursele de finanțare și s-au introdus unele modificări în mecanismele de finanțare ale instituțiilor de învățământ superior. Cu toate acestea, nu se pot ignora astfel de tendințe negative ca scăderea finanțării reale a învățământului superior, lipsa de fonduri pentru acoperirea cheltuielilor curente, pentru reparații și întreținere etc. Instituțiile de învățământ superior nu dispun de mecanisme adecvate de colectare de noi fonduri și de gestionare eficientă a acestora [25, p. 91-97];

3. Actualmente, sunt necesare și oportune un șir de măsuri care sunt chemate, pe de o parte, să elimine starea de subfinanțare a învățământului superior, iar, pe de alta, să diversifice sursele de finanțare, să aplice criterii stricte de promovare a echității sociale pentru studenți, concomitent cu stimularea inovațiilor competitive [21, p.154-158];

4. Analizând situația conturată în domeniul învățământului superior cu privire la finanțarea instituțiilor de învățământ superior putem afirma că, necătând la eforturile întreprinse de Guvern pentru reformarea sistemului educațional, totuși rămân foarte multe lacune și neajunsuri ce împiedică dezvoltarea sistemului național de învățământ, inclusiv și cel de învățământ superior. Printre acestea menționăm: reducerea numărului de absolvenți ai liceelor și colegiilor, drept consecință a crizei demografice din anii '90; micșorarea ponderii absolvenților liceelor și a colegiilor în numărul persoanelor înmatriculați în învățământ superior; discrepanță tot mai mare dintre volumul cheltuielilor per student din banii publici și taxe de studii, acceptate de populație [22, p. 256-258];

5. Conform opiniilor exprimate, taxele de studii au fost colacul de salvare pentru universități, permițându-le să-și dezvolte baza tehnico-materială. Pe de altă parte, cuantumul taxelor actuale nu reflectă costurile reale suportate de către instituțiile de învățământ superior în procesul de instruire [24, p. 354-359];

6. Presiunea factorului demografic. Micșorarea numărului de absolvenți ai liceelor, datorită tendințelor demografice negative, precum și imposibilitatea înmatriculării absolvenților

școlilor medii de cultură generală la facultăți a redus substanțial capacitatea universităților de a suplini resursele financiare din taxele de studii;

7. Un alt element, care dispune de un potențial de subminare a pozițiilor financiare ale universităților, este competiția externă. Pornind de la presupuziția că în prezent această competiție nu reprezintă un pericol evident, alinierea și integrarea sistemului de învățământ superior din Republica Moldova în spațiul învățământului superior european va testa serios competitivitatea universităților autohtone.

Soluționarea problemei științifice importante constă în elaborarea propunerilor cu privire la perfecționarea mecanismelor și metodelor moderne în domeniul gestiunii financiare în cadrul instituțiilor de învățământ superior, prin elaborarea modelului econometric de dependență între factorii de influență și point break-chair în vederea optimizării gestiunii resurselor financiare ale instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova, precum și determinarea noilor posibilități de acumulare a resurselor financiare suplimentare în vederea optimizării gestiunii resurselor financiare ale instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova, care a condus la formularea următoarelor **recomandări**:

1. Adaptarea la realitățile sistemului național de gestiune a resurselor financiare destinate instituțiilor de învățământ superior a mai multor modalități de atragere a surselor suplimentare de finanțare, precum investițiile directe, taxe de școlarizare, surse financiare provenite din rezultatele cercetărilor efectuate în cadrul instituțiilor de învățământ superior, încheierea contractelor de parteneriat de lungă durată cu reprezentanții sectorului privat [22, p. 256-258].
2. În condițiile autonomiei financiare, alocările din bugetul de stat nu trebuie să fie bazate pe cheltuieli istorice, ci pe o finanțare *per student* pe fiecare program de studii, care va include cheltuieli salariale, cheltuieli de achiziționare a mărfurilor, serviciilor și lucrărilor necesare pentru asigurarea desfășurării procesului educațional, cheltuieli pentru dezvoltare și un coeficient de specialitate sau criterii calitative.
3. Considerăm că ar fi rezonabilă introducerea sistemului de finanțare a universităților bazat pe indicatori de performanță, sistem existent în multe țări. În acest caz, va trebui bine gândit sistemul de indicatori, astfel încât cu adevărat să reflecte performanțele universităților. Acest lucru ar stimula activitatea eficientă a instituțiilor de învățământ superior.
4. Creșterea autonomiei universității ar putea fi obținută prin participarea la proiecte de cercetare, investiționale în baza cooperării cu diverși parteneri naționali și internaționali, inclusiv parteneriatul public privat, crearea unităților și subdiviziunilor

de cercetare-inovare, dezvoltare, proiectare, prestări de servicii și activități de producție [94, p. 31-33].

5. Estimarea eficienței activității unei instituții de învățământ superior care activează în condițiile autonomie financiare trebuie efectuată printr-un șir de indicatori economici, elaborat de autor, având ca argument că aceste instituții sunt plasate în condiții asemănătoare agenților economici ce desfășoară activitatea pe piața concurențială, unde performanțele obținute în anul curent joacă un rol vital în dezvoltarea de lungă durată [24, p. 354-359].
6. Perfecționarea mecanismului de finanțare a ÎS prin crearea unui organ autonom – Casa Națională de Finanțare a Educației Superioare și crearea Fondurilor pentru Educație Superioară, care va fi disponibil doar instituțiilor superioare de învățământ de stat și va facilita accesul la studii superioare a mai multor categorii de beneficiari ai sistemului de educație indiferent de starea financiară personală sau a părinților.
7. Atragerea surselor suplimentare de finanțare în cadrul instituțiilor de învățământ superior, reieșind din posibilitățile oferite de aceste instrumente de atragere a surselor financiare suplimentare în condițiile reducerii finanțării universităților din sursele publice. Aceste modalități de colectare a fondurilor suplimentare principal noi în domeniul învățământului superior din Republica Moldova, vor asigura sporirea competitivității instituțiilor de învățământ superior naționale pe plan internațional, precum și va asigura dezvoltarea durabilă și stabilă a instituțiilor de învățământ superior [33, p. 147-150].

Implementarea recomandărilor și propunerilor, elaborate de autor va permite instituțiilor superioare de învățământ nu numai să se mențină pe piața educațională, dar și să dezvolte considerabil economia națională prin reorientarea acesteia spre noi etape de creștere, spre inovații și cunoaștere. Perfecționarea sistemului de gestiune financiară a instituțiilor de învățământ superior va ameliora situația financiară a universităților, contribuind considerabil la perfecționarea sistemului național de educație, drept consecință urmând nu numai dezvoltarea economică intensivă, ci și îmbunătățirea imaginii Republicii Moldova pe plan internațional.

BIBLIOGRAFIE

Publicații în limba română

1. Alte documente relevante pentru Învățământul Superior din Europa - Declarație universală privind învățământul Universitar. 1998. 77 p. http://www.upt.ro/pdf/calitate/Alte_documente_relevante_pentru_Invatamantul_Superior.pdf (vizitat 14.03.2016).
2. Alte documente relevante pentru Învățământul Superior din Europa. Recomandarea UNESCO cu privire la Statutul Cadrelor Didactice din Instituțiile de Învățământ Superior. 1997. http://www.upt.ro/pdf/calitate/Alte_documente_relevante_pentru_Invatamantul_Superior.pdf (vizitat 18.03.2016).
3. Băncilă N. Gestiunea financiară. Chișinău, 2005. 228 p. ISBN 9975-934-57-9.
4. Bostan I. Autonomia universitară versus responsabilitățile publice și universitare: raport. Chișinău, 2010. 28 p.
5. Bostan I. Procesul de la Bologna: oportunități și riscuri pentru instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova. În: Modernizarea învățământului superior din Republica Moldova în contextul procesului de la Bologna: conf. intern., 25-28 noiembrie, 2004. Chișinău, 2004, p. 2-12. <http://www.ipp.md/public/files/Publicatii/2004/noiembrie/06%20Rom.pdf> (vizitat 12.02.2016).
6. Bostan V. Taxele de studii universitare trebuie mărite. <http://unimedia.info/stiri/video-rectorul-utm-taxe-de-studii-trebuie-marite-111597.html> (vizitat 21.03.2016).
7. Brătianu C., Lefter V. Management strategic universitar. București: Ed. Rao, 2001. 204 p.
8. Brezeanu P., Boștinăru A. Diagnostic financiar. Instrumente de analiză financiară. București: Ed. Economică, 2003. 235 p.
9. Brezeanu P. Gestiunea financiară a întreprinderii în economia de piață. București: Ed. Fundației România de mâine, 2002. 230 p.
10. Brezeanu P. Gestiunea financiară și politicile financiare ale întreprinderii. București: Ed. Fundației România de mâine, 1998. 320 p.
11. Buruian L. Educație antreprenorială pentru studenți. În: Antreprenoriat ingineria afacerii: Conferința națională științifico-practică cu participare internațională. Chișinău, 13-14 octombrie 2011. ISBN 978-9975-9653-7-8.
12. Caisin S. ș. a. Management financiar universitar. Chișinău: USM, 2001. 228 p. ISBN 9975-70-071-3.
13. Casian A., Tiron R. Finanțarea învățământului universitar – factor important al creșterii economice. În: Culegere de articole științifice și teze ale comunicărilor științifice în cadrul Conferinței Internaționale „Creșterea economică calitativă: aspecte teoretice și practice”, Chișinău, ASEM, 27 februarie, 2014, p. 42-48.
14. Ciurea C., Litra L. Impactul politicilor autorităților publice centrale asupra sistemului universitar din Republica Moldova. IDIS „Viitorul”. În: Politici Publice, 2009, nr. 2, p.

- 14-18 <http://www.viitorul.org/public/2018/ro/STUDIUL%20EDUCATIE.pdf> (vizitat 27.01.2016).
15. Clark R. Crearea universităților antreprenoriale: direcții de transformare organizațională. București: Ed. Paideia, 2000. 200 p.
16. Codul Educației al Republicii Moldova. Nr. 152 din 17 iulie.2014. În: Monitorul Oficial, 24.10.2014, nr. 319-324. <http://lex.justice.md/md/355156/>; www.euniam.aau.dk (vizitat 17.03.2016).
17. Cojocaru V. Problema antreprenoriatului din perspective experiențelor educaționale. În: Studia Universitas. Chișinău, 2010, nr. 5(35), p. 179-186. ISSN 1857-2013.
18. Comisia Europeană. Guvernarea în învățământul superior din Europa: Politici, structuri, finanțare și corp academic. Brussels: Eurydice, 2008. 18 p. ISBN 978-92-79-08524-6.
19. Cotelnic A. Finanțarea universitară în Republica Moldova: situația actuală și perspective autonomiei financiare. În: Analele Academiei de Studii Economice a Moldovei, 2013, ed. a 11-a, nr. 2, p. 6-11.
20. Cotelnic A. Competitivitatea universitară – factor important al dezvoltării competitivității economice. În: Conferința științifică internațională. Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii. 28-29 noiembrie, 2012, vol. 1, p. 146-149. ISBN 978-9975-75-628-0.
21. **Creciun A.** *Eficiența investiției în educația de nivel superior.* În: Dezvoltarea economică în contextul aspirației de integrare europeană. Perspective și realizări: conf. șt. int., 23-24 oct. 2009. Chișinău: USM, 2009, p. 154-158. ISBN 978-9975-70-915-6.
22. **Creciun A.** *Evoluția cheltuielilor pentru învățământ în Republica Moldova.* În: Simpozionul Internațional al Tinerilor Cercetători, 28-29 apr. 2010. Chișinău: ASEM, 2010, ed. a 8-a, p. 256-258. ISBN 978-9975-75-543-6.
23. **Creciun A.** *Instrumente de management financiar în instituțiile de învățământ superior.* În: Potențialul de dezvoltare al pieței financiare nebancare și perspectivele dezvoltării acesteia = The financing potential for the non-banking financial market and its development prospects: conf. șt. intern., 27-28 noiem. 2015. Chișinău: [s. n.], 2015, p. 268-272. ISBN 978-9975-3018-4-8.
24. **Creciun A.** *Metode de determinare a eficienței cheltuielilor în învățământul universitar.* În: Studii economice, 2012, an. 6, nr. 3-4, p. 354-359. ISSN 1857- 226X.
25. **Creciun A.** *Modele de finanțare a învățământului universitar în unele țări europene = Patterns of funding university education in some European countries.* În: Economica, 2011, nr. 3, p. 91-97. ISSN 1810-9136.
26. **Creciun A.** *Necesitatea analizei nevoilor de educație în cadrul sistemului educațional.* În: Lucrări științifice ale Universității Agrare de Stat din Moldova. Economie, 2010, vol. 25(2), p. 164-167. ISBN 978-9975-64-193-7.
27. **Creciun A.** *Nevoile sociale și nevoile individuale de educație.* În: Rolul investițiilor în dezvoltarea durabilă a economiei naționale în contextul integrării europene: conf. șt. int., 29-30 oct. 2010. Chișinău: ASEM, 2010, p. 250-253. ISBN 978-9975-75-548-9.
28. **Creciun A.** *Particularități de esență ale investiției în educație și formare profesională.* În: Economie și sociologie, 2011, nr. 3, p. 141-144. ISSN 1857-4130. <http://reviste.asm.md/files/revista%20ES%203-2011> (vizitat 16.02.2016).
29. **Creciun A.** *Principalele particularități ale investiției în educație și formare profesională.*

- În: Simpozionul Internațional al Tinerilor Cercetători, 10-11 apr. 2009. Chișinău: ASEM, 2009, vol. 1, ed. a 7-a, p. 327-329. ISBN 978-9975-75-471-2.
30. **Creciun A.** *Problemele finanțării învățământului superior în situații de criză.* În: Studia Universitatis. Seria: Științe Exacte și Economice, 2010, nr. 7, p. 146-150. ISSN 1857-2073.
 31. **Creciun A.** *Rolul managementului financiar în cadrul sistemului de învățământ.* În: Simpozionul Internațional al Tinerilor Cercetători, 21-22 apr. 2005. Chișinău: ASEM, 2005, ed. a 3-a, p. 316-317.
 32. **Creciun A.** *Sarcinile și funcțiile managementului financiar universitar în dezvoltarea societății.* În: Simpozionul Internațional al Tinerilor Cercetători, 14-15 apr. 2006. Chișinău: ASEM, 2006, ed. a 4-a, p. 251-253. ISBN 978-9975-75-371-2.
 33. **Creciun A.** *Mecanismul financiar – element al sistemului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor superioare de învățământ.* În: Conferința științifică internațională consacrată celei de-a XXV-a aniversări a ASEM „25 de ani de reformă economică în RM: prin inovare și competitivitate spre progres economic”, 23-24 septembrie, 2016, vol. V, Chișinău, p. 147-150. ISBN 978-9975-75-839-0.
 34. Curtea de Conturi: Hotărâre Nr. 3 din 18.01.2007 privind raportul asupra planificării și utilizării mijloacelor publice în instituțiile de învățământ superior în perioada anilor 2005 - 2006 (9 luni) Publicat: 06.04.2007 în Monitorul Oficial nr. 047 art. nr: 7.
 35. Cușnir C., Fuior E., Ganea V. *Finanțele întreprinderii.* Chișinău, 2014. 467 p. ISBN 978-9975-114-85-1.
 36. Dan M. *Clusterelor inovative: o soluție pentru dezvoltarea economică a României.* În: Economie teoretică și aplicată, 2012, vol. XIX, nr. 9, p. 3-14.
 37. Declarația participanților conferinței internaționale: „Modernizarea învățământului superior din Republica Moldova în contextul procesului de la Bologna”, 27 noiem. 2004. Chișinău, 2004. http://www.utm.md/edu/legal/decl_conf.pdf (vizitat 25.05.2015).
 38. Doga-Mîrzac M. *Gestiunea sistemului de finanțare a businessului mic și mijlociu în contextul dezvoltării proceselor economice.* Teză de doctor habilitat. Chișinău, 2015. 292 p.
 39. Doga-Mîrzac M. *Reglementarea managementului financiar în agrobusinessului mic.* Chișinău: ASEM, 2004. 157 p. ISBN 9975-75-224-1.
 40. Dincă G. *Gestiunea financiară a instituțiilor publice.* Brașov, 2011. 171 p. ISBN 978-973-598-901-1.
 41. Dumitru M. *Gestiunea financiară a întreprinderii.* București: Editura Fundației „România de Măine”, 2003. 240 p. ISBN 973-582-655-0.
 42. *Educația în Republica Moldova: publicație statistică, 2014-2015.* Chișinău, 2015. http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Educatia/Educatia_RM_2015.pdf (vizitat 10.04.2016).
 43. *Educația în Republica Moldova: publicație statistică, 2014-2015.* Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, Chișinău 2015 Ordinul ministrului finanțelor nr. 2016 din 28 decembrie 2015 cu privire la aprobarea Planului de conturi contabile în sistemul bugetar și a Normelor metodologice privind evidență contabilă și raportarea financiară în sistemul bugetar. Accesibil on-line:

http://www.mf.gov.md/files/files/Acte%20Legislative%20si%20Normative/CONTABILITATE/ordine/Ordin%20nr_216%20din%2028_12_2015%20RO.rar

44. Evaluarea situației existente privind autonomia universitară în Moldova: Raport. Proiectul 530740-TEMPUS-1-2012-1-DK-TEMPUS-SMGR. Chișinău, 2013. 41 p. http://www.euniam.aau.dk/fileadmin/user_upload/Raport__autonomia_financiara__ro.pdf (vizitat 07.02.15).
45. Filip F., Dragomirescu H. Sisteme de asistare inteligentă a activității manageriale. În: Sistemul informațional managerial al organizației. București: Editura Economică, 2001, p. 237-254.
46. Galben A. Procesul Bologna și sistemul educațional din Republica Moldova. În: Literatură și artă, 2010, 21 ian., 28 ian., p. 7.
47. Guvernarea în învățământul superior din Europa. Politici, structuri, finanțare și corp academic. Brussels: Eurydice, 2008. 148 p. ISBN 978-92-79-08524-6. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice./documents/thematic_reports/091RO.pdf (vizitat 20.03.2016).
48. Guvernul Republicii Moldova. Ministerul Educației. Strategia consolidată de dezvoltare a învățământului pentru anii 2011/2015. Chișinău, 2010. 67 p.
49. Hîncu R. Cheltuielile pentru învățământ în condițiile deficitului bugetar în Republica Moldova: (lucrare didactico-științifică). Chișinău: ASEM, 2004. 170 p. ISBN 9975-75-253-5.
50. Hotărârea cu privire la planurile unice de înmatriculare în anul 2006 a studenților și elevilor în instituțiile de învățământ superior (ciclul I), mediu de specialitate și secundar profesional. nr. 434 din 25.04.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 05.05.2006, nr. 70-72 (477).
51. Hotărârea privind raportul asupra planificării și utilizării mijloacelor publice în instituțiile de învățământ superior în perioada anilor 2005-2006 (9 luni). Nr. 3 din 18.01.2007. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 06.04.2007, nr. 47-49 (7).
52. Hotărârea Guvernului cu privire la modul de funcționare a instituțiilor de învățământ superior de stat în condiții de autonomie financiară. Nr. 983 din 22.12.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 25.12.2012, nr. 270-272 (1057).
53. Ilie V. Gestiunea financiară a întreprinderii. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1997. 230 p. ISBN 973-30-5968-4.
54. La sfârșit de săptămână cu Europa Liberă: Învățământul superior - provocări și performanțe. <http://www.europalibera.org/a/24274342.html> (vizitat 23.06.2011).
55. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative. Nr. 172 din 10 iulie 2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 25.07.2008, nr. 134-137 (543).
56. Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale. Nr. 181 din 25.07.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 08.08.2014, nr. 223-230 (519).
57. Legea Republicii Moldova cu privire la evaluarea și acreditarea instituțiilor de învățământ din R.M. nr. 1257-XIII din 16 iulie 1997. În: Monitorul oficial al Republicii Moldova, 23.10.1997, nr. 69-70 (583).
58. Legea Republicii Moldova privind sistemul bugetar și procesul bugetar. nr. 847-XIII din 24 mai 1996. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 27.03.1997, nr. 19-20 (197).

59. Lipcean S. Educația vocațională la răscruce: o analiză a deciziilor de politici în sistemul învățământului mediu de specialitate în RM. Chișinău: IDIS „Viitorul”, 2010. 56 p. ISBN 978-9975-4007-9-4.
60. Lupușor A. ș. a. Raportul de stare a țării. Republica Moldova 2015. Chișinău, 2015. 50 p. http://crjm.org/wp-content/uploads/2015/07/Raport_de_Stare_a_Tarii_2015.pdf (vizitat 10.02.16).
61. Luț D. Rolul și Importanța Clusterelor în Contextul Economiei Bazate pe Cunoaștere. Timișoara, 2010. www.quaestus.ro/wp-content/uploads/2012/03/D.-Lut.pdf (vizitat 14.10.2015).
62. Magna Charta Universitatum. Bologna, 1988. <http://www.magna-charta.org/resources/files/depliant-2016> (vizitat 12.12.2015).
63. Manole T. Finanțarea învățământului superior în Republica Moldova. În: Revista științifică „Administrația publică”, nr. 3-4, 2009, p. 124-131.
64. Martea G. Managementul resurselor financiare – obiectiv strategic al universităților de învățământ. În : Revista științifică „Economie”, seria „Științe exacte și economice”. ISSN 1857-2073.
65. Martea G. Remodelarea managementului financiar în instituțiile de învățământ. În: Univers pedagogic. Chișinău, 2013, nr. 1, p. 59-64. ISSN 1811-5470.
66. Melnic B. Specialistul de elită - o necesitate imperioasă a timpului. În: Moldova Suverană, 2000, 30 ian., p. 114-115.
67. Mihalachi R. Gestiunea situațiilor de criză financiară la întreprinderile din Republica Moldova. Monografie. Chișinău, 2012.
68. Miroiu A., Dincă G. Asupra unor probleme privind finanțarea globală a universităților. București: Fundația Coloana Infinitului, 2000. 102 p.
69. O privire asupra propunerilor legislative privind restructurarea, raționalizarea și modernizarea învățământului superior din Republica Moldova. Chișinău, 2015. <http://www.euniam.aau.dk> (vizitat 12.10.15).
70. Ordinul cu privire la aprobarea Planului de conturi contabile în sistemul bugetar și a Normelor metodologice privind evidență contabilă și raportarea financiară în sistemul bugetar. nr. 216 din 28 decembrie 2015. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 31.12.2015, nr. 377-391 (2732).
71. Ordinul cu privire la aprobarea Regulamentului privind repartizarea pe luni a veniturilor, cheltuielilor și surselor de finanțare ale bugetului de stat. Nr. 82 din 6 decembrie 2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.12.2006, nr. 195-198 (677).
72. Ordinul ministrului finanțelor nr. 2016 din 28 decembrie 2015 cu privire la aprobarea Planului de conturi contabile în sistemul bugetar și a Normelor metodologice privind evidență contabilă și raportarea financiară în sistemul bugetar. Accesibil on-line: http://www.mf.gov.md/files/files/Acte%20Legislative%20si%20Normative/CONTABILITATE/ordine/Ordin%20nr_216%20din%2028_12_2015%20RO.rar
73. OECD/IMHE - Raportul privind proiectul de management al finanțelor și guvernarea instituțiilor de învățământ superior. Pe muchie de cuțit: asigurarea unui viitor durabil pentru învățământul superior, 2004, p. 40.

74. Raportul financiar unit pe instituții de învățământ superior pentru anii 2013-2014. Modernizarea învățământului superior din Republica Moldova în contextul procesului de la Bologna: conferința internațională. Chișinău, 25-28 noiembrie 2004. <http://unimedia.info/stiri/video-rectorul-utm-taxe-de-studii-universitare-trebuie-marite-111597.html>
75. Raportul privind executarea bugetului pe anul 2014. Chișinău, 2014. 319 p. <http://www.mf.gov.md/files/reports/Raport%202014%20RO.pdf> (vizitat 05.02.15).
76. Raportul de Stare a Țării pe anul 2015. Accesibil on-line: http://crjm.org/wp-content/uploads/2015/07/Raport_de_Stare_a_Tarii_2015.pdf (vizitat 25.10.2015).
77. România acordă 5 000 de burse de studii basarabenilor. Când începe admiterea? <http://ziarulnational.md/romania-acorda-5000-de-burse-de-studii-basarabenilor-cand-incepe-admiterea/> (vizitat 22.06.2015).
78. Secieru D. Educația antreprenorială în cadrul instituțiilor superioare de învățământ. În: *Studia Universitatis. Seria: Științe Exacte și Economice*, 2010, nr. 7, p. 173-177. ISSN 1857-2073.
79. Rusnac G. ș. a. Aderarea Republicii Moldova la Procesul de la Bologna în viziunea mediului universitar: studiu. Chișinău, 2004. 63 p.
80. Stancu I. *Gestiunea financiară a agenților economici*. Ed. a 2-a. [S. l]: Editura Economică, 1994. 335 p. ISBN 973-96487-6-0.
81. Stratan A. *Mecanismul funcționării eficiente a sectorului agrar*. Teză de doctor. Chișinău, 2007. 287 p.
82. *Strategia consolidată de dezvoltare a învățământului pentru anii 2011/2015*. Guvernul Republicii Moldova, Ministerul Educației. Chișinău, 2010, p. 19.
83. *Strategia învățământului superior din Republica Moldova în contextul Procesului Bologna*. http://www.utm.md/edu/legal/strategia_rm.pdf (vizitat 06.0.15).
84. Taban E., Tuhari T. *Contabilitatea în instituțiile de învățământ superior publice și private: aspecte teoretice și practice*. Chișinău: UST, 2011. 296 p. ISBN 978-9975-76-062-1.
85. Tanțău A. *Ghid de bună practică pentru clustere și rețele de firme*. București: Print Group, 2011. http://www.inma-ita.ro/2_Ghid_buna_practica_pentru_clustere_si_retele_de_firme.pdf (vizitat 08.07.2015).
86. Taxele pentru studii și taxele de cazare în cămin nu vor fi majorate. <http://www.dezvaluiri.ro/actualitate/comunicate/491357-taxe-pentru-studii-si-taxe-de-cazare-in-camin-nu-vor-fi-majorate> (vizitat 20.12.2011).
87. Toderaș N. *Politica educațională la doi ani de implementare a PAUERM: un nou impuls pentru perioada 2008 – 2011*. Chișinău: Bons Offices, 2007. 56 p.
88. Toma M. *Finanțe și gestiune financiară*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1994. 416 p.

89. Ulian G., Caprian I., Doga-Mîrzac M. Rolul cheltuielilor pentru învățământ în dezvoltarea economico-socială a Republicii Moldova. În: Studia Universitatis. Seria: Științe exacte și economice, 2012, nr. 2, p. 118-121; p. 137-140.
90. Vintilă G., Gestiunea financiară a întreprinderii. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1994. 475 p. ISBN 973-30-2267-5.

Publicații în limba engleză

91. Aunretsch D., Lehmann E., Warning S. University spillovers and new firm location//Research Policy, 2005, vol. 34, Iss. 7, p. 1113-1122.
92. Chevaillier T., Eicher JC. Higher education funding: A decade of changes. In: Higher education in Europe, 2002, vol. 27, issue 1-2, p. 89-99.
93. Clark B. Creating entrepreneurial universities. Oxford: Pergamon, 1998. 319 p.
94. **Creciun A.** *Universities financing policy issues*. In: Ecoforum, 2013, vol. 2, nr. 1, p. 31-33. ISSN 2344-2174. <http://www.ecoforuniournal.ro/index.php/eco/article/view/39/25> (vizitat 25.01.2016).
95. Davis J. Deans operating in European context: Deans working with in European programmes; regional development// DEAN First Conference. Barcelona, 1999.
96. Delivering on the Modernisation Agenda for Universities: education, research and innovation. Brussels, 2006. 16 p. http://cpp.amu.edu.pl/pdf/comm2006_0208_delivering_on_the_modernisation_agenda_for_universities.pdf (vizitat 05.03.15).
97. Escotet M. University governance, accountability and financing. In: Higher education in the World, 2006, p. 24-38.
98. Etzkowitz H. Research groups as „quasi-firms”: the invention of the entrepreneurial university//Research Policy, 2003, vol. 32, Iss 1, p. 109-121.
99. Goryacheva T., Burenina M. Prerequisites and experience in creating entrepreneurial universities. Economic Science, nr. 1 (09) 37, 2016, p. 37-44. ISSN 2313-5535.
100. Greene W. Econometric Analysis. Prentice Hall, New Jersey, 2003, p. 827. ISBN 0-13-066189-9.
101. Gujarati D. Basic econometrics. Fourth Edition. Front Matter Preface. The McGraw-Hill. 2004. 1003 p.
102. Gumport P., Jennings J. Are we privatizing public higher education? In: Change, 1999, vol. 31, p. 61-62.
103. Kirby D. Creating entrepreneurial universities in the UK: Applying entrepreneurship theory to practice//Journal of Technology Transfer, 2005, Vol. 31, Iss. 5, p. 599-603.
104. Kirby D. Entrepreneurship education: Can business schools meet the challenge?//Education and Training, 2004, Vol. 46, Nr. 8/9, p. 510-519.

105. International Bureau of Education. World Data on Education. UNESCO-IBE, 1995-2016 <http://www.ibe.unesco.org/en/resources/world-data-education> (vizitat 10.02.2016).
106. Marshall A. Principles of Economics. 8th ed. London: Macmillan and Co, [1890] <http://eet.pixel-online.org/files/etranslation/original/Marshall,%20Principles%20of%20Economics.pdf> (vizitat 06.07.15).
107. McDade Sh. Leadership in Higher Education. In: ERIC Clearinghouse on Higher Education <http://www.ericdigests.org/pre-9210/higher.htm> (vizitat 08.05.15).
108. OECD. Education: expenditure, performance, research and development. Education at a glance - OECD indicators 2000. Paris, 2000. <http://www.oecd.org/publications/figures/> (vizitat 09.10.15).
109. Paramasivan C., Subramanian T. Financial Management, New Age International (P) Limited, Publishers; 280 p., www.newagepublishers.com (vizitat 12.01.2017).
110. Porter M. (1998), Clusters and the new economics of competition. In: Harvard Business Review, 1998, November, p. 3-7.
111. Rory P. O'Shea, Thomas J. Allen, Kenneth P. Morse, Colm O'Gorman and Frank Roche, Delineating the anatomy of an entrepreneurial university: the MIT experience.
112. Salmi J., Hauptman A. Resource allocation mechanisms in tertiary education: a typology and an assessment. In: Higher education in the world, 2006, p. 60-86 http://upcommons.upc.edu/bitstream/handle/2099/7131/2006-03_eng_salmi.pdf (vizitat 07.08.15).
113. Salmi J. Scenarios for Financial Stability of Tertiary Education, High Education to 2030 – Vol. 2: „Globalisation”.
114. Schwab K., Sala-i-Martin X. The Global Competitiveness Report 2016-2017. Geneva: World Economic Forum, 2016. ISBN-13: 978-1-944835-04-0. http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf (vizitat 21.12.2015).
115. Slaughter S., Leslie L. Academic Capitalism. Politics, Policies and the Entrepreneurial University, Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 1997.
116. Staber U. The Structure of networks in industrial districts. In: International Journal of Urban and Regional Research, 2001, vol. 25, issue 3, p. 537–552.
117. Sternberg R. Regional Dimensions of Entrepreneurship. In: Foundation and Trends in Entrepreneurship, 2009, vol. 5, no. 4, p. 211-340.
118. Suarez I., Suarez L. The Impact of the Bologna Process on Disciplinization. Comparative Report. 2005. 39 p. http://www.york.ac.uk/res/researchintegration/ComparativeReports/Comparative_Report_Bologna_effect.pdf (vizitat 09.05.15).
119. The Global Competitiveness Report 2011-2012. Geneva: World Economic Forum, 2011. 527 p. ISBN 978-92-95054-74-6.

120. The Global Competitiveness Report 2013-2014. Geneva: World Economic Forum, 2013. 551 p. ISBN 978-92-95054-73-9.
121. The Global Competitiveness Report 2014-2015. Geneva: World Economic Forum, 2014. 547 p. ISBN 978-92-95054-98-2.
122. Tilak J. Global trends in the funding of higher education. In: International Association of Universities Horizons. World Higher Education News, 2005, vol. 11, nr. 1, p. 1-3.
123. Verna A. The future of knowledge: increasing prosperity through value networks. Amsterdam; Boston, Mass: Butterworth-Heinemann, 2003. 294 p. ISBN 0750675918.

Publicații în limba franceză

124. Le Petit Larousse: en couleurs. 1995. Paris: Larousse, 1995. 1784 p.
125. Pîrțachi I. L'Econometrie des series macroeconomiques et financieres de la Republique Moldova. În: Revista Română de Statistică. București, 2011, nr. 3, p. 78-85.

Publicații în limba rusă

126. Бичик С., Даморацкая А. Словарь экономических терминов. Мн.: Университетское, 1998. 196 с.
127. Бочаров В. Финансовое моделирование. Санкт-Петербург: Питер, 2000. 208 с.
128. Васильев Ю. и др. Экономика и организация управления вузом. Санкт-Петербург: Лань, 1999. 448 с.
129. Галаган А. Мировые тенденции в области научных исследований высшего образования. В: Магистр, 1998, Nr. 4(35), с. 15-17.
130. Галбен А. Образование и национальная безопасность Молдовы. В: Независимая Молдова, 1998, 30 апреля.
131. Герчикова И. Финансовый менеджмент: учеб. пособие. Москва: АО „Консалт-банкинг”, 1996. 543 с.
132. Головкин Н. Неолиберальная концепция науки и экономика знаний. Вестник Новосиб. гос. ун-та., сер. „Философия”, 2012, Т. 10, Вып. 4, с. 57-63.
133. Гречко М. Университет инновационно-предпринимательского типа как автономная социально-экономическая система. Научный журнал Национальные интересы: приоритеты и безопасность, 37 (130), 2011, с. 13-23.
134. Грязнова А. и др. Финансы: учебник. Москва: Финансы и статистика. 2012. 496с.
135. Гусева Д. Крауфандинг: сущность, преимущество и риски//Журнал „Современная наука актуальные проблемы теорий и практики”. Серия „Экономика и право”, № 9-

10, 2014, <http://www.nauteh-journal.ru/index.php/ru/---ep14-09/1278-a> (vizitat 10.09.1015).

136. Иксанов А. Создание системы управления фандрейзингом // Справочник руководителя учреждения культуры, 2006, № 2, с. 45-54.
137. Каменских М. Исследование концепции предпринимательского университета и институциональных фактов его деятельности. Bulletin of Ural Federal University. Series: Economics and Management, 2016, vol. 15, nr. 3, с. 420-433.
138. Каменских М. Критический обзор подходов к концепции и определению понятия „региональная инновационная система”//Региональная экономика: теория и практика, 2014, № 32, с. 39-40.
139. Кобзева Л., Понамаренко В. На пути к предпринимательскому университету: что находится в центре изменений? // Инновации. 2011, №4, с. 85-92.
140. Ковалев В. Введение в финансовый менеджмент. Москва: Финансы и статистика, 2001. 768 с.
141. Крутик А., Хайкин М. Основы финансовой деятельности предприятия. Санкт-Петербург, 1999. 446 с.
142. Мальцева Г. Трансформация финансового механизма вуза в условиях модернизации системы образования и бюджетных реформ. В: Сибирская финансовая школа, 2006, nr. 2, с. 99-102.
143. Миркин Я. Эндаумент-фонды (фонды целевого капитала) государственных и муниципальных образовательных учреждений организация деятельности, состояния и перспективы развития. М.: Финансовый университет, 2010, 114 с. ISBN 978-5-7942-0758-3.
144. Морган Э. Диверсификация источников финансирования в системе высшего образования: сравнительный обзор // Университетское управление: практика и анализ, 2004, № 2(30), с. 81-90.
145. Нюхаев Д. Особенности предпринимательской деятельности на рынке образовательных услуг. Вестник ТГУ, 2010, вып. 4 (84), с. 36-42.
146. Пузиков В. Инвестиционный потенциал образования. В: Высшее образование в России, 2001, nr. 2, с. 10-17.
147. Романова Т. Финансовый механизм бюджетных учреждений: теория и методология: монография. Москва: Финансы и статистика, 2002. 286с.
148. Российский статистический ежегодник: Статистический сборник/Госкомстат России. Москва: Росстат, 2002. 690 с. ISBN 5-89476-123-9; 2003. 705 с. ISBN 5-89476-130-1; 2004. 756 с.; 2005. 714 с.; 2006. 806 с.; 2007. 826 с.; 2008. 640 с.; 2009. 795 с.; 2010. 813 с.; 2011. 795 с.; 2012. 786 с.
149. Садовничий В. Образование как фактор национальной безопасности России. В: Вестник высшей школы, 1998, № 3, с. 3-8.

150. Сидорова А. Европейский опыт развития предпринимательских университетов: уроки для России // Вестник Института экономики Российской академии наук. 2014, № 2, с. 134-145.
151. Тараканов В. Модернизация финансового механизма системы высшего профессионального образования: проблемы, решения, перспективы. Дис. на соиск. уч. степ. д-ра экон. наук. Волгоград, 2010. 383 с.
152. Царутян Э. Предпринимательский университет: осмысление понятия // Журнал правовых и экономических исследований, 2013, № 1, с. 183-186.
153. Шукшунов В. Новые роль и миссия образования в развитии общества в XXI веке. В: Магистр, 1998, № 7-8, с. 38-39.
154. Эндоумент-фонды: Электронный ресурс.
<http://www.am.bfa.ru/corporate/endowment> (vizitat 15.03.2016).
155. Янова Е. Крауфандинг как альтернативный источник финансирования российских высших учебных заведений. Научный Журнал КубГАУ, № 111 (07), 2015, УДК 334.72-37.014.54-34.08.
156. Яхьяев М. Финансы АПК: механизмы оздоровления. Москва: Экономика, 1998. 199 с.

ANEXE

Formula finanțării învățământului superior în baza performanței și rezultatelor

$$T_{i,t} = \sum_{j=1}^6 (Nsf_j \times k_1 + \frac{C_j}{60} \times k_2) \times P_j; j=1, \dots, 6 \quad (2.1)$$

unde, $T_{i,t}$ – bugetul pentru instruirea studenților în ÎÎS i în anul t ;
 j – numărul domeniilor de studii;
 k_1 – raportul de preț în funcție de numărul de studenți înmatriculați;
 k_2 – raportul de preț în funcție de numărul de studenți echivalenți (FTE);

$$k_1 + k_2 = 1 \quad (2.2)$$

$$FTE_j = \frac{C_j}{60} \quad (2.3)$$

unde, C_j – numărul total de ECTS acumulate la ÎÎS i în domeniul ' j ';
 60 – numărul de ECTS necesar a fi acumulat pe an.

$$Nsf_j = Nlf_j + 0.5 \times Nlfpt_j + 1.25 \times Nm_j \quad (2.4)$$

unde, Nsf_j – numărul de studenți înmatriculați pe domeniul j în ÎÎS i ;
 Nlf_j – numărul de studenți înscriși la studii cu frecvență la ciclul I, licență în domeniul j ;
 $Nlfpt_j$ – numărul de studenți înscriși la studii cu frecvență redusă la ciclul I, licență în domeniul j ;
 Nm_j – numărul de studenți înscriși la studii cu frecvență la ciclul II, masterat în domeniul j ;
 0,5 și 1,25 coeficienți evaluați comparativ și care vor fi ajustați în baza datelor istorice noi (după raționalizare) și reale;
 P_j – preț per student Nsf per domeniu j .

Finanțarea cercetării și transferului de cunoștințe: Unitatea pentru Finanțare a ANCI va implementa următoarea formulă bazată pe performanță pentru finanțarea cercetării și inovațiilor în universitățile de stat:

$$R_{it} = F_c + F_b \quad (2.5)$$

unde, F_c – finanțare competitivă;
 F_b – finanțare de bază (acoperă salariul pentru personalul tehnic din laboratoare, întreținerea echipamentelor, consumabile și achiziții de servicii) [69].

Formule de calcul:

1. Cuantumul taxei de studii

$$T_s = \frac{C_p + C_c + C_d}{N_s} \times K \quad (2.6)$$

unde, **T_s** – taxa de studii per student;

C_p – cheltuieli de personal;

C_c – cheltuieli de consum;

C_d – cheltuieli de dezvoltare;

N_s – numărul mediu de beneficiari;

K – coeficient de corelare.

Taxa de studii (T_s) reprezintă costul mediu per student pentru anul de studii în curs, separat pentru fiecare domeniu, nivel/treaptă de studii și specialitate/program;

Numărul mediu de beneficiari (N_s) – numărul mediu de elevi ai colegiilor din subordinea instituțiilor de învățământ superior, studenții din învățământul superior (ciclul I, ciclul II, studii integrate, învățământul medical și farmaceutic), rezidenții, secundariații clinici, doctoranzii și auditorii cursurilor de formare profesională continuă, cetățenii străini și apatrizii, realizat în anul anterior anului în curs;

Coeficientul de corelare (K) – indicator care se stabilește de către Senatul instituției de învățământ superior în funcție de numărul solicitărilor pe specialități, capacitatea instituției, costurile cheltuielilor neacoperite și poate fi mai mare sau mai mic decât 1;

Cheltuielile totale de personal (C_p) includ cheltuielile pentru retribuirea muncii, contribuțiile de asigurări sociale de stat obligatorii, primele de asigurare obligatorie de asistență medicală achitate de către patronii/angajatorii instituțiilor de învățământ superior, indemnizațiile pentru incapacitatea temporară de muncă achitate din mijloacele financiare ale angajatorului și se calculează prin aplicarea formulei:

$$C_p = C_r + C_{as} + C_{am} + I \quad (2.7)$$

unde: **C_r** – cheltuieli pentru retribuirea muncii;

C_{as} – cheltuieli pentru achitarea contribuțiilor de asigurare socială de stat obligatorii;

C_{am} – cheltuieli pentru achitarea primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală achitate de patroni/angajatori;

I – indemnizațiile pentru incapacitatea temporară de muncă achitate din mijloacele financiare ale patronului/angajatorului.

2. **Cheltuielile pentru retribuirea muncii (C_r)** includ cheltuielile pentru retribuirea muncii cadrelor didactice (**C_d**) și non didactice (**C_{nd}**) și se calculează prin aplicarea următoarei formule:

$$C_r = C_d + C_{nd} \quad (2.8)$$

în care: **a) Cheltuielile salariale pentru personalul didactic se calculează prin aplicarea formulei:**

$$C_d = C_{mpd} \times N_{pd} + M_{sal} \quad (2.9)$$

unde: **C_{mpd}** – costul mediu anual al unui post didactic;

N_{pd} – numărul posturilor didactice;

M_{sal} – majorări salariale prevăzute, după caz.

Pentru determinarea costului mediu anual al unui post didactic (**C_{mpd}**), se raportează cheltuielile efective la numărul mediu anual al posturilor didactice conform raportului anual anterior anului în curs.

Numărul posturilor didactice (**Npd**) se estimează la nivelul anului precedent, dar poate fi micșorat/majorat în caz de extindere a activității instituției.

Cheltuielile pentru majorarea salariilor (**Msal**) se vor estima în funcție de politicile salariale stabilite de Guvern, după caz, pentru anul în curs și anul planificat.

a) Cheltuielile salariale pentru personalul non didactic:

$$C_{nd} = C_{mpnd} \times N_{pd} + M_{sal} \quad (2.10)$$

unde: **Cmpnd** – costul mediu anual al unui post non didactic;

Npd – numărul posturilor non didactice.¹

Costul mediu anual al unui post non didactic (**Cmpnd**) se determină prin raportarea cheltuielilor efective pentru cadrele non didactice la numărul mediu de posturi non didactice, realizate conform raportului anual anterior anului în curs.

Numărul posturilor non didactice (**Npd**) se estimează la nivelul anului precedent, dar poate fi micșorat/majorat în caz de extindere a activității instituției.

3. Cheltuielile de consum (Cc) includ cheltuielile aferente desfășurării procesului de studii și anume cheltuieli pentru:

- servicii comunale (energie electrică; gaze; energie termică; apă și canalizare; salubritate; servicii de telecomunicații și de poștă;deservire ascensoare; asigurarea pază);
- achiziții de carte;
- servicii editoriale în cadrul procesului de studii;
- materiale didactice în cadrul cursurilor și lucrărilor de laborator;
- practica de producție;
- formarea profesională a personalului;
- rechizite de birou, materiale și obiecte de uz gospodăresc (procurarea obiectelor de mică valoare, materiale pentru menținerea curățeniei, efectuare dezinfecție și deratizări);
- lucrări de informatică și calcul;
- echipament și inventar moale;
- procurare și instalare a contoarelor;
- întreținerea mijloacelor de transport;
- reparații curente;
- alte cheltuieli aferente desfășurării procesului de studii.

Cheltuielile de consum se calculează prin aplicarea formulei:

$$C_c = \sum C_c \times I_{pc} \quad (2.11)$$

unde: **Cc** – cheltuieli de consum;

$\sum C_c$ – suma cheltuielilor de consum efective conform raportului anual anterior anului in curs;

Ipc – indicele prețurilor de consum prognozat de Ministerul Economiei (pentru 2 ani).

4.Cheltuielile de dezvoltare (Cdz) includ suma anuală a uzurii mijloacelor fixe și suma anuală a amortizării activelor nemateriale și se calculează cu aplicarea formulei:

$$C_{dz} = \sum C_{dz} \quad (2.12)$$

unde, **Cdz** – cheltuieli de dezvoltare;

$\sum C_{dz}$ – suma cheltuielilor de dezvoltare.

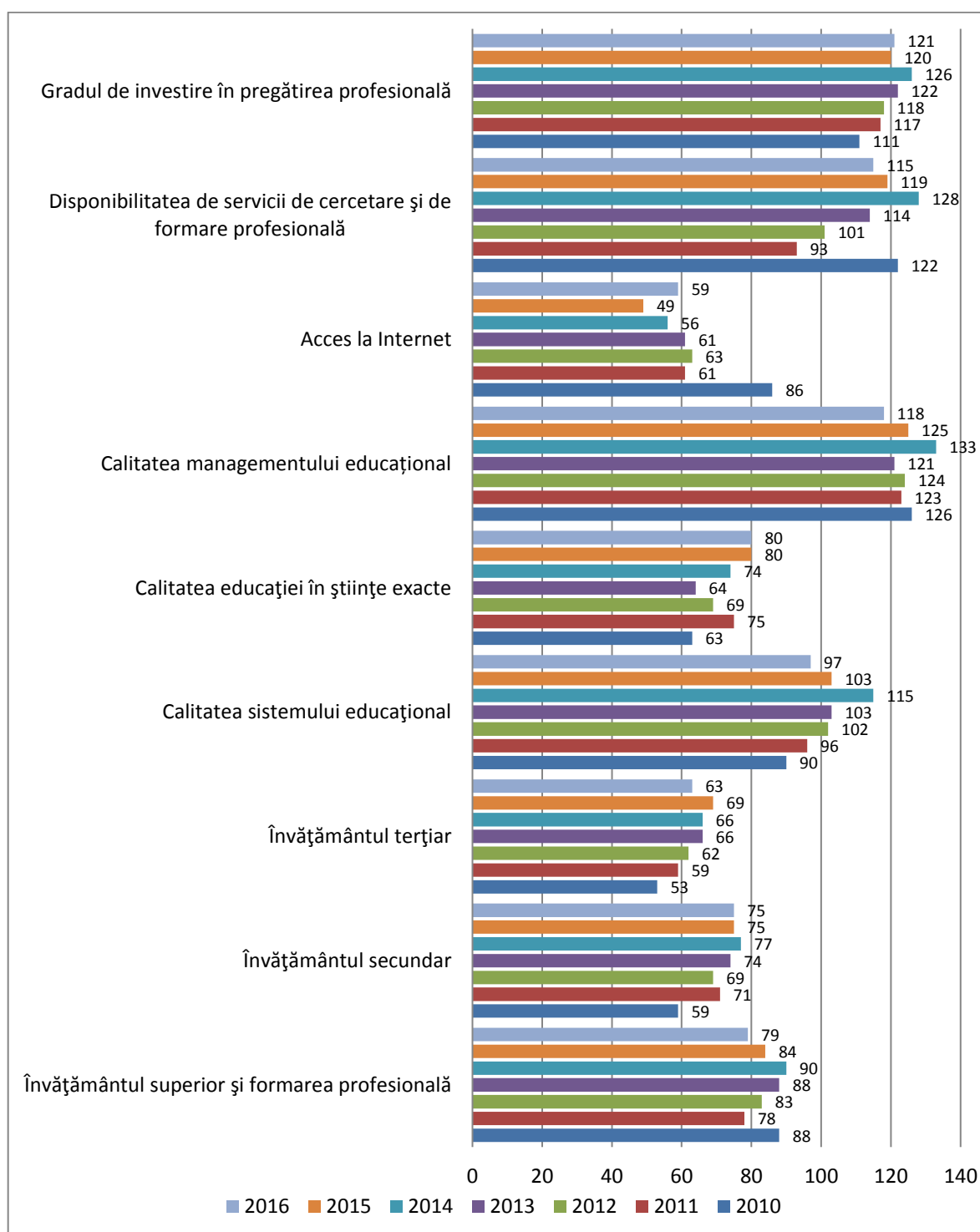
¹ Metodologia de calculare a taxei de studii pentru elevii colegiilor din subordinea instituțiilor de învățământ superior, studenții din învățământul superior (ciclul I, ciclul II, studii integrate, învățământul medical și farmaceutic), rezidenții, secundariații clinici, doctoranzii și auditorii cursurilor de formare profesională continuă, cetățenii străini și apatrizii.

**Poziția Republicii Moldova în domeniul educației la nivel global conform structurii
Indicelui Global de Competitivitate pe perioada anilor 2010-2016**

Indicatori	Poziția (total 140 țări)						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Învățământul superior și formarea profesională	88	78	83	88	90	84	79
Învățământul secundar	59	71	69	74	77	75	75
Învățământul terțiar	53	59	62	66	66	69	63
Calitatea sistemului educațional	90	96	102	103	115	103	97
Calitatea educației în științe exacte	63	75	69	64	74	80	80
Calitatea managementului educațional	126	123	124	121	133	125	118
Acces la Internet	86	61	63	61	56	49	59
Disponibilitatea de servicii de cercetare și de formare profesională	122	93	101	114	128	119	115
Gradul de investire în pregătirea profesională	111	117	118	122	126	120	121

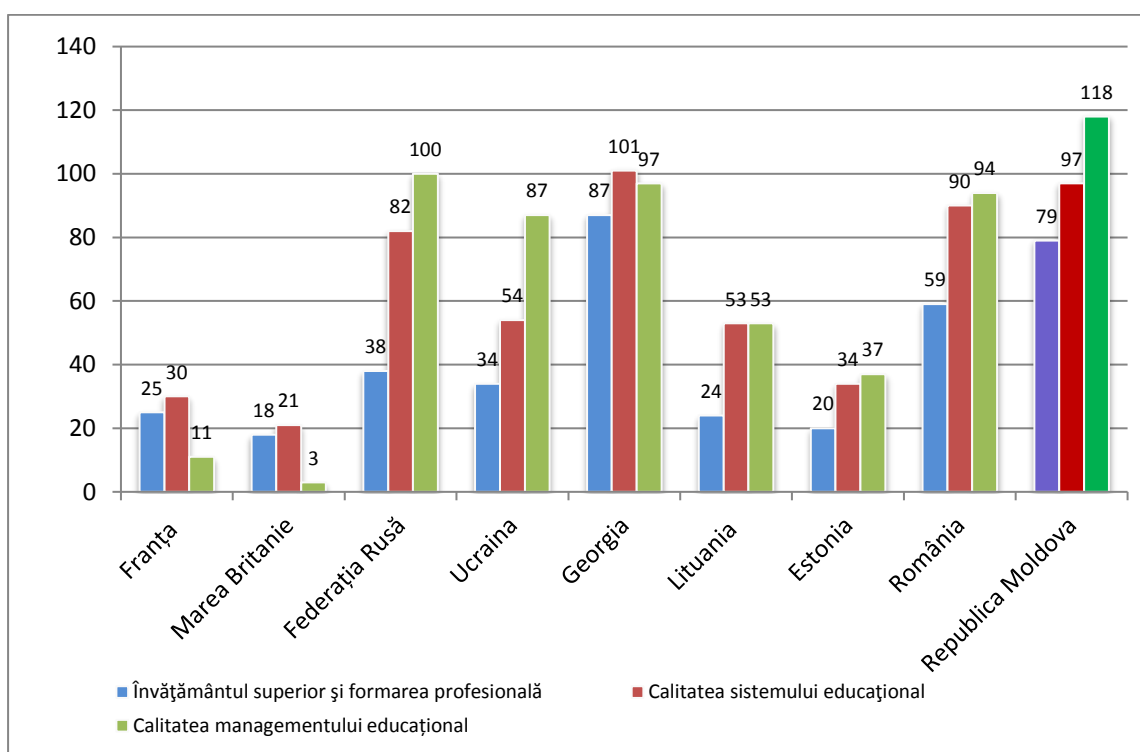
Sursa: The Global Competitiveness Report pe anii 2010-2016.

De asemenea, atestăm faptul că la capitolul „Calitatea sistemului educațional”, Republica Moldova a pierdut pozițiile în ratingul internațional, de la 90, în anul 2010, până la 97, în anul 2016, indiferent de toate reformele întreprinse pe parcursul ultimilor cinci ani. Totodată, Republica Moldova s-a ridicat în rating la indicatorul „Calitatea managementului educațional”, de pe locul 126 pe locul 118 în anul 2016. Unul din cei mai importanți indicatori ce influențează ratingul unei țări pe piața mondială este „Învățământul superior și formarea profesională”, care a plasat Republica Moldova pe poziția 88 în anul 2010 și a avansat până la 79 în anul 2016. La fel, ne bucură faptul că la acest capitol suntem pe poziție medie la nivel global.

Dinamica poziției Republicii Moldova în domeniul educației la nivel global conform structurii Indicelui Global de Competitivitate pe anii 2010-2016

Sursa: elaborat de autor în baza datelor din Anexa 1 [121].

Poziția Republicii Moldova în domeniul învățământului superior în comparație cu poziția altor țări din Europa în anul 2016

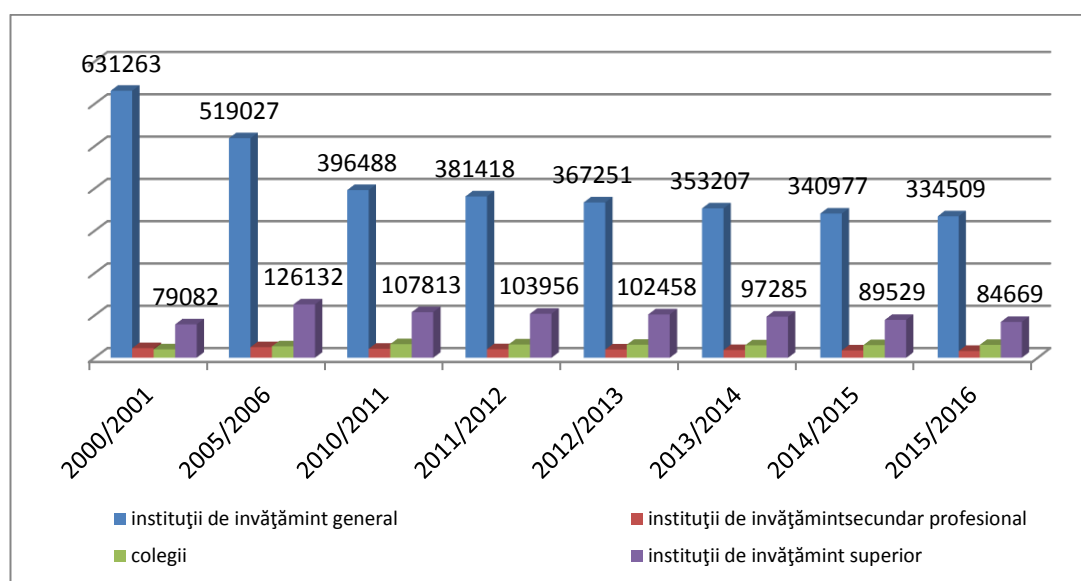
Sursa: elaborat de autor în baza sursei [121].

Anexa 6.

**Numărul elevilor și studenților pe tipuri de instituții de învățământ în Republica Moldova
pe perioada anilor 2000-2016**

Anii de studii	Numărul total de elevi/studenți, mii pers	din care, în				
		instituții de învățământ general	instituții de învățământ secundar profesional	colegii	instituții de învățământ superior	
					mii pers.	ponderea în numărul total, %
2000/2001	753046	631263	22804	19897	79082	10,50
2005/2006	697224	519027	25005	27060	126132	18,09
2010/2011	557884	396488	21419	32164	107813	19,32
2011/2012	537136	381418	20320	31442	103956	19,35
2012/2013	520015	367251	19581	30725	102458	19,70
2013/2014	497991	353207	18248	29251	97285	19,53
2014/2015	477824	340977	17508	29810	89529	18,74
2015/2016	462704	334509	16098	30428	81669	17,65

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [43].

Evoluția numărului de elevi și studenți pe tipuri de instituții de învățământ în anii 2000-2016

Sursa: elaborat de autor în baza datelor din Anexa 6.

Analiza cheltuielilor de bază și cheltuielilor din mijloace speciale

Volumul cheltuielilor pe componenta de bază pentru sfera învățământului pe anul 2014, cu modificările operate, a fost prevăzut în sumă de 3244,3 mil. lei, din care au fost executate 3145,0 mil. lei sau la nivel de 96,9%. În anul 2015, au fost prevăzute cheltuieli pe componenta de bază în sumă de 7 677,0 mil. lei, din care au fost executate 7 251,6 mil. lei sau la nivel de 94,5%.

Tabelul 1. Cheltuielile de bază efectuate în învățământ în anii 2013-2015

Denumirea articolelor	Executat, mil.lei			Ponderea în cheltuieli totale, %		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Cheltuieli total	1639,4	3145,0	7251,6	100	100	100,0
Cheltuieli curente	1544,0	3090,4	7209,1	94,2	98,3	99,4
inclusiv cheltuieli de personal	520,1	551,7	598,2	31,7	17,5	8,2
Cheltuieli capitale	95,4	54,6	42,5	5,8	1,7	0,6
inclusiv investiții capitale	15,1	22,2	6,2	0,9	0,7	0,1

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [75]

Analiza ponderii unor categorii de cheltuieli în cheltuielile totale pe componentul de bază demonstrează că în anul 2014, comparativ cu anul 2013, a crescut ponderea cheltuielilor curente cu 4,1 p.p., iar în anul 2015 – cu 1,1 p.p. În același timp, în anul 2014 s-a redus ponderea cheltuielilor de personal cu 14,2 p.p., iar în anul 2015 – cu 9.3 p.p., determinată de ponderea semnificativă a transferurilor către bugetele unităților administrativ-teritoriale în cheltuielile executate pe componenta de bază (76,3%).

Din totalul cheltuielilor de bază executate de instituțiile de învățământ, ponderea cea mai mare revine transferurilor cu destinație specială către bugetele unităților administrativ-teritoriale – 76,3%, fapt ce a cauzat descreșterea ponderilor altor trepte de învățământ în total. Învățământul superior ocupă 9,4% din total, învățământul secundar –7,9%, iar învățământul mediu de specialitate – 4,8%. Cheltuielile în valoare absolută pe trepte de învățământ și ponderile cheltuielilor pe fiecare treaptă de învățământ sunt reflectate în tabelul ce urmează:

Tabelul 2. Cheltuielile de bază pe nivele de învățământ și ponderea cheltuielilor pe fiecare treaptă de învățământ pentru anii 2013-2015

	Cheltuieli de bază					
	2013		2014		2015	
	executat (mil. lei)	ponderea în cheltuieli totale (%)	executat (mil. lei)	ponderea în cheltuieli totale (%)	executat (mil. lei)	ponderea în cheltuieli totale (%)
Total	1639,4	100,0	3145,0	100,0	7 251,6	100,0
Învățământ preșcolar (investiții capitale la nivel local)	0,6	0,0	9,9	0,3	3,4	0,05
Învățământ secundar	573,6	35,0	562,1	17,9	575,3	7,9
Învățământ superior	642,2	39,2	644,7	20,5	679,9	9,4
Învățământ postuniversitar	64	3,9	58,1	1,8	58,1	0,8
cursuri și instituții de perfecționare a cadrelor	2,7	0,2	3,3	0,1	2,8	0,04

Instituții și activități în domeniul învățământului neatribuite altor grupuri	28,9	1,7	31,7	1,0	33,1	0,5
Învățământ mediu de specialitate	315,7	19,3	335,9	10,7	349,7	4,8
Organe administrative	11,7	0,7	12,8	0,4	16,0	0,2
Transferuri cu destinație specială către bugetele unităților administrativ-teritoriale			1486,5	47,3	5 533,3	76,3

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [75]

În anul 2015, învățământul superior ocupă o pondere de 9,4% din total cheltuieli de bază, învățământul secundar – 7,9%, iar învățământul mediu de specialitate – 4,8%.

Ponderea cheltuielilor pentru învățământul superior în anul 2015 a constituit 9,4 %, suferind o reducere cu 30 puncte procentuale drept consecință a apariției în structura cheltuielilor de bază a unui articol nou „Transferuri cu destinație specială către bugetele unităților administrativ-teritoriale”. Suma absolută acordată învățământului superior în anii 2013-2015 nu s-a modificat esențial, valorificând în anul 2015 – 679,9 mil.lei.

Conform prevederilor Hotărârii Guvernului nr.983 din 22 decembrie 2012 „Cu privire la modul de funcționare a instituțiilor de învățământ superior de stat în condiții de autonomie financiară”, instituțiile de învățământ superior, în anul 2015, au acordat servicii educaționale pentru realizarea comenzii de stat de pregătire a cadrelor în volum de 747,3 mil. lei sau cu 38,1 mil. lei mai mult comparativ cu anul 2014.

Totodată, instituțiile de învățământ au beneficiat și de *mijloace speciale*, care au cuprins un volum de venituri de 150,6 mil. lei, ce reprezintă 89,2% comparativ cu planul stabilit. Aceste venituri s-au acumulat din prestarea serviciilor contra plată – 130,1 mil. lei (86,4%), darea în arendă a spațiului și utilajului – 12,7 mil. lei (8,4%), alte mijloace speciale – 3,6 mil. lei (2,4%). Instituțiile de învățământ au beneficiat de granturi și sponsorizări în sumă de 4,2 mil. lei, inclusiv granturi externe 2,6 mil. lei și granturi interne 1,6 mil. lei, ceea ce a constituit 2,8% din veniturile totale.

Din contul veniturilor acumulate în anul 2015 și soldul mijloacelor disponibile la începutul anului s-au efectuat cheltuieli de casă în sumă de 152,2 mil. lei, (88,1% față de plan), reflectând o creștere de 5,5 mil. lei comparativ cu anul 2014.

Tabelul 3. Cheltuielile efectuate în învățământ din mijloace speciale în anii 2013-2015

Denumirea articolelor	Executat, mil.lei			Ponderea în cheltuieli totale, %		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Cheltuieli total	145,0	146,7	152,2	100	100	100
Cheltuieli curente	136,2	136,4	140,2	93,9	93,0	92,1
Inclusiv cheltuieli de personal	61,5	64,0	74,0	42,4	43,6	48,6
Cheltuieli capitale	8,8	10,3	12,0	6,1	7,0	7,9

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [75]

În anul 2014, comparativ cu anul 2013, din mijloace speciale s-a diminuat ponderea cheltuitelor curente cu 0,9 p.p. și a sporit ponderea cheltuielilor capitale. Totodată, a crescut ponderea cheltuielilor de personal cu 1,2 p.p., dar s-a diminuat ponderea cheltuielilor pentru achitarea serviciilor comunale (- 2,8 p. p.), la fel ca și ponderea cheltuitelor destinate procurării mijloacelor fixe cu 1,7 p.p. Comparativ cu anul 2014, în anul 2015 s-a înregistrat o situație similară anului 2014.

Anexa 9.

**Distribuția cheltuielilor în sistemul învățământului superior pe instituții de
învățământ pentru perioada anilor 2013-2014 (lei)**

Instituții de învățământ superior	2013	2014	Abaterea absolută 2014 față de 2013	Ritmul de creștere 2014 față de 2013, %
UNIVERSITATEA DE STAT DE MEDICINĂ ȘI FARMACIE "N.TESTEMIȚEANU"	266709707	300611246	+33901539	113
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA	190714932	180871785	-9843147	95
UNIVERSITATEA TEHNICA	169465343	179027793	+9562450	106
ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE	127534504	106732074	-20802430	84
UNIVERSITATEA DE STAT "ALECU RUSSO" DIN BĂLȚI	70480013	64573497	-5906516	92
UNIVERSITATEA AGRARĂ DE STAT DIN MOLDOVA	65268664	71087462	+5818798	109
UNIVERSITATEA DE STAT DE EDUCAȚIE FIZICĂ ȘI SPORT	44013763	48192863	+4179100	109
ACADEMIA DE MUZICĂ, TEATRU ȘI ARTE PLASTICE	41323212	45289504	+3966292	110
UNIVERSITATEA LIBERĂ INTERNAȚIONALĂ DIN MOLDOVA	48680477	47443997	-1236480	97
UNIVERSITATEA DE STAT DIN TIRASPOL	31848382	35943196	+4094814	113
UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT "ION CREANGĂ"	60484520	57938263	-2546257	96
UNIVERSITATEA DE STAT "BOGDAN PETRICEICU HAȘDEU" DIN CAHUL	22287533	23580762	+1293229	106
ACADEMIA DE ADMINISTRARE PUBLICĂ DE PE LÂNGĂ PREȘEDINTELE REPUBLICII MOLDOVA	16243525	16119328	-124197	99
UNIVERSITATEA COOPERATIST- COMERCIALĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA	14368190	14551049	+182859	101
UNIVERSITATEA ACADEMIEI DE ȘTIINȚE DIN MOLDOVA	14128621	14347287	+218666	102
UNIVERSITATEA DE STUDII EUROPENE DIN REPUBLICA MOLDOVA	10315407	10788850	+473443	105
UNIVERSITATEA SLAVONA	11452182	11882618	+430436	104
INSTITUTUL DE RELAȚII INTERNAȚIONALE DIN MOLDOVA	9316449	10210966	+894517	110
ACADEMIA DE TRANSPORTURI, INFORMATICA SI COMUNICAȚII	7001407	5973621	-1027786	85
UNIVERSITATEA "PERSPECTIVA-INT"	7251292	7394824	+143532	102
UNIVERSITATEA DE STAT DIN TARACLIA	7701560	7678865	-22695	100
UNIVERSITATEA IMI-NOVA	4186607	4067681	-118926	97
UNIVERSITATEA DE STAT DIN COMRAT	24256607	25070055	+813448	103
UNIVERSITATEA DE STUDII POLITICE SI ECONOMICE EUROPENE	4546640	5392792	+846152	119
INSTITUTUL NISTREAN DE ECONOMIE SI DREPT	3309000	4157963	+848963	126
INSTITUTUL BALTIC DE ECOLOGIE, POLITICA SI DREPT DIN MOLDOVA	2267075	1892793	-374282	83

ȘCOALA ANTROPOLOGICĂ SUPERIOARĂ	1768639	1818224	+49585	103
UNIVERSITATEA "UNIVERS-MOLDOVA"	1720	981	-739	57
UNIVERSITATEA DE ȘTIINȚE APLICATE	19412	27047	+7635	139
INSTITUTUL DE ȘTIINȚE PENALE SI CRIMINOLOGIE	1528775	2050770	+521995	134
SEMINARUL TEOLOGIC ORTODOX	307760	296882	-10878	96
Total cheltuieli	1278781918	1305015038	+26233120	102

Sursa: Raportul financiar unit pe instituții de învățământ superior pentru anii 2013-2014

Datele din Anexa 9 sunt analizate prin prisma unor indicatori relevanți în scopul explicării structurii și dinamicii cheltuielilor ÎȘS pentru a evalua atitudinea și poziția acestora privind regimul de finanțare a învățământului superior. Cheltuielile pentru finanțarea ÎȘS în anul 2014 au sporit cu 26,23 mil. lei sau cu 2% față de anul 2013. Totodată, acest indicator prezintă situația finanțării pentru sistemul de învățământ per ansamblu, pe când unele universități au suferit unele reduceri esențiale la capitolul cheltuieli. Astfel, cel mai mult a avut de suferit ASEM, înregistrând o reducere a cheltuielilor de 20,8 mil.lei, sau cu 16%, urmată de USM, cu - 9,8 mln.lei sau cu 5%, s-a redus finanțarea și la Universitatea de Stat din Bălți cu 5,9 mil.lei sau cu 8%, precum și la Universitatea pedagogică „Ion Creangă” – cu 2,5 mln.lei sau cu 4% în comparație cu anul precedent.

Totuși, în mare parte, ÎȘS au înregistrat o creștere nesemnificativă a cheltuielilor în mărime de 1-10% în anul 2014 față de 2013.

Anexa 10.**Evoluția instituțiilor de învățământ superior și a numărului de studenți pe forme de proprietate în Republica Moldova în perioada anilor 2001-2016**

Anul de învățământ	Total instituții, unități	Forma de proprietate		Contingentul de studenți, persoane		
		publică	privată	total	bugetari	taxă de studii
2001-2002	43	16	27	86400	63500	22900
2002-2003	41	17	24	95039	71200	23839
2003-2004	36	17	19	104029	23904	80125
2004-2005	32	18	14	114552	24303	90249
2005-2006	35	18	17	126132	25021	101111
2006-2007	35	18	17	127997	27550	100447
2007-2008	35	18	17	122939	27462	95477
2008-2009	33	17	16	114865	29435	85430
2009-2010	33	19	14	109892	30564	79328
2010-2011	33	19	14	107813	30907	76906
2011-2012	34	19	15	103956	29175	74781
2012-2013	34	19	15	102458	28340	74118
2013-2014	32	19	13	97285	28098	69187
2014-2015	31	19	12	89529	27470	62059
2015-2016	31	19	12	81669	26699	55000

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [43]

Anexa 11.

Matricea de corelație

Sample: 2013 2015
Included observations: 48

Correlation	PUNCTUL_BREAK_CHIAR	VENITURI_VINZARI	RENTABILITATEA_SERVICIIL	RENTABILITATEA_CHELTUII	VENIT_MARGINAL_PER_STUD	PROFIT_BRUT	VENIT_MARGINAL	NUMAR_STUDENTI	NUMAR_CADRE_DIDACT	COSTUL_VINZARILOR	CHELTUIELI_VARIABLEE	CHELTUIELI_FIXE
PUNCTUL_BREAK_CHIAR	1.000000											
VENITURI_VINZARI	0.882753	1.000000										
RENTABILITATEA_SERVICIIL	-0.241158	0.147480	1.000000									
RENTABILITATEA_CHELTUII	-0.266497	0.006065	0.746691	1.000000								
VENIT_MARGINAL_PER_STUD	0.310670	0.404248	0.190147	0.102237	1.000000							
PROFIT_BRUT	0.540956	0.799605	0.464507	0.477935	0.452948	1.000000						
VENIT_MARGINAL	0.851927	0.977894	0.166043	0.031614	0.552109	0.815074	1.000000					
NUMAR_STUDENTI	0.522251	0.591039	0.057198	-0.100578	-0.230771	0.366553	0.528773	1.000000				
NUMAR_CADRE_DIDACT	0.844556	0.924377	0.103000	-0.030745	0.222933	0.671087	0.893974	0.783894	1.000000			
COSTUL_VINZARILOR	0.923597	0.980843	0.062084	-0.109285	0.367842	0.694095	0.947269	0.594241	0.924727	1.000000		
CHELTUIELI_VARIABLEE	0.571678	0.598515	0.004657	-0.094767	-0.358769	0.351591	0.417770	0.542241	0.591445	0.632604	1.000000	
CHELTUIELI_FIXE	0.894415	0.952815	0.071764	-0.096483	0.558379	0.699063	0.975445	0.515338	0.888936	0.963704	0.402878	1.000000
Probability	PUNCTUL_BREAK_CHIAR	VENITURI_VINZARI	RENTABILITATEA_SERVICIIL	RENTABILITATEA_CHELTUII	VENIT_MARGINAL_PER_STUD	PROFIT_BRUT	VENIT_MARGINAL	NUMAR_STUDENTI	NUMAR_CADRE_DIDACT	COSTUL_VINZARILOR	CHELTUIELI_VARIABLEE	CHELTUIELI_FIXE
PUNCTUL_BREAK_CHIAR	-----											
VENITURI_VINZARI	0.0000	-----										
RENTABILITATEA_SERVICIIL	0.0987	0.3172	-----									
RENTABILITATEA_CHELTUII	0.0671	0.9674	0.0000	-----								
VENIT_MARGINAL_PER_STUD	0.0316	0.0044	0.1955	0.4893	-----							
PROFIT_BRUT	0.0001	0.0000	0.0009	0.0006	0.0012	-----						
VENIT_MARGINAL	0.0000	0.0000	0.2594	0.8311	0.0000	0.0000	-----					
NUMAR_STUDENTI	0.0001	0.0000	0.6994	0.4964	0.1146	0.0104	0.0001	-----				
NUMAR_CADRE_DIDACT	0.0000	0.0000	0.4860	0.8357	0.1277	0.0000	0.0000	0.0000	-----			
COSTUL_VINZARILOR	0.0000	0.0000	0.6751	0.4597	0.0101	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	-----		
CHELTUIELI_VARIABLEE	0.0000	0.0000	0.9749	0.5217	0.0123	0.0143	0.0031	0.0001	0.0000	0.0000	-----	
CHELTUIELI_FIXE	0.0000	0.0000	0.6279	0.5142	0.0000	0.0000	0.0000	0.0002	0.0000	0.0000	0.0045	-----

Rezultate comparative: date reale - date estimate cu ajutorul funcțiilor matematice identificate

	PRET_ST	PRET_STF	LOG_PUNCTUL_BREAK_CHIAR	PUNCTUL_BRF
1 - 13	9434.5	12691.2	17.5	17.6
1 - 14	12610.5	12559.2	17.5	17.6
1 - 15	15869.2	12663.8	17.5	17.5
2 - 13	63167.2	62121.7	19.2	19.1
2 - 14	71199.0	73018.1	19.3	19.3
2 - 15	84004.5	83230.9	19.3	19.3
3 - 13	11194.7	14077.9	18.8	18.8
3 - 14	13226.8	10951.1	18.9	18.9
3 - 15	13877.4	13270.0	18.9	19.0
4 - 13	2785.8	5429.4	17.9	17.9
4 - 14	3401.5	2402.6	17.0	17.0
4 - 15	3973.2	2328.6	17.0	17.0
5 - 13	10682.3	5976.9	18.4	18.3
5 - 14	13094.6	11800.1	18.6	18.6
5 - 15	15066.2	21066.1	18.8	18.8
6 - 13	10609.5	10373.7	17.8	17.8
6 - 14	11666.4	12289.5	17.9	18.0
6 - 15	13591.7	13204.4	18.0	18.0
7 - 13	10421.7	10546.4	17.0	17.0
7 - 14	11818.1	11581.0	17.0	17.0
7 - 15	11693.6	11806.1	17.1	17.1
8 - 13	13431.1	22381.1	15.7	15.8
8 - 14	38143.5	38885.5	17.5	
8 - 15	40810.0	31118.0	17.2	17.1
9 - 13	20839.1	27445.4	15.3	15.3
9 - 14	27651.4	28242.8	15.3	15.4
9 - 15	35358.5	28160.7	15.3	15.3
10 - 13	14883.1	16655.5	16.6	16.7
10 - 14	16780.1	17549.8	16.7	16.7
10 - 15	19767.5	17225.4	16.1	16.1
11 - 13	7942.9	8063.3	17.9	17.8
11 - 14	8276.4	7904.3	18.0	18.0
11 - 15	8740.1	8991.9	18.1	18.1
12 - 13	7100.7	8892.0	17.2	17.1
12 - 14	8230.2	8553.9	17.3	17.3
12 - 15	11199.9	9085.0	17.3	17.3
13 - 13	18754.8	18808.8	16.2	16.2
13 - 14	18663.4	18627.4	16.4	16.4
13 - 15	19046.4	19028.5	16.4	16.5
14 - 13	2990.2	4620.4	17.5	17.9

14 - 14	2852.0	2746.6	19.1	18.8
14 - 15	15828.6	14303.8	16.9	16.9
15 - 13	12065.0	12977.5	16.1	16.2
15 - 14	11046.2	11020.8	15.6	15.6
15 - 15	11214.7	10327.6	15.1	15.0
16 - 13	28052.8	33722.0	16.3	16.3
16 - 14	36444.5	34940.8	16.5	16.5
16 - 15	40339.5	36174.0	16.6	16.6

Sursa: Estimat de autor cu suportul pachetului software EvIEWS 8.0

Acte de implementare a rezultatelor cercetării

A 13.1. Act de implementare a rezultatelor cercetării eliberat de Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova

MINISTERUL FINANTELOR
AL REPUBLICII MOLDOVA

МИНИСТЕРСТВО ФИНАНСОВ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

MD-2005, mun.Chișinău, str.Cosmonauților, 7

tel.: (373 22) 22-66-29, fax (373 22) 24-00-55, web: www.minfin.md

06 iunie 2016 Nr. 15/07-294
La nr. _____

Confirmare

de implementare a rezultatelor investigațiilor științifice în cadrul tezei de doctor în economie, elaborată de Doamna Creciu Ala la specialitatea 522.01 – Finanțe, cu tema: „Perfecționarea sistemului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor superioare de învățământ”

Ca urmare a examinării tezei de doctor la specialitatea 522.01 – Finanțe, cu tema: „Perfecționarea sistemului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor superioare de învățământ”, autor Creciu Ala, considerăm că lucrarea nominalizată constituie rezultatul unei cercetări științifice complexe cu un caracter sporit de originalitate și inovație.

Relevanța cercetării este condiționată de necesitatea perfecționării mecanismelor financiare existente în instituțiile superioare de învățământ în condițiile reformării sistemului de educație prin implementarea autonomiei financiare.

Valoarea practică a tezei rezultă din concluziile pe care le conține, implementarea cărora urmează să sporească eficiența domeniului vizat. Contribuția esențială a tezei date constă în:

- abordarea modernă a problemei managementului financiar universitar;
- elaborarea metodologiei și indicatorilor noi de calculare a eficienței gestiunii financiare universitare;
- determinarea rolului statului, agenților economici și instituțiilor superioare de învățământ în condițiile economiei inovaționale;
- propunerea modalității de conlucrare dintre sectorul public, sectorul privat, societatea și instituții superioare de învățământ uniți într-un cluster universitar.

De asemenea, apreciem cu o valoare aplicativă înaltă propunerile și recomandările formulate în vederea perfecționării sistemului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor superioare de învățământ.

Reieșind din cele expuse, apreciem pozitiv teza de doctor la specialitatea 522.01 – Finanțe, cu tema: „Perfecționarea sistemului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor superioare de învățământ” și considerăm rezultatele cercetării de o importanță științifică și practică semnificativă.

Secretar de Stat

Veronica Ursu

A 13.2. Act de implementare a rezultatelor cercetării eliberat de Academia de Studii Economice a Moldovei

MINISTERUL EDUCAȚIEI
AL REPUBLICII MOLDOVA

MINISTRY OF EDUCATION OF
THE REPUBLIC OF MOLDOVA

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE
A MOLDOVEI

ACADEMY OF ECONOMIC
STUDIES OF MOLDOVA

Str. Mitropolit G. Bănulescu-Bodoni, 61
MD – 2005, Chișinău
Tel. 22-41-28, fax 22-19-68

61, Mitropolit G. Banulescu-Bodoni Str
Chișinău, MD – 2005,
Tel. 22-41-28, fax 22-19-68

22.06.16 Nr. 02/881

La Nr. _____ din _____

Titular a "Ordinului de Onoare"

CERTIFICAT

de implementare a rezultatelor cercetărilor științifice
din cadrul tezei, elaborate de dna Ala CRECIUN
în vederea obținerii titlului de doctor în științe economice,
cu tema: „Perfecționarea sistemului de gestiune financiară în cadrul
instituțiilor superioare de învățământ”

Rezultatele cercetărilor științifice efectuate, materialele de sinteză, obținute în procesul elaborării tezei de doctor în științe economice cu tema „Perfecționarea sistemului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor superioare de învățământ”, elaborate de dna Ala CRECIUN în cadrul catedrei „Finanțe și Asigurări”, ASEM, prezentând un interes aparte atât teoretic, cât și aplicativ, pot fi **utilizate în procesul de instruire** a studenților la:

- ciclul I, licență, facultatea „Finanțe” în cadrul disciplinelor „Finanțe”, „Finanțe publice”;
- ciclul II, masterat, programele de masterat „Finanțe Publice și Fiscalitate”, „Finanțe corporative și Asigurări”, „Administrare financiar-bancară” în cadrul disciplinelor „Management financiar”, „Planificarea financiară a întreprinderii”.

Rezultatele cercetărilor științifice obținute de către dna Ala CRECIUN, constituind un material informativ inedit și actual prin genericul său, pot fi preluate pentru **fundamentarea necesităților de aprobare în planurile de studii a noilor discipline de instruire, conforme noilor realități economice**, la:

- ciclul I, licență, specialitatea „Finanțe și bănci”;
- ciclul II, masterat, pentru programele de masterat gestionate de catedrele din cadrul facultății „Finanțe”.

Prim-prorector cu activitate
didactică, ASEM

A. COTELNIC,
Profesor univ., doctor habilitat

A 13.3. Act de implementare a rezultatelor cercetării eliberat de Academia de Studii Economice a Moldovei

MINISTERUL EDUCAȚIEI
AL REPUBLICII MOLDOVA

MINISTRY OF EDUCATION OF
THE REPUBLIC OF MOLDOVA

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE
A MOLDOVEI

ACADEMY OF ECONOMIC
STUDIES OF MOLDOVA

Str. Mitropolit G. Bănulescu-Bodoni, 61
MD – 2005, Chișinău
Tel. 22-41-28, fax 22-19-68

20.06.16 Nr. 02/824

La Nr. _____ din _____

61, Mitropolit G. Banulescu-Bodoni Str
Chișinău, MD – 2005,
Tel. 22-41-28, fax 22-19-68

CONFIRMARE

de implementare a rezultatelor investigațiilor științifice efectuate de către Doamna Ala CRECIUN
în teza de doctor în științe economice cu tema: „Perfecționarea sistemului de gestiune financiară
în cadrul instituțiilor superioare de învățământ” la specialitatea 522.01 – Finanțe.

Prin prezenta confirmăm că rezultatele cercetării științifice din cadrul tezei de doctorat „*Perfecționarea sistemului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor superioare de învățământ*” elaborată de către Creciun Ala au fost examinate și acceptate spre implementare.

La implementare au fost utilizate metode de determinare a eficienței cheltuielilor în învățământul superior, contribuind la elaborarea Planului de conturi contabile, privind evidența contabilă și raportarea financiară în sistemul bugetar, astfel participând la modernizarea învățământului superior din Moldova în contextul procesului de la Bologna.

Apreciem pozitiv teza de doctor în economie, considerând rezultatele cercetării oportune și de o importanță științifică și practică.

Transpunerea în practică a propunerilor dezvoltate în teză vor contribui la perfecționarea sistemului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor superioare de învățământ, dezvoltând autonomia financiară a instituțiilor superioare de învățământ, ca o posibilitate de optimizare a managementului financiar universitar.

Susținem că teza de doctorat este adecvată situației economice existente în cadrul instituțiilor superioare de învățământ, iar recomandările expuse sunt utile în dezvoltarea acesteia.

Apreciem pozitiv teza de doctor la specialitatea 522.01 – Finanțe, cu tema: „Perfecționarea sistemului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor superioare de învățământ” și susținem conferirea titlului de doctor în economie autorului Creciun Ala la specialitatea 522.01 – Finanțe.

Grigore Belostecinic, academician,
Doctor habilitat, prof.universitar

A 13.4. Act de implementare a rezultatelor cercetării eliberat de Institutul Național de Cercetări Economice

Academia de Științe
a Moldovei

ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
MINISTERUL ECONOMIEI

Ministerul Economiei
al Republicii Moldova

***Institutul Național de Cercetări Economice
(INCE)***

MD-2064, Republica Moldova
mun. Chișinău, str. Ion Creangă, 45

tel. (00 373 22) 50-11-00, fax (00 373 22) 74-37-94
site-ul www.ince.md e-mail: info@ince.md

nr. 01/9-229 din 28 iunie 2016

CONFIRMARE

de implementare a rezultatelor investigațiilor științifice efectuate de către dna CRECIUN Ala în teza de doctor în științe economice cu titlul „Perfecționarea sistemului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor superioare de învățământ”, specialitatea 522.01. Finanțe

Prin prezenta confirmăm că unele rezultate științifice, materialele de sinteză și recomandări din teza de doctorat „Perfecționarea sistemului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor superioare de învățământ” elaborată de către dna CRECIUN Ala au fost examinate constatându-se că prezintă un interes aparte pentru proiectul de cercetări științifice 11.817.08.26F „Mecanismele eficientizării managementului finanțelor publice în contextul integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană” realizat în anul 2014, în cadrul Institutului Național de Cercetări Economice al AȘM.

Ca urmare, apreciem pozitiv teza de doctor în științe economice, considerând rezultatele cercetării oportune și de o importanță științifică vădită.

Aportul semnificativ al tezei este reflectat prin contribuția esențială în elaborarea sistemului indicatorilor de evaluare a eficienței activității instituțiilor superioare de învățământ în condițiile implementării autonomiei financiare, elaborarea schemei de creare a clusterului universitar, identificarea căilor de consolidare a resurselor financiare suplimentare pentru desfășurarea activității universitare.

Considerăm că, transpunerea în practică a propunerilor dezvăluite în teză vor contribui la perfecționarea sistemului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor superioare de învățământ.

În concluzie, apreciem pozitiv teza de doctorat „Perfecționarea sistemului de gestiune financiară în cadrul instituțiilor superioare de învățământ” și susținem conferirea titlului de doctor în științe economice dnei CRECIUN Ala la specialitatea 522.01. Finanțe.

**Director al Institutului Național
de Cercetări Economice al AȘM**

STRATAN Alexandru,
doctor habilitat,
profesor universitar

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, CRECIUN Ala, declar, pe răspundere personală, că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Semnătura _____

Data _____

CURRICULUM VITAE

CRECIUN ALA

Născută în or. Chișinău la 23 noiembrie 1979
Domiciliată în municipiul Chișinău,
Tel.: (022) 62-01-65
Mob.: 0 791 92-950
e-mail: alla.creciun@gmail.com

Căsătorită, 2 copii

Studii:

- prezent – doctorat, specialitatea „Finanțe; monedă; credit”, ASEM;
- 2003-2002 – Academia de Studii Economice din Moldova, studii de master, specialitatea „Administrarea financiar-bancară”;
- 2001-1998 – Academia de Studii Economice din Moldova, specialitatea „Contabilitate și Audit”;
- 2001-1997 – Academia de Studii Economice din Moldova, specialitatea „Instruire economică”;
- 1997-1995 – Colegiul Național de Comerț, specialitate „Contabilitate”;
- 1995-1986 – Școala medie rusă nr. 53, Chișinău.

Experiențe:

- Prezent-2001 – lector universitar la catedra „Finanțe și Asigurări”, ASEM; disciplinele – „Inițiere în finanțe”, „Finanțe”, „Finanțele întreprinderii”.

Publicații:

- 14 articole științifice și 2 metodico-didactice.

Competențe:

- Limba română: limba maternă
- Limba rusă: fluent
- Limba engleză: scris, citit – bine.